دافغانستان اسلامی جمهوریت
د پوهنی وزارت

جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت معارف

ISLAMIC REPUBLIC OF AFGHANISTAN
MINISTRY OF EDUCATION

د افغانستان د پوهنې ملي ستراتيژيک پلان

مسوده

1393-1389

15م، چنگاښ 1388ل

لړليک

د پوهنې د وزير پيغام ۳
د ستراتيژيک پلان لنډيز ۵
لومړی څپرکی: د ستراتيژيکو پاليسيو چوکاټ ۲۴
دوهم څپرکی: د وضعيت څېړنه ۳۰
دريم څپرکی: لومړيتوب لرونکي پروګرامونه ۶۴
لومړی پروګرام: اسلامي او عمومي زده کړې ۶۴
فرعي پروګرام ۱,۱: عمومي زده کړې ....
۶۴
فرعي پروګرام ۱,۲: اسلامي زده کړې ....
۷۴
دوهم پروګرام: د ښوونکي د روزنې او تعليمي نصاب پراختيا ۷۹
فرعي پروګرام ۲,۱: د تعليمي نصاب پراختيا ۷۹
فرعي پروګرام ۲,۲: د ښوونکي روزنه ۸۵
فرعي پروګرام ۲, ۳: د ساينس او تکنالوجی زده کړې ۹۳
دريم پروګرام: مسلکي او تخنيکي زده کړې ۹۷
څلورم پروګرام: د سواد زده کړې ۱۰۴
پنځم پروګرام: د پوهنې او روزنې مديريت ۱۱۱
فرعي پروګرام ۵,۱: د پوهنې د بيخبنا پراختيا ۱۱۱
فرعي پروګرام ۵,۲: د پوهنې د اداري پراختيا ....
۱۱۸
فرعي پروګرام ۵,۳: د ستراتيژيک مديريت پراختيا ۱۲۶
څلورم څپرکی: تطبيق، څارنه او ارزونه ۱۳۴
پنځم څپرکی: لګښتني او بوديجه ۱۴۱
د ماخذ لړليک ۱۴۵

د پوهنې د وزیر پیغام

که د انکشاف، ملي هویت د تقویې، مؤثرې ادارې، په هیواد کې د دایمي سولې او بالاخره د یوې غښتلې او عاملې ټولنې د جوړښت هوډ لرو، نو تعلیم او تربیه باید د لومړني اساسي شرط په توګه ومنو.

تعلیم او تربیه په ولس کې برده باري زیاتوي، مساوات او مشارکت ته لاره پرانیزي او په ټولنه کې فرهنګي تحرک او خوځښت رامنځ ته کوي.

تعلیم دامربالمعروف اونهي عن المنکرپلویان زیاتوي، خلك خپلونیمګړتیاوو ته متوجه کوي او په تعلیم یافته ټولنه کې د ژوندانه چارې په ټولو برخو کې د بهبود په لور ګامونه اخلي.

په اتو تیرو کلونو کې ښوونځیو ته د میلیونونو ماشومانو ورتګ له زده کړې او تعلیم سره د افغانانو د علاقې او ذوق ښه ثبوت دی، کورنی او ماشومان دواړه د باکیفیته تعلیمي نظام غوښتونکي دي او دا هغه تقاضا ده چې د افغانستان د راتلونکي انکشافي او پراختیایي پلان په لومړي توبونو کې ځای ورکړل شوی دی.

سره له دې چې په تیرو څو کلونو کې ښوونځیو ته د نویو ماشومانو د شمولیت، او هغوی ته د د ښوونیزو امکاناتو د برابرولو په برخه کې بې ساری پرمختګ شوی دی، مګر لاهم تعلیم او تربیې ته لاس رسی مساویانه نه دی او د پوهنې کیفیت د هیواد په مختلفو برخو کې یو له بله زیات تفاوت لري.

د یو زیات شمیر ښوونځیو د جوړیدو او بیا رغونې سره سره تر اوسه هم د هیواد په کچه په دې برخه کې د ولس غوښتنو او اړتیاوو ته د قناعت وړ ځواب نه دی ورکړل شوی او د یوه باکیفیته ښوونیز نظام د وړاندې کولو لپاره کافي او مسلکي ښوونکي نه دي موجود.

د ۱۳۸۹ل او ۱۳۹۳ل کلونو لپاره د پوهنې وزارت ملي ستراتیژیک پلان، د افغانستان په وړاندې د پوهنې په برخه کې له ننګونو او خنډونو سره د یوه واحد او جامع چال چلند ښکارندوی دی.

په دې برخه کې شته ستونزې باید په مؤفقانه ډول له منځه یوړلې شي څو په دې توګه د پوهنې هغو زریزو اهدافوته ورسیږو چې د هیواد په اساسي قانون، او تر ۱۳۸۲ل کال پورې د افغانستان د ملي انکشاف په ستراتیژۍ کې په نښه شوي دي.

په دغه ستراتیژیک پلان کې د پوهنې عمده اهداف په ګوته شوي او د یوه متوازن تعلیمي نظام د رامنځ ته کولو لپاره یکې جامعي تګلارې طرحه شوې دي.

د پوهنې دغه ملي ستراتیژیک پلان په هیواد کې د راتلونکي تعلیمي نظام تګ لورى په ګوته کوي او په ټولو برخو کې له افغانانو سره د یوې شریکې مشورتي پروسې، او د پوهنې وزارت له انکشافي همکارانو سره د دغه وزارت د انکشافي بورد له لارې تهیه او تدوین شوی دی.

د پوهنې وزارت مصمم دی څو افغان ماشومانو او لویانو ته، د دوی له اړتیاوو سره سم باکیفیته او متناسب تعلیم او تربیه برابر کړي، نو له همدې کبله د تعلیم او تربیې د برخې ټولې هغه برنامې چې د دولت له لوري وړاندې کیږي، باید د یوه رڼه او شفاف مالي او اداري سیستم له لارې حمایه شي.

د څار او ارزونې سیستمونه باید په ټولو برخو کې تقویه شي او له ولس، مدني ټولنې، خصوصي سکتور او حکومت سره یې رابطه لاپسې مستحکمه شي.

د دې لپاره چې د هیواد په کچه زده کړې ته لاس رسي عام شي او د زده کړې کیفیت او مدیریت غښتلی شي د پوهنې په ملي ستراتیژیک پلان کې پنځو برنامو ته ځای ورکړل شوی دی، چې دریو هغو ته یې باید جدي پاملرنه وشي.

اول: تعليم ته دلاس رسي او تعليمي اداري د بهبود لپاره ماشومانو، په خاصه توګه نجونو ته د زده کړې کافي او مناسبه فضا برابره شي.

تقريباً نيمايي ښوونځي ودانۍ نه لري او يو زيات شمير موجود تعميرات زيانمن او د استفادې لپاره نا امن دي، زياتره ښوونځي د دوو وختونو لپاره کارول کيږي څو په دې توګه د تعليم او تربيې په برخه کې د زده کوونکو اړتياوې پوره کړي.

دوهم: د باکيفيته تدريس او علمي مفاهيمو د ښه انتقال لپاره بايد د ښوونکو تحصيلي سويه او تدريسي مهارتونه لوړ کړای شي.

دريم: د پوهنې وزارت د ساختماني او اداري کيفيت بايد لوړ شي ترڅو اهدافو ته د رسيدو لپاره له لازمو بشري، مالي او فزيکي منابعو څخه استفاده وشي او پاليسۍ په مناسب ډول تطبيق شي.

څيړني او تجربې راښيي، کومې ټولنې چې په خپلو لومړنيو انکشافي مراحلو کې يې د تعليم او تربيې په برخه کې زياته پانګونه کړې ده په وروستيو پړاوونو کې يې هم برياوې زياتې دي.

افغانستان هم د دې لپاره چې د بيارغونې د دورې چلنجونو ته د حل لارې پيدا کړي، بايد ماهر بشري ځواک وروزي او د دې لپاره په خپل تعليمي سيستم منظمه پانګونه وکړي.

د پوهنې دغه ملي ستراتيژيک پلان په دې سربيره چې يو ژوندی سند دی او په منظم ډول به بيا بيا پرې کتنه کيږي، خپلو اهدافو ته د رسيدو لپاره له لازمو اجرائيوي امکاناتو هم برخمن دی.

تعليم او تربيې ته د زياتره نړيوالو مرستو تخصيص او له ستراتيژيک پلان سره يې همغږي، له دې کبله اړينه ده، څو د تعليمي خدماتو د عرضه او تقاضا ترمنځ فاصله راکمه کړي.

د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان تصويب، د دې ثبوت دی چې دولت او ملت دواړه په هيواد کې د يوه باکيفيته او متوازن ښوونيز نظام د ايجاد لپاره متعهد دي.

په درناوی،

ډاکټر فاروق وردګ

د پوهنې وزير

د ستراتیژیک پلان لنډیز

موخه

د ۱۳۸۹-۱۳۹۳ کلونو د پوهنې د ستراتیژیک پلان د افغانستان د پوهنې د راتلونکي پنځه کلونو لپاره د پالیسیو او ستراتیژیو لرونکی دی. دغه پالیسي او موخې د افغانستان د ملي او نړیوالو تعهداتو په اساس او د پوهنې د نظام د موجوده اړتیاو په اساس چمتو شوی دی. دغه پلان چې د افغانستان د خلکو او د ښوونځیو د زده کوونکو د هیلو او ارزوګانو استازیتوب کوي د ۱۳۸۵-۱۳۸۹ کلونو د ستراتیژیک پلان د تطبیق د لاسته راوړنو او د لوستل شویو زده کړو د نتایجو په اساس تدوین شوی دی. دغه پلان د پنځو لومړیتوب لرونکو پروګرامونو درلودونکی دی چې د پوهنې وزارت سره د افغانستان د پوهنې د نظام د اصلي موخو د ترلاسوه کولو لپاره چمتو شوی دی، او هیله کیږي د هغه په پلي کولو سره به وزارت د هیواد په ټولنیز او اقتصادي پرمختیا او سیاسي او امنیتي ثبات کې موثر رول ولوبوي.

د پوهنې وزارت لیدلوری

د ملي او نړیواله ژمنو ، د بشر د حقونو په درناوی او د اسلام د سپیڅلی دین له اساساتو سره سم د بشري سرچینو پراختیا، ، د مساوي او عادلانه لاسرسیو د آسانولو له لارې د هیواد ټولو وګړو ته د با کیفیته ښووني او روزنې د اسانتیاوو د برابرول ، ترڅو وتوانیږي د هیواد په همیشنی پراختیا، اقتصادي پرمختګ او ثبات او امنیت کې رغنده ونډه واخلي.

ددې کار د تحقق لپاره ، د پوهنې وزارت باید د یوه مډرنه، هدفمنده، موثره ،حسابورکوونکي او د بودیجې لرونکې اداري ته بدل شي ترڅو په ټول افغانستان کې د زده کړې آسانتیاوې د ماشومانو او مشرانو لپاره بغیر له هیڅ نوع تبعیض څخه برابره کړي.

د ۱۳۹۹ل کال لپاره د وزارت موخې

په دغه ستراتیژیک پلان کې ټاکل شوي موخې ، ښووني او روزنې نظام ته د لاسرسۍ په منظورد افغانستان د دریمي زریزې د پرمختیایي موخو د ۱۳۹۹ل کال او د وزارت د اوږدمهاله موخو لپاره په پام کې نیول شوی دی.

تر ۱۳۹۹ل کال پورې:

- په اساسي زده کړو دوره کې د ناخالصه شمولیت کچه به د هلکانو لپاره تر ۱۰۴٪او د نجونو لپاره تر ۱۰۳٪ پورې زیاتیږي ، او هلکانو او نجونو لپاره خالصه شمولیت به ۹۸٪ ته زیاتیږي.
- د اسلامي زده کړو د زده کوونکو شمیر به ۸۶۰ زرو ته ورسیږي.
- لږترلږه به ۹۵٪ ښوونکي په بریالیتوب سره د لیاقت ملي ازموینه ترسره کوي
- د سواد کچه به په ټول هیواد کې ۵۰٪ ته ورسیږي.
- د اساسي زده کړو ۱۲٪ فارغان د خپلې زده کړې د دوام لپاره په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې شاملیږي.

د پوهني وضعيت په ۱۳۸۰ل کال کې

- په ۱۳۸۰ل کال کې له يو ميليون څخه لږ نارينه زده کوونکي د ۲۰۷۰۰ نارينه ښوونکو لخوا په ۳۴۰۰ ښوونځيو کې په خپلو عمومي زده کړو بوخت وو. د پوهني او روزني نظام د زده کوونکو د ښوونيزو اړتياو ځواب ورکوونکی نه وو او د نجونو لپاره د ښووني او روزني امکانات موجود نه وو او لږ شمير هلکان ښووني او روزني ته لاسرسي درلول.
- ۴ د ښوونکي د روزنې مرکزونه د ۵۰ تنو نارينه ښوونکو سره په ۴ ولايتونو کې وجود درلود چې د ۱۹۰ پورې نارينه زده کوونکي په کې شامل وو.
- په ۱۳۸۰ل کال کې ۳۸ تخنيکي او مسلکي ښوونځي د ۵۵۰ تنو ښوونکو سره فعاله وو چې ۱۵۱۰ تنه نارينه زده کوونکي په کې زده کړې کول.
- په هغه کال کې يواځې ۲۰۰۰ د سواد زده کړې کورسونه د ۲۲۰۰۰ تنو ته داير شوي وو.
- ښوونيز نصاب پخوانی او ډير سياسي و، درسي کتابونه د مختلفو شکلونو سره په ښوونځيو کې د تاوتريخوالی د کلتور د زياتوالی په موخه د استفادې وړ ګرځيدل.

د پوهني وضعيت په ۱۳۸۷ل کال کې

- د عمومي زده کړو د زده کوونکو شمير په ۱۳۸۱ل(۲۰۰۲ز) کال کې له ۲،۳ ميليونو څخه په ۱۳۸۷ل (۲۰۰۸) کال کې ۶،۲ ميليونو ته (٪۳۶ ښځې) زيات شوی دی. امنيتي ستونځې ، فقر او د ښوونځي يا د ښوونيزو خدمتونو لړوالي د زده کوونکو د شموليت د زياتوالي د مخنيوي له اصلي لاملونو څخه شميرل کيږي.
- په ۱۳۸۷ل کال کې له ۱۵۸ زرو ښوونکو څخه ، يواځې ٪۲۹ يې ښځې تشکيلوي. د ښځينه ښوونکو لږوالی د نجونو د شموليت د ښکته والي له اصلي دلايلو څخه شميرل کيږي.
- د عمومي ښوونځيو شمير په ۱۳۸۱ل (۲۰۰۲ز) کال کې له ۶۰۳۹ څخه په کال ۱۳۸۷ل(۲۰۰۸ز) کې ۱۰۹۹۸ ته رسيدلی دی.
- په ۱۳۸۸ل کال کې د پوهني وزارت د امنيت د رياست د معلوماتو په اساس ۴۸۱ ښوونځي د دولت د مخالفينو لخوا سوزول شوي او يا هم مسدود شوي دي ، په نتيجه کې ۳۰۰ زره زده کوونکي له ښووني او روزني څخه محروم شوي دي.
- تر ۱۳۸۷ل کال پورې ۵۱۱ اسلامي زده کړو نهادونه (د ۴۱ دارالعلومونه، ۳۶۹ مدرسې ، ۸۴ دارالحفاظونه او ۱۴ الحاقيه مدرسې په شمول) رامنځته شوي دي چې مجموعا ۱۰۶ زره زده کوونکي په دغه مرکزونو کې شامل دي.
- وزارت د عمومي او اسلامي زده کړو لپاره د نوي نصاب او درسي مفرداتو چوکاټ ته پراختيا ورکړې ده. د نوي نصاب په اساس ، د لومړنۍ دورې کتابونه تدوين، چاپ او ويشل شوي دي. د ثانوي او اسلامي دورو د کتابونو پراختيا دوام لري او هيله کيږي چې ددغو دورو کتابونه په ۱۳۸۸-۱۳۸۹ل کلونو کې پوره او چاپ شي.
- د ښوونکي د روزني په مرکزونو کې د ښوونکو شمير په ۱۳۸۷ل کال کې ۳۳۰۶۲ محصلو ته رسيږي چې ۱۲۸۳۶تنه (٪۳۸) يې ښځينه زده کوونکي جوړوي.

- په تخنيکي او مسلکي زده کړو په ښوونځيو کې د شامليدو کچه په ۱۳۸۵ل کال کې له ۹۰۰۰ تنو څخه په ۱۳۸۷ ل کال کې ۱۶۰۰۰ تنو ته زياتې شوې دي چې ۲۵۰۰ تنه (۱۶٪) يې نجونې جوړوي.
- په ۱۳۸۷ل کال کې ۱۵۴۸۱ د سواد زده کړې کورسونه جوړ شوي دي او ۷۸ د سواد زده کړې ښوونځي د ۲۹۰۰ دايمي ښوونکو (۳۴٪ ښځې) په درلودلو سره جوړ شوي دي. د سواد زده کړې د نوي پاليسی په اساس ، ډيری پاملرنه هغو کليوالو سيمو ته اړول شوی دی چې د بې سوادی کچه په کې لوړ دي.
- د ۱۵ کلونو او له هغه د زياتو عمر لرونکو د سواد کچه ۲۴٪ ته (۳۲٪ نارينه او ۱۳٪ ښځينه) رسيدلی دی. د اټکلو په اساس د افغانستان د ټولو وګړو څخه ۱۱ ميليونه يې په ۱۳۸۷ل کال کې بې سواده دي.
- د دريو وروستيو کلونو په اوږدو کې د ۱۹ زره ټولګيو د رغونې او بيارغونې سره سره ، يواځې ۵۵٪ د افغانستان ښوونځي په ۱۳۸۷ل کال کې د ګټې اخيستنې وړ ودانۍ لري.
- د افغانستان د پوهنې نوی قانون تيار او په ۱۳۸۷ل کال کې د کابينې لخوا تصويب شوی او د افغانستان پارلمان ته به هم د تصويب لپاره وليږل شي.
- د ښوونې او روزنې د اداري معلوماتي سيستم پراختيا مونډلی او د افغانستان د ښوونځيو لومړنی سروې په ۱۳۸۶ل کال کې بشپړ او په ۱۳۸۷ل کال کې بيانوی شو.
- د وزارت د نوی جوړښت او د رتبو او معاشاتو د سيستم پلي کيدل پيل شوی دی.

د پوهنې وضعيت په ۱۳۹۳ل کال کې

- د ۱۰ ميليونو په شمير زده کوونکي د افغانستان په عمومي ښوونځيو شامل شوي دي او د ښوونځيو شمير به ۱۶۵۰۰ ته ورسيږي. په اساسي زده کړوکې د نجونو او هلکانو خالص شموليت ۶۰٪ او ۷۵٪ ته زيات شوی دی او د هغوي ناخالص شموليت به ۷۲٪ او ۹۰٪ ته به ورسيږي.
- د اسلامي او عمومي زده کړو نصاب، درسي مفردات او درسي کتابونه بياکتل کيږي ترڅو د اوسنيو اړتياو سره سمون ولري
- په مدرسو او دارالعلومونو کې د زده کوونکو شمير ۲۰۰ زرو ته او د مدرسو شمير به ۱۰۰۸ ته ورسيږي.
- لږترلږه ۸۰٪ ښوونکي به د لياقت ملي ازموينه ترسره کوي
- تخنيکي او مسلکي زده کړو ته لاسرسي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د سيمه ييزو موسساتو د پراختيا سره له ۱۶ څخه ۳۲ ته، د ولايتي تخنيکي او مسلکي ښوونځي له ۳۲ څخه ۱۰۲ ته به زياتيږي. همدارنګه به ۳۶۴ تخنيکي او مسلکي ښوونځي په ۳۶۴ ولسواليو کې جوړيږي.
- په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د زده کوونکو شمير به ۱۵۰۰۰۰ ته ورسيږي.
- د ۳،۶ ميليون سواد زده کوونکو (۶۰٪ ښځينه) په شمير به د سواد زده کړې په کورسونو کې زده کړې کوي. کليوالو سيمو، معلولينو، کوچيانو او نورو ګروپونو ته د ځانګړو اړتياوو سره به خاصه پاملرنه کيږي.

- ۷۵٪ عمومي ښوونځي او اسلامي مدرسې ، ۱۰۰٪ تخنيکي او مسلکي او ۷۵٪ د ښوونکي د روزني مرکزونه به د ګټې اخستنې وړ ودانۍ ولري.
- کافي عادي او پراختيايي بوديجه (۶۸٪ معاشونه او ۳۲٪ نور مصارف) د پوهني د لومړيتوب لرونکو پروګرامونو په اختيار کې ورکول کيږي.
- د معارف نوی جوړښت د اداري اصلاحاتو په اساس د مرکزي ، ولايتي او ولسواليو په سطحه به پلي کيږي.
- د پوهني د اداري د معلوماتو سيستم (EMIS) د مرکز، ولاياتو او ولسواليو په کچه به فعال وي ترڅو د ښووني او روزني د خدمتونو د غتو پلانونو د تصميم نيوني، شفافيت او حساب ورکوني پروسې آساني کړي.

لومړی پروګرام: اسلامي او عمومي زده کړې

۱،۱ فرعي پروګرام: عمومي زده کړې

کلي موخه

د ښوونځي عمر لرونکي ټول ماشومان له انډول پرته او په مساوي توګه په ټول هېواد کې باکېفيته ښووني او روزني ته لاسرسی ولري، څو د فردي، کورنۍ او ټولنيز سالم او بريالي ژوندانه وړتيا او د لوړو زده کړو تحصيلاتو ته لار پيدا کړي.

موخې:

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ، د زده کوونکو د شموليت کچه ۱۰ ميليونو ته (۸،۷ ميليونه په اساسي دوره کې ، ۱،۳ ميليونه په منځنۍ دوره کې) زياتيږي او ښووني او روزني ته د نجونو ، کوچي ماشومانو او د ځانګړو اړتياو لرونکي ماشومانو د لاسرسي زمينه به پراختيا مومي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ، ۴۶۹۰ نوي ښوونځي جوړ شوي او ولايتي ، ښاري او کليوالو سيمو ترمنځ د توپيرونو لړوالي ته ځانګړي پاملرنه اړول شوي ده.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د عمومي زده کړو په ښوونځيو کې د زده کړې د پريښودلو کچه ۳٪ ته او د بياتکرارولو کچه ۱۱٪ ته کميږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، په ټولو عمومي ښوونځيو کې مناسبه ښوونيز چاپيريال د زده کوونکو د ذهني ، فزيکي او رواني پراختيا په منظور رامنځته کيږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د والدينو او سيمه ييزو مشرانو ګډون د ښوونځي په اداره او مديريت کې د ټولو عمومي زده کړو د ښوونځيو د شوراګانو د روزلو او جوړولو له لارې پياوړی کيږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د عمومي زده کړو د ښوونځيو د څارني سيستم پياوړی کيږي او د عمومي زده کړو ټول څارونکي روزل کيږي.

په ۱۳۸۱ل کال کې د ۲،۳ میلیونو په پرتله ، د عمومي زده کړو د زده کوونکو شمیر ۶،۲ میلیونو ته (۳۶٪ نجوني) زیات شوی دی . ددې سره سره ، تر اوسه د ۴۶٪ په شاوخوا کې د ښ،ونځي د عمر زده کوونکي اساسي زده کړو ته لاسرسي نه لري. د ورډیا او کیفیت لرونکي زده کړې برابرول د پوهني وزارت یو له اصلي موخو څخه شمیرل کیږي. نو ددې په اساس، وزارت پلان نیولی ترڅو د زده کوونکو شمیر ۱۰ میلیونو ته ورسوي- وزارت په لومړنۍ دوره کې د هلکانو د شمولیت کچه له ۶۵٪ څخه ۷۵٪ ته او د نجونو خالص شمولیت له ۴۰٪ څخه ۶۰٪ ته په ۱۳۹۳ل کال کې رسوي. ددې موخې د ترلاسه کولو لپاره ، وزارت پلان نیولی ترڅو ۴۶۹۰ نوي لومړنی ښوونځي جوړې او ۳۰۰۰ لومړنی ښوونځي منځنی ښوونځي ته لوړه کړي. همدارنګه وزارت پلان نیولی چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ۱۰۰ زره نوي ښوونکي وګماري.

د منځني زده کړو ته د لاسرسي د پراختیا په موخه ، وزارت په پام کې لري چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۱۹ زره نوي ښوونکي د ثانوي دورې لپاره وګوماري او ۲۲۰۰ منځني ښوونځي لیسو ته لوړه کړي. وزارت پلان نیولی ترڅو د هغو زیاتو عمر لرونکو ماشومانو لپاره چې د زده کړې څخه محروم پاتې دي د ښووني او روزني آسانتیاوې برابرولو په منظور ۳۲۰۰ د چټکو زده کړو مرکزونه رامنځته کړي. همدارنګه وزارت د عامه پوهاوی یو ستراتیژي د نجونو د ښووني او روزني په برخه کې په پام کې نیولی ترڅو د نجونو شمولیت ته زیاتوالی ورکړي. وزارت به ښووني او روزني ته د کوچي ماشومانو او د ځانګړو اړتیاو لرونکو ماشومانو لاسرسي زیاته کړي. د ښوونکي د روزني د داخل د خدمت د څو پروګرامونو د پلي کولو سره سره ، د درسي ټولګیو ښوونه په طوطي وار ډول او د مرکزي- ښوونکو د طریقو په اساس ترسره کیږي.

وزارت کوښښ کوي توڅو د داخل د خدمت او له خدمته مخکې پروګرامونو له لارې د ښوونکو مهارتونو ته د فعاله زده کړو او د مرکزي- زده کوونکو له طریقو څخخ په استفادې سره پراختیا ورکړي. همدارنګه وزارت په پام کې لري ترڅو د رتبو او معاشونو د سیستم په پلي کولو سره د کلیوالو ښوونکو شمیر ته زیاتوالی ورکړي او د پوهنتونونو او دارالمعلمینونو تکړه او با احساسه فارغ التحصیلان د ښوونکي دندې ته جذب کړي.

د وزارت د کیفیت د لوړتیا یو د اصلي پالیسیو څخه د ښوونځیو ساتنه او اداره کول او د ښوونځیو د شوراګانو رامنځته کول دي. تر ۱۳۸۸ل کال پورې د ۱۰۹۹۸ ښوونځیو له مجموعي څخه ۸۰۰۰ ښوونځیو ته د ښوونځیو شوراګاني جوړې شوي دي. وزارت په پام کې لري ترڅو لازیاتې شوراګانې تاسیس او ددغه شوراګانو غړو ته روزنه ورکړي.

۱،۲ فرعي پروګرام: اسلامي زده کړې

کلي موخه:

د اسلامي زده کړو نظام د بشري قوې د روزلو په منظور چې د ښووني ، تبلیغ ، امامتې، په دولتي او غیر دولتي او خصوصي ادارو کې د دندو د ترسره کولو او په لوړو زده کړو موسسو کې د خپل تحصیل د پراختیا او پرمختیا د موخو لپاره وي.

موخې :

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د اسلامي زده کړو د مدرسو د شمولیت کچه تر ۱۹۰ زرو پورې به زیاتیږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د دارالعلومونو په ۱۳ او ۱۴ ټولګیو کې د شمولیت کچه تر ۱۰ زرو پورې به زیاتیږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ، په مدرسو او دارالعلومونو کې د ښځو د شمولیت کچه به تر ۴۰٪ زیاتیږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ، د مدرسو او دارالعلومونو څخه د ځارنې سیستم به پراختیا او پرمختیا ومومي.

د اسلامي زده کړو ښوونیز نصاب چې د اسلامي زده کړو او عمومي زده کړو لکه د ریاضیاتو، ساینس ، اجتماعیات، دري او انګریزي ژبې له جملې څخه دي د بیاکتنې لاندې قرار لري. ددې سره سره، نوی نصاب د افغانستان د دوو رسمي مذهبونو (حنفي او جعفري) په اساس پراختیا موندلی چې په هیوادکې د اسلامي زده کړو د کیفیت د لوړوالي سبب ګرځي.

وزارت پلان نیولی تر څو د اسلامي زده کړو ښوونځي او زده کوونکي د ټول هیواد په کچه ورزیاته کړي. تر ۱۳۸۷ ل کال پورې د اسلامي زده کړو د ښوونیز موسساتو شمیر ۵۱۱ ته او د اسلامي زده کړو د زده کوونکو شمیر د ټول هیواد په کچه له ۵۸ زرو څخه په ۱۳۸۵ل کال کې ۱۰۶۰۰۰ ته په ۱۳۸۷ل کال کې رسیدلی دی. په اوسمهال کې ، یواځې ۵٪ د اسلامي زده کړو زده کوونکي نجونې جوړوي ، وزارت پلان نیولی چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې دغه شمیر ۴۰٪ ته زیات کړي. دغه کار د ۳۲ ښځینه دارالعلومونو د جوړونې له لارې تر ۱۳۹۳ل کال پورې ترلاسه کیدای شي.

په ۱۳۸۷ل کال پورې د اسلامي زده کړو د استاذانو مجموعي شمیر ۴۱۴۴ (۵۲ تنه يې ښځې) ته زیات شوی ولې تر اوسه د مسلکي او با کیفیته ښوونکو شمیر ټيټ دي. نو پدې اساس ، وزارت پلان نیولی چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۲۸۳۰ په شمیر مسلکي ښوونکي استخدام کړي.

د اسلامي زده کړو عالي شورا په ۱۳۸۶ل کال کې جوړ شوی دی ترڅو د اسلامي زده کړو د نظام بیا کتنه او اصلاح وکړي او د هغوی پر فعالیتونو څارنه ولري. همدارنګه وزارت په پام کې لري چې تر ۱۳۸۹ل کال پورې د اسلامي زده کړو یو بورډ تاسیس کړي. دغه بورډ په ټول هیواد کې د اسلامي زده کړو د کیفیت د لوړولو په منظور د څیړنو او پیشنهاداتو د ورکولو مسؤل وي.

دوهم پروګرام: د نصاب ، ښوونکې روزنه او ساینس او ټکنالوجۍ د زده کړو پراختیا

دغه پروګرام د دریو فرعي پروګرامونو لرونکی دی : د نصاب پراختیا ، د ښوونکي روزنه او د ساینس او تکنالوجی زده کړې.

۱،۲ فرعي پروګرام: د نصاب پراختیا

کلي موخه:

د نوی ښوونیز نصاب په اساس د درسي کتابونو ، درسي ممدو توکو او کیفیت لرونکو روزنیزو توکو برابرول د اسلامي اساساتو او ملي ارزښتونو په لرلو سره د معاصره علمي معیارونو او د ټولنې د اوسني او راتلونکي اړتیاو په نظر کې نیولو سره.

موخې:

- د اسلامي او عمومي ښوونځيو درسي او روزنیز توکي او ښوونیز نصاب په منظم ډول پراختیا موندلی او د بیاکتنې لاندې نیول کیږي.
- تر ۱۳۹۳ل کل پورې، د ثانوي او لومړی دورې د ټولګیو د زده کوونکو د ښوونیز پرمختګ د ارزونې سیستم د ټول هیواد په کچه پراختیا موندلی او تطبیق کیږي.
- د اسلامي او عمومي ښوونځیو ټول زده کوونکي له ۱۳۸۹ل کال څخه د درسي کتابونو پوره ټولۍ ته لاسرسي لري.
- تر ۱۳۹۰ل کال پورې، د ټولو ښوونکو لپاره د ښوونکي لارښوود کتابونه برابریږي.

د اسلامي مدرسو او لومړنی او منځنۍ دورې لپاره د نوي نصاب چوکاټ پراختیا موندلی دی. د لومړنی دورې نوي کتابونه پراختیا موندلی ، چاپ او ویشل شوي دي. د منځنۍ دورې د نوي کتابونو پراختیا د پوره کیدو په حال کې دی ، ولې اوسمهال پخواني کتابونه وروسته له لنډ اصلاحاتو او لږې بیا کتنې څخه بیا چاپ شوي او ښوونځیو ته ویشل شوي دي.

د درسي کتابونو تدوین او د ښوونکي لارښودونه د اسلامي زده کړو لپاره هم د اجرا په حال کې ده. وزارت په دوامدار ډول د پوهنې کیفیت ته د نصاب او درسي کتابونو د بیاکتنې او نوي کوونې له لارې پراختیا ورکوي.

د وزارت د نصابونو د ټولیز کیفیت زیاتوالي په منظور چې پراختیا ورکول کیږي، د نصاب د پراختیا یو ملي انستیټیوټ به په ۱۳۹۰ل کال کې جوړ شي . دغه انستیټوټ د اسلامي او عمومي زده کړو د نصاب د پالیسیو د جوړونې دنده به تر سره کوي او د ښوونکي د روزنې، مسلکي او تخنیکي زده کړو او سواد زده کړې د نصاب د پراختیا پروسې به همغږې کوي.

همدارنګه د ښوونيز نصاب د پراختيا د رياست په نوی تشکيل کې دوه نور بخشونه هم رامنځته شوي دي ترڅو د خاصو ، هر اړخيزو زده کړو او له ښوونځي مخکې زده کړې د درسي توکو اړونده چارې پرمخ بوځي.

د نصاب د پراختيا رياست به په ۱۳۸۹ل کال کې د سوالونو په يو بانک باندې کار شروع کوي چې د ملي ازموينو د سيستم لپاره پکاريږي. دغه سيستم به په ۱۳۹۰ل کال کې د نهم ټولګي لپاره په آزمېښتي ډول ترسره کيږي. دغه سيستم به په ملي کچه لومړی د نهم ټولګي د زده کوونکو لپاره په ۱۳۹۳ل کال کې او په وروستيو کلو کې د دريم او شپږم ټولګيو لپاره پلي کيږي.

۲،۲ فرعي پروګرام: د ښوونکي روزنه

کلي موخه:

د ديني مدرسو او عمومي ښوونځيو د نارينه او ښځينه ښوونکو د اساسي وړتياو لوړول د زده کوونکو د ښوونيز پرمختيا او د ښوونې د کيفيت د لوړتيا په منظور.

موخې:

- د موجوده ښوونکو او د ليرو پرتو سيمو د۱۲م ټولګي د فارغانو لاسرسي د ښوونکو ملاتړ مرکزونو او دارالمعلمينونو ته د له خدمته مخکې، داخل د خدمت او د هغوي د تحصيلي درجو د لوړوالي چټکه روزنې ته به زياتوالی وربخښل کيږي.
    - o د ۶۰ زرو موجوده ښوونکو تحصيلي درجې ۱۴م ټولګي ته لوړتيا موندلی او د هغوي تدريسي مهارتونو او مضموني پوهي ته پراختيا ورکول کيږي.
    - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې، ۵۰ زره د هغو ولسواليو د ۱۲م ټولګي ښوونکي (۴۵٪ ښځې) چې مسلکي ښوونکو ته اړتيا لري جذب او روزل کيږي.
- تر ۱۳۹۲ل کال پورې لږترلږه ۸۰٪ ښوونکي د قابليتونو آزمويني په برياليتوب سره سرته رسوي.
- د ټولو ښوونکو او اداري کارکوونکو لپاره د هميشني مسلکي پراختيا سيستم (د مسلکي لوړتيا د مراتبو د سلسلې په شمول-Teacher Career Ladder) رامنځته کيږي. دغه سيستم د داخل د خدمت د لنډمهاله روزنو درلودونکی دی چې د هغوي د حالت د تغير د اړتياوو د لمنځه وړلو لپاره وي.
- د تشويقيو او د اعاشې او اباتې امکانات د ولايتونو او ولسواليو د ښوونکي د روزنې په مرکزونو کې د ښوونکو او محصلينو د لازياتو جذبولو لپاره ، د نجونو د لومړيتوبونو په پام کې نيولو سره برابريږي.
- د ښوونې او روزنې د کيفيت د دوامداره پراختيا او د محصلانو د روزنيز نتايجو د لوړتيا په منظور د درسي او کيفيت لرونکو کتابونو او معاصر روزنيزو توکو درلودل د محصلينو او استاذانو د لنډمهاله او اوږدمهاله روزنو لپاره برابريږي.

- د زده کوونکو د نتايجو د پرمختيا د پراختيا او د ښوونکو د تدريسي وړتيا او د ښوونکي د روزنې د استاذانو د وړتياو د لوړتيا د پراختيا په منظور، د ښوونکي د روزنې د استاذانو او د ارامعلمينونو او د ښوونکي د روزنې د کارکوونکو د وړتيا د لوړتيا سيستم رامنځته کيږي.

د ښوونکي د روزنې ملي اکاديمی په ۱۳۸۶ل کال کې د ښوونکي د مربيانو د روزنې لپاره جوړ شوی دی ولې لا تر اوسه د يو مناسب درسي نصاب لرونکی نه دی او تراوسه د بهرنيو استاذانو پورې تړلی دی. وزارت ۳۸ د ښوونکي د روزنې مراکز د نجونو او هلکانو لپاره د مجهزه ليليو سره ، او د ۴۷ د ښوونکي د روزنې الحاقيو سره په ولسواليو او د کابل په ښار کې جوړ کړی دی.

وزارت د ښوونکي د روزنې پروګرامونو او د ښوونکو د پوهنيز سويو د وړتيا لوړوالي ته د ښوونکو د لاسرسی د پراختيا لپاره ، پلان نيولی ترڅو ۴ نور د ښوونکي د روزنې مرکزونه په ولاياتو او لرترلږه يو د ښوونکو څخه د ملاتړ مرکز (TRC) په ولسواليو کې جوړ کړي.

د ښوونکو د لا زياتو کيفيت لرونکو مربيانو رامنځته کول په ځانګړي ډول په ولسواليو او په ليرې پرتو سيمو کې ، د ښوونکي د روزنې رياست په پلان کې نيولی ترڅو ۲۲۱۸ هميشني استاذان تر ۱۳۹۳ل کال پورې استخدام کړي.

په ۱۳۸۷ل کال پورې ، د هغو ښوونکو کلي شمير چې د ښوونکي د روزنې په مراکزو کې شامل دي ۳۳۰۶۲ تنو (۳۹٪ ښځې) ته رسيدلی دی او د ۸۴۹۷ په شمير ښوونکي (۳۳٪ ښځې) د ښوونکي د روزنې د مرکزونو څخه فارغان شوي دي. په ولسواليو او ليرې پرتو سيمو کې د ښوونکي لړوالي ته د رسيدو لپاره، وزارت پلان نيولی ترڅو د ځينو ولايتونو لپاره د تشويقيې او د اعاشې او اباتې د سهولتونه برابر کړي.

د نصاب د محتواو او د تدريس د طريقو سره د ښوونکو د آشنايي او د تدريس د کيفيت د لوړوالي په منظور، د (د يو او دوه انست) د پروګرامونو لپاره روزنيز توکي پراختيا موندلی او د (۳م او ۴م انست) لپاره د توکو پراختيا دوام لري. تر ۱۳۹۳ل کال پورې ټول عمومي او اسلامي ښوونځي د (۱،۲او ۳م انست) پروګرامونه بشپړ کړي او لږترلږه د هغوي ۵۰٪ د ۴م انست پروګرامونه بشپړوي.

د پنځو راتلونکو کلونو په اوږدو کې په مرکز او ولايتونو کې به د پلان جوړوني، اداره کوونه او د ښوونکي د روزنې د فعاليتونو څخه د څارنې د پراختيا په منظور، ۶۰۰ دايمي او قراردادي کارکوونکي استخدام شي.

۳،۲ فرعي پروګرام : د ساينس او ټکنالوجی زده کړې

کلي موخې:

د ښوونکو او ښوونځيو د وړتياو لوړوالی د نو آوری، ساتنې او د ساينس او ټکنالوجی د لابراتوارونو او توکو څخه ګټه اخيستنه د ساينس او ټکنالوجی د ښووني د کيفيت د لوړتيا په موخه

موخې:

- د اسلامي او عمومي زده کړو ښوونځي به په لابراتوارونو او نورو ساينسي کټونو او نورو روزنيزو توکو سمباليږي.

- د ساينس، رياضياتو او معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ ښوونکي د لابراتوار او نور سيمه ييز روزنيز توکو د ګټې اخستنې اړوند د ساينس او رياضياتو او همدارنګه د لابراتواري ازميښتونو د ترسره کولو په موخه روزل کيږي.

د ټول هيواد په کچه د ساينس او ټکنالوجۍ د روزنې د کيفيت د لوړتيا په منظور وزارت پلان نيولی ترڅو د ساينس او ټکنالوجۍ د زده کړو يو ملي مرکز او په ولياتو کې د هغه د الحاقيو سره رامنځته کړي. دغه مرکزونه او الحاقيې د ساينسي ازميښتونو لار ښودونو ته پراختيا ورکوي او د ښوونځيو او ښوونکو سره د ساينس د لابراتوارونو په رامنځته کولو کې تخنيکي مرسته کوي، او ښوونکو ته د آزميښتونو او توکو څخه د ګټې اخيستنې لارې چارې د ښوونې د پروسې د يو جزوي عنوان په شکل روزي. دغه مرکز د ساينس او رياضياتو د تدريس او زده کوونې يو منظم ميکانيزم د څارنې او ارزونې په منظور رامنځته کوي او د رياضياتو او اړيکتيايي او معلوماتي ټکنالوجۍ د علومو په برخو کې د نويو پرمختګونو او د تدريس د طريقو د پراختيا په منظور څيړنې کوي .

د يو لړ کيفيت لرونکو روزنيزو پروګرامونو د ارايې له لارې ، وزارت د ساينس او ټکنالوجۍ د زده کړو د ملي مرکز او په ولايتونو کې د هغه د الحاقيو د کارکوونکو وړتيا ته لوړوالی ورکوي.

دريم پروګرام : تخنيکي او مسلکي زده کړې

کلي موخه:

ښځينه او نارينه زده کوونکو ته د مناسبو او کيفيت لرونکو تخنيکي او مسلکي زده کړو تيارول ترڅو اړين مسلکي مهارتونه د هيواد او سيمې د کاري بازارونو په معيار او ستندرد لاسته راوړي او وکولای شي چې د هيواد په عادلانه پرمختګ کې مهمه ونده واخلي.

موخې:

- تخنيکي او مسلکي زده کړو ته لاسرسی ، د سيمه ييزو تخنيکي انستيټيوټونو د شمير لوړول له ۱۶ څخه ۳۲ ته، ولايتي تخنيکي ښوونځي له ۳۸ څخه ۱۰۲ ته او د ۳۶۴ تخنيکي ښوونځيو منځته راوړل په مختلفو ولسواليو کې.
- د زده کوونکو د ښوونې او روزنې او جذبولو زياتول په مسلکي او تخنيکي زده کړو کې له ۱۹۵۰۰ تنو څخه په ۱۳۸۸ ال کال کې ۱۵۰ زرو ته په مسلکي او تخنيکي زده کړو کې.
  - تر ۱۳۹۳ ال کال پورې د ښځينه زده کوونکو د شمير لوړوالی ۳۰٪ ته په مسلکي او تخنيکي زده کړو کې.
  - تر ۱۳۹۳ ال کال پورې د معيوبينو او معلولينو زده کوونکو شمير ۱۰۰۰ تنو ته رسول په مسلکي او تخنيکي زده کړو کې
- د ښځينه او نارينه ښوونکو د اساسي وړتياو لوړول ترڅو وکولای شي چې د تدريس کيفيت لوړ کړي ، د زده کوونکي د ښوونې او د هغوي په ښوونيز پرمختګ کې مثبته پايله رامنځته کړي.

- د نصاب او عصري کيفيت لرونکو ښوونيزو موادو برابرول ترڅو د ښووني کيفيت لوړ شي او له بلې خوا د کاري بازارونو مطابق د زده کوونکو په تعليمي پرمختګ کې ونډه ولري
- د مسلکي او تخنيکي زده کړو د عصري معيارونو په اساس د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو او مرکزونو تجهيزونه
- د تدريسي او اداري کارکوونکو د وړتياو لوړول
- د هغه خاص اهميت په دليل چې تخنيکي او مسلکي زده کړې يې د پوهني وزارت ته لري ، د تخنيکي او مسلکي زده کړو رياست په معينيت بدل شوی دی چې درې ځانګړي رياستونه ددغه معينيت لاندې کار کوي : تخنيکي او مسلکي پروګرامونه، د تخنيکي او مسلکي ښوونکي روزنه، او د تخنيکي او مسلکي نصاب پرمختګ.

د پوهني وزارت د کار او ټولنيزو چارو د وزارت په مرسته د کار د بازار په اړه څېړني کوي ترڅو د تخنيکي او مسلکي څانګو او د کاري بازار د ضرورتونو ترمنځ له تناسب څخه ډاډ ترلاسه کړي . همدارنګه وزارت د خصوصي تخنيکي او مسلکي مرکزونو د جوړولو ملاتړ کوي ، او د هيواد عمده صنايع (لک تجارت ، معدن، ساختمان او توليدي سکتور) هڅوي ترڅو د نهم ټولګي زده کوونکو ته د ښووني لپاره د يو ښوونيز واحد په ډول رامنځته کړي.

وزارت هڅه کوي ترڅو د ښځينه زده کوونکو د شموليت شمير په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د عامه پوهوني له لياري ، د نجونو لپاره د مناسبو څانګو پرانيستل او د ليرې سيمو هغو ته د اباتې او اعاشې او نورو آسانتياو په ورکولو سره زيات کړي.

تر ۱۳۸۷ل کال پورې د هيواد په ۲۲ ولايتونو کې ۵۱ تخنيکي او مسلکي ښوونځي فعالي شوي دي. د مديريت او عامه اداري ملي انستيټيوټ (نيما) په کابل کې تاسيس شوی دی. ددې لپاره چې نجوني او هلکان تخنيکي او مسلکي زده کړو ته لاسرسي ولري وزارت پلان لري چې په هره ولسوالۍ کې يو تخنيکي او مسلکي ښوونځی تاسيس کړي . همدارنګه د تخنيکي او مسلکي زده کړو د کيفيت لوړولو په منظور د تخنيکي او مسلکي ښوونکو لپاره د ښووني لنډمهاله کورسونو زياتوالی په نظر کې نيول شوی ترڅو د ښوونکو ښوونيز ميتودونه لوړ شي.

د تخنيکي او مسلکي زده کړو په پروګرامونو کې د (د پاليسۍ اصلاح او بيا کتنه، د تخنيکي او مسلکي زده کړو په اړه مقررې او لارښووني ، د نظارت ، راپور ورکوني او د ډيټبيس پرمختګ) ميکانيزمونو اصلاح د تخنيکي او مسلکي زده کړو د کيفيت د ښه کولو په برخه کې د ستراتيژۍ يوه برخه ده.

څلورم پروګرام: د سواد زده کړه

کلي موخه:

د هغو کسانو لپاره چې عمر يې له ۱۵ کلونو څخه ډير وي د سواد زده کړې خدمتونو تيارول چې د هغوي پوهه او باالقوه استعدادونه لوړ شي ترڅو وکولای شي چې د هيواد او ټولنې په ودانۍ کې پراخه فعاله ونده ولري.

د پروګرام موخې:

- تر ۱۳۹۳ ل کال پورې د ۱۵ يا تر دې د زياتو عمر لرونکو کسانو د شمير لوړول ۴۸٪ ته چې ۴۳٪ به يې نارينه وي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږ ترلږه د ۳ ميليونو بې سوادانو روزل
  - o لږتر لږه ۶۰٪ سواد زده کوونکي به ښځې تشکيلوي
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۳۶۰ زرو سواد زده کوونکو ته (چې د ټولو سواد زده کوونکو ۱۰٪ جوړيږي) د حرفوي زده کړو ورکول.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د سواد زده کوونکو فارغانو ت ښوونيز نتيجو پرمختګ له ۵۰٪ څخه ۸۰٪ ته.

د EFA يا (ښوونه او روزنه د ټولو لپاره) د پريکړو په اساس بايد تر ۱۳۹۴/۲۰۱۵ کال پورې د سواد کچه ۵۰٪ ته لوړ شي. ددې هدف د ترلاسه کولو لپاره وزارت په ټول هيواد کې د ۱۴۰ زرو د سواد زده کړې کورسونو جوړولو له لياري ۳،۶ ميليونو (د تقريبا ۱۱ ميليونو بې سوادو له جملې څخه) کسانو ته د سواد زده کړه ورکړي، ددې لپاره چې ددغو سواد زده کوونکو غته برخه د هيواد په وروسته پاتي سيمو کې ژوند کوي نو وزارت دغو سيمو ته ځانګړې پاملرنه کوي. وزارت به هڅه وکړي ترڅو خصوصي سکټور، سيمه ييز خلک، مسجدونه، علما او د نفوذ لرونکي خيرې وهڅوي چې ډير سواد زده کوونکي راجذب کړي. دا چې د ښځو د سواد کچه ډيره ټيټه ده (۱۳٪ ښځې او ۳۲٪ نارينه) نو د هغوي د ګډون لوړول د سواد زده کولو په لور د عامه پوهاوي له لارې عملي کيږي او د ښځينه ښوونکو شمير به د سواد زده کوونکو په پروګرام کې لوړ کړل شي. همدارنګه وزارت په نظر کې لري چې د نورو تشويقي پروګرامونو له لارې لکه غذا، صحي خدمتونه او د کرنيزو غلو او دانو په ورکولو سره د ښځو ګډون د سواد په زده کولو کې عملي کړي.

د سواد زده کولو نصاب پرمختګ کړی ، درسي کتابونه او د (ښوونکي د سواد زده کولو لارښود) چاپ او خپور شوي دي، ترديې چې وزارت د سواد زده کولو د پروګرام لپاره يو واحد نصاب عملي کړي او د نويو درسي توکو د پرمختګ له لارې به هڅه وکړي ترڅو د سواد زده کولو پروګرام د سواد زده کوونکو د ورځني ژوند سره تناسب ولري او هغوي وکولای شي چې د سواد او حساب زده کولو نه پرته هغه مهارتونه زده کړي چې په ژوند کې ورسره مخ کيږي. په همدې توګه به د زده کړې توکي د ځانګړو اړو سواد زده کوونکو ډلو لکه ښځې ، دوکانداران او بزګرانو څخه برابر کړل شي.

وزارت پلان لري چې ۲۴۵۰ د سواد زده کړې دايمي ښوونکي استخدام کړي. پدې توګه ۱۱۰۰۰ قراردادي ښوونکي بايد استخدام شي ترڅو وزارت وکولای شي چې خپلې موخې ته ياني ۱۴۰ زره د سواد زده کولو کورسوونه د روانو پنځو کلونو په اوږدو کې حتمي کړي. د سواد زده کولو په کورسونو کې د تدريس د کيفيت لوړولو لپاره د سواد زده کولو په معينيت کې د ښوونکي د روزنې د سواد زده کولو په نامه يو رياست جوړ شوی او وزارت پلانو لري چې د سواد زده کولو د ښوونکي د روزنې لپاره ځانګړی انستيتيوټ تاسيس کړي. د يو ډيټابيس پرمختګ ، د څارنې او ارزونې ميکانيزمونه ددې پروګرام له نورو موخو څخه دی چې د سواد زده کولو په پروګرام کې به موثريت ورزيات کړي.

پنځم پروګرام: د پوهنې اداره

دغه پروګرام د دريو فرعي پروګرامونو مجموعه ده چې عبارت دي له: د پوهنې د بيخبنا پراختيا، د پوهنې د اداري پراختيا، د ستراتيژيک مديريت پراختيا څخه.

۵،۱ فرعي پروګرام: د معارف د بيخنا پراختيا

کلي موخه:

په ټول هيواد کې د معارف د متوازن بيخبنا د پراختيا له لارې ټولو زده کوونکو او د ښوونې او روزنې کارکوونکو ته د ښوونې ، مناسبې اداري او امن چاپيريال رامنځته کول .

د پروګرام موخې:

- پاليسی ، سټندردونه ، ډيزاينونه ، د کار د اندازې برآورد، د پوهنې د ساختماني ودانيو تقريبي بيه او د کارونو د اجرا د لارښوونو پرمختګ.
- د پوهنې اداري او ښوونيزو مرکزونو ودانول او تجهيزول
    - تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږترلږه ۷۵٪ د عمومي او اسلامي زده کړو درسي شعبې به د استفادې وړ ودانيو لرونکي شي.
    - تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ۱۰۰٪ د تخنيکي او مسلکي زده کړو درسي شعبې د استفادې وړ ودانيو لرونکي شي.
    - تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د پوهنې ټولې اداري د استفادې وړ ودانيو لرونکي وي .
- رغول شوي يا نوي ودانۍ به څارل او ساتل کيږي.
- د ښوونځيو د جوړولو په اړه د داډ حاصلول چې په کې به تاکل شوي معيارونه او سټندردونه مراعات شوی وي.
- د پوهنې د بيخبنا د پراختيا پروګرام د اړونده رياستونو سره په نږدې همغږی کې پلي کيږي.

ټولو زده کوونکو ته د مناسب چاپيريال رامنځته کول د پوهنې وزارت يو لـه مهمو موخو څخـه ده چې وزارت زيار باسي ترڅو د ټولو شته امکاناتو او پراختيايي همکارانو پـه مرسته، خصوصـي سکټور او د محلي خلکو په ملاتړ او مرسته نوموړی موخې ته ورسيږي. په را روانو پنځو کلونو کې د کار او ټولنيز وزارت د ۶۵ زرو نويو درسي ټولګيو طراحي او ځارنـه، ۲۰۰۰ د ساينس او ټکنالوژی لابراتوارونـه، د ۱۶ زرو موجودو ټولګيـو بيـارغول او د ۲۰۰۰ عمومي ښـوونځيو د ديوالونو او احاطې جوړونه پرمخ بيايي. د اسلامي زده کړو په برخـه کې هم د بيخبنا د پرتختيا پروګـرام ۳۵۰۰ نـوي ټـولګي ، ۲۲۰ ديوالونـو او احـاطو جوړونـه او د ۱۸۰ مدرسـو او ۳۲ دارالعلومونو لپاره د ليليو جوړول به پوره کړي. همدارنګه د تخنيکي او مسلکي زده کړو د بيخبنا د پراختيا رياست په پام کې لري چې ۱۱۰ تخنيکي او مسلکي مرکزونه جوړ او د ۳۴ تخنيکي او مسلکي کمپلکسونو بيارغول ، پـه ۳۶۴ ولسواليو کـې د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو او ۱۲۱ د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو د ليليو جوړونـه تر سره کړي. همدارنګه د کار او ټولنيزو چارو وزارت به د ښونکي د روزنې ۴۸ مرکزونـه جوړ، ۴۱۲ د ملاتړ مرکزونه او د ۵۵ ليليو ځارنـه وکـړي. نـوري ساختماني پـروژې عبـارت دي لـه ۲۰ ولايتونـو د پـوهنې رياسـتونو جـوړول او همدارنګه په ولايتونو او ولسواليو کې د ګودامونو د جوړولو څخه.

د بيخبنا پراختياپروګرام بـه د ټولو پـرژو لپـاره لارښـووني او سـاختماني سټندردونو تـه انکشـاف ورکړي او په ټولو ولايتونو کې د انجنيری ټيمونه تشکيل کړي ترڅو ددغو سټندردونو د پلي کولو نظارت وکړي. دغه رياست په دوامدار ډول خپل د پلان جوړوني او ځارنې سيستمونه غښتلي کوي ترڅو يو آرام او مناسب ښوونيز چاپيريال ته د ماشومانو لاسرسي ريښتينی شي.

۲،۵ فرعي پروګرام: د پوهنې اداري پراختيا:

کلي موخه:

په ټول هيواد کې د پوهنې د پروګرامونو د بريالي کولو او پلي کولـو لپـاره د آسـانتياو او د مـوثرو ، اقتصـادي او شفافو خدمتونو تيارول.

موخې:

- په لوجستيکي سيستمونو او تدارکاتو ، بشري قواو ، اجرايوي او اداري جوړښتونو کـې د اصلاحاتو پلي کول ترڅو د اداري او پرسونل موثريت لوړ شي چې پـه تـرڅ کـې يـې د ښووني او روزنې پروګرام په بريالیتوب سره عملي شي .
- په مرکز او ولاياتو کـې د پروګرام پـه اساس د کوښښونو دوام د يو شفاف او مـوثر مـالي سيستم د پرمختګ لپاره د بوديجې د جوړونې د پروګرام په منظور ، په تاکلي وخت د مـالي تاديو آسانتياو برابرول او د څيرنيز مالي راپورونو ورکول د ښه پريکړې نيونې لپاره.
- د پوهنې په نظام کې د معاصرې ارتباطي او معلوماتي ټکنـالوجی معرفي او شـاملول ددې لپـاره چې د پوهنې اداري، کـارکوونکي او د کـار مؤثريـت لـوړ کـړي تـرڅـو د ښـووني او روزنې پروګرامونه په بريالیتوب سره سرته ورسيږي.
- د پـوهنې د ښـوونيز مرکزونـو د جوړولـو لپـاره د ځمکـو اخيسـتل او د ملکيـت لپـاره د ټولـو قانوني مراحلو طی کول او د پوهنې د ټولو ځايدادونو ثبت په يو مرکزي ډيټابيس کې.

- د احتمالي خطرونو څخه د خبريدنې يو سيستم رامنځته کول او غښتلي کول او همدارنګه د محلي خلکو او امنيتي ارګانونو سره همغږۍ تر څو د حادثاتو څخه باخبر او د ادارو ، ښوونيز مرکزونو، کارکوونکو او د زده کوونکو ساتنې ته تياری ولري.

وزارت ژمن دی چې د اختياراتو تفويض او د غيز مرکزي کولو پروسه او همدارنګه د اداري او مالي پروسيجر اصلاح او ساده کول عملي کړي، په همدې منظور وزارت د افغانستان د بوديجې جوړولو او د مالي او اداري سيستم معلومات ولايتونو او ولسواليو ته ورکوي ترڅو وکولای شي چې د پروګرامونو مصرفونه وڅاري او راپور يې تيار کړي. همداراز وزارت د ارتباطي او معلوماتي ټيکنالوجی څخه د استفادې زياتوالی غواړي چې په ترڅ کې به يې د ښوونې او روزنې په نظام کې مؤثريت راشي.

د وزارت د لومړيتوبونو څخه يو دادی چې وزارت مرسته کوونکي هيوادونه د مرستې پرځای او دقيق عملي کولو لپاره تشويقوي او د دولت د اصلي بوديجې پر ځای د خارجي دولتونو بوديجخ مصرفوي. دا به ددې لامل شي چې مؤثرې بهرنې مرستې زياتې پاتې شي او وزارت به ددې جوګه شي چې د بوديجې په ځانګړې کولو سره د وزارت لومړيتوبونه ترلاسه کړي لکه د پوهنې کيفيت او د نابرابرۍ لاسرسي څخه به په ولايتونو کې مخنيوی وشي. خصوصي برخې هم کيدای شي چې وهڅول شي ترڅو د پوهنې د ستراتيژيک پلان په عملي کولو کې مهمه ونده ولري.

د ملکي خدمتونو قانون ، د استخدام پروسيجر او د ټولو معاشونو سيستم تصويب شوې ده او وزارت د معاشونو د نوي سيستم او نوی تشکيل پر اساس د پرسونل په استخدام لاس پورې کړی دی. د مالي محدوديتونو او د وزارت د ټيټ ظرفيت په اساس په ۱۳۸۸ل کال کې به يواځې ۴۶ زره ښوونکي او کارکوونکي د معاشونو د نوی سيستم پراساس استخدام شي. د وزارت د ۲۰۶ زرو کار کوونکو پاتې برخه به د ۱۳۹۱ل کال تر پايه پورې به د همدې پروسې له لارې استخدام شي . د ښوونکو د استعداد ملي ازموينه به هم د همدې پروسې د يوې برخې په توګه تطبيق شي .

په دريو ورستيو کلونو کې په ښوونځيو ، ښوونکو او زده کوونکو باندې حملې زياتې شوې دي، وزارت بايد د ټولو ښوونځيو ، ښوونکو او زده کوونکو امنيت وساتي. وزارت به د امنيتي ارګانونو او محلي خلکو سره په ګډه مرسته د هغه خطراتو پيژندګلوی وکړي چې ښوونځيو ته متوجه وي او لازم حفاظتي اقدامات به اخلي. د امنيتي مسؤلينو استخدامول د همدې تصميم يوه برخه ده چې له وزارت سره پدې اړه ملګرتيا کوي.

۳،۵ فرعي پروګرام: د ستراتيژيک مديريت پراختيا:

کلي موخه:

په ستراتيژيکه سطحه د پوهنې د وزارت د مؤثريت ، ګټورتوب، حساب ورکونه او د شفافيت زياتول د ملي قوانينو په چوکاټ کې او د نړيوالو تعهداتو مطابق

موخې:

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ټولې پاليسۍ، مقررې ، تګلارې او ټول تقنيني سندونه د بياکتنې له پروسې څخه تير شي.

- په هغو پروژو کې چې د بهرنيو پراختيايي بوديجو له لارې تمويليږي د پوهنې وزارت دنده به د لومړيتوبونو پر بنسټ لوړه شي ، او وزارت به بهرني مرسته کوونکي هيوادونه وهڅوي تر څو خپلې مرسته کوونکي بوديجې د اصلي بوديجې له لارې وزارت ته ورکړي .
- پوهنې وزارت به د ټولو مراجعينو شکايتونو ته په مناسبه وخت کې رسيدګي وکړي.
- ملي عملياتي او ولايتي پلانونه به په کلني شکل پرمختګ وکړي او د وزارت مهم فعاليتونه ارزول کيږي.
- په مرکز او ولايتونو کې به و پوهنې د اداري معلوماتي سيستم قوي او پرمختګ وکړي.
- معياري راپورونه به په کلني او ربعوار شکل جوړ او خپور شي.

د افغانستان د پوهنې قانون په ۱۳۸۷ل کال کې جوړ او د کابينې په واسطه تصويب شو او اوسمهال د پارلمان لخوا وارسي کيږي. همدارنګه د خصوصي ښوونيز موسسو مقرره د ۱۳۸۵ل کال په پای کې چمتو، تصويب او منظور شو. د پوهنې د لوايحو او تګلارو بياکتنه هم د پوهنې د قانون مطابق په جريان کې ده.

د عملياي پلانګذارۍ پروسه په مرکز او ولايتونو کې پيل شوې ده . وزارت په پام کې لري چې دغه پروسه غښتلې کړي او تر ۱۳۹۳ل کال پورې ټول رياستونه ، ولايتونه او ولسوالۍ خپل کلني عملياتي پلانونه او بوديجې د خپلو مشخصو اړتياو پر اساس پخپله غاړه اخلي.

د پلان او ارزونې لوی رياست هم پدې موده کې لازمې مرستې ورکوي. پدغو پروسو کې د وزارت د اصلي پروګرامونو د فعاليتونو ټاکل او د هغو د خرڅ اټکلول شامل دي.

دا به ددې لامل شي چې د پلانونو پرمختګ به د معياري پروپوزلونو او د فعاليتونو په عملي کولو کې اسانتاوې رامنځته کړي.

د پوهنې او روزنې د اداري معلوماتي سيستم پرمختګ کړی او په ۱۳۸۶ او ۱۳۸۷ل کلونو کې هر اړخيزې سروې ګانې شوې دي. د ټولو ښوونيزو موسسو په اړه د ډاټا حاصلول چې دوي وکوالی شي د خپلو ضرورتونو سره برابر معلوماتو ته لاسرسۍ ولري وزارت د پوهنې او روزنې د اداري معلوماتي سيستم په ټول هيواد کې مروج کوي. همداراز وزارت به د راپوروکونې ، څارنې او ارزونې يو هر اړخيز سيستم جوړ کړي ترڅو د افغانستان د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان په تطبيق کې د دوامداره څارنې او د پوهنې د اصلي فعاليتونو په ارزونه کې ورځخه ګټه واخيستل شي.

د بهرنيو مرستو د همغږي کولو واحد (يونټ) غښتل کيږي او استازي به يې په ولايتونو کې وګومارل شي ترڅو د پوهنې د پروژو په کافي تمويل باندې ډاډمن شي، دا به ددې لامل شي چې د وزارت او پراختيايي ملګرو ترمنځ همغږي لاپسې ښه شي او د هغو فعاليتونه به د پوهنې په ملي ستراتيژيک پلان کې يو شان وي.

د رسنيو سره د اړيکو ټينګښت ترڅو د وزارت د لاسته راوړنو او نورو فعاليتونو په هکله معلومات خپاره شي او د وزارت يو له لومړيتوبونو څخه همدا دی چې معلومات عامو وګړو ته ورسوي. د وزارت رسمي وېبپاڼه په دوامدار ډول نوی کيږي ترڅو د قوانينو ، مقررو ، پلانونو او نورو اړينو معلوماتو په برخه کې عام وګړي خبر وساتل شي.

تطبيق ، څارنه او ارزونه:

د وزارت اصلاح شوی جوړښت د ستراتيژيک پلان له جوړښت سره مطابقت لري. د پوهنې د وزير تر رهبرۍ لاندې هر يو له پنځو معينانو څخه د ستراتيژيک پلان د يو پروګرام مسؤليت په غاړه لري.

هر يو د مرکزي رئيسانو او د ولايتونو د پوهنې د رئيسانو څخه د پلان د يوې برخې په اجرا کولو سره مسؤل دي. عام محلي وګړي ، غير دولتي ارګانونه او خصوصي سکتورونه به د ستراتيژيک پلان په تطبيق کې ونډه ولري. په ټول هيواد کې د موجودو فعاليتونو د تطبيق په منظور کلني عملياتي پلانونه پرمختګ وکړي . په ملي ، ولايتي او د ولسواليو په کچه به د مسؤلو کسانو لخوا د پروګرامونو د تطبيق څارنه وشي. د ښوونې او روزنې د ادارې معلوماتي سيستم غښتلی شوی او د ولايتونو په کچه رامنځته کيږي ترڅو د معلوماتو د راټولونې پروسه د پلان د څارنې او ارزونې د فعاليتونو په منظور اسانه کړل شي.

وزارت د پلان په تطبيق کې د شته ستونزو ، خطرونو او محدوديتونو څخه خبر دی او ددې عناصرو د مخنيوی لپاره د ځانګړو پلانونو د پرمختګ لارې چارې لټوي.

وزارته به د پوهنې د پرمختګ له بورډ سره په ګډه شپږ مياشتنۍ ناستې ولري ترڅو د هغو پروګرامونو عملي کول واررسي کړي چې د پوهنې وزارت ، غير دولتي سازمانونو ، خصوصي سکتور او نورو ګډونوالو له خوا تطبيق کيږي. پدې پروسه کې به د وارړسۍ دوه شپږمياشتنۍ ناستې وي ، چې په اوله ناسته کې به د تير مالي کال د پروختګ لاسته راوړنې وارسي شي او دويمه ناسته به د روان کال بوديجه او کاري پلان وارسي کړي.

د ستراتيژيک پلان د تطبيق پروسه په پرله پسي ډول د څارنې لاندې نيول کيږي او دوره يي راپورونه ورڅخه تياريږي. د پلان د تطبيق څارنه به د دريو عنصرو لرونکې وي: د ټاکل شوی هدف په لور د پرمختګ څارنه، د سرچينو مصرفونو د لارو څخه څارنه، د پراختيايي ملګرو د ونډې اخستنې څارنه چې په افغانستان کې د پوهنې پروګرامونه د بهرنيو بوديجو له لارې تمويلوي. همداراز د هغو مستقلو څيړنو او وارسۍ پايلې چې د موجودو پروګرامونو او د پوهنې له ساحو څخه لاسته راغلي هم په ستراتيژيک پلان کې تطبيق شي. په ستراتيژيک پلان کې به منځمهالي او نهايي ارزونې هم صورت ونيسي.په نهايي ارزونه کې ، د پوهنې د کلي وضعيت په پام کې نيولو سره د ستراتيژيک پلان څخه لاسته راوړل شوي نتيجې د ارزونې لاندې نيول کيږي او د پلان د تطبيق څخه زده کړل شوي درسونه د وارسۍ لاندې نيول کيږي، او ددغو ارزونو له پايلې څخه به د وروستی پلان په پرمختګ کې ګټه واخيستل شي.

مصارف او بوديجې

هغو موخو ته لاسرسي چې د پوهنې په ملي ستراتيژيک پلان کې نغښتل شوي دي ، د دريمې زريزې پراختيايي موخو (MDGs) او ښوونه او روزنه د ټولو لپاره(EFA) موخو ته د رسيدو لپاره ډيرو مصارفو ته اړتيا ده. د پنځو مخکينيو کلونو په پرتله د زده کوونکو ناڅاپي ډيروالی او يواځې د پوهنې د کيفيت لوړوالي په لور ټولو پام کرځيدل د وزارت مخې ته لازياتې غوښتنې کيښودې.

وزارت بايد نوي زده کوونکي ښوونځيو ته شامل کړي ، نوي ښوونځي جوړ کړي ، زيات نوي ښوونکي وګوماري او د ښوونې او مهارتونو د لوړو ستندردونو مطابق روزنه ورکړي. په عين حال کې وزارت بايد داسې لنډمهاله تغيرات اداره کړي چې اوږدمهاله اثرات ولري. همدارنګه د رتبو او معاشونو د دولتي سيستم تطبيق پراخو مصارفو ته ضرورت لري . په هر حال زده کړه ددغه هيواد د ټولو ماشومانو او ځوانانو لومړی حق ګڼل کيږي او د يوې ديموکراتيکې او د خلکو د ګډون په پروسه کې دا يو اړين ګام ګڼل کيږي.

ښوونه او روزنه د اړينې اقتصادې غښتلتيا لپاره د بشري قوې بنستيزه غښتلتيا ده او د سولې او يووالي په راوستو ک مهمه ونډه اجرا کوي.

د زده کوونکو د شموليت د زياتوالي او ددغه زياتوالي په پرتله د ښوونکو د نسبت د معيار په اساس به په راتلونکو پنځو کلونو کې ۱۶۵ زره نوي کارکوونکي استخدام شي. د راتلونکو پنځو کلونو په اوږدو کې به يو وړانديز وشي چې د غير معاشي مصارفو (د ۲۲او ۲۵ کوډ بوديجه) (تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۳۲٪ غير معاشي مصارف) په نسبت کې زياتوالی راشي ، ترڅو ښوونځيو او زده کوونکو ته کافي درسي توکي برابر شي. نوې ودانی ودانې او شته ودانی بياورغول شي . او همدارنګه د څارنې او ارزونې د پياوړتيا لپاره د څارونکو سفر خرڅ هم برابر شي. د کورنيو سرچينو د نه شتون په دليل، د افغانستان دولت به ونتوانيږي چې د معارف ټول مصرفونه د خپلې عادې بوديجې له لارې برابرې کړی. نو پدې اساس د مرسته کوونکو هيوادونو همکاري د ستراتيژيک پلان د دريمې زريزې دپراختياېې او د ښوونې او روزنې د موخو د ترلاسه کولو لپاره لازمي او حتمي دي.

د پوهني وزارت							
د پوهني ملي استراتيژيك پلان (1389 – 1393)/۲۰۱۴-۲۰۱۰							
مليون افغانى (000,000: افغاني)							**ټول ۵ پروګرامونه**
مجموع 1389-1393	**1393 تخمين شوى**	**1392 تخمين شوى**	**1391 تخمين شوى**	**1390 تخمين شوى**	**1389 تخمين شوى**	**1388 اټكل شوي**	**1387 واقعي**	***د لګښتونو لنډيز***
								عادي لګښتونه
155,948	40,407	35,892	31,408	26,980	21,262	12,749	11,307	تنخواګاني (21)
35,253	10,506	8,614	6,910	5,396	3,827	1,319	1,465	اجناس او خدمات (22)
9,829	3,233	2,512	1,885	1,349	850	42	338	اخيستني (25)
201,030	*54,145*	*47,018*	*40,203*	*33,725*	*25,940*	*14,110*	*13,110*	*د ټولو پروګرامونو د عادي بوديجي مجموعه*
204,758	*45,128*	*44,749*	*41,761*	*37,318*	*35,802*	*9,929*	*3,030*	*پراختيايي بودجه*
405,788	*99,273*	*91,767*	*81,964*	*71,043*	*61,742*	*24,039*	*16,140*	*د ټولو ۵ پروګرامونو مجموع*

مجموع 1389-1393	**1393 تخمين شوى**	**1392 تخمين شوى**	**1391 تخمين شوى**	**1390 تخمين شوى**	**1389 تخمين شوى**	**1388 اټكل شوي**	**1387 واقعي**	**د هر پروګرام په اساس د مصارفو لنډيز(عادي او پراختيايي بوديجه)**
ميليون افغاني (000,000: افغاني)								
192,721	51,300	44,688	38,595	32,506	25,632	13,298	11,223	۱ پروګرام: عمومي او اسلامي زده کړي
36,805	6,824	8,608	7,469	6,696	7,207	4,213	1,261	۲ پروګرام: د ښوونيز نصاب، د ښوونکي د روزني او د ساينس او ټکنالوجی د روزني پراختيا
10,187	3,009	2,451	2,006	1,583	1,137	1,281	447	۳ پروګرام: تخنيکي او مسلکي زده کړي
17,580	4,287	4,008	3,486	3,105	2,695	543	234	۴ پروګرام: سواد زده کړه
148,496	33,853	32,012	30,409	27,152	25,071	4,704	2,975	۵ پروګرام: د پوهني د اداري پراختيا
405,788	**99,273**	**91,767**	**81,964**	**71,043**	**61,742**	**24,039**	**16,140**	**د ۵ پروګرامونو مجموعه**

لومړی څپرکی: د ستراتیژیکو پالیسیو چوکاټ

په دې څپرکی کې د پوهنې وزارت لید لوری او اساسي پالیسۍ په درېو برخو: لاسرسي، څرنګوالي او مدیریت کې مطرح شوې دي. لاندیني پالیسي د پوهنې د وضعیت د ارزونې، د افغانستان د اساسي قانون (۱۳۸۲ل)، د پوهنې قانون (۱۳۸۷ل)، د افغانستان د ملي پراختیا ستراتیژۍ (۱۳۸۷ل - ۱۳۹۱ل)، په لندن کې د افغانستان په اړه تړون (۱۳۸۴ل) (Afghanistan Compact)، د افغانستان د درېمي میلادي زریزې د پراختیایي موخو(MDGs)، د ښوونه او روزنه د ټولو لپاره(EFA) موخو، د پاریس د کانفرانس پرېکړې (۱۳۸۷ل) او د پوهنې د ملي ستراتیژۍ (۱۳۸۵ل - ۱۳۸۹ل) د پلان سره سم، د اغیزمنې او همیشنې پرمختیا په موخه پراختیا وکړل شوې ده.

د پوهنې لید لوری

د ملي او نړیواله ژمنو ، د بشر د حقونو په درناوی او د اسلام د سپیڅلی دین له اساساتو سره سم د بشري سرچینو پراختیا، ، د مساوي او عادلانه لاسرسیو د آسانولو له لارې د هیواد ټولو وګړو ته د با کیفیته ښوونې او روزنې د اسانتیاوو د برابرول ، ترڅو وتوانیږي د هیواد په همیشنۍ پراختیا، اقتصادي پرمختګ او ثبات او امنیت کې رغنده ونډه واخلي.

ددې کار د تحقق لپاره ، د پوهنې وزارت باید د یوه مدرنه، هدفمنده، موثره ،حسابورکوونکي او د بودیجي لرونکي اداري ته بدل شي ترڅو په ټول افغانستان کې د زده کړې آسانتیاوې د ماشومانو او مشرانو لپاره بغیر له هیڅ نوع تبعیض څخه برابره کړي.

د افغانستان پوهنه باید د اسلامي روحیې، ملي یووالي، خپلواکۍ، د قانون حاکمیت ، د بشر د حقونو او دیموکراسۍ د درناوي، زغم او عاجزۍ، او د سولې او ثبات د غښتلي کولو او د فقر او غریبۍ، زور او زیاتي او نشه يي توکو د له منځه وړلو لامل شي.

د ښوونې او روزنې نظام د اخلاقي، عاطفي، ذهني، جسمي، د ټولنیزې روحیې د تقویت، د ابتکاري مهارتونو د لوړولو، د انتقادي تفکر ،او د استعدادونو د روزنې لپاره د علمي تفکر لازم او اړین شرائط د معلولو او معیوبو زده کونکو په ګډون ټولو زده کوونکو ته برابر او په هیواد کې اقتصادي او ټولنیزه پرمختیا، د فقر د کچې راټیټول، د تلپاتي ثبات او امنیت رامنځته کول او په ځان بسنه کول او خودکفایي رامنځته کړي.

د ستراتیژیکو پالیسیو چوکاټ په لاندینیو درېو برخو کې چمتو شوی: ښوونې او روزنې ته لاسرسي، د ښوونې او روزنې کیفیت او دښوونې او روزنې مدیریت. د پوهنې وزارت ژمن دی ترڅو د افغانستان د پوهنې نظام اداره او حساب ورکونې ته وده ورکړي او په نتیجه کې شفافیت ته زیاتوالی ورکړي او د زده کونکو تحصیلي پرمختیا ته زیاته پاملرنه وکړي.

ښوونې او روزنې ته لاسرسي

د پوهنې وزارت پالیسي، له هر راز توپیر پرته د ښځو او نارینه وو لاسرسي د ټولنیز عدالت د اصل د خپرولو او د باکیفیته ښوونې او روزنې ده.

د اساسي قانون د دري ځلوېښتمي مادې او د پوهني د قانون د ځلورمي مادې پر اساس د پوهني وزارت دنده لري، چې د هيواد د ماشومانو او ځوانانو لپاره د وړيا ښوونې او روزنې زمينه برابره کړي. همدا راز د اساسي قانون له مخې اساسي زده کړې (د لومړنۍ او منځنۍ دورې زده کړې) اجباري دي. د افغانستان د دريمې زريزې د پراختيايي موخو پر بنسټ، په کال۱۳۹۹ل (۲۰۲۰ز) کې به د هلکانو او نجونو په ګډون د هيواد ټول ماشومان د لومړنۍ دورې زده کړې بشپړې کړي.

دې موخې ته په رسيدو، د پوهني وزارت بايد تر ۱۳۹۳ل کال پورې پر اساسي زده کړو کې د هلکانو او نجونو د ګډون او شموليت سوچه کچه، ۷۵سلنې او ۶۰سلنې ته ورسوي. د پوهني وزارت په پام کې لري، چې د زده کونکو د جذب وړتيا ته د ثانوي دورې لپاره زياتوالی ورکړي.

د پوهني وزارت خپل ځان د نجونو په ګډون د ټولو ماشومانو د نجونو په شمول، د ځانګړو او خاصو غوښتنو ماشومانو، کوچيانو، لږه کيو (اقليتونو) او د تيز هوښو ماشومانو لپاره د هر اړخيزه زده کړو د برابرولو په برخه کې ژمن بولي. د پوهني وزارت سربيره د رسمي پوهنې د نظام د پراختيا لاسرسی ته د پرمختيا له لارې ، له نورو پروګرامونو لکه سيمه ييز ښوونځي ، د پوهني څخه د محرومو زده کوونکو لپاره د چټکو زده کړو (د کارګرو ماشومانو له جملې څخه) ، د کوچيانو لپاره ګرځنده ښوونځي او له ليرې زده کړې څخه ملاتړ کوي.

له دې سربيره به د پوهني وزارت له ښوونځي تر مخه ښوونيز پروګرامونه د ۴-۵ کلنو ماشومانو ته پراختيا ورکوي ترڅو هغوي وکولی شي د ښه تيارۍ سره د لومړنۍ دورې ته شامل شي. دغه تکميلي پروګرامونه د ټولو ځوانانو او ماشومانو لپاره د ښوونې او روزنې د لازياتو لاسرسيو ته زمينه برابروي.

د ښځينه ښوونکو زياتوالی د وزارت له اساسي پاليسيو څخه يوه ده چې نجونو ته د ښوونځيو د لاسرسي په برخه کې مهم رول لري. د ښځينه ښوونکو شمير په ځانګړي توګه په هغو ولسواليو او ولايتونو کې چې د زياتو کميو سره مخ دي ، د متعددو پاليسيو او ستراتيژيو څخه په استفادې سره ، لکه په دارالمعلمينونو کې ښځينه محصلانو په جذب کې زياتوالی ، د ښځينه ښوونکو د تحصيلي سويې د لوړولو لپاره د چټکو زده کړو پروګرامونه او د هغو نجونو لپاره چې له ۱۲ ټولګي څخه د ښکته تحصيل لرونکي دي د ښوونکي د روزنې د ټولګي اصولو ځانګړو پروګرامونو ته زياتوالی وربخښل کيږي.

په ۱۳۸۷ل کال کې تر ۸۵۰۰ پورې له دار المعلمينونو څخه د فارغانو شمير په ۱۳۸۸ل کال کې دوه چنده (۱۵۰۰۰) ته رسيدلی دی. دغه زياتوالی به تر ۳ راتلونکو کلونو پورې دوام کوي او له ۵۰ سلنه څخه زياته به يې ښځينه وي.

د ښوونکو روزنه د هر ولايت د مشخصو غوښتنو سره سم، د هر دارالمعلمين د روزنيزو پروګرامونو د عيارولو له لارې په هغه شکل چې د هماغه ولايت ځانګړو ضرورتونو ته ځوابګوی وي او د ښوونکو د مسلکي لوړتيا او تحصيلي سويې لوړتيا د هغوي د کورونو او ښوونځيو سره په نږديو سيمو کې ، د هيواد په ټولو ولسواليو کې د ښوونکي د روزنې د الحاقيو د جوړولو له لارې د پوهني وزارت د پاليسيو له جملې څخه ګڼل کيږي.

ددې پاليسيو سربيره، مسلکي ښوونکي په ځانګړي توګه ښځينه د رتبو ، معاشاتو او ستراتيژيو د پلي کيدو له لارې په ښوونځيو کې د پوهنتونونو او دارالمعلمينونو د فارغينو د لا زياتو ګومارلو لپاره په عادلانه ډول محرومو ولاياتو او ولسواليو ته ويشل کيږي.

ښوونې او روزنې ته د لاسرسي د زياتوالي او پرمختګ په موخه د پوهني وزارت د خصوصي ځانګې او سکتور ګډون د افغانستان د پوهنې د نافذه قانون پر اساس او د پوهني وزارت د لوايحو او مقرراتو سره سم د هغوي د ښوونيزو او روزنيزو خدمتونو د وړاندې کولو هرکلی او ملاتړ کوي. سربيره پر دې له هيواده بهر د افغان مهاجرينو ښوونيزې مؤسسې ثبت او ارزوي او ملاتړ يې کوي.

هغه ماشومان او ځوانان چې د اسلامي زده کړو غوښتونکي دي، باید د هیواد په داخل کې با کیفیته مدرسو، دارالعلومونو، دارالحفاظونو ته لاسرسی ولري. نو له همدې امله د پوهنې وزارت لږ تر لږه په هره ولسوالۍ کې یوه مجهزه مدرسه او د هر ولایت په مرکز کې یو دارالعلوم او یو مجهز دارالحفاظ جوړوي. پیدا ګوڅیکي او حرفوي زده کړې هم د اسلامي زده کړو په نصاب کې، په ځانګړې ډول په ۱۳م او ۱۴م ټولګیو کې به ځای په ځای شي.

د پوهنې وزارت په پام کې لري څو د زده کوونکو د جذب میزان په تخنیکي او مسلکي ښوونیزو مرکزونو کې د ښوونیز کیفیت د کچې له لوړولو سره سم زیات کړي. ددې په اساس ، تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۹سلنه د تخنیکي او مسلکي زده کړو ته جذب کړي او تر ۱۳۹۹ل کال پورې ۱۲ سلنه د هغوي ځخه په دغه زده کړو کې به جذب شي. تخنیکي او مسلکي زده کړو ته د بازار، د داخلي او سیمه ییز کار د غوښتنو سره سم پراختیا ورکول کیږي. د پوهنې وزارت په پام کې لري چې په تخنیکي او مسلکي ښوویزو مرکزونو کې د زده کونکو د جذب میزان د ښوونیز کیفیت د لوړولو سره زیاته کړي.

د افغانستان د پراختیا د ملي ستراتیژۍ (ANDS) سره سم د مسلکي مهارتونو ملاتړ او تقویت د کرنې، انرژۍ، معلوماتي او اړیکتیایي (مخابراتی) ټکنالوجۍ، د انجینرۍ ځانګې، اداره او مدیریت، اقتصاد او حسابداري، د نفت او ګازو صنایع، وړې صنایع او هنرونو په برخه کې د دې وزارت له لومړیتوبونو شمیرل کیږي.

د لوړو او مؤثرو سټنډردونو په منځته راوړلو سره د تخنیکي او مسلکي زده کړو د کچې لوړول او پرمختګ د پوهنې وزارت په کاري لومړیتوبونو کې راځي او د تمویلونکو سرچینو د مرستو په رڼا کې د پوهنې وزارت په پام کې لري یو شمیر باکیفیته ښوونیزې مؤسسې د اداري او مدیریت د ملي انسټیټیوټ د تجربې پر اساس چې په ۱۳۸۷ل کال کې جوړ شوی ، جوړې او فعالې کړي. د تخنیکي او مسلکي زده کړو د مرکزونو د پراختیا د اړتیا د اصل په پام کې نیولو او زیات شمیر ځوانانو ته د امکاناتو د پیدا کولو پر اساس به د هیواد د بیلابیلو زونونو او ولایتونو په کچه یو شمیر تخنیکي او مسکلي بیلابیلې ځانګې لرونکي ښوونیز مرکزونه تاسیس او جوړ شي.

وزارت په پام کې لري ترڅو د سواد زده کړې پروګرامونو ته د ولسوالیو او کلو په سطحه زیاته پراختیا ورکړي. د پوهنې د قانون په اساس ، د حیاتي سواد زده کړه د دولتي او غیر دولتي- غیر انتفاعي عامه موسساتو بې سواده اجیرانو او کارکونکو لپاره اجباري وي.

د (ښوونه او روزنه د ټولو لپاره)، د موخو سره سم به تر ۱۳۹۴ل کال (۲۰۱۵ز) د هیواد له وګړو د باسواده نفوس کچه ۵۰سلنې ته ورسیږي. نو پدې اساس ، پوهنې وزارت د سواد زده کړې ښوونیز توکي او طریقې د وارسۍ لاندې نیولی او بیا کره کتنه یې کوي ترڅو د سواد زده کړې ښوونیز فرصتونه د سواد زده کړې د زیاتو عمر لرونکو زده کونکو د عیني اړتیاو په اساس برابر شي او د هغوي د شاملیدو د میزان کچه زیاته او د هغوي موثریت ته وده ورکړي.

د ښوونې او روزنې کیفیت

د افغانسان د ښوونې او روزنې د نظام موخو ته د لاسرسي او د هیواد د خلکو د ورځنیو ټولنیزو او کلتوري غوښتنو د حل په موخه به د پوهنې وزارت کوښښ وکړي ترڅو په افغانستان کې د پوهنې کیفیت ته پراختیا ورکړي. د پوهنې د ټولو بخشونو د استفادې وړ نصاب بیا کتل کیږي ترڅو په هغو کې د زده کړې محتوا د زده کوونکو د اړتیاو سره سمون وخوري. همدارنګه وزارت د ماشومانو د هراړخیزه او مناسبې ښوونې او روزنې د پراخولو سره ، د ښوونې او روزنې کیفیت ته پراختیا او د پوهنې په نظام کې تبعیض له منځه وړي.

اوسمهال (۱۳۸۷ل) شاوخوا ۵۵سلنه د ښوونځيو تعميرونه د ګټې اخيستنې وړ دي او په کال (۱۳۹۳ل) کې به د ۷۵سلنې په شاوخوا کې د ښوونځيو تعميرونه د ګټې وړ وګرځي. همدا راز د پوهني وزارت د ښوونې او روزنې د لا ښه والي او پرمختګ په موخه نور مسائل لکه: مصؤنيت، روغتيا ساتنه او د زده کوونکو هوساينه د ښوونيزو سټنډرونو او معيارونو سره سم د ښوونځيو د تعميرونو په جوړېدو او طرح کيدو کې په پام کې نيولي څو يو ارام او ډاډمن ښوونيز چاپيريال او فضا رامنځته شي. د اقتصادي مؤثريت په منظور د پوهني وزارت د بيارغوني پروژې د مصؤنيت او لاسرسي د کيفيت په پام کې نيولو سره، سره طرحه او تطبيقوي، څو وکولای شي د خاصو او ځانګړو غوښتنو لرونکو ماشومانو اسانتياوو ته پکې ځواب وويل شي.

د پوهني وزارت په مستمره توګه نصاب، درسي کتابونه، د ښوونکي د لارښود کتابونه، د لابراتوارونو لارښود د ځارنې لاندې نيسي. مشترک موضوعات لکه: د سولې، د بشر حقوق، د ماشومانو او ښځو پر وړاندې تاوتريخوالي، د چاپيريال ساتنې، د نشه يي توکو او د ايډز د ناروغۍ د مخنيوي په اړه به هر اړخيزه پوهاوی او ښوونې د درسي کتابونو په پاڼو کې ځای به ځای پر ځای کيږي.

د پوهني وزارت د ساينس او ټکنالوجۍ زده کړې ته پراختيا ورکوي او ښوونځي به په مجهزو لابراتوارونو سمبالوي، څو د ساينس او رياضياتو زده کړې لا زياته اغيزمنې او عملي او تطبيقي بڼه خپله کړي. وزارت د زده کوونکو د بدني، ټولنيز، عاطفي او اخلاقي پياوړتيا او پرمختيا په منظور د ښوونې وړاندې او سپورټي فعاليتونه به په ښوونيز موسساتو کې ترويجوي.

د پوهني وزارت ، په پای کې ۶۱ ميليونه د ۱ څخه تر ۱۲ ټولګي درسي کتابونه چاپ کړي او ويش يي روان دی. د لومړنۍ دورې درسي کتابونه چې د نوی ښوونيز نصاب په مطابق تيار شوي ، چاپ او ويشل شوي دي. د پوهني وزارت په پام کې لري چې د د ثانوي دورې درسي کتابونه هم د نوی تعليمي نصاب په اساس تاليف کړي. د ثانوي دورې نوي کتابونه به په ۸۹-۱۳۸۸ کلونو کې چاپ او توزيع کيږي. د زده کونکو د بيړنيو اړتياو د پوره کولو لپاره، د ثانوي دورې د مخکينيو کلونو درسي کتابونه تصحيح ، چاپ او توزيع شوي دي.

د دار المعلمينونو او د الحاقيه مرکزونو کيفيت به د نړيوالو معيارونو په رڼا کې د نصاب د معياري کولو، د استاذانو د وړتياوو د دوامداره پرمختګ د سيستم په جوړولو، د محصلانو د روزنې او د بشپړو خيرنو او ارزونو په رڼا کې پرمختګ مومي.

د ټولو ښوونکو پيدا ګوزيک او مضوموني وړتياوې او د هيواد د ټولو ښوونځيو د ادارو مؤثريت او اغيزمنتيا به د لنډ مهاله، چټک، د ژمي او دوبي موسمي زده کړو له لارې پرمختګ ومومي.

د ښوونکي د روزنې پروګرام ، له ښوونځي وړاندې او خاصو زده کړو د ښوونکو لپاره د هيواد په ټولو دارالمعلمينونو کې طرحه، تدوين او په لاره اچول کيږي، همدا شان ښوونکو ته به د هر اړخيزو ښوونو او د ماشومانو د زده کړې او تدريس په اړه لازمي او مناسبې ښوونيزې زده کړې ورکړل شي، څو د ماشومانو په ګډون د ټولو زده کوونکو لپاره ښوونځي او ټولګي د هغوی د ځانګړو غوښتنو او ، مذهبي لړه کيو، توکمي او ژبني اړتياوو ځواب ويونکي وي.

له ليرې زده کړې ښوونيز کورسونه او پروګرامونه (د تحريري توکو، سمعي او بصري وسايلو، انټرنټ او نورو په استفادې سره)) د ښوونکو، د ښوونځيو د چارواکو او د ښوونکي د روزنې د ادارو د محصلانو او استاذانو لپاره ، په ځانګړي توګه په ناامنه او ليرې سيمو کې د اوږدمهاله زده کړو (د تحصيل لوړتيا) ، منځنې زده کړو او لنډمهاله زده کړو(مسلکي لوړتيا)جوړيږي.

د مسلکي دوامداره سيستم پياوړتيا او د تدريس د کيفيت مرتبطول د تنخواګانو د زياتوالي پر اساس، د وړتياوو د ملي ازموينې د پلې کولو له لارې رامنځته کيږي. ددې سره سره ، د ښوونکو او ښوونيزو

مؤسسو د چارواکو د تاکل شوي او متغيرو اړتياو سره سم به د هيواد په ټولو سيمو کې لنډ مهالي ښوونيز کورسونه جوړ کړل شي.

د ښوونکي د روزنې له مؤسسو د مسلکي ملاتړ او د تدريس د کيفيت او کچې د ښه کولو او د ښوونيزو پايلو په موخه د ښوونکي د روزنې ملي انستيټيوټ به د کورنيو او بهرنيو د لوړو زده کړو مؤسسو په مرسته پراختيا مومي. ددې سره په څنګ کې به وزارت ، د څارنې او ارزونې سيستم په ملي او د ولايتونو په کچه د مسلکي پرمختيا او د زده کړو د څرنګوالي، مؤثريت او اغيزمنه کيدو په موخه جوړوي او د معلوماتو بانک به، چې د هر ښوونکي او کارکونکي د زده کړو او نتائجو د معلوماتو په اړه وي تقويه او نوى کيږي.

په لندن کې د افغانستان د تړون پر اساس، د اساسي زده کړو (منځني زده کړو) د دورې په پاى کې به د پوهنې وزارت د زده کوونکو د زده کړې د پرمختګ ميزان او اندازه په منظمه توګه سرته رسوي.

دغه سيستم به له ۱۳۹۱ ل کال څخه کله چې د پوهنې وزارت يوه ملي آزموينه په نهم ټولګي کې په کار اچوي فعاليږي. د ارزونې نتائج به د زدکړې د سطحې او معيار معلومولو او اغيزمنې ګټې اخيستنې په برخه کې مرسته کولاى شي، همدا شان به د عمومي او اسلامي زده کړو، د ښوونکي روزنه، تخنيکي او مسلکي زده کړو په لور په هيواد کې د ښوونيزو او تحصيلي مؤسسو د اړتياوو او امکاناتو په پام کې نيولو سره د زده کوونکو په هڅونه او جذب او جلب کې ترې لازمه ګټه اخيستل کيږي.

د پوهنې وزارت په پام کې لري ترڅو د ټولنو او مؤسسو (لکه د ښوونکي د روزنې د عمومي رياست، دار المعلمينونو او ښوونځيو) د ښوونې کيفيت د پلانونو د طرحه کولو، خورولو او د پلانونو د ټوليزه پراختيا د پلي کولو له لارې پراختيا ورکړي.

همدارنګه وزارت، د څارنې او ارزونې يوه پراخه سيستم را منځته کوي ترڅو د ستراتيژيک پلان د ټاکل شوو شاخصونو په اړه د وزارت د پرمختګ څارنه وکړي او د زده کوونکو د ښوونيز پرمختيا او د موسساتو د کړنو لاسته راغلي نتيجې اندازه کړي.

څيړنې د لومړيتوب لرونکو پروګرامونو يو له نه جلا کيدونکو برخو څخه ګڼل کيږي. د وزارت په تشکيلاتو کې يو ځانګړى چوکاټ د ښوونيزو او روزنيزو څيړنو لپاره او د پاليسيو د ارزونې لپاره پياوړى او رامنځته کيږي. له بلې خوا، ددغه څيړنيز مرکز او نورو ملي او بين المللي څيړنيزو مرکزونو ترمنځ د دوامداره ملاتړ د ترلاسه کولو لپاره به اړيکې رامنځته کيږي.

د څيړنو نتيجې د پاليسيو د ارزونې ، ښوونيزو پروګرامونو ته د لاسرسى او کيفيت د پراختيا او د ښوونې ترټولو غوره طريقې د پلي کولو په منظور د استفادې وړ ګرځي.

د ښوونې او روزنې مديريت

د پوهنې وزارت نوى تشکيل د نويو اړتياوو په اساس وارسي شوى دى. ددې سره سره، وزارت هغه طرزالعملونو ته پراختيا ورکړې ده چې ترڅو د کارکونکو ګمارل، د داوطلبانو لپاره د عادلانه او برابر فرصتونو برابرول او د هغوي ګمارل د وړتيا د اصل په اساس وشي. همدارنګه ټول کارکونکي د کلنې فعاليتونو د ارزونې سيستم په اساس د ارزونې لاندې نيول کيږي.

د وزارت يو له اصلي پاليسيو څخه د پوهنې د کارکوونکو، ښوونکو او اداري کارکوونکو لپاره په مرکز ، ولايات او ولسواليو کې د وړتيا د لوړتيا د پروګرامونو زياتوالى دى. د پوهنې وزارت به د کارکوونکو د مؤثره او د ګټې وړ لوړتيا د پراختيا لپاره د وړتيا د لوړتيا يو جامع پلان ته پراختيا ورکړي.

د پوهنې وزارت په لومړیتوبونو کې د اداري، مالي، استخدام، پلان جوړونې، څارنې او ارزونې ، راپوروركونې، او تفتیش د سیستمونو اصلاح او پراختیا نغښتل شوې ده. دارنګه اصلاحات د یو شفافه، ګټې وړ، مؤثر، ځواب ورکونکی او د نتیجې-اړوند پوهنې وزارت لپاره ضروري ګڼل کیږي. د پوهنې وزارت د خپل تدریسي او اداري پالیسیو د صحیح او په وخت پلي کیدو د هوساینې لپاره ، د څارنې او ارزونې میکانیزمونو ته پراختیا او لوړتیا وربخښلې ده او د لازیاته موثریت او ګټې اخیستنې لپاره لازم آسانتیاوې برابروي. وزارت به زیار باسي ترڅو لازیات صلاحیتونه په ځانګړې ډول د مالي ، استخدام، تدارکات، پلان جوړونې ، څارنې او ارزونې په چارو کې د غیرمرکزي ، ولایاتو او ولسوالیو په برخو کې تفویض کړي. دغه اختیارات په تدریجي ډول د ولایتونو د پوهنې ریاستونو ، د ولسوالیو د پوهنې مدیریتونو او ښوونیز موسساتو ته تفویض شوي او په عین حال کې به د مرکز له لورې به څارنه او ارزول کیږي.

د پوهنې وزارت په پام کې لري څو د نړیوالې معلوماتي او اړیکتیایي ټکنالوجۍ په ملتیا د اداري، مالي او اکاډیمیکو سیستمونو د ظرفیت او وړتیا په لوړولو او غښتلي کولو کې پوره او هر اړخیزه ګټه واخلي. د (پوهنې د اداري د معلوماتو سیستم) د بډاینې او پراختیا او په همیشنۍ توګه یې د معلوماتو زیاتول او نوي کول، چې د پلان جوړونې او ښه مدیریت په برخه کې د تصمیم نیونې ښه جوګه ده، د وزارت له پالیسو شمیرل کیږي، چې دا سیستم اوسمهال د وزارت په مرکز کې کې فعال او په راتلونکي کې به د ولایتونو او ولسوالیو او ښوونیزو مؤسسو تر بریده رسول کیږي.

د پوهنې وزارت په پام کې لري، چې خپل اداري سیستم د پخوا څخه نور هم اغیزمن، ګټور او ښه ځواب ویونکي کړي یا په بل عبارت د وزارت سیستمونه باید خپل خدمات او طرزالعملونه او اداري طی مراحل په اسانه او ساده توګه برابر کړي. او د مراجعینو د شکایتونو د اورېدو په موخه دې یو کاري سیستم ته پراختیا ورکړي.

د پوهنې وزارت د افغانستان د ښوونې او روزنې د نظام په غښتلي کولو او پرمختګ کې د مدني ټولنې، ملي او نړیوالو بنسټونو د ګډون هر کلی کوي. د ښوونیزو او روزنیزو فعالیتونو په تطبیق او عملي کولو کې د پوهنې وزارت د ملي او نړیوالو مرستندویو په مرستو، ګډون، همغږۍ او څارنه کې د هغې د ښه اغیز او ګټورتیا په موخه مرکزي رول په غاړه لري.

په کال ۱۳۸۷ل کې د افغانستان د اسلامي جمهوریت د بودیجې ۱۳سلنه د پوهنې سکتور تشکیلوله. پوهنه د ټولنې اساسي او کلیدي سکتور دی او باید بودیجوې ونډه یې زیاته شي. د تنخواګانو نه پرته د بودیجې سهم په تدریج سره د راتلونکو پنځو کلونو په اوږدو کې د ټولې بودیجې ۳۲ سلنې ته به ورزیاته کړي. د پوهنې وزارت په پام کې لري څو خپل لګښتونه د پراختیایي بیخبیناو له لګښتونو پرته په تدریجي توګه له خپلې عادي بودیجې تمویل کړي. او د نړیوالو د مرستو ډېره برخه د دولت د پراختیایي بودیجې له لارې تنظیم او وکاروي.

د هیواد په ځینو سیمو کې امنیتي ستونځې د ښوونې او روزنې د پرمختیا د مخنیوۍ یو ډیر لامل دی. د پوهنې وزارت ددغه ستونځې د حل لپاره د ټولنې ګډون په ځانګړې توګه د والدین ، علمای کرام او سپینږیرې مشران ګډون ته هڅوي او د طبیعي او غیز طبیعي حوادثو د مخنیوۍ لپاره د دولتي او نا دولتي ادارو سره خپل همغږي او همکاري زیاتوي.

د پوهنې وزارت د ولایت ، ولسوالیو او ښوونځیو د (والدینو ، علمای کرامو او مشرانو) شوراګانې د پریکړې نیونې او د پریکړو پر تطبیق څارنې ته هڅوي.

دغه شوراګانې به د ښوونځیو په ملاتړ او ساتنه کې مهم رول لوبوي او د پوهنې وزارت د فعالیتونو او شفافیت په پرمختیا کې به ګډون کوي.

دوهم څپرکی :د وضعيت څېړنه

عمومي زده کړې

ښوونې او روزنې ته لاسرسی:

د عمومي زده کړو د زده کوونکو شمير په ټول هيواد کې په کال ۱۳۸۱ل کې له ۳,۲ميليونو څخه ۲,۶ ميليونو ته په ۱۳۸۷ل کې رسيدلی، چې دا شاوخوا ۴ميليونه زياتوالی ښايي. اوسمهال ۴ ميليونه هلکان او ۲,۲ ميليونه نجونې په ښوونځيو کې شامل دي . (لومړی شکل وګورئ)

لومړی شکل- د ښځينه او نارينه زده کوونکو شمير له ۱۳۸۱ل څخه تر ۱۳۸۶ل کال

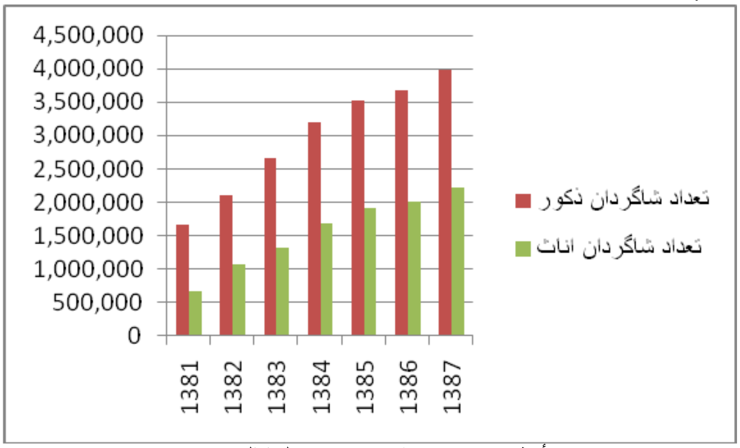

مأخذ: د پوهنې وزارت د ۱۳۸۷ل کال شميرنه

پتيل شوې، چې په کال ۱۳۸۷ل کې د هلکانو او نجونو د شموليت دقيق نسبت به پر اساسي دوره کې په ترتيب ۴۰سلنه او ۶۵سلنه وي. او نا خالصه اټکلي نسبت به يې په ۱۳۸۷ل کې پر اساسي دوره کې په ترتيب ۴۸سلنه او ۷۹سلنه وي. (۱)د شموليت ناخالص ميزانونه په ولايتونو کې يو له بل سره زيات توپير لري . (فوت نوت۱-)

(۱) د شموليت د نسبت د محاسبې په ټاکنه کې د ښوونځي د عمر لرونکو ماشومانو له اټکلي نفوس څخه کار اخيستل شوی. د هيواد د وګړو سرشميرنه مخکينی ده او د هيواد د ملي سرشميرنې د سازمان اټکل کښته دی په دې برخه کې د ملګرو ملتونو د سرشميرنې له اټکل کار اخيستل شوی، چې د افغانستان نفوس يې په ۱۳۸۷ل کال کې د ۳۳ميليونو شاوخوا ښودلی، دا په داسې حال کې ده چې د افغانستان د سرشميرنې ملي سازمان په ۱۳۸۷ل کال کې د هيواد نفوس شاوخوا ۲۵ميليونه اټکل کړی.

د شموليت د خالص نسبت د محاسبې لپاره د زده کونکو دقيق عمر ته اړتيا ده، خو دا چې اوسمهال د ډيری زده کوونکو د تذکرو د نه لرلو پر اساس د هغوی د عمر دقيق اټکل شونی نه دی، نو د شموليت خالص نسبت په دقيقه توګه د محاسبې او اندازې وړ نه دی، يوازې کولای شو اټکلي يې وشمير و. د ۱۳۸۷ل کال د شميرنې له مخې د زده کوونکو د عمر اندازه د ښوونځيو د مسؤولينو د معلوماتو له مخې اټکلي اخيستل شوې او د وزارت اوسنی اټکل هم د همغو معلوماتو په بنا ولاړ دی.

. فوت نوت(۲)۲-پدی پلان کې عمدتا د ۱۳۸۶ل د شميرنې د ارقامو څخه ګټه اخستل شوې ده ليکن په هغه مواردو کې چې د ۱۳۸۷ل د شميرنې معلومات په لاس کې دي .

د ۱۳۸۶ل کال د شميرنې پر اساس په ابتدائي دوره کې د ناخالص شموليت لوړ نسبت په هرات او ننګرهار کې، په ترتيب سره ۱۳۶سلنه او ۱۳۲سلنه او په ابتدائي دوره کې د ناخالص شموليت ټيټ نسبت په کندهار او هلمند کې، په ترتيب سره ۵۶ سلنه او ۶۰سلنه دي . پدې ولايتونو کې د ټيټ شموليت اصلی لامل ناامني بلل کيدای شي . د نجونو د ناخالص شموليت نسبت د نورو ولايتونو په پرتله په بلخ ولايت کې زيات دي.

په لومړنۍ دوره کې د زده کوونکو شمير د ټولو زده کوونکو ۸۲سلنه جوړوي او د منځنۍ دورې ۱۳سلنه او د عمومي زده کړو د ټولو زده کوونکو ۵سلنه د ثانوي دورې زده کوونکي جوړوي.

د ۱۳۸۶ل کال د شميرنې معلومات ښيي چې د زده کوونکو زيات شمير له ۱ټولګي تر ۴م ټولګي پورې زده کوونکي دي او له ۵م ټولګي وروسته ډېر لږوالی ښودل کيږي(۲م شکل وګورئ). ښايي دا پروګرام دوام وکړي او داسي انګيرنه کيږي چې ښايي په ۱۳۸۹ل کال کې د زده کوونکو شمير تر اووم ټولګي لوړ وي، چې بيا بيرته به په اتم ټولګي کې کښته رالويږي، او په څو راتلونکو کلونو کې به د لومړنۍ دورې زده کوونکي په تدريج سره منځنۍ او ثانوي دورې ته ځي، چې احتمالا دغه د لومړنۍ دورې څخه د زده کوونکو ننوتل منځنۍ او ثانوي دورې ته د پوهني وزارت به له يوې غټې ستونځې سره مخامخوي.او وزارت بايد له اساسي دورې څخه وروسته پروګرامونه پراخه کړي.

۲

م شکل- په ۱۳۸۶ل کال کې د ټولګي پر اساس د شموليت توازن

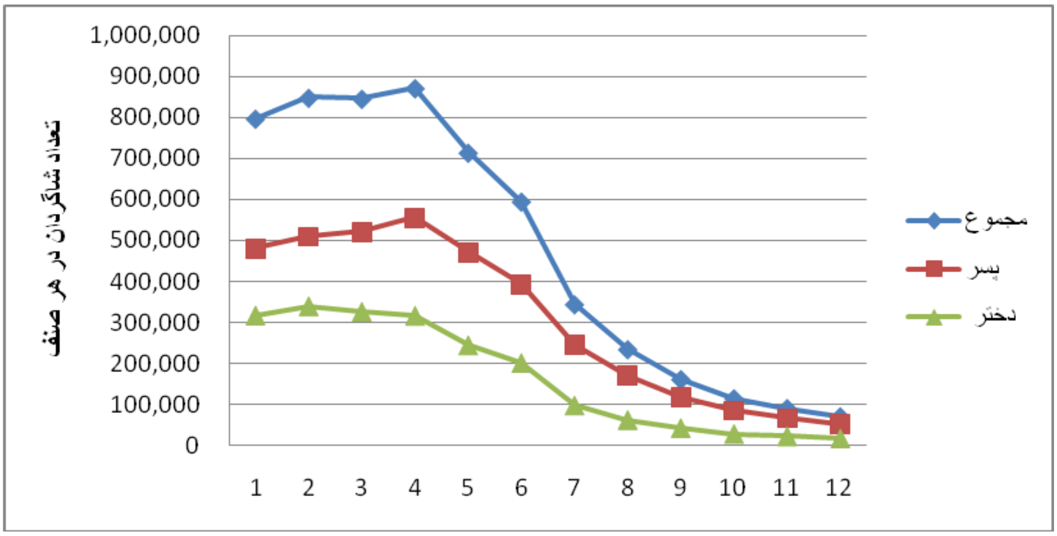

مأخذ: د پوهني وزارت د 1386ل کال شميرنه

په کال۱۳۸۷ل کې د ښوونکو شمير شاوخوا ۱۵۸زرو ته رسيدو، چې ۲۹ سلنه يې ښځينه ښوونکي جوړوله. ۳مه شميره جدول د ۱۳۸۱ل – ۱۳۸۷ل کلونو د ښځينه او نارينه ښوونکو شمير په ګوته کوي. ددې زياتوالي سره سره ، د پوهني وزارت د وړاندليدنې پر اساس د دريمې زريزې پراختيايي موخو ته د رسيدو او د ټولو ولايتونو تر منځ د انډول د ساتلو په موخه بايد ددغه ۵ کلن پلان په دوره کې هر کال ۲۳،۸۰۰ نوي ښوونکي وګومارل شي، خو د مالي وزارت هر کال ۱۲۵۰۰بستونه د پوهني وزارت ته ځانګړي کوي، چې همدا بستونه بيا د ښوونکو په ګډون د نورو اداري کارمندانو لپاره هم ځانګړي شوي وي.

۴م شکل- د نارینه او ښځینه ښوونکو شمیر د ۱۳۸۱ل څخه تر ۱۳۸۷ل پورې

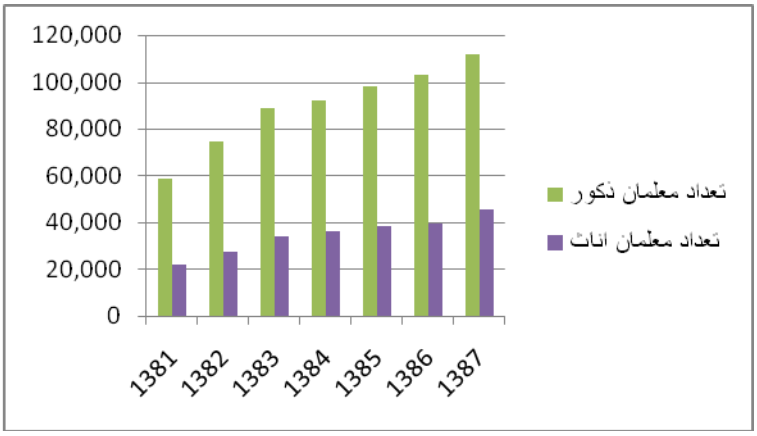

مأخذ: د پوهنې وزارت د ۱۳۸۷ل کال شمیرنه

د ۱۳۸۶ل او ۱۳۸۷ل کلونو په اوږدو کې د هیواد په کچه ۲۶۰۰نوي ښوونځي جوړ شوي دي، چې په نتیجه کې د عمومي زده کړو د ښوونځیو شمیر په ۱۳۸۱ل کال کې له ۶۰۳۹ څخه ۱۰۹۹۸ ښوونځیو ته په ۱۳۸۷ل کال کې رسیدلي دي (لومړی شمیرې جدول ته وګورئ)

۱ جدول- په ۱۳۸۱ل څخه تر ۱۳۸۷ل کلونو پورې د ښوونځیو شمیر

کال	1381	1382	1383	1384	1385	1386	1387
د ښوونځیو شمیر	6039	7137	8254	8398	8398	9062	10998

مأخذ: د پوهنې وزارت د 138۷ل کال شمیرنه

د عمومي زده کړو د ۱۰۹۹۸ښوونځیو څخه ۶۰۷۱ لومړني، ۳۰۶۱ منځنۍ او ۱۸۶۶ یې ثانوي ښوونځي او لیسې دي. د پوهنې وزارت د شمیرنې پر اساس په ۱۳۸۷ل کال کې شاوخوا ۱۵سلنه د نجونو ښوونځي او ۳۵سلنه د هلکانو ښوونځي او ۵۰سلنه ګډ او مختلط ښوونځي دي. په ډیرئ ګډو ښوونځیو کې نجونې او هلکان په ځانګړي وختونو کې زده کړه کوي. له ۴۱۲ ولسوالیو څخه اوسمهال په شاوخوا ۱۵۱ولسوالیو کې د نجونو منځنې ښوونځي شته او په ۱۵۱نورو ولسوالیو کې د نجونو منځنې ښوونځي نشته.

همدا راز د پوهنې وزارت د ۱۳۸۶ل د شمیرنې پر اساس شاوخوا ۸۳سلنه ښوونځي په کلیوالي سیمو او ۱۷سلنه په ښاري سیمو کې دي. د یادولو وړ ده چې کلیوالي ښوونځي د ښاري ښوونځیو په پرتله لږ شمیر زده کوونکي لري.

د ۱۳۸۸ل کال د مرکزي سرشمیرنې د اداري د راپور پر اساس شاوخوا ۷۷سلنه د هیواد نفوس په کلیوالي سیمو کې میشت دي، خو په دې سیمو کې یوازې ۶۵سلنه د ښوونځیوو زده کوونکي ژوند کوي. په منځني دوره کې دغه تفاوت ډیر زیات دی او پدغه سیموکې یوازې ۳۹سلنه زده کوونکي په منځنې ښوونځي کې شامل دي.

همدا ډول د نجونوشاملیدو میزان په کلیوالي سیمو کې د ښاري سیمو په پرتله کمې دي. د جنسیت د برابرئ شاخص په کلیوالو سیمو کې د ښوونځي په لومړنۍ دوره کې(۰،۵۳) او په ښاري سیمو کې په لومړني دوره کې (۰،۷۱) دي (۳م فوټ نوټ)

۱،۰ د جنسیتي برابرئ شاخص دا ښايي چې هلکان او نجونې په مساوي نسبت د ښوونځي په یوه معینه سطحه شامل شوي دي. د ۱،۰ څخه ښکته شاخص ښايي چې د نجونو شمیره په ښوونځي کې د هلکانو څخه لږ دي

دغه توپیر په منځنۍ او ثانوي دورو تر دې هم زیات دی. (۲م شمیره جدول ته وګورئ).

۲م جدول- کليوالي او ښاري سيمو د نسبت پرتله، 1386ل کال

ښوونيزه دوره	ښاري	کليوالي	مجموع
ابتدائي	0.71	0.53	0.59
منځنۍ	0.53	0.25	0.38
ثانوي	0.47	0.14	0.33

مأخذ: د پوهنې وزارت د 1386ل کال شميرنه

د هيواد په ځينو سيمو کې د مناسب امنيت نشتوالی او په ښوونځيو بريدونه په ښوونځيو کې د ماشومانو د شامليدو د مخنيوي لامل ګرځي، د ۱۳۸۶ل او ۱۳۸۷ل کلونو په اړدو کې د امنيتي ستونزو له امله له ۴۸۱زيات ښوونځي تړل شوي، چې په نتيجه کې شاوخوا ۳۳۶ زره زده کوونکي له ښوونې او روزنې بې برخې شوي دي. د يادونې وړ دی چې د ۲۲۰ ښوونځيو په شاوخوا د خلکو او د پوهنې وزارت په هلو ځلو باندې له سره پرانستل شوي دي.

په ۱۳۸۷ل کال کې۳۳۵۵۴۰ زده کوونکي په ۶۰۱۵ درسي ټولګيو کې د هيواد په لرې پرتو سيمو کې په محلي ښوونځيو (الحاقيه ټولګيو) کې تر ښوونې لاندې وې، چې دغه سيمه ييزې ښوونځي د غير دولتي موسساتو لخوا په لاره اچول شوي دي. همدارنګه ۶۹۴ د ښوونکي بستونه په همدې محلي ښوونځيو کې د الحاقيه شعبو په نامه ورکړل شوي دي.

د نجونو ښوونه او روزنه:

ښوونې او روزنې ته د نجونو د هڅونې په اړه د عامه پوهاوي پروسه د سيمينارونو، د پوسترونو د چاپ او د رسنيو په ملتيا د تبليغ له لارې په برياليتوګه دوام لري . همدا راز يوه اړيکتيايي ستراتيژي د نجونو د ښوونې او روزنې په اړه د افغانستان د نجونو د ښوونې او روزنې د طرحې (AGEI) په چوکاټ کې د پراختيا په حال کې ده.

د پوهنې وزارت د شميرنې په اساس د ښځينه زده کوونکو شمير په کال ۱۳۸۱ل کې له ۶۷۴زرو تنو څخه ۲،۲ميليونو ته په کال ۱۳۸۷ل کې رسيدلې (۴م شکل وګورئ) ولې تر اوسه ۶۰٪ ښځينه زده کونکي په ښوونځيو کې شاملې نه دي.

۴م شکل- په ښوونځيو کې د شامل شوي ښځينه زده کوونکو شمير له 1381ل څخه تر 1387ل

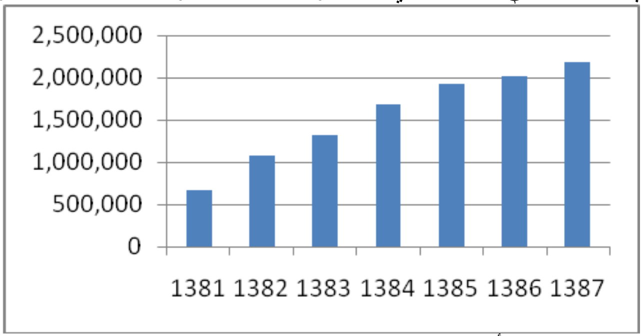

مأخذ: د پوهنې وزارت د ۱۳۸۷ل کال شميرنه

په هر ولايت کې د زده کوونکو جنسيتي نسبت توپير لري. د هرات او بدخشان په ولايتونو کې د نجونو د ښوونې او روزنې وضعيت د نورو ولايتونو په پرتله ښه دي (د هرو ۱۰ هلکانو پر وړاندې شاوخوا ۸نجونې دي) او د زابل، ارزګان او هلمند په ولايتونو کې دغه وضعيت د نورو ولايتونو په پرتله ډېر

خراب دي (د هرو ۱۰ هلکانو پر وړاندي ۱نجلۍ ده). لکه څنګه چي په ۵مه شميره جدول کي ليدل کيږي په ناامنه ولايتونو کي د نجونو د ښوونې او روزنې وضعيت ډېر خراب دی.

۵م شکل- د ولايتونو پر اساس د زده کوونکو جنسيتي نسبت

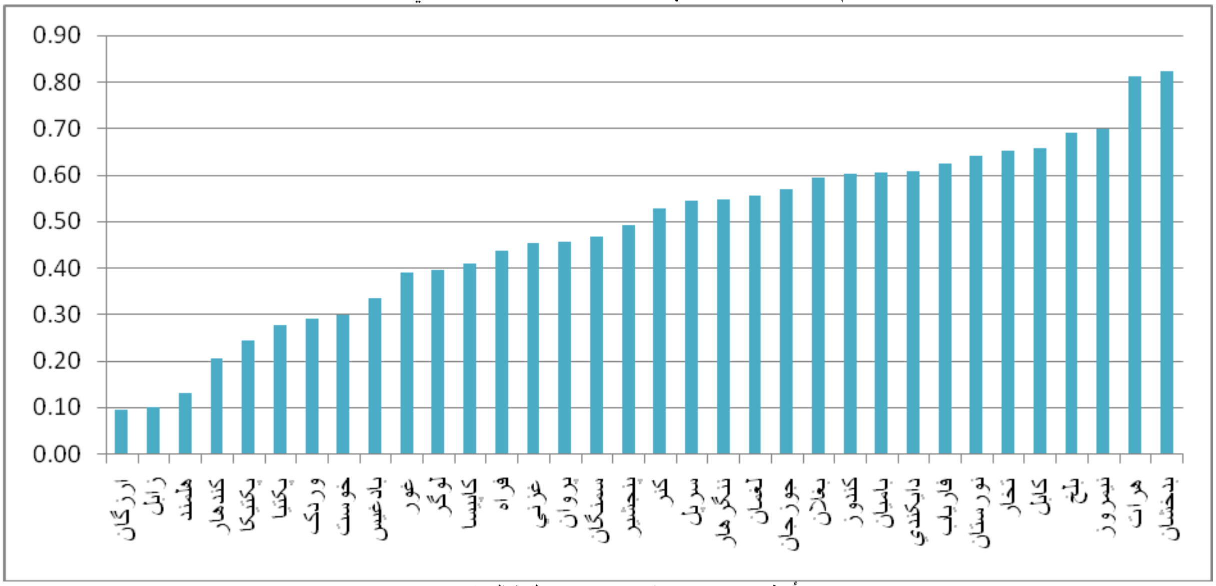

مأخذ: د پوهني وزارت د 138۷ل کال شمېرنه

په ښوونځيو کي د ښځينه ښوونکو تيټه سلنه هم د ښځينه زده کووکو د جذب د کموالي له لاملونو څخه شميرل کيږي. د ۱۳۸۷ل کال د پوهني وزارت د شميرني په اساس ښځينه ښوونکي د ټولو ښوونکو پر وړاندي يوازې ۲۹سلنه جوړوي. (۴مه شميره جدول وګورئ). په داسي حال کي چي دغه فيصدي په هر ولايت کي توپير لري. د پکتيکا ، ارزګان او زابل ولايتونو کي د ټولو ښوونکو يواځي ۳٪ ښځينه ښوونکي تشکيلوي. حال دا چي د کابل او بلخ په ولايتونو کې په ترتيب سره شاوخوا ۶۰٪ او ۴۹٪ ته رسيږي.

که څه هم په تيرو کلونو کي د ښځينه ښوونکو شمير زيات شوي خو په دی وروستيو کلونو کي د ښځينه ښوونکو د شمير پراختيا د ستراتيژيک پلان د ټاکلو موخو په اساس د منولو او قناعت وړ نه ده.

د ښځينه ښوونکو د کمښت سره سره په ځيني سيمو کي نا امنی ، د نجونو پر وړاندي بيلابيل محلي او سيمه ايز منفي دودونه او کلتور، د هيواد په ځينو سيمو کي د امنيت نشتوالی او د نجونو د هستوګنځيو په خوا کي د ښځينه ښوونځيو نشتوالی د هغه لاملونو له جملي څخه دي چي په ښوونځيو کي د نجونو د شامليدو د مخنيوی سبب ګرځي. د نجونو ښوونې او روزنې ته د هڅوني د ستراتيژيو څخه يو هم د هغوي لپاره د غذايی توکو مرستې دي، نړيوال خوراکي سازمان ۲۲۵ زره نجونو ته د (د کورته د وړلو غذا) مرستي کړي دي. او د ښوونکي د روزنې پروګرام د داخل د خدمت له ۴۰ زرو شاملو نجونو سره يی د غذايی توکو مرستي کړي دي.

ځانګړې /هر اړخيزه زده کړې:

په ټول هيواد کي د ړندو ماشومانو لپاره يوازې يو ښوونځی په کابل کې موجود دی، دا ښوونځی د پوهني وزارت لخوا اداره کيږي او يکي ۱۵۰څخه زيات ړانده ماشومان شامل دي. څلور ځانګړي ښوونځی د کڼو لپاره (په هرات کي دوه ښوونځي، په کابل او جلال آباد کي يو، يو ښوونځي) موجود دي، چې په ټوليز ډول يې د زده کوونکو شمير ۹۰۰تنو رسيږي.

د پوهنې وزارت د ملګري ملتونو او نورو نړيوالو سازمانونو په همکارۍ سره په کابل کې۲۹ د هراړخيزې زده کړې امتحاني ښوونځي جوړ کړي، چې په دغو ښوونځيو کې معلول ماشومان او نور د ځانګړو اړتياوو لرونکي ماشومان زده کړه کوي.د دا ډول ښوونځيو لړۍ به په تدريج سره په ټول هيواد کې وغځول شي.

د دې ډول ښوونځيو له جوړولو او تاسيس اوږدمهاله موخه دا ده چې د هيواد په ټولو ښوونځيو کې د هر ډول اړتيا لرونکو ماشومانو غوښتنو ته په مختلفو طريقو ځواب وويل شي او د هيواد په کچه ټولو ماشومانو ته د درس ويلو زمينه برابره شي.

همدارنګه په افغانستان کې د مدغمو ښوونځيو زيات شمير شته دي چې په هغوي کې زده کوونکي د ځانګړو اړتياوو په لرلو سره په ټولګيو او ځانګړو واحدونو کې د عادي ښوونځيو په داخل کې په زده کړه بوخت دي. د پوهنې وزارت د(هر اړخيزو زده کړو د هماهنګۍ د ګروپ) په همکارۍ سره د هر اړخيزو زده کړو د پرمختګ لپاره يوه طرحه تياره کړې ده. مناسبه او هراړخيزه زده کړې د ماشومانو د اړتياو د لپاره د(زده کړه د ټولو لپاره) د اهدافو د لاسته راوړنې يو ضرورت دی. هر اړخيزه زده کړې د ذکر شوي طرحې مطابق چې د ۱۳۸۸ ل کال د هراړخيزه زده کړو په تحليل او اړتيامعلومولو کې راغلی دی اجرا کيږي.

د فرانسې د معيوبينو او معلولينو د نړيوال سازمان (Handicap International ,France) د اټکل پر اساس په (۲۰۰۵ز کال) کې ۷۷سلنه معيوب او معلول ماشومان ښوونې او رزونې ته لاسرسی نه لري، حال دا چې ۸۵سلنه معلولې او معيوبې نجونې ښوونځي ته لاسرسی نه لري. خو د پوهنې وزارت د هڅو پر اساس اوسمهال ۲۶۰۰ معلول او معيوب ماشومان (په عمدتا کانه اوړانده) په ټول هيواد کې د هر اړخيزې زده کړې په ښوونځيو کې شامل شوي دي.

د روزل شوو ښوونکو او ښوونيزو توکو لړوالي د ځانګړي او هر اړخيزه ښوونې او روزنې د زده کړو په برخه کې د هر اړخيزه زده کړو د پراختيا تر ټولو ستر خنډ دې.

د خطرونو او پيښو د ملي ارزونې د (۲۰۰۵ز کال) د راپور پر اساس د کوچيانو د ماشومانو او نجونو کچه په ښوونځيو کې ډېره ټيټه ده او په ترتيب سره ۱۱سلنه او ۶سلنه ده. په ښوونځيو کې د دې ماشومانو د شامليدو د کچې د لوړوالي په موخه د پوهنې وزارت له دريو پاليسيو څخه حمايت کوي، لومړی: په رسمي ښوونځيو کې د ښوونځي د عمر لرونکو کوچي ماشومانو داخله، دوهم: د کوچيانو لپاره ځانګړي او ثابت ښوونځي جوړول او دريم: ګرځنده ښوونځي جوړول، چې په دې لړ کې تر اوسه د کوچيانو د ماشومانو لپاره په ۲۸ولايتونو کې د ۶۸ښوونځيو د تاسيس اجازه ورکړل شوې ده.

د ناامنه سيمو او کوچيانو د زده کوونکو لپاره تر اوسه اته ليليې جوړې شوې او د ۲۳۲۰شاوخوا زده کوونکي ترې ګټه اخلي.

د چټکو زده کړو د پروګرام لړۍ له ۵۱زرو نه زيات له ښوونځي پاتي زده کوونکو ته د نادولتي مؤسسو په مرسته د پوهنې وزارت تر نظارت لاندې پر مخ ځي. دغه زده کونکي چې عموما د شامليدو په وخت کې يې عمرونه د ۱۳ څخه لوړ وي د معمولې اندازې څخه په لنډه موده کې خپلې اساسې زده کړې سرته رسوي.

لا تر اوسه هم د معلولو او معيوبو، ذهني کمزوتيا، کوچي او د نورو ځانګړو اړتياوو لرونکو زده کوونکو د معلوماتو دقيقه شميره په لاس کې نشته. همدا لامل دی چې د پوهنې وزارت د دې اړتيا د حل په موخه نه شي کولای ددغه ډول ماشومانو لپاره يو منظم پلان ولري، خو د۲۰۰۸ز کال په نومبر کې د ښوونې او رزونې نړيوال له کنفرانس وروسته د پوهنې وزارت ژمنه کړيده، چې ټولو ماشومانو ته به مناسب او هر اړخيز ښوونيز چاپيريال چمتو کړي.

د پوهنې وزارت په خپل نوي پلان يا نقشه کې ځانګړو زده کړو ته د رسيدو لارې لپاره د (د هر اړخيزې پوهنې او روزنې د همغږۍ کاري ګروپ يا IECWG) په همکارۍ سره جوړه کړې ده. د

ماشومانو مناسبه او هر اړخیزه پوهنه او روزنه د (ښوونه او روزنه د ټولو لپاره) د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره د ښو ګامونو څخه شمیرل کیږي. ددې په اساس ، هر اړخیزه ښوونه او روزنه ددې پلان او نقشې په مطابقت سره ، لکه څنګه چې د (د ضرورتونو د ارزونو او د هراړخیزه ښوونې او روزنې د حق –NRAAIE) د ١٣٨٨ل کال لپاره طرحه شوی او پلې کیږي. د پراختیایي بسپنه ورکونکو/ همکارانو هم اوسمهال ددغه پلان څخه ملاتړ کړی دی.

د پوهنې وزارت په خپل نوي تشکیل کې د ځانګړو زده کړو ریاست او ځانګړي ښوونځي په پام کې نیولی دی. همدا راز د ځانګړو او خاصو اړتیا لرونکو زده کوونکو د ښوونیزو توکو د پراختیا په موخه د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې د ځانګړو زده کړو د پراختیا امریت هم په پام کې نیول شوی.

له پولو اخوا او خصوصي ښوونځي:

د خصوصي ښوونځیو مؤسسو مقرره چمتو او منل شوې، چې تر اوسه ١٥٩ د عمومي زده کړو خصوصي ښوونځي جوړ اوپه کار اچول شوي دي، چې د دې ښوونځیو په فعال کیدو سره د ٣٧١٨٠ تنو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې زمینه برابره شوې ده. همدا راز د خصوصي ښوونځیو د جوړولو او څارنې په موخه له پولو اخوا او د خصوصي ښوونځیو امریت جوړ شوی دی.

تر اوسه له پولې اخوا ١٥٣ښوونځي په ایران او ٣٣٨ښوونځي په پاکستان کې ثبت او راجستر شوي، چې د ١٣١٢٤٠ زده کوونکي په دغو ښوونځیو کې د ښوونې او روزنې لاندې دي.

له لرې زده کړې:

ښوونیز او روزنیز رادیو تلویزون د عامه پوهاوي د پروګرامونو سربیره د زده کوونکو، ښوونکو او سواد زده کوونکو لپاره ښوونیز پروګرامونه هم لري. د ښوونیز او روزنیز تلویزون ځینې پروګرامونه عبارت دي له : تدبیر منزل، د ښوونځي زنګ، زده کړو چې ورزده کړو، د پوهنې غږ. ښوونیز او روزنیز تلویزون یوازې د کابل په ښار او ولایت کې د ۶ساعتونو لپاره خپرونې لري، په داسې حال کې چې ښوونیزه او رزونیزه رادیو ۲۴ساعته ښوونیز او روزنیز پروګرامونه خپروي.

له ښوونځي مخکې زده کړې :

د پوهنې وزارت په نوي جوړښت کې، د ښوونځي مخکې زده کړې د روزنیز پراختیایی پروګرامونو لپاره د ښوونځي مخکې زده کړې د ښوونیز نصاب د پراختیا آمریت ورزیات شوی دی.

کیفیت (څرنګوالی) :

د ١٣٨٦ل کال د شمیرنې پر اساس د ټولو زده کوونکو نسبت د ښوونکو پر وړاندې په ملي کچه ۴۰دي، چې دا نسبت د پوهنې وزارت له معیاري نسبت سره نږدې دی. د یادولو وړ ده چې د ١٣٨٦ل کال شمیرنې پر اساس د ۴۶سلنې شاوخوا د ښوونځي وړ ماشومان ، له ښوونځي څخه بهر وي او د دې ماشومانو د جذب په صورت کې د زده کوونکو نسبت له ښوونکو لوړیږي. د ولایتونو په کچه د زده کوونکو نسبت د ښوونکي په پرتله ډیر توپیر لري، او په ځینو ولایتونو کې لکه هلمند، ننګرهار او بادغیس کې بیا د زده کوونکي نسبت ښوونکي ته ډېر لوړ او په ترتیب سره ۷۰ او ۶۰ او ۵۶ دي (۶مه شمیره شکل وګورئ) په تیرو کلونو کې د نا انډوله بستونو وېش ، امنیتي ستونزې اولیرو سیمو ته د کار لپاره د ښوونکو زړه نا زړه توب د دې ناانډولۍ اصلي لاملونه دي.

۶م شکل – د ولايتونو په ترتيب د زده کوونکي او ښوونکي نسبت، 1386ل کال

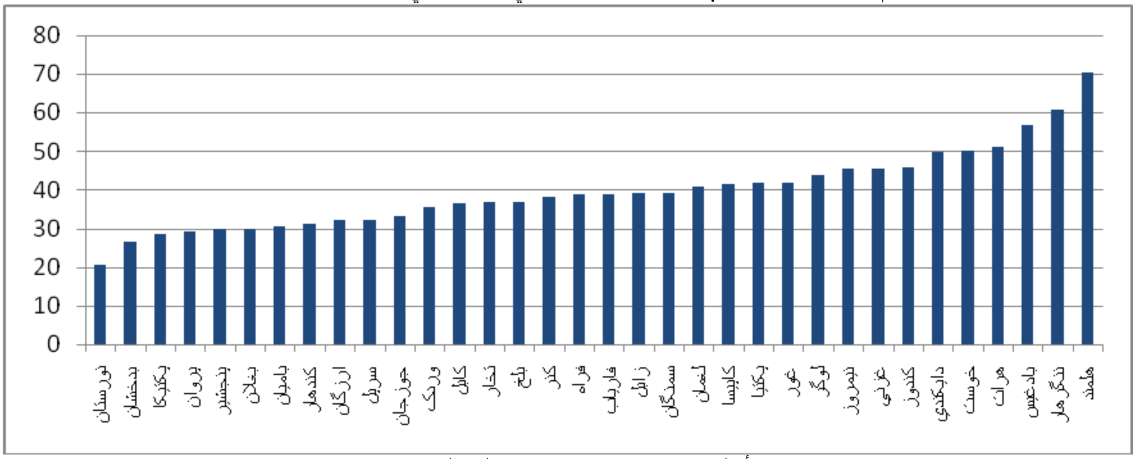

مأخذ: د پوهني وزارت د 1386ل کال شميرنه

اوسمهال د زده کړي د پرېښودلو او د ټولګي د تکرار ميزان ډېر لوړ دی، اټکل کيږي چې د افغانستان په ښوونځيو کې په منځنی توګه د زده کړې د پرېښودلو ميزان ۶سلني او د تکرار ميزان په منځنی توګه ۱۹سلني ته رسيږي. د پوهني وزارت پاليسي دا ده چې هميشني ناسوب زده کوونکي (محرومين) تر دريو کلونو پورې د ښوونځيو د سوبتيا په دفترونوکې وساتل شي او دا زده کوونکي د هغو زده کوونکو په جدول کې راځي چې هماغه ټولګی بيا تکراروي، چې په همدې دليل د تکرار ميزان لوړ وي. په اصل کې د زده کړې د پرېښودلو سلنه له ۶ زياته ده ځکه ډېری هغه کسان چې نوی يې ښوونځی پرېښی وي لا تراوسه د ښوونځي د سوبتيا په کتاب کې د زده کونکي په توګه پاتي دي.

په افغانستان کې د زده کړې پرېښودلو بيلابيل لاملونه دي، چې له هغی څخه کولای شو د اقتصادي ستونزو، د ښوونځيو ټيټ کيفيت، امنيتي ستونزو او د محلي او کليوالي رواجونه د ستونزو په توګه ياد کړو.

د زده کوونکو لپاره خدمتونه:

زده کوونکو ته د خدمتونو د وړاندي کولو په موخه، پر ټولو زده کوونکو قرطاسيه وېشل شوي دي، همدا راز د روغتيايي خدمتونو په موخه په ۸۰ښوونځيو کې روغتيايي ځانګې پرانيستل شوي دي او په ۵۴۰ښوونځيو کې د لومړنيو مرستو خدمتونه فعال دي او د دې ښوونځيو ښوونکي د لومړنيو مرستو د وړاندي کولو په برخه کې روزل شوي دي. همدا شان يو ګرځند پولي کلينيک، چې د غوړ، ستوني، پزې، غاښونو او سترګو ځانګې لري په مرکز کې فعاله دي او يو ډاکټر او يو مجهز موټر د روغتيايی سامانونو په لرلو سره تل د کابل د ښار او ولايت لپاره د تيارسی په حال کې دی، سربيره پر دې په هر ښوونځي کې دري کسان د لومړنيو مرستو د تر سره کولو په موخه روزل شوي دي.

د ښوونځيو په نوي تشکيل کې د لارښود ښوونکي بست زيات شوی دی، او د دې لارښود ښوونکي دنده دا ده چې زده کوونکو ته د هغوی د چار چلند، اخلاقو او زده کړو په اړه سلا مشورې او لارښووني وکړي. همدا راز وزارت ددې ښوونکو لپاره د پاليسی چوکاټ او د سلا مشورو او لارښود ښوونيزې توکي ته پراختيا ورکړې ده.

ښوونيزه ځارنه :

وزارت د ولسواليو په کچه ۲۳۴۳تنه د څارنې او نظارت په موخه ګمارلي او د څارنې غړي په ټوليز ډول تر ۳۶۰۰تنو رسيدلی دی. د ښوونيزې څارنې کاري سيستم او د اصلاحي نظرونو د راپور ورکونې او ټولونې منظم سيستم وجود نه لري. د څارنې غړي د څارنې په وخت کې د ښوونځيو په اداري چارو، په ځانګړې توګه په فورمو، د ښوونځيو په اداري کتابونو له حده زيات ټينګار کوي، د ولسواليو د مديريتونو، د ولايتونو د رياستونو او د مرکز د رياستونو د څارنې او نظارت د غړو دندې واضح نه دي او ټول يو ډول کار تر سره کوي. د څارنې د غړو د راپورونو دقيقه څېړنه او مطالعه نه تر سره کيږي. د څارنې غړي په ځانګړې توګه په کليوالو سيمو کې ترانسپورتي خدمتونو ته لاسرسي نه لري. همدا راز په عمومي ډول د څارنې غړي د ښوونکو د مسلکي لارښوونې او څارنې وړوالی د ښوونې د طريقې او نورو ښوونيزو او روزنيزو مسايلوپه اړه نه لري. د عمومي زده کړو څخه د څارنې سيستم د ښوونکي د ښوونې او روزنې له نصاب سره له همغږۍ او همکارۍ پرته عمل کوي او د څارنې نتائج د ښوونکي د ښوونې او رزونې له نصاب سره په هيڅ ډول نه دي يو ځای شوي.

د همغږۍ او مديريت:

د پوهنې وزارت په پام کې لري چې په ټولو ښوونځيو کې د ښوونځيو شوراګانې جوړې کړي . د ۱۳۸۷ل کال تر پايه له ۸۰۰۰ زياتو ښوونځيو کې ۸۰۰۰ شوراګانې جوړې شوې دي، چې له روزنې وروسته ، د بيار رغونې او د ښوونځي د کيفيت د پراختيا پلان يې عملا پلي کړي دي. او تر اوسه د ښوونځيو دغو شوراګانو تر ۵,۱۱ ميليونه ډالر تر لاسه کړي، چې د ښوونځيو د ودانيو په پراختيا، د ميزونو او څوکيو د برابرولو، لابراتوارونو، کمپيوټرونو، د ښوونکو د روزنې او د نورو ښوونيزو تجهيزاتو په برابرولو کې يې لګولي دي. د ياده ولو وړ ده چې لا تر اوسه هم د ښوونځيو ډيری شوراګانې روزنيزو پروګرامونو ته اړتيا لري. د ولايتونو د مستوفيتونو له لارې د پيسو سست ليږد، د ښوونځيو د شوراګانو د مرستې په توزيع کې د ستونزو لامل ګرځيدلی دی.

همدا راز له ولايتي شوراګانو سره د مرستو په لړ کې د پوهنې وزارت د ښوونې او روزنې ته د عامو خلکو د هڅونې په برخه په هر ولايت کې يو عالم ګومارلی ترڅو خلکو ته د اسلام د مبارک دين د لارښوونو په رڼا کې د ښوونځيو د خونديتوب او ساتنې او د ښوونې او روزنې پر لور د هڅونې لړۍ پر مخ بوځي. د ښوونځيو مشورتي او حمايتی شوراګانو په ډيرو سيمو کې د ښوونځيو په ساتنه او د مسائلو په درک او کابو کې مهم رول لوبولی او د امنيتي پيښو کچه يې را ټيټه کړې ده.

په نوي تشکيل کې د وزارت په مرکز کې يو رياست او په ولايتونو کې د ساتنې او مصؤنيت مديريتونه جوړ شوي، چې د ښوونځيو، زده کوونکو او د پوهنې وزارت د منسوبينو مصؤنيت او ساتنه تامين کړي. کورنې او بهرنې هغه مسائل چې په ساتنه او مصؤنيت کې رول لري وڅيري. همدا راز په نوي تشکيل کې په هر ولايت کې د امنيتي چارو يو همغږی کوونکی د پوهنې په رياست کې ټاکل شوی دی، دغه امنيتي همغږي کوونکي د امنيتي پيښو د څيړنې او راپور ورکونې او ښوونکو او سر ښوونکو ته په امنيتي چارو کې د ښوونې مسؤل دي. دا ستراتيژي نه يوازې امنيتي مسائلو ته ځانګړی شوی بلکې د طبيعي او عمومي پيښو لکه د روغتيا او د پاکي او صحي اوبو او داسې نورو مسائلو ته هم پکې اشاره شوی ده.

اسلامي زده کړی:

اسلامي زده کړو ته لاسرسی:

تر اوسه ۴۱دارالعلومونه (دوه ښځينه)، ۳۶۹مدرسې، ۸۴دارالحفاظونه او ۱۷الحاقيه تاسيس شوي دي، چې په نتيجه کې د اسلامي زده کړو د مؤسسو عمومي شمير ۵۱۱ ته رسيږي. اوسمهال په هر ولايت کې لږ تر لږه يو دارالعلوم شته دی، خو په کابل، پروان، پنجشير او بدخشان کې له يوه زيات

دارالعلومونه شته دي. اوسمهال د نجونو لپاره دوه دارالعلومونه شته، چې یو یې په کابل او بل یې په پروان کې دی. سربیره پر دې په هره ولسوالۍ کې یوه مدرسه شته. همدا راز په کابل، هرات، بلخ، پنجشیر او بدخشان کې ۱۰ خصوصي مدرسو د فعالیت اجازه تر لاسه کړې او له وزارت سره ثبت دي.

اوسمهال یو زیات شمیر محلي دیني مدرسې شته چې پکې د قرآن کریم زده کړې او دیني ضروري مسئلو ښوونه په رواجي شکل تر سره کیږي، چې دا مدرسې اوږدې سابقې لري. دا ډول ښوونه په جوماتونو کې د ملا امامانو په واسطه تر سره کیږي. دا مدرسې چې د رسمي مدرسو له نصاب سره سمې وي، د خپل غوښتنلیک پر بنسټ کولای شي د رسمي فعالیت جواز د خصوصي مدرسې په توګه د پوهنې له وزارت څخه تر لاسه کړي.

په ۱۳۸۸ل کال کې د پوهنې وزارت او د عربي هیواد مصر د الازهر پوهنتون تر منځ د شوې تړون پر بنسټ د الازهر انستیتیوټ دکابل په ښار کې جوړ شوی دی، چې پکې د تدریس په موخه ۴۵تنه مصري استاذان د نوموړي پوهنتون په مرسته هیواد ته راغلي. په دې انستیتیوټ کې اوسمهال ۲۴۰تنه زده کوونکي په اتو ټولګیو کې زده کړې تر سره کوي.

د اسلامي زده کړو (مدرسو او دار العلومونو) د زده کوونکو شمیر په کال ۱۳۸۵ل کې له شاوخوا ۵۸زره زده کوونکو څخه د پاڅه ۱۰۶زرو ته په کال ۱۳۸۷ل کې رسیدلی دی، چې ۵سلنه یې نجوني دي. د دارالعلومونو (۱۳م او ۱۴م ټولګیو) د زده کوونکو شمیر په کال ۱۳۸۷ل کې ۱۷۹۱تنو ته رسیدلی دی، چې نږدې ۶سلنه یې نجوني دي. (۳م شمیره جدول ته وګورئ)

۳م جدول- د اسلامي زده کړو د مؤسسو، زده کوونکو او ښوونکو شمیر

د اسلامي زده کړو د مؤسسو شمیر					د زده کوونکو شمیر			د ښوونکو شمیر		
مدرسې	دارالحفاظ	دارالعلوم	الحاقیه	مجموع	نارینه	ښځینه	مجموع	نارینه	ښځینه	مجموع
369	84	41	17	511	100857	5299	106156	4092	52	4144

مأخذ: د ۱۳۸۷ل کال د پوهنې وزارت شمیرنه

په اسلامي زده کړو کې د ښځینه زده کوونکو شمیر ډیر ټیټ دی، چې شاوخوا ۵سلنه دی. دا کار بیلابیل لاملونه لري، لکه د نجونو د ښوونې او روزنې په اړه د کورنیو مینه نه درلودل او همدا راز په دارالعلومونو کې د ښځینه ښوونکو د شمیر ټیټوالی، چې اوسمهال په شته مدرسو دارالعلومونو کې د اسلامي زده کړو له استاذانو څخه یوازې ۱سلنه ښځینه ښوونکې دي.

له ۱۳۸۵ل کال څخه تر ۱۳۸۷ل کال پورې له دوه زرو زیات نوي ښوونکي ګومارل شوي دي او د اسلامي زده کړو د ښوونکو ټولیز شمیر ۴۱۴۴تنو ته (چې یوازې ۵۲یې ښځینه دي) رسیږي، چې یوازې د مدرسو او دارالعلومونو لپاره د مسلکي استاذانو (د ۱۴م فارغین او یا له هغه څخه لوړ) شمیر لږ دی. لکه څنګه چې لاندینی ۷ م ګراف ښایي، په ۱۳۸۷ل کال کې یوازې ۲۲سلنه ښوونکي د ۱۴م ټولګي فارغین او شاوخوا ۶۸سلنه یې د ۱۲م ټولګي فارغین دي. د شرایط وړ ښوونکو د ساتنې او جذب په منظور ۷۵۰ تنه د لیسانس د درجې لرونکي ښوونکي او یا د ۱۴ ټولګي فارغ التحصیل اضافي معاش لاسته راوړي.

۷م شکل- د ښوونکو تحصیلي وضعیت

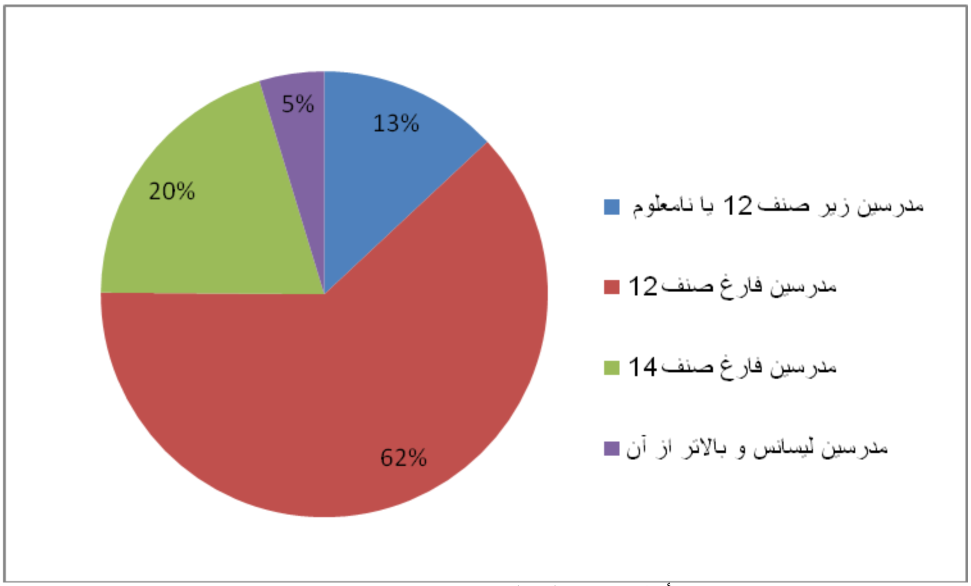

مأخذ: د ۱۳۸۷ل کال د پوهني وزارت شمېرنه

د تعليمي نصاب پراختيا او روزنيز توکي:

اوسمهال په ديني مدرسو کې هغه کتابونه چې د ديني علماوو لخوا پخوا تاليف شوي وو لوستل کيږي. دا کتابونه درسي کتابونه نه دي او د يوه منظم نصاب پر بنا نه دي برابر شوي. دا کتابونه له آزاد بازار څخه پيرودل شوي او پر مدرسو وېشل شوي دي.

د اسلامي زده کړو د ښوونيزنصاب او روزنيز توکو پراختيا د ښوونيز نصاب د پراختيا د فرعي پروګرام په غاړه دی چې دا کار د اسلامي زده کړو د پروګرام په همغږۍ سره کيږي. په ۱۳۸۶ل کال کې د نصاب او د ديني مدرسو له ۷م څخه تر ۱۴م ټولګيو پورې د درسي مفرداتو چوکاټ د هيواد د دواړو رسمي مذهبونو پر بنسټ د هيواد د ديني علومو د متخصصينو په مرسته د يوې ملي مشورتي پروسې له لارې جوړ شو. په نوي نصاب کې په ديني علومو سربيره، رياضي، ساينس، خارجي ژبې او د کمپيوټر زده کړه هم شامله ده.

له ۷م څخه تر ۱۴م ټولګي پورې د کتابونو تاليف، چې له ۲۰۰څخه زيات دي په عربي او ملي ژبو د اسلامي علومو د ۶۵متخصصينو لخوا دوام لري او شاوخوا ۷۵سلنه يې پر مخ تللي، چې څه برخه به يې په ۱۳۸۸ل کال کې چاپ ته چمتو شي. د اسلامي زده کړو متخصصين د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې په کار بوخت دي، څو د هغو متخصصينو په مرسته چې د عمومي زده کړو د ښوونځيو د درسي کتابونو د تاليف په برخه کې کار کوي، د اسلامي زده کړو درسي کتابونه تاليف کړي.

د اسلامي زده کړو د درسي کتابونو د تاليف د متخصصينو کموالی، د نصاب د پراختيا د متخصصينو د سويې ټيټوالی، د چاپ د بوديجې لږوالی، د درسي کتابونو اخستنه او وېش، د کتابونو د چاپ د تدارکاتو اوږده پروسه او د متخصصينو ګمارنه د اسلامي زده کړو د درسي کتابونو د پراختيا، چاپ او وېش پر وړاندې له اساسي ستونزو څخه دي.

د اسلامي زده کړو د ښوونکي روزنه:

د دارالعلومونو په نوي تعليمي نصاب کې پر اسلامي مضمونونو سربيره د پيداګوژۍ، اروا پيژندني او د ښووني لارې چارې ، ساينس ، رياضيات او بهرني ژبو او د کمپيوټر ښوونه هم په پام کې نيول شوې ده، او د څوارلسم ټولګي له فارغانوڅخه هيله کيږي چې د ښووني مهارتونه هم ولري او له فراغته وروسته وکولای شي د يو ښوونکي په توګه دنده تر سره کړي. د يادولو وړ ده چې لا تر اوسه

په موجوده دارالعلومونو کې د ښوونکي د روزنې د داخل د خدمت پروګرامونه د مدرسي د ښوونکو د سويې د لوړولو په موخه نشته.

که څه هم د مسلکي ښوونکو د سويې د لوړولو او پرمختګ په اړه عامه پروګرامونه نشته، خو په دې اړه بيلابيل فعاليتونه تر سره شوي دي. ۵۰ تنه ښوونکي د تدريسي ميتود د زده کړې په موخه د ايران هيواد ته ليږدول شوي دي. د ۳۴ولايتونو د مدرسو مديرانو ته د اداري او منجمنټ په اړه ښوونيز سيمينار جوړ شوی دی. د ولايتونو د مرکزي دارالعلومونو۳۴تنو ښوونکو د ښوونکي د روزنې د رياست په مرسته ۱۰ورځې ميتوديکه روزنه تر سره کړې دي. د تحصيلي بورسونو په مرسته ۱۲۳تنو د تحصيل د پرمختګ په موخه د ليبيا، کويت او مصر هيوادونو ته استول شي دي او ۴۵ تنه د مصري الازهر پوهنتون استاذان د تدريس په موخه د مرکز په دارالعلومونو کې ګمارل شوي دي.

ښوونيزه څارنه :

څارنه د ښوونې او روزنې د مديريت يو له مهمو اصولو څخه بلل کيږي. د مدرسو او دارالعلومونو د تدريسي او اداري ستونزو د حل په موخه به د اسلامي زده کړو د څارنې غړي په کال کې دوه يا درې ځلې د مدارسو څخه د اړتيا سره سم کتنه کوي او د مدرسي ښوونکي، مديران او اداري مسؤلين به له لوايحو او مقرراتو خبروي او د اداري او تدريسي کړنو په اړه به ورته لازمي مشوري ورکوي. اوسمهال شاوخوا ۴۰تنه د مسلکي غړي په توګه د اسلامي زده کړو په رياست کې د څارنې دنده تر سره کوي.

اوسمهال له مدرسو او دارالعلومونو څخه د څارنې او نظارت کاري سيستم نشته او په مرکز کې د څارنې د غړو شمير بسنه نه کوي، چې په نوي تشکيل کې د ولايتونو د پوهنې په رياستونو کې د اسلامي زده کړو د څارنې په موخه دوه تنه مسلکي غړي په پام کې نيول شوي دي.

مديريت او همغږي:

په مدرسو او دارالعلومونو کې بايد ښوونه د پوهنې وزارت له پروګرامونو سره سم په يوه بڼه تر سره شي، نو د اسلامي زده کړو د پروګرام همغږي او مديريت په کاري لومړيتوب کې موجوديت لري،ترڅو د ټول هيواد په کچه د اسلامي زده کړو پروګرام په يوه او متوازن بڼه تر سره شي.

د اسلامي زده کړو عالي شورا د اسلامي زده کړو د نظام د تنظيم او سموني او له اسلامي زده کړو د څارنې په موخه په ۱۳۸۶ل کال کې جوړه شوې ده او له هيواده بهر او خصوصي مدرسو زده کوونکو ته د تصديق پاڼو مقرره چمتو شوې ده.

ډيرئ عالمانو خصوصي زده کړې تر سره کړې او د پوهنې له وزارت سره د خپلې تعليمي سويې د ثبتولو او ارزونې غوښتونکي دي، چې تر اوسه له ۵۱۵۳۲ تنو څخه په مرکز او ولايتونو کې د سويې د تثبيت آزمويني اخيستل شوې او ۷۰۹۲تنه د ۱۲م ټولګي په سويه او ۳۰۴۰تنه د ۱۴م ټولګي په سويه ثبت او منل شوي ، او ورته تصديق پاڼې ورکړل شوي دي. دا ډول خلک کولای شي د ښوونکي يا د دولت د مامور په توګه په دولتي ادارو کې دندې تر سره کړي.

هغه ګډونکونکو ته چې د شرايطو سره برابر نه وو مشوره ورکړل شوه چې خپل مهارتونه غښتلي کړي ترڅو په راتلونکي آزموينه کې بريالي شي .

د پراختيايي بوديجې لړوالي د دې پروګرام يو له سترو ستونزو څخه ده، چې د پروګرام د پراختيايي پلان مخه يې نيولې ده، تر دې چې اسلامي هيوادونه هم د اسلامي زده کړو د پروګرام په پراختيا کې فعاله ونډه نه اخلي.

د ښوونيز نصاب پراختيا

د ښوونيز نصاب او درسي کتابونو پراختيا او بيا کتنه

د تعليمي نصاب رياست د عمومي او اسلامي زده کړو د پروګرامونو د نصاب د پراختيا مسؤل دی. ددې رياست دوه واحدونه د هر اړخيزه زده کړې، ځانګړي زده کړې او له ښوونځي مخکې زده کړو ته نصاب تياروي.

د لومړنۍ دورې نوي درسي مفردات او نصاب پراختيا کړې او ۱۰۹عنوانه درسي کتابونه د اول څخه تر ۶ټولګي پورې تاليف شوي وو. دا کتابونه چاپ او وېشل شوي دي، او په ښوونځيو کې تطبيقيږي. د ښوونکي لارښود ۸۹ عنوانه کتابونه د اول څخه تر ۶ټولګيو پورې تاليف شوي دي.

د عمومي زده کړو د ۷ څخه تر ۱۲ټولګيو لپاره د نوي تعليمي نصاب او د درسي مفرداتو چوکاټ چمتوشوی دی او د ۴۰۰ عنوانه درسي کتابونو تاليف او د ۷ څخه تر ۱۲ ټولګي پورې د ښوونکي د لارښود کتابونه د نوي تعليمي نصاب سر سم پر مخ ځي، چې ۴۰سلنه پرمختګ يې کړی دی د ۷ څخه تر ۹ ټولګي پورې کتابونه به په ۱۳۸۸ل کال کې چاپ ته ورسيږي. او د لابراتوار ۶ لارښوده به ډېر ژر تيار او ښوونکو ته به په لاس ورسيږي. د يادولو وړ ده چې د عمومي زده کړو د ۷ څخه تر ۱۲ ټولګيو لپاره د ۱۴۷عنوانه درسي کتابونو ايډيټ او سمونه تر سره شوې، او چاپ او ووېشل شول.

همدا راز د ديني مدرسو لپاره (د حنفي او جعفري فقهې پر بنسټ) له ۷څخه تر ۱۴ټولګيو پورې تعليمي نصاب او درسي مفردات ترتيب شوي او ۲۹۸درسي کتابونه تاليف او همدې ټولګيو ته د ښوونکي د لارښود کتاب چارې رواني دي، چې ۵۰سلنه کار يې بشپړ شوی دی.

د پوهنې په نوي نصاب کې معاصر علمي معيارونه په پام کې نيول شوي دي او پکې د روزنې له فعالو ميتودونو کار اخيستل شوی، چې هر لوست د موخو، درسي متن، فعاليت او ارزونې برخې لري. همدا راز هر اړخيزه او عام موضوعات لکه: د بشر حقونه، د جنسيت يووالی، روغيتايي پوهاوي، د ساري ناروغيو او نشه يي توکو ضررونه او د پاک چاپيريال ساتنې په نوي تعليمي نصاب کې شامل شوي دي.

د دريمي ژبې د ښوونې او د ښوونکو د لارښود د کتابونو تاليف دوام لري، چې تر اوسه يې ۱۶کتابونه بشپړ شوي او ۶۸يې تر کار لاندې دي. دا کتابونه په پاميري، ازبکي، ترکمني، بلوچي او نورستاني ژبو تاليفيږي.

په ځينو ځانګو کې د نصاب د پراختيا د کدرونو د سويې ټيټوالی او د تعليمي نصاب د پراختيا د رياست د ځينو مؤلفينو د علمي استعداد کم والی او له بهرنيو مراجعو د ګټې اخيستنې نه توان د نصاب د پراختيا پر وړاندې يو لړ ستونزې پيدا کړې دي. همدا راز په ټولو ځانګو کې د مناسبو او اړو مراجعو نه شتون يا دا چې ډېری مؤلفين او متخصصين کمپيوټر او انټرنيټ ته لاسرسی نه لري او يا په بهرنيو ژبو نه پوهيږي، ځکه نشي کولای چې له بهرنيو سرچينو څخه ګټه واخلي.

د زده کوونکو د روزنې د پرمختګ د ارزونې د سيستم پلي کول او پراختيا:

په هر ښوونيز کال کې د څلورم ټولګی څخه د پورته ټولګيو زده کونکي د خپلو اړونده ټولګيو د ټولو مضامينو دوه ازموينې ترسره کوي چې يو ازموينه يې د کال په مينځ او دوهم ازموينه يې د کال په پای کې وي. د ازموينې پوښتنې د اړونده ښوونځيو د ښوونکو لخوا جوړيږي، د ښوونکو لارښود کتابونه د ښوونکو سره مرسته کوي ترڅو د هغه زده کوونکو شمير چې په هر درس کې د ټاکل شويو اهدافو ته لاسرسي پيدا کړی وي وپيژني. په هغه صورت کې چې زده کونکی له دوو څخه په زياتو مضامينو کې له ۵۰ څخه ټيټه نمره ترلاسه کړی وي بايد اړونده ټولګی بيا دسره ووايي. ولې هغه زده کونکي

چې په يو يا دوو مضامينو کې د ۵۰ څخه کمې نمرې ترلاسه کړي وي وروسته له يو ۳-۲ مياشتو تيارۍ دورې څخه د اړونده مضامينو ازموينه بيا ترسره کوي او د بريالیتوب په صورت کې لوړ ټولګي ته ځي.

په اوسني حالت کي د زده کوونکو د زده کړې د ارزوني کچه د هغه ازمويني له لارې معلوميږي، چې په محلي کچه په هر ښوونځي کې طرحه او پلي کيږي او دا معياري نه دی، او د يو ښوونځي د ازمويني طريقه د بل ښوونځي څخه توپير لري. په نتيجه کې د زده کونکو د پرمختګ حقيقي سطحه په سمه توګه نه پيدا کيږي او د زده کونکو د پرمختګ سطحه په مختلفو سيمو کې د هغوی د نمراتو په نظر کې نيولو سره س يوشان نه وي . او په نتيجه کې معياری ارزونو ته اړتيا ده ترڅو د زده کونکو د زده کړې واقعي سطحه معلومه شي.

د تعليمي نصاب د پراختيا د رياست په نوي تشکيل کې د معيارونو، څيړني او ارزوني رياست جوړ شوی، ترڅو د زده کوونکو د زده کړې د پرمختګ اړوندو مسايلو ته لاسرسي وکړي او د ملي ارزوني د سيستم دپراختيا چې د سوالونو د تيارولو په بانک کې شامل دی ، د درسي کتابونو د تاليف د پوره کيدو وروسته به ترسره کيږي.

د کتابونو او درسي ملو توکو چاپ او ويش:

د پوهنې وزارت د پوهنې په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره په کال ۱۳۸۷ل کې په ډيرزيات شمير کتابونه چاپ او وويشل. ۱۰۰عنوانه نوي کتابونه يې له ۱څخه تر۶ ټولګي پوري ۳۸ميليونه ټوکه چاپ او د لومړنی دورې پر زده کوونکو يې وويشل همدا راز ۱۴۷عنوانه کتابونه يې د ثانوي دورې لپاره بيا ځلي وکتل او ۲۳ميليونه ټوکه يې چاپ او وېشل شوي. ۲۵زره ټوکه د څلورم ټولګي د ساينسي تجربو لارښود کتابونه په پښتو اودري ژبو چاپ او وېشل شوی، او ۱۵زره ټوکه د ساينسي مضمونونو چارټونه په مرکز او ولايتونو کې پر ښوونځيو د وېش لپاره چمتو دي.

د درسي کتابونو د وېش او ترتيب په موخه د زده کوونکو منظمه او دقيقه شميره د دې رياست په لاسرسي کې نشته(د معارف د اداري د معلوماتی سيستم اړونده برخې ته مراجعه وکړئ) . معياري معلوماتي بانک د درسي کتابونو د تسليمی او وېش په موخه د پراختيا پر لور د ازمويني په ډول تر کار لاندې دی.

په درسي او ښوونيزو توکو د ښوونځيو او مدرسو سمبالښت:

همدا راز تر اوسه ۳۷۹۲تنو ښوونکوو د ساينس او رياضياتو په برخه کې د لابراتوارونو او نور ښوونيزو توکو په برخه کې روزنه تر سره کړې او همدارنګه ۱۸۵۰تنو مستحضرو ښوونکي د زده کوونکو د ساينسي څيړنو او تجربو په برخه کې د روزني او لارښووني په موخه ګومارل شوي دي.

په ۱۳۸۷ل کال کې تر ۱۲سلني منځني او ثانوي ښوونځي په لابراتوارونو او لس سلنه د عمومي زده کړو ښوونځي په کتابتونونو سمبال شوي دي. د بوديجې کموالی د دې لامل شوی چې وزارت دې ټول ښوونځي په دې توکو سمبال کړي.

اوسمهال له يو پلوه د رياضي او ساينسي مضمونونو د تدريس په اړه د ارزوني اغيزمن سيستم نشته او له بل پلوه د ولايتونو په کچه د ساينس او رياضياتو د څارنې مسلکي غړي کم دي.

د وړتيا لوړوالی:

ډيری ښوونکي د نوي درسي نصاب له کتابونو د ښووني سره اشنا نه دي ، نو له همدې امله لږ تر لږه له هر ولايت څخه څلورو تنو لارښوونکو د لومړنی دورې له نويو کتابونو څخه د ګټې اخيستنې په موخه زده کړې کړې او دا لارښوونکي د ولايتي لارښوونکو په مرسته ټولو ښوونکو ته نوي کتابونه ورپيژنلی دی.

د تعليمي نصاب د پراختيا منسوبين د ارزوني دقيق سيستم نه لري، همدا راز د تعليمي نصاب د رياست او د ساينس دمرکز د کارمندانو د وړتيا د لوړوالي لپاره هر اړخيز اوږدمهاله پروګرام په پام کې نه دی نيول شوی. او د وړتيا د لوړوالي لپاره کافي بوديجه نشته، خو له دې سره، د کارمندانو او مؤلفينو د وړتيا لانديني بيلابيل فعاليتونه تر سره شوي دي:

- د نصاب د پراختيا ۷۲ مؤلفين اوکارمندان د درسي کتاب ليکني، د ښوونکي د لارښود جوړوني او د ګرافيک او ډيزاين په برخه کې د دوه نيمو مياشتو لپاره د ايران په هيواد کې علمي زده کړې تر سره کړې، چې تر اوسه يې د ۷- ۹ ټولګيو لپاره نوي درسي کتابونه تاليف کړي دی.
- د نصاب د پراختيا ۴۳ کارمندانو د درسي کتابونو د مفرداتو د جوړوني په برخه کې د اردن په هيواد کې زده کړې تر سره کړې ده.
- همدا راز ۶۲ تنو د کتاب ليکنې په برخه کې د يوې مياشتې لپاره د اردن په هيواد کې زده کړې سرته رسولي ده.
- د نصاب د رياست ۲۰۰تنه کارمندان او ښوونځيو ښوونکو د درسي کتابونو د معيارونو او جوړښت په برخه کې په کابل کې د دوو اونيو لپاره زده کړې تر سره کړې ده. د دريمي ژبې ۴۵متخصيصينو د دريمي ژبې د زده کړې د مفرداتو د جوړولو په موخه د ۲۰ورځو لپاره په کابل کې زده کړه کړې، چې له هغي ډلې نه۳۰ تنو د۲۰ورځو لپاره د ترکيې په هيواد کې زده کړې تر سره کړې.
- د پښتو او دري ځانګو ۵۰ غړو د درسي کتابونو د املا او د کلمو د واحد ليکدود په دری ورځني ورکشاپ کې د کتابونو د ليکنې په موخه ګډون کړی دی.

د ښوونکي روزنه

د دارالمعلمينو او الحاقيه شعبو جوړول :

تر ۱۳۸۷ل کال پورې ۳۸ دارالمعلمينونه (د نارينه او ښځينه) د ليليو په شمول جوړ شوي دي. په هر ولايت کې به يو دارالمعلمين په منځنی توګه د زرو محصلينو د منلو وړتيا ولري. همدا راز د ولايتونو په ولسواليو او د کابل ولايت او د ښار په حوزو کې ۴۷ الحاقيه دارالمعلمينونه جوړ شوي دي.

اوسمهال يوازې ۱۷ دارالمعلمينونونه مناسبي تدريسي ودانی او ۲ دارالمعلمينونه ښځينه ليليې او ۱۲ دارالمعلمينونه د نارينه ليليې لري. د يادولو وړ ده چې د ۱۷تدريسي تعميرونو او ۱۷ښځينه ليليو او ۱۰نارينه ليليو د جوړولو په اړه ژمني شوي، چې د ځينو کار يې پخوا پيل شوی دی. په هغو ولايتونو کې چې لا د دارالمعليمنونو لپاره اساسي ودانی نشته د کرايي ودانيو څخه کار اخيستل کيږي.

د ځينو دارالمعليمينونو لپاره د مناسبو درسي ودانيو د کرايي د بوديجي کمښت او د دارالمعلمينونو د چارو د اسانتيا او جوړولو په اړه د تدارکاتو سست او د ولايتونو د پوهنې رياستونو او دارالمعلمينونو تر منځ د همغږي نشتوالی ، د نوموړو دارالمعلمينونو د ښوونکو کمښت او د هغوی نا کافی معاشونه د دارالمعليونونو او الحاقيه شعباتو د پرمختيا د مخنيوی سبب شوی دی.

د ښوونکي روزنه له خدمت مخکې او په دوه کلن داخل د خدمت کې :

په اوسني وخت کې له ۱۵۸زره ښوونکو څخه يوازې ۲۴سلنه د ۱۴م ټولګي يا تر هغې لوړې زده کړې تر سره کړې او ۷۴سلنه له ۱۴م ټولګي ټيټې زده کړې لري. دا په دې مانا ده چې لږترلږه هر درې پرڅلورم ښوونکي د ښوونکيتوب لازم تحصيلات نه لري.(۸شکل وګورئ)

۸م شکل- د ښوونکو تحصيلي وضعيت

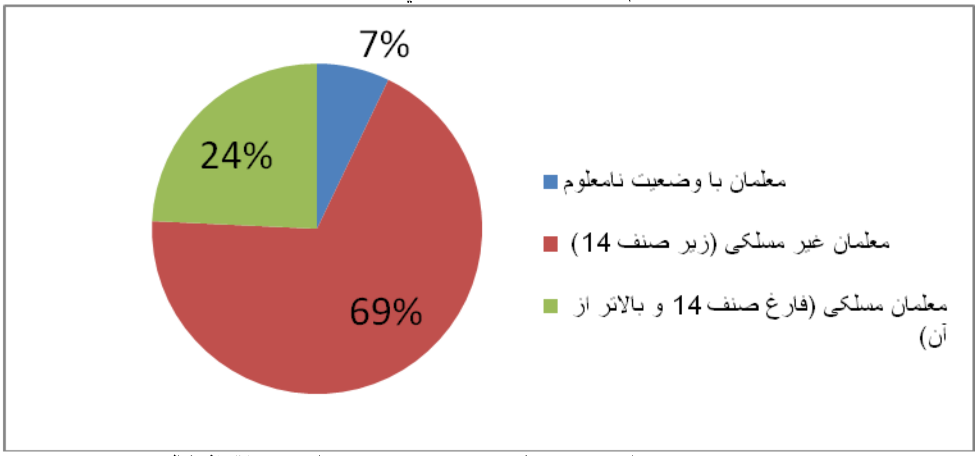

سرچينه: د پوهنې وزارت د ښوونکي د روزنې عمومي رياست، ۱۳۸۷ل کال

د افغانستان په ولايتونو کې د ښوونکو وضعيت زيات توپير لري. د کابل په ولايت کې (د کابل ښار په شمول) ۶۰سلنه ښوونکي له ۱۴م ټولګي فارغ شوي يا تر هغې لوړ دي، په داسې حال کې چې د دايکندي په ولايت کې له يوې سلنې ټيټ (ياني ۱۰اتنه) د ۱۴م ټولګي فارغين دي يا تر هغې لوړ. (۹م شکل دې وکتل شي)

۹م شکل - د ولايتونو په کچه د مسلکي ښوونکو سلنه

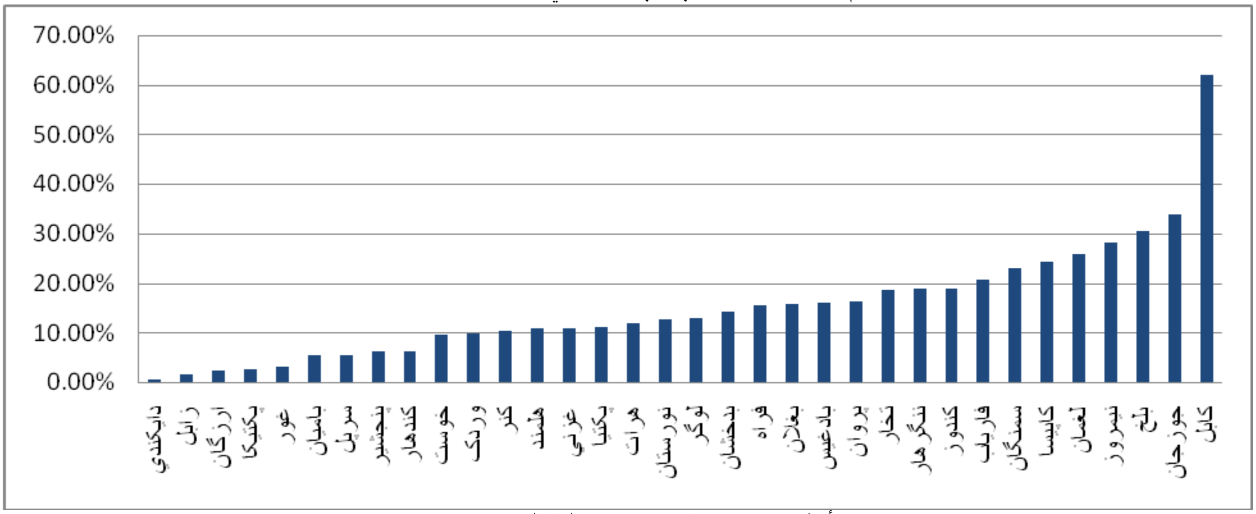

مأخذ: د پوهنې وزارت د ۱۳8۷ل کال شميرنه

د ښځينه ښوونکو شمير له ۲۲زرو څخه په کال ۱۳۸۱ل کي نيژدي ۴۵زرو ته په کال ۱۳۸۷ل کي رسيدلی، چې د ټولو ښوونکو شاوخوا ۲۸،۵ سلنه جوړوي، چې د منلو وړ نه ده. په مرکزونو او ښارونو کې د ښځينه مسلکي ښوونکو ويش د کلو او باندو په نسبت متوازنه نده او د ښځينه ښوونکو د شمير فرق يوه بله ستونزه ده، ۹۵سلنه ښځينه ښوونکي ليسانسه، ۸۴سلنه د ۱۴م ټولګيو فارغاني په ۹لويوښارونو (کابل، هرات، ننګرهار، بلخ، بغلان، بدخشان، تخار، جوزجان او فارياب) کې ښوونه کوي. په ۱۰۹ولسواليو کې يا هيڅ ښځينه ښوونکي نشته او يا هم يوازې يوه ښوونکي لري.

د ښوونکي د روزني مرکزونه (دارالمعلمينونه):

په کال ۱۳۸۷ل کې د دارالمعلمينو د ټولو محصلينو شمير ۳۳۰۶۲تنه وو، چې ۳۹سلنه ياني ۱۲۸۳۶تنه يې ښځينه محصلاني وې. د ټولو محصلينو د مجموعي څخه ، ۵۹ سلنه يې د مخکي له خدمت په دوو پروګرامونو کې او ۴۱ سلنه يې د خدمت په موده کې په تحصيل بوخت وې. د داخل خدمت د دوه کلن پروګرام د ټولو محصلينو شمير ۱۸۴۸۹تنه او له خدمت مخکي د دوه او پنځه کلن پروګرام د ټولو محصلينو شمير ۱۴۶۰۳ تنه دي. چې له دې جملې ۱۳۶۴۳تنه په دوه کلن پروګرام او ۹۳۰تنه به په پنځه کلن پروګرام کې وې. (۴م جدول وګورئ)

۴م جدول د ۱۳۸۷ل کال د ښوونکي د رزوني د پروګرام له مخي د دارالمعلمينو د محصلينو شمير

د ښوونکي د روزنې پروګرام	ښځينه	نارينه	مجموعه
پنځه کلن مخکي له خدمته	265	665	930
دوه کلن مخکي له خدمته	4032	9611	13643
داخل د خدمت	8539	9950	18489
د مختلفو پروګرامونو د زده کوونکو مجموعه	12836	20226	33062

مأخذ: د پوهني وزارت د ښوونکي د روزني رياست

د دار المعلمينونو فارغين:

د دار المعلمينونو د فارغينو تول شمير په کال ۱۳۸۷ل کې ۸۴۹۷تنو ته ورسيد، چې له هغې ۲۷۴۰تنه ياني۳۲سلنه يې له خدمت مخکي پروګرام له مخې او ۵۷۵۷ تنه ياني ۶۸سلنه يې د داخل د خدمت د پروګرام سره سم فارغ شول. په کال ۱۳۸۷ل کې د ښځينه فارغينو شمير ۲۸۰۵تنو (ياني ۳۳سلنه) وو. همدا راز د ښوونکي د روزني له خدمت مخکي پروګرام د ښځينه فارغينو شمير په کال ۱۳۸۷ل کې ۷۳۷تنه و.

په اړوندو ولايتونو کې د نوي نارينه او ښځينه فارغينو په اړه د پوهني وزارت حکم (۱۳۸۸ل کال په لومړی مياشت کې) په ولايتونو کې د پوهني ټولو رياستونو استول شوی څو د ۱۳۸۷ل کال فارغين په خالي بستونو کې او يا هم د غير مسلکي ښوونکو په ځای وګمارل شي.

په مخکينيو کلونو کې د ولايتونو په کچه د ښوونځيو رښتيني اړتياوو ته په کتو په دارالمعلمينونو کې زده کوونکي نه شامليدل ، څو د ۱۳۸۸ل کال له پيل سره سم د نوي محصلينو ويش د هر ولايت د اړتيا سره سم تر سره شو، چې په دې لړ کې د لوړو زده کړو له وزارت سره يو تړون هم لاسليک شو، چې له مخي به يې نوموړی وزارت ولايتونو ته د دولسم د فارغينو ويش د کانکور پر بنسټ تر سره کوي،

نه د تصادف له لارې. تر اوسه پورې د دولسم هغه فارغين چې په کانکور کې ټيټې نومرې اخلي دارالمعلمينو ته ورپيژندل کيږي او د ښوونې د حرفې سره يې علاقه ډيره کمه وي، چې د ښوونکو د تنخواګانو د زياتوالي په صورت کې به دا چلند بدل شي. په دې وروستيو دو کلونو کې هغه شمير د دولسم ټولګي فارغينو ته چې د ښوونکي دندې ته ليواله دي په دارالمعلمينونو کې له کانکور پرته د داخليدو اجازه ورکړل شوې ده، چې په دې کار سره به د هغو فارغينو سلنه پورته شي کوم چې فارغيدو وروسته ښوونکي کيږي.

په ولسواليو کې د خدمت پر مهال د پروګرامونو د نه شتون له امله د کليوالو سيمو ښوونکي د داخل د خدمت دوه کلن پروګرام ته لاسرسی نه لري. د يادولو وړ ده، چې دې ډلې ښوونکو ته ځانګړی نصاب چمتو شوی، چې پلي کول يې په ۱۳۸۸ل کال کې پيل شوي. دا پروګرام ددې لامل ګرځي چې هغوي وکولای شي د دولسم ټولګي سويه ترلاسه او دارالمعلمين ته د تحصيل زمينه ورته برابره شي.

ددارالمعلمينونو استاذان:

په ۱۳۸۷ل کال کې ۸۲۰ تنه د دارالمعلمينونو استاذان په تدريس بوخت دي، چې ۲۴سلنه يې ښځې جوړوي. دا استاذان له ۹۹سلنې زيات ليسانسه دي. (۵م جدول وګورئ). د لوړو زده کړو سره سره د ښوونکو لارښوونکو ته د ښوونې او ارواه پوهنې په برخه کې ضرورت دی.

۵م جدول ـ د دارالمعلمينو د استاذانو تحصيلي وضعيت

ماستران او دوکتوران استاذان	ليسانسه استاذان	له ۱۴م ټولګي فارغ شوي استاذان	ټول استاذان
36	762	يوازې يو تن په کندز کې	820

سرچينه: د ښوونکي د روزنې عمومي رياست، ۱۳۸۷ل کال

د ښوونځيو د ښوونکو او د اداري پلاوي مسلکي پياوړتيا :

د ۱۳۸۶ل او ۱۳۸۷ل کلونو په اوږدو کې د خدمت پر مهال د ملي پروګرام (DT3) له مخې په يوولسو ولايتونو کې ۱۶۴۰تنه لارښوونکو، ۵۰زره ښوونکو د تدريسي ميتودونو او د مضمونونو د محتوا په اړه روزنه تر سره کړې، چې د تدريس پر مهال يې عملي ګټې ليدلي. د همدې ملي پروګرام له لارې ۳۶۴۰تنه ليسانسه (د هرې ولسوالی لپاره لږ تر لږه لس تنه) د لارښوونکي په توګه ګومارل شوي، څو وکولای شي په اړوندو ليسو کې د تدريس کيفيت پر مخ بوځي او د ښځينه ليسو په جوړولو کې مرسته وکړي. همدا راز ۱۱زره د ليسو مديرانو او سرښوونکو په ۱۱ولايتونو کې د اداري او مديريت زده کړې تر سره کړې، چې په خپلو ادارو کې يې مثبتې پايلې ليدلي. دا روزنې به د خدمت پر مهال د ملي پروګرام له مخې په ۲۳پاتې ولايتونو کې د نادولتي مؤسسو د ګروپونو پر مټ ټولو ښوونکو او مديرانو ته ورسول شي. د ښوونکو او اداري پلاوي لپاره زده کړيز توکي د تدريس د روش، د مضموني مهارت (ښوونکو ته) او اداري او مديريت د چال چلند (اداري پلاوي ته) په موخه چمتو شوي، چې په لنډ مهاله روزنيزو پروګرامونو کې به ترې ګټه اخيستل کيږي.

شاوخوا ۲۰۰تنه ښوونکو د لارښوونکو په توګه روزنه ليدلې، څو وکولای شي زده کوونکو ته په اخلاقي، رواني، ناستې پاستې، د نشه يي توکو او ساري ناروغيو د مخنيوي په مسائلو کې لارښوونې وکړي، او په دې اړه نورو ښوونکو ته هم روزنه ورکړي. سربيره پر دې يو شمير ښوونکو د نشه يي توکو، ساري ناروغيو او ايډز د مخنوي په اړه روزنه تر سره کړې.

د تدريس د روشونو په اړه د خدمت پر مهال د روزنو پروګرامونه د ۱۰۴ سمعي- بصري پروګرامونو ته تبديل او د څو راډيوګانو او تلويزونو له لارې په منظمه توګه خپاره شوي. د راډيويي پروګرامونو د ټولی توليد د بشپړيدو په حال کې ده.

د داخل د خدمت د ملي پروګرام د پلي کولو يوه اساسي ستونزه دا ده چې د دې پروګرام ور او اړوند اشخاص کم دي په ځانګړې ډول ښځينه نه غواړي د ښوونکي د لاړښوونکي په توګه په لرې پرتو ولسواليو او نا امنه سيمو کې دنده تر سره کړي، چې په پاتې ۲۳ولايتونو کې د دې پروګرام د وروستوالي لامل همدا کار بللی شو. همدا راز په ټولګي کې د ښوونکي په تدريسي خوی او سلوک او د پراختيايي پروژو له پای وروسته د دې پروګرام پر دوام اغيز او اثر په موخه لازمې ارزونې نه دي تر سره شوې.

د هغو ښوونکو چټکې روزنه چې د تحصيل سويې يې له ۱۲ټولګي کښته دي د خدمت پر مهال د پروګرام يوه مهمه او اساسي برخه ده، همدا راز هغه ښوونکي چې د دارالمعلمينونو د شموليت د شرايطو لرونکي نه دي ، د هغوی د ۱۲ټولګي او ۱۴ټولګي ته د سويې د لوړوالي لپاره د چټک پروګرام له لارې د دوبي او ژمي په رخصتيو کې تحصيلي پروګرامونه په پام کې نيول شوي دي.

ښوونکو او زده کوونکو ته مالي هڅونې :

په ۱۸ولايتونو کې چې مسلکي ښوونکو ته يکې ډېره اړتيا ده، د استاذانو لپاره د سيمه ايز امتياز په توګه له ۱۶۰ تر ۲۰۰ډالرو مياشتنی امتياز منل شوی.

د مخکې له خدمته دورې په دارالمعلمينونو کې د نجونو د داخلې د زياتوالي په موخه په ۲۵ولايتونو کې کومو کې چې د ښځينه ښوونکو شمير کم دی هرې محصلې لپاره ۶۰ډالر د مياشتنی مرستې په توګه د دوو کلونو په اږدو کې ورکول کيږي، چې دا لړۍ د تدارکاتي ستونزو له کبله تر اوسه نه ده پيل شوې. همدا راز په ۱۳۸۷ل کال کې د ۶۰۱۱محصلينو لپاره د ليليې او بدل اعاشې اسانتياوې برابرې شوي دي.

د ښوونکي د روزنې د درسي کتابونو او نصاب پراختيا:

په دارالمعلمينونو کې د تدريس د کيفيت د ښه والي په موخه د دارالمعلمينونو نصاب چمتو شوی، چې يکې تفصيلي درسي مفردات، درسي کتابونه، د استاذ لارښود او د زده کړيز ملاتړ توکي ځای په ځای شوي دي. ددی تعليمي نصاب څخه د دارالمعلمينونو له ۴۰۰څخه زياتو استاذانو ته روزنه ورکړل شوی ده.

درسي توکي پراختيا پيدا کړې، او په ۱۳۸۷ل تعليمي کال کې د ټولو دارالمعلمينونو په لومړي او دوهم سمستر کې پلي شوي دي. تر اوسه ۷۵درسي کتابونه د لومړي او دوهم سمسترونو لپاره چمتو شوي او ۳۰درسي کتابونه د دريم او څلورم سمسترونو لپاره تر تصحيح، ژباړې او سمونې لاندې دي.

د ښوونکي د روزنې پروګرام د ښوونځي مخکې زده کړې، ځانګړې زده کړې، او د کمپيوټر زده کړې، او د بدني روزنې پروګرامونه، لا تر اوسه پراختيا نه دی موندلې.

د ښوونکي د روزنې د نصاب د پراختيا پر وړاندې له شته ستونزو يوه هم په نوموړي رياست کې د داخلي متخصصينو نه شتون دی. اوسمهال د پوهنتون استاذانو د بهرنيو متخصصينو په مرسته، يوه وړه برخه د ښوونکي د رزونې د نصاب چمتو کړې.

د ښوونکي د روزنې د مرکزونو د استاذانو د وړتيا لوړول:

د ښوونکي د روزنې ملي اکاډيمی، د دارالمعلمينونو د استاذانو د روزنې په موخه په کال ۱۳۸۶ل کې افتتاح شوه. نوموړې اکاډيمی په لومړۍ ۸ مياشتنی دوره کې ۱۳۷تنه استاذان چې ۲۷سلنه يې ښځينه وو، په مسلکي وړتيا کې وروزل. او له بده مرغه دا اکاډيمي لا تر اوسه هم منظم نصاب او پروګرام نه لري او پر بهرنيو استاذانو تړلې ده.

د ښوونکو د اړتیا او د هغوی د وړتیاوو ټاکنه:
د ښوونکو د ثبت او راجستر ملي سیستم چمتو شوی او نیژدې ټول ښوونکي په یوه ځانګړي ډیټابیس کې ثبت او راجستر شوي دي، په ۳۴ولایتونو کې د ۱۵۸زرو ښوونکو (بشپړه پیژندنه، عکس، د تحصیل رشته، هغه ښوونځی او ځای چې پکې ښوونه تر سره کوي، د تحصیل درجه او نور) معلومات راغونډ شوي او په یوه ډیټابیس کې ثبت شوي دي. د خصوصی ښوونځیو ښوونکي په دې ډیټابیس کې ثبت شوي نه دي. د ۱۴۸زرو ښوونکو د وړتیاوو او تحصیلي سویې ارزونه او نورو اړوندو معلوماتو کار یې په ۱۳۸۷ل کال کې تر سره شو. شاوخوا ۵زرو ښوونکو ته د جدي روزنې اړتیا ولیدل شوه، چې له هغې د ۵۰۰تنو ښوونکو سملاسي او دقیقه روزنه دوام لري.

د ښوونکو وړتیاوې د مضمون او د هغه ټولګي چې پکې تدریس کوی پر اساس ټاکل شوې، چې پر بنسټ یې د وړتیاوو ملي ازموینه چمتو شوې او تر ازمیښت لاندې نیول شوی .

تخنیکي او مسلکي زده کړې

د تخنیکي او مسلکي زده کړو اهمیت او اړتیا ته په پام سره د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسلکي زده کړو لوی ریاست معینیت ته لوړ کړ، چې دری ریاستونه لکه د تخنیکي او مسلکي زده کړو پروګرامونه، د ښوونکي روزنه او د نصاب پراختیا پکې شامل دي. د نوي جوړښت په پلي کیدو سره به د مسلکي زده کړو د پروګرام د ښې اجرا او پرمختګ لپاره لاره هواره شي.

تخنیکي او مسلکي زده کړو ته لاسرسی:

په ۱۳۸۷ل کال کې د هیواد په ۲۲ ولایتونو کې ۵۱ تخنیکي او مسلکي ښوونځي فعال وو. دا ولایتونه عبارت دي له کابل، ارزګان، بامیان، بدخشان، بغلان، بلخ، پروان، جوزجان، خوست، دایکندي، سمنګان، فاریاب، فراه، کندهار، کاپیسا، کندز، کنړ، میدان وردګ، ننګرهار، هرات، هلمند او بادغیس. همدا راز په دې کال کې د کنړ لپاره هم یو مسلکي ښوونځی په هرات ولایت کې پرانیستل شو چې د مسلکي او تخنیکي زده کړو د معینیت لومړی اړوند ښوونځی دی او همدا راز د ړندو لپاره هم په کابل کې یو ښوونځی شته چې په دې معینیت پورې تړلی دی.

په ۱۳۸۷ل کال کې د اداري او مدیریت ملي انستیټیوټ په دې وروستیو کې په کابل ښار کې جوړ شو چې د ۲۵۰۰ زده کوونکو لپاره به د باکیفیته زده کړو زمینه په ټول هیواد کې برابره کړي. اوسمهال په دې انستیټیوټ کې کابو پنځه ویشت سلنه ښځینه محصلین دي.

اوسمهال د هیواد په ۱۲ولایتونو کې هیڅ تخنیکي او مسلکي ښوونځي نشته. له ټولو ۴۸ ښوونځیو څخه ۱۵یې په کابل کې دي او ۵۸ سلنه زده کوونکي یې په کابل کې دي او یوازې ۴۲سلنه زده کوونکي یې په نورو ولایتونو کې دي چې دا هم د انډول د نشتوالي ښودنه کوي.

په تیرو کلونو کې د تخنیکي او مسلکي زده کړو شمولیت زیات شوی او په ۱۳۸۷ل کال کې د زده کوونکو شمیر ۱۶زرو تنو ته چې ۲۵۰۰ تنه (۲۵٪) یې نجونې جوړوي ورسید، په عین حال کې د مسلکي زده کړو د جذب وړتیا هم ټیټه ده. په داسې حال کې چې ګڼ شمیر ځوانان غواړي د لازمو مهارتونو د تر لاسه کولو لپاره د کار بازار ته داخل شي خو په ۱۳۸۷ل کې مسلکي ښوونځیو وکولای

شو چې د لیسو د نهمو ټولګیو ۲۲۰۰ صرف فارغین لسم ټولګي ته جذب کړي. همدا راز د تخنیکي او مسلکي ښوونځیو د (۱۲-۱۰) ټولګیو زده کونکو نسبت د عمومي زده کړو لیسې ته ۴سلنه ده چې په ۱۳۹۳ل کال د وزارت موخه ٪۱۰ ده چې دا ډیر ټیټ حد دی .

د مهارتونو د پرمختګ د ملي پروګرام (NSDP) له مخې د ملي، سیمه ایز او نړیوال کار د بازار د اړتیاوو څېړنه د کار، ټولنیزو چارو، شهیدانو او معلولینو چارو وزارت ته ور په غاړه ده، خو له بده مرغه، چې تر اوسه د هیواد په بیلابیلو ولایتونو کې د کار د بازار اړتیاوې پر اساسي ډول نه دي په ګوته شوې څو د هغو اړتیاوو له مخې ښوونځي ودان شي. په ۶شمیره جدول کې د ولایتونو په کچه د هرې څانګې د زده کوونکو شمیر او رشتې په ګوته شوې.

۹م جدول - د تحصیلي رشتې له مخې د مسلکي او تخنیکي زده کړو د زده کونکو او ښوونځیو شمیر

شمیره	ولایت	د ښوونځیو شمیر	تحصیلي څانګې	د زده کونکو شمیر: نارینه	ښځینه	ټول	د لیلیه زده کوونکو شمیر
1	کابل	15	د موټرونو، راډیو او ټلویزیون، ماشین، برېښنا، اوبو رسوني، د تودوخي د مرکزونو رغول، د فلزاتو تورل، د تصدي اقتصاد، مالي کریډیټ، بودیجې، مدني صنعت، جیوډیزي، اوبدل، کمپیوټر ساینس، رنګول، اګرانومي، ځنګلونه، حیواني علوم، وترنري، مهندسي، ودانی، د صنعتي ماشینونو رغول، اداره او منیجمنټ، سوداګری، اداره او اقتصاد	7684	1632	9316	2967
2	هرات	4	د موټرونو ترمیم، برېښنا، ماشین، مهندسي، ودانی، اګرانومي، حیواني علوم، ارټ، موسیقي، سرامیک	922	301	1223	450
3	هلمند	2	ترکاني، د موټرونو ترمیم، پیاوړي برېښنا، د ودانیو بسته کول او اګرانومي	216	0	216	225
4	فراه	1	کرهنه او وترنري	153	0	153	130
5	کندز	2	اګرانومی، سوداګري	209	100	309	157
6	بغلان	2	برېښنا، ماشین، د موټرونو ترمیم، اګرانومی، اقتصاد او د کرهني دودول	452	1	453	167
7	فاریاب	1	اګرانومی، حیواني علوم	212	0	212	100
8	کنړونه	1	ترکاني	132	0	132	85
9	کندهار	1	ماشین، برېښنا، د موټرونو ترمیم، ترکاني، پېنتوب یا آهنګري	86	0	86	115
10	خوست	1	برېښنا، د موټرونو ترمیم، ماشین	146	0	146	115
11	ننګرهار	3	اګرانومی ، حیواني علوم، برېښنا، د موټرونو ترمیم	760	189	949	337
12	سمنګان	1	اداره او منجمنټ	0	217	217	0
13	پروان	2	د موټرونو ترمیم ، میخانیک ماشینری، ترکاني، ساختمان، فلزی کاری، اګرانومی، حیواني علوم	353	2	355	120
14	میدان وردک	1	اګرانومی	85	0	85	65
15	بامیان	1	اګرانومی	13	0	13	0
16	بلخ	3	د سختو او ګټو کانونو ایستل، د تېلو او ګازو له ځاګانو استخراج او ګټه اخیستنه، د تېلو او ګازو د چاڼ فابریکې او تجهیزات، جیولوجي، د تیلو او ګازو د چاڼ کمیاوي تکنولوجي، اګرانومي، د اندازه ګیری واحدونه، کنټرول او اتومات، د برېښنا انرژي، او د غیر عضوي او سنتیز توکو تکنالوجي.	824	34	858	377
17	جوزجان	2	د برمې ماشین الات، د موټرونو ترمیم، اګرانومي	365	0	365	235

	30	0	30	اکرانومي	1	دایکنډي	18
30	30	0	30	اکرانومي	1	بادغیس	19
80	121	0	121	اکرانومي	1	بدخشان	21
75	66	0	66	اکرانومي	1	ارزګان	22
170	640	0	640	د موټرونو ترمیم، ماشین، بریښنا، تعمیرات، کرهنه	1	کاپیسا	23
6000	15975	2476	13499				

ماخذ: مسلکي او تخنیکي معینیت، 1387ل کال

په ۱۳۸۳ل کال کې د ښوونکو شمیر د ۱۲۸ ښځینه وو په ګډون له ۶۳۵ څخه په ۱۳۸۷ل کال کې د ښځینه ښوونکو ۲۲۷ کسانو په ګډون ۹۴۶ تنو ته رسیدلی.د تخنیکي او مسلکي تعلیماتو د ټولو ښوونکو څخه ۵۶ سلنه یې د کابل په ولایت کې وي. تخنیکي او مسلکي ښوونځیو ته د نجونو د شاملې د ډیرو محدودیتونو سره سره په کابل کې ۷۵ سلنه ښځینه ښوونکي په کابل کې موجودې دي.

د نارینه زده کوونکو لپاره په مرکز او ولایتونو کې د ۶ زرو کسانو په وړتیا سره لیلیي جوړې شوې خو تر اوسه د نجونو لپاره هیڅ لیلیه نشته او یوازې ۶۵ نجونې د کابل پوهنتون په لیلیه کې ځای پرځای شوې دي. د نارینه او ښځینه زده کوونکو لپاره د لیلیي وړتیا ټیټه ده. په داسې حال کې چې د مسلکي او تخنیکي زده کړو د انډول او عادلانه پراختیا په برخه کې لیلیې ته، په تیره بیا د ښځینه وو د لیلې لپاره مهمه اړتیا لیدل کیږي.

د لومړي ځل لپاره په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې خصوصي سکتور هم برخه اخیستې چې تر اوسه په کابل او بلخ ولایتونو کې اووه خصوصي انستیټیوټونه جوړ شوي دي.

ډیری مسلکي ښوونځي او انستیټیوټونه لازمي وړتیاوې نه لري ، په پایله کې ښوونکي هم د نصاب په پلي کیدو کې له ستونزو سره مخ کیږي. تر ۱۳۸۷ل کال پورې د کابل کرهنیز او وترنري انستیټیوټ، دهرات تخنیکي انستیټیوټ او د خوست ولایت میخانیکي انستیټیوټ پر اساسي تجهیزاتو پښول شوي دي.

د درسي او ښوونیزو توکو او د نصاب بیاکتنه او پرمختیا:

په ډیرو برخو کې د سټنډرډ نصاب، کتابونه او نور درسي توکي نشته. د دې ستونزې د له منځه وړلو لپاره د بریښنا، موټرونو د ترمیم، کرهنې او وترنرۍ، راډیو تلویزون، مهندسۍ، تعمیرات، مدني صنعتونو، جیودیزي، محاسبه، اداري، اقتصاد او سوداګرۍ په برخه کې درسي مفردات برابر شوي او وسمهال د کرهنې، وترنرۍ، بریښنا، ماشین، راډیو او تلویزون او اداري او مدیریت او حسابدارۍ او بانکدارۍ په برخه کې د درسي کتابونو د لیکلو کار دوام لري .

د ښوونیز نصاب او درسي توکو اصلي ستونزه د مسلکي نصاب د متخصصینو لږوالی دی .او په خواشینۍ سره چې د متخصصینو د استخدام لپاره کافي بودیجه نشته. له همدې امله د دې ستونزې د حل لپاره ۱۸ مسلکي غړي په درسي پرورګرام کې د ۲۰ ورځو لپاره د درسي مفرداتو په برخه کې په ایران کې وروزل شول او د ۲۶ ښوونکو او مسلکي غړو لپاره چې د تالیف امکان لري په ۱۳۸۸ل کال کې به د یوې میاشتې لپاره یو ورکشاپ جوړیږي.

د ښوونکو، اداري کارکوونکو او د څارنې د غړو روزنه:

د ليسانس د سند درلودل، د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو لپاره مهم شرط دی، خو اوسمهال کابو ۵۸ سلنه ښوونکي له ليسانس لږ زده کړې لري. ولې په اوس مهال کې د ۵۸ سلنې شاوخوا اد تخنيکلی او مسلکی زده کړې استاذان د ليسانس د درجې څخه لږ تحصيلات لري. که څه هم چې ولايتي ليسې او ښوونځي د څوارلسم ټولګي فارغ ښوونکي لري، په عين حال کې په يو شمير ولايتونو کې د څوارلسم ټولګي فارغين موندل هم ګرانه خبره ده چې په تخنيکي او مسلکي معينيت کې د ښوونکي د روزنې رياست کولای شي د ښوونکو د ورتيا په لوړوالي او په تيره بيا د ښوونکو د پروګرامونو په چوکاټ کې څوارلسم ټولګي پورې په يو شمير ولايتونو کې د زده کړو زمينه برابره کړي.

د تخنيکي او مسلکي زده کړو د پروګرام بله ستونزه دا ده چې د هغو څانګو لپاره چې د کار د بازار اړتياوې پکې دي او فارغان يې کولای شي په بازار کې جذب شي مسلکي ښوونکي لږ دي او په دولتي تنخوا نه حاضريږي چې په ښوونځيو کې تدريس وکړي او د هغو څانګو لپاره چې په بازار کې ورته اړتيا نشته ښوونکي زيات دي او له همدې امله په آسانی سره په ولايتونو کې د پرمختيا او غوړېدنې وړتيا لري.

د ښوونکو د وړتيا ټيټوالي ته په پام سره د وړتيا د لوړوالي لپاره منظم پروګرامونه ډېر اړين بريښي، خو له بده مرغه سره چې تر اوسه په بيلابيلو برخو کې د مسلکي ښوونکو د وړتياوو د لوړولو لپاره منظم پروګرامونه نه دي برابر شوي خو يې له مخې د اوسنيو ښوونکو د وړتيا له مخې جاج او څېرنه تر سره شي. په عين حال کې د ښوونکو د وړتيا د ښه کولو لپاره بيلابيل پروګرامونه شته چې په دې ډول برابر شوي دي:

- د ماشين، بريښنا، کمپيوټر او انګليسي په برخو کې د ښوونکو د روزنې لپاره په ۱۳۸۷ کال کې ۱۴۲ کسان ورزول شول
- د کرهنې په برخه کې د ۵۸ تنو ښوونکو لپاره ښوونيز سيمينار د انسان په غربت کې (P.I.N) مؤسسې لخوا جوړ شو
- د کرهنې د ۲۶ ښوونکو لپاره د تاجکستان د هيواد ښوونيز بورسونه ورکړل شول
- د تخنيکي او مسلکي زده کړو د معينيت د ۸۸ کارکوونکو لپاره د کمپيوټر او انګليسي کورسونه جوړ شول
- د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو ۴۸ تنو تدريسي مرستيالانو ته ورکشاپ جوړ شو
- 100تنه کارکوونکي د اداري او منجمنټ کارکوونکي هندوستان ته
- ۳۰تنه فليپين، بنګله ديش او ترکيې ته او ۱۸کسان نور د نصاب په برخه کې ايران هيواد ته او همدا راز ۸ کارکوونکي د ځانګړي تخنيک په برخه کې هسپانيې او يو تن هم د پلان جوړونې په برخه کې فرانسې ته واستول شول
- د زده کړو د معينيت ۲ کارکوونکي د ماسترۍ د دورې لپاره هندوستان هيواد ته واستول شول

مديريت او همغږي:

د تخنيکي او مسلکي زده کړو د مقرراتو، لوايحو او طرزالعملونو په ګډون تقنيني اسناد زاړه دي او بيا کتنې ته اړتيا لري. که څه هم د طالبانو پر مهال يو شمير مقررې بيا چاپ شوې خو په ډېرو برخو کې دا لايحې له اړينو واقعيتونو لرونکي نه دي. له بلې خوا تخنيکي او مسلکي زده کړې پاليسۍ او کلي

موخې يې له عمومي زده کړو سره او د نورو هيوادونو د تجاربو پر اساس وشي او د هغې له مخې د تخنيکي او مسلکي زده کړو پاليسی او موخې بيا وکتل شي او پرمختګ وکړي.

د مسلکي او تخنيکي زده کړو اړوند له نورو ارګانونو سره د ډيرې همغږۍ په برخه کې له کار او ټولنيزو چارو او لوړو زده کړو وزارتونو سره ناستې شوي او په راتلونکې کې به دغه همغږۍ او مرستې ګړندۍ شي. په عين حال کې لازمه ده چې له دې ارګانونو سره د منظمې همغږۍ لپاره له دې ارګانونو سره پرمختللي مکانيزم پلې شي.

تخنيکي او مسلکي ښوونځيو د څارنې اوسنی سيستم بشپړ اغيز او کارندوالی نه لري او اصلاحاتو ته اړتيا لري. يو شمير ستونزې په دې برخه کې معتبر او کافي معلومات نه لرل دي ، د همدې لپاره د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت هڅه کوي چې په تخنيکي او مسلکي معنيت کې د يو ډيټابيس سيستم رامنځته کړي. په دې ډيټابيس کې د پلان جوړونې، پرېکړې او د تخنيکي مسلکي زده کړو په اړه د راپور چمتو کول شامل دي.

د ليك لوست (د سواد) زده کړه

سواد ته انډوليز لاسرسی:

د مخکنيو کلونو په نسبت اوسمهال سواد زده کړې ته لاسرسي ښه شوې ده . په ۱۳۸۷ ل کال کې ۱۵۴۸۱ کورسونه او ۷۸ ښوونځي د سواد د زده کړې لپاره د پوهنې وزارت په ملاتړ په هيواد کې فعال دي. کابو ۲۹۰۰ هميشني ښوونکي د پوهنې له وزارت څخه په هره ولسوالۍ کې ۵ کسان د سواد د زده کړې په کورسونو کې په ښوونه او روزنه بوخت دي چې ۳۴سلنه يې ښځې جوړوي . د نوي پاليسي په اساس په کليوالو سيمو کې د سواد زده کړې د مرکزونو رامنځته کولو ته ډيره پاملرنه شوې ده. په ۱۳۸۷ل کال کې څه د پاسه ۳۷۸۵۲۰ بې سواده هيوادوال د سواد د زده کړو د معينيت او نادولتي مؤسسو په کورسونو کې په زده کړو بوخت دي. د سواد د زده کړې په کورسونو کې د ښځو د شموليت کچه لوړه شوې او ۷۲ سلنه جوړوي چې له ټاکل شوې موخې يانې د پوهنې د ملي ستراتيژيک په پلان کې له ټاکل شوې ۱۲ سلنې زيات دي (۷ شکل ته دې وکتل شي).

د ښوونې او زده کونې لپاره ښوونيز نوي او ابتکاري لارې د LIFE (د سواد زده کړې نوښت د ژوندانه د وړتيا لپاره) LCEP1-LCEP2 ، (سواد زده کړه او د ټولنې غښتلتيا) ، او د پوهنې وزارت د نورو نوښتونو لکه د سيمې د خلکو او د ديني مشرانو ګډون د سواد زده کړې د پروګرامونو د شموليت په زياتوالي کې مؤثر رول لوبولی دی.

7 جدول -په 1385-1387 کلونو کې د سواد زده کړې شمير د جنسيت پر اساس

په دريو وروستيو کلونو کې د سواد زده کونکو شمير د سواد زده کړې په پروګرامونو کې				
د ښځو سلنه	مجموعه	ښځينه	نارينه	کال
%58	253091	147645	105446	1385
%70	325032	226451	98581	1386
%72	378520	274386	104134	1387

مأخذ: د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معينيت شميرنه ، 1387

د ګواښ او زيانمنښت يا (NRVA) د ارزونو د ملي راپور له مخې په ۲۰۰۵ز کال کې د ۱۵کلونو عمر لرونکو اشخاصو د سواد کچه شا وخوا ۲۴سلنه لوړه شوې (۳۲سلنه نارينه او ۱۳سلنه ښځينه) اټکل شوې، چې په۱۳۸۷ل کال کې د هيواد څه د پاسه ۱۱ ميليونه وګړي بې سواده دي.

په افغانستان کې د سواد کچه د نورو هيوادونو په پرتله ډېره ټيټه ده که چيرې د سواد زده کړې دا پروګرام همداسې دوام پيدا کړي او د سواد زده کوونکو شمير په همدې توګه پاتې شي په هيواد کې به د سواد په فيصدۍ کې د پام وړ بدلون و نه ليدل شي.

د سواد زده کړې ګڼ شمير مرکزونه د اړتيا او ضرورت څخه کم دي. د سواد زده کړې کورسونه ډېرى په ښارونو کې جوړيږي په داسې حال کې چې د بې سواده وګړو ګڼ شمير په لرې پرتو سيمو او کليو کې دى او د سواد زده کړې کورسونو ته لاسرسي نه لري. د سواد د زده کړې د کورسونو لپاره د وړ ځاى کمښت او په ولسواليو کې د ښوونيزو سيمييزو مرکزونو او دفترونو نشتوالى په تيره بيا په کليوالو سيمو کې ستونزمن کار دى.

همدا راز د سواد د زده کړې لپاره د کورسونو جوړول په سمه توګه نه تر سره کيږي په داسې حال کې چې څه د پاسه ۱۱۰۰۰ ښوونځي په ټول افغانستان کې د عمومي زده کړو لپاره شته. د سواد زده کړې د کورسونو او ښوونځيو تر منځ هيڅ اړيکې نشته او هغوى د سواد د زده کړې د کورسونو لپاره د عمومي زده کړو ښوونځي د کورسونو لپاره نه کاروي.

د سواد د زده کړې کورسونو ته په بيلابيلو دلايلو لکه د کورني اقتصاد ټيټوالي، په ټولنه کې د ناوړو دودونو شتون او د سواد د اهميت نه درک په تيره بيا د ښځو لپاره يې ستر لاملونه دي. همدا راز د سواد زده کړې لپاره د تبليغاتو د استراتيژۍ او د پروګرامونو د وړاندې کولو لپاره له رسنيو هم پوره ګټه نه ده اخيستل شوې.

د ۲۰۰۸ز کال د سواد د زده کړې د اړتياوو د راپور له مخې چې د پوهني وزارت او د يونسکو لخوا شوې په پوهنه وزارت سربيره يو شمير نور وزارتونه هم د سواد د زده کړې پلانونه پلي کوي. دفاع، کورنيو چارو او عامې روغتيا وزارتونه هم د سواد زده کړې کورسونه د خپل کارکوونکي لپاره لري. همدا راز د کليو د بيا رغونې او پراختيا، کرهنې، ښځو چارو او عدليې وزارتونه هم د خلکو لپاره د سواد د زده کړې پروګرامونه پلي کوي.

افغان نادولتي او نړيوالې مؤسسې او د ملګرو ملتونو ادارې هم د سواد زده کړې معينيت تر څار لاندې د سواد د زده کړې تر (LIFE) نړيوال پروګرام لاندې د (ښوونه او روزنه د ټولو لپاره) د اهدافو د لاسته راوړنې لپاره پروژې پلي کوي.

د مسلکي پرسونل لږوالى او د بوديجې تخصيص او مالي سرچينې د سواد د زده کړې د پروګرامونو د نه ودې او پرمختيا بل لامل دى. د دولت لخوا ددې پروګرام لپاره په ۱۳۸۷ل کال کې هيڅ پرمختيايي بوديجه نه وه او عادي بوديجه يې په ۱۳۸۸ل کال کې ۲۲۷ ميليونه افغانۍ (د ۴,۵ ميليونه ډالرو په شاوخوا) وه.

د ښوونيزو توکو او درسي کتابونو چمتو کول:

د سواد د زده کړې ښوونيز نصاب وړاندې جوړ شوى. د سواد د زده کړې نصاب په دوه پړاوونو کې پلې کيږي: اساسي سواد زده کړه په شپږو مياشتو کې او د وروستنى سواد زده کړه په دريو مياشتو کې دي. همدا راز د ښوونکي او سوپروايزرانو لارښود کتاب هم د سواد زده کړې ښوونکو ته برابر شوى دى. د اساسي سواد زده کړې او له سواد وروسته زده کړې کتابونه ، د ښوونکي لارښود او د سوپروايزرانو لارښود په دري او پښتو ژبو ليکل شوي او چاپ شوي دي. په ۱۳۶۸ل کال کې ۵۵۰ زره ټوکه د اساسي او وروستۍ سواد د زده کړې او ۱۳زره ټوکه د ښوونکو لارښود کتابونه د سواد زده کړې د پروګرام د پراختيا د يوې برخې تر نوم لاندې تدوين، چاپ او ويشل شوي دي.

د اساسي قانون د حکمونو له مخې ښوونيز نصاب او درسي توکي دهيواد په دريم رسمي ژبو، ترکمني او نورستاني برابريږي او همدا راز د سواد د زده کړو کتابونه په ازبکي ژبه هم چمتو او چاپ ته تيار دي. د کوچيانو لپاره هم تعليمي نصاب چمتو شوی دی.

د سواد زده کړې درسي کتابونه او ښوونيز نصاب د سواد او حساب زده کړې لپاره دی او د بزګرانو ، ښځو ، دوکاندارانو او نورو ځانګړو ګروپونو د اړتياو مطابق نه دی. وزارت په پام کې لري چې د LCEP1-LCEP2 د پروګرامونو له لارې د خاصو ښوونيزو او زده کړنيزو توکي توليد کړي. ددې سره سره بايد دغسې پروګرامونه د سواد زده کړې د معينيت سره په پوره همغږۍ سره پلي شي ترڅو دغه توکي بالاخره د وزارت د ښوونيز نصاب يوه برخه وګرځي.

د سواد د زده کړو د ښوونکو روزنه:

د سواد د زده کړې د ښوونکو د روزنې او د هغوی د فعاليتونو د برابرښت لپاره د سواد د زده کړې د ښوونکو د روزنې رياست په نوي تشکيل کې زيات شوی او همدا راز د ښوونکي د روزنې تخصصي انستيتيوټ هم برابر شوی دی.

تر ١٣٨٧ل کال پورې ٨٠٠ کسان د سواد د زده کړو ښوونکي (٢٨٪ ښځينه ښوونکي) له ١٠ ورځنيو ميتوديکو کورسونو څخه برخمن شول. همدا راز ٥٠ تنه ښوونکي د کورنيو چارو وزارت د ملي پوليسو د سواد زده کړې له کورسونو څخه او ٢٠٠ ښوونکي هم د دفاع وزارت د سواد زده کړې د کورسونو څخه په ميتوديک کورسونو کې وروزل شول.

اوسمهال ٧٠ تنه سر لارښودان په ولايتونو کې په کورسونو کې ښوونکو ته د کورسونو او ښوونې په حال کې دي. دا ټول لارښوونکي په ١٠ ورځنيو ميتوديکو کورسونو کې روزل شوي دي.

اوسمهال د ليک لوست (سواد) زده کوونکو او د سواد د زده کړو د کورسونو د کيفيت د څار لپاره منظم سيستم نشته، خو د کورسونو کيفيت او د زده کوونکو د زده کړې کچې ته په پام سره شوې څېړنې په بيلابيلو دلايلو د خوښې وړ نه دي.د سواد زده کړې لپاره د ٩ مياشتو موده کمه ده. د سواد د زده کړې لپاره د کتابونو نشتوالی محسوس دی. د سواد د زده کړې پروګرام د ليک لوست لپاره لږ په مسلکي زده کړو او مهارتونو کې شامل دی او بالاخره جذابيت يې لږ دی. په ټوليزه توګه د سواد د زده کوونکو ليوالتيا دغو پروګرامونو ته کميږي او له بلې خوا دا پروګرامونه د هغوی د لوړ تحصيل لپاره هم امکانات نه برابروي.

د مسلکي ښوونکو په تيره بيا ښځينه ښوونکو نشتوالی د هيواد په بيلابيلو سيمو کې هغه ستونزه ده چې په دې سيمو کې يې د سواد د زده کړې کيفيت ټيټ کړی. د پوهنې وزارت د نوې پاليسی او په کليوالو سيمو کې د سواد زده کړې ته د پام له امله په د سواد د زده کړو پروګرامونه په ښاري سيمو کې څه د پاسه ٢٧٥٠ ښوونکي له لاسه ورکړل ځکه هغوی په هغو برخو کې چې ښوونکو ته يې اړتيا درلوده جذب شوي دي. په کليوالو سيمو کې د ښوونکي موندل کيدل سخته چاره ده ځکه چې په دې سيمو کې د بيسوادۍ کچه ډيره لوړه ده. همدا راز په کليو کې د سواد د زده کړو اوسني ښوونکي کافي لوړې زده کړې نه لري او ډېرې روزنې ته اړتيا لري څو د سواد د زده کړې کتابونه تدريس کړي. د سواد د زده کړې معينيت نوی نصاب او روزل شوي ترينران نه لري نو له همدې امله په پام کې ده چې په کليوالو سيمو کې د ښوونځي ښوونکي له رسمي وخت وروسته د سواد د زده کړو په کورسونو کې هم درس ورکړي.

ښوونيزه څارنه:

اوس مهال افغانستان د (سواد زده کړه د ټولنې د غښتلتيا لپاره- LIFE) تر نړيوال پروګرام لاندې قرار لري چې د سواد زده کړې د پروګرام د پراختيا لپاره د يو ستراتيژيک نوم لاندې ترې ګټه اخستل کيږي. ۲ نورو پروګرامونو هم د (د سواد زده کړې ۲م پروژه د ټولنو د غښتلتيا لپاره LCEP2) او (په افغانستان کې د سواد پراختيا ELA) په ۱۳۸۷ل کال کې پيل شوي دي.

د سواد د زده کړې پروګرام د کابل ښار په هره ناحيه کې او د ولايتونو په ښارونو کې او د هرې ولسوالۍ پر سر دوه د څارنې غړي لري او د ولايتونو د مرکز په سويه هم دوه تنه څارونکي. همدا راز په معينيت کې ۱۲ کسان څارونکي غړي لري. د ښې څارنې لپاره د سواد د زده کړې د پروګرامونو او د ښه والي او د سواد د زده کړې د معلوماتي سيستم د جوړولو لپاره يو شمير فورمې ټولې شوي او له څارنې او بيا کتنې وروسته ولايتونو ته د معلوماتو د را ټولولو په موخه استول شوي دي. دا فورمې ولايتونو ته د معلوماتو د راټولولو په موخه استول شوې دي. په دې برخه کې ولايتونو ته د فورمو د ويش په اړه هم يو سيمينار جوړ شوی دی. د سواد د زده کړې معلوماتي سيستم د پراختيا په حال کې دی.

مديريت او همغږي:

افغانستان (د سواد زده کړې د پياوړتيا لپاره (LIFE)) د نړيوال پروګرام غړی دی او د هغه څخه د ټوليزو فعاليتونو د ستراتيژيک چوکاټ په توګه د سواد د زده کړې د پروګرامونو د ښه والي لپاره ګټه اخيستل کيږي. په ۱۳۸۷ل کال کې ۲ غټې پروژې د (سواد زده کړه د ټولنې د غښتلتيا لپاره-LCEP2) او (په افغانستان کې د سواد زده کړې پراختيا ELA) په کار پيل کړی دی. د LCEP2 د نصاب د ګټه اخستنې په پروژه کې د ليک ، لوست، حساب او د نيوکې د تفکر وړتيا ښوونيز مهارتونه شامل دي.

همدارنګه دغه پروګرام د سواد زده کوونکو لپاره واړه پورونه تيارې کړي او د پور ورکونې واړه بانکونه يې رامنځته کړي او د توليد مهارتونه پياوړی کړي. دغه پروګرام به ۳۰۰ زره سواد زده کوونکي په ۱۸ ولايتونو کې د ۵ کلونو لپاره د خپل پوښښ لاندې راولي. ددې پروګرام ۶۰ سلنه سواد زده کوونکي ښځې جوړوي. په دغه پروژه کې هره دوره به د ۱۸ مياشتو موده په بر کې نيسي.

په افغانستان کې د سواد د لوړاولي(ELA) پروژه د سواد د زده کړې د پروګرام له اوسنې نصاب څخه ګټه اخلي او په پنځو کلونو کې ۶۰۰ زره بې سوادان په کورسونو کې جذبوي. دا پروژې د ۱۸ ولايتونو په ۵۰ ولسواليو کې خپل فعاليتونه پيل کوي او هر پړاو يې ۱۲ مياشتې وخت اخلي. له ۹ مياشتې سواد زده کړې وروسته د ۳ مياشتو لپاره حرفه ای او د وړې پور ورکونې زده کړې هم لري.

دا پروژې د مسلکي ښوونکو لړوالي ته په پام سره غواړي چې د ۱۲ ټولګې څخه د ټيټو تحصيلاتو لرونکي ښوونکي هم وګوماري او د هغوی لپاره د اعتبارنامې يا تصديقنامې سيستم د پوهنې وزارت په موافقې سره رامنځته کړي.

د بوديجوي او د نا کافي بشري قواو د ستونځو سره سره د سواد زده کړې معينيت د سواد زده کړې په برخه کې د خصوصي موسساتو د کړنو څخه کافي معلومات نه لري. هغه موسسې چې په ولايتونو کې د سواد زده کړې کورسونه پرمخ وړي د سواد زده کړې د معينيت او د ولايتونو د پوهنې د رياستونو سره کافي همغږي نه لري. د خلکو د ونډې اخيستنې سيستم د سواد زده کړې د پروګرامونو د پلې کولو لپاره د ولايتونو او ولسواليو په سطحه نه دی رامنځته شوی. که څه هم د ولسواليو د سواد زده کړې ډيرئ دفترونه تجهيز شوي ولې بيا هم د بوديجې د نه اجرا له امله د سواد زده کړې بعضې دفترونه د اړتيا وړ تجهيزات نه لري.

د پوهنې د بیخبنا پراختیا

د عمومي زده کړو د ښوونځیو جوړول او تجهیز:

د پلان له پلي کیدو د پیل څخه تر اوسه ۱۹۷۱۸ درسي ټولګي په ۱۷۵۲ښوونځیو کې بشپړ شوي او د ۱۸۷۰۶ ټولګي جوړول په ۱۸۴۸ ښوونځیو کې تر کار لاندې دي .

د پوهنې وزارت د ۸۸ سلنه ښوونځیو لپاره د څښلو د اوبو او روغتیایي چارو اسانتیاوې او د ۴۳ سلنه ښوونځیو لپاره میز او څوکۍ برابرې کړې دي . په ۱۳۸۷ل کال کې به کابو ۵۵ سلنه ښوونځي ودانۍ ولري او اوسمهال ۴۵ سلنه ښوونځي د ګټې وړ ودانۍ نه لري.

د هغو زده کوونکو اوسط چې په ۱۳۸۷ل کال کې یې درسي خونې درلودې ۱۴۴ته رسیده خو دغه نسبت په بیلابیلو ولایتونو کې ډېر توپیر لري او تر ټولو لږ یې په پنجشیر کې دي چې ۷۳ زده کونکي یو درسي خونې ته دی او زیات یې په غور کې دي چې د یوې خونې لپاره ۲۸۷زده کوونکي دي. (۱۰م شکل وګورئ)

۱۰م شکل ـ د ولایتونو په کچه په ټولګیو کې د زده کوونکو نسبت

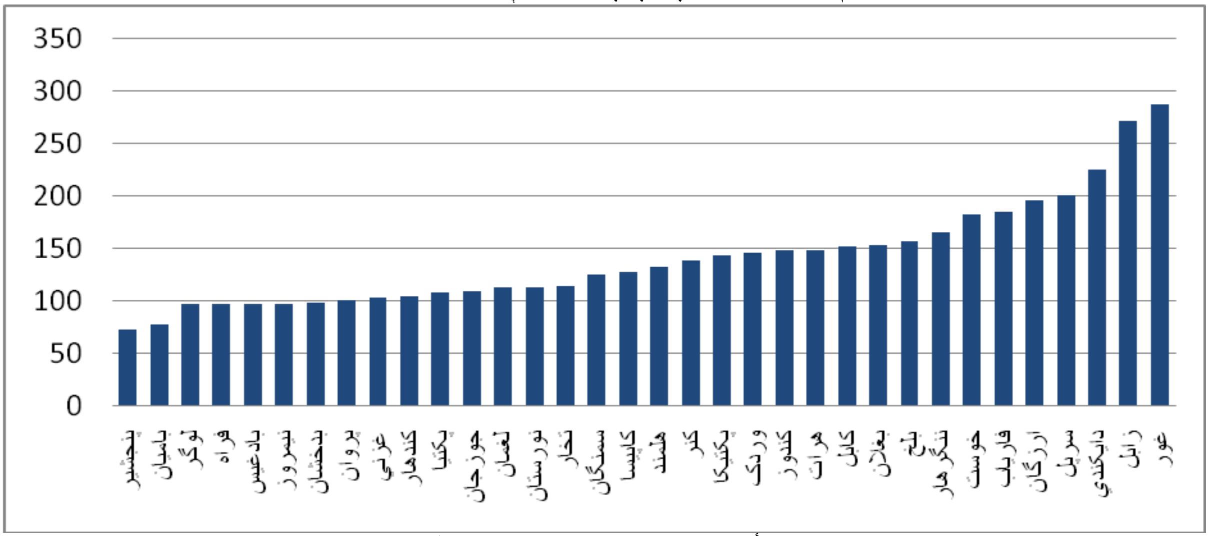

مأخذ: د پوهنې وزارت شمیرنه، ۱۳۸۶ل

د وزارت د ودانوني پروګرامونه د مهمو ستونځو سره مخ دی چې د هغې د پرمختګ مخنیوی کیږي. د ښوونځیو د رغولو لپاره د بودیجې کمښت، په تیرو کلونو کې د پارلمان او کابینې له خوا د بودیجې په تصویبولو کې ځنډ، د انکشافي بودیجې په برخه کې د مالیې وزارت او نورو دولتي ارګانونو ترمنځ کاري ستونزه، د مستوفیتونو لخوا د ولایاتو د پوهنې ریاستونو ته د بویجې په ورکولو کې وروسته والی له مهمو ستونزو څخه دي. ددی په خوا کې په هرکال کې له کب تر چنګاښ میاشتې (له مارچ تر جون) پورې د بانکي حسابونو تړل، د مرکز او ولایتونو د پوهنې د ریاستونو ترمنځ نه همغږي (په ځانګړي توګه د درسي ټولګیو د رغونې لپاره د ځای په ټاکلو کې) د مرکز او ولایتونو د پوهنې د ریاستونو د کار پر وړاندې د بودیجې د تحویلولو لپاره د مستوفیتونو له خوا د ستونزو جوړول، د دولت د تدارکاتو اوږده پروسه، په دریمه درجه ولایتونو کې د ودانیزو شرکتونو نشتوالی لکه په(دایکندي، نورستان، زابل او نوو ولایتونو کې) ټول د پوهنې وزارت د جوړونې د پروګرامونو د پرمختګ د خنډ لامل ګرځیدلی دی.

د مدرسو او دارالعلومونو ودانول او تجهیز:

د 65 دارالعلومونو او مدرسو د ودانولو کار روان دی او 19دارالعلومونه او دیني مدرسې، چې څو کاله وړاندې یې کار پیل شوی وو، بشپړې شوې او ګټې اخیستنې ته چمتو شوي دي .اوسمهال یوازې ۵سلنه د مدرسو او دارالعلومونو درسي شعبې د استفادې وړ دي .

د تخنیکي او مسلکي ښوونځیو ودانول او تجهیز:

د پنځو تخنیکي ښوونځیو (د فاریاب او بغلان ولایتونو د کرهنې د لیسو په ګډون) په تیرو دریو کلونو کې بشپړې شوې دي. په پای کې 80 سلنه یې درسي شعبې ګټې اخیستنې ته چمتو دي.

د تخنیکي ثانوي ښوونځي د بیا جوړوني چارې، د کابل د صنایعو د لیسې، میخانیکي لیسې، د مسلکي تدریساتو ریاست د اداري تعمیر، د مالي او حسابدارۍ د انستیټیوټ بیا رغونه او د کابل د اوتو میخانیک انستیټیوټ د لیلیو د ترمیم چارې بشپړې شوې دي.

د دار المعلمینونو د ودانیو او د هغوی د شعبو جوړول په ولسوالیو کې:

اوسمهال یوازې ۱۷ دارالمعلمینونه مناسبه تدریسي ودانۍ لري، او ۲ دار المعلمینونو د ښځو لپاره لیلیه او 12دار المعلمینونو د نارینه وو لپاره لیلیې چمتو کړې دي .البته د 17تدریسي ودانیو د ودانولو چارې، د نجونو لپاره د 17لیلیو او د هلکانو لپاره د ۱۰لیلیو د برابرولو چارې له مخکې نه پرمخ رواني دي .د یادو شویو ودانیو کار مخکې پیل شوی وو. د ۹ دارالمعلمینونو د ودانیو کار د بدخشان، بامیان، دایکندي، غزني، کندوز، د کابل ښار، کاپیسا او پروان په ولایتونو کې پیل شوی دی.

په ولایتونو او ولسوالیو کې د پوهنې د ادارو ودانول :

په کابل ښار، کابل ولایت، پکتیا، پکتیکا، پنجشیر، پروان، میدان وردګ او سمنګان ولایتونو کې د پوهنې د ریاستونو ۹ودانۍ جوړول په 1387کال کې بشپړې شوې دي او د دایکندي، کاپیسا، خوست، لوګر، ارزګان او زابل ولایتونو د پوهنې د ریاستونو د ودانیو د کار چارې په 1386کال کې پیل او لا هم رواني دي. د ۱۰ ودانیو د ودانولو چارې بشپړې شوې دي او ۵ نور ودانۍ د ۱۳۸۸ل کال تر پایه به بشپړ شي.

مدیریت او همغږي:

د پوهنې د ادارو او د ښوونځیو د ودانیو د ودانولو او طارحی خوندي استندردونه د سیمه ییزو توکو او ښیګڼو څخه په ګټې اخستنې سره پراختیا موندلی او د ګټې اخستنې وړ ګرځیدلی دی.د دغه معیارونو څخه د ودانیو د ودانولو او ارزولو د پروسې څخه د څارنې لپاره ګټه اخیستل کیږي. ولې په ځینو ولایتونو کې د ښوونځیو د ودانیو د جوړولو د څرنګوالي څخه کنټرول کمزورې ده او په پای کې د ودانیو څرنګوالي د خوښی وړ نه دی.

د انجنیرانو شپږ کسیزه ډلې (یو مشر انجنیر او پنځه نور انجنیران) په هر ولایت کې ټاکل شوي دي چې د ودانیو د څرنګوالي څارنه وکړي . هر یو له دې اجینرانو څخه د ځانګړو ودانیو د څرنګوالي د کنټرول د څارنې مسول دي .که چیرې د ودانۍ کومه برخه له معیار سره برابره نه وي، قراردادي ته لاښوونه کیږي چې له معیار سره یې برابره کړي .البته د انجنیرانو لپاره د نړیوالو کوډونو په برخه کې معیاري روزنه یا (ICB)ضروري ده .

دغو ډلو ستونزې د ساحوي انجنیرانو لپاره د ودانیو د څارنې په برخه کې د ترانسپورتي وسایلو کمښت د یادولو وړ خبره ده.

په ځينو ولايتونو کې د پراختيايي مرستندويو او د پوهنې وزارت په منځ کې د ښوونځيو د ودانولو په برخه کې کافي همغږي نشته. همدارنګه د درسي ټولګيو د ځای د ټاکلو په اړه د تعميراتو او ودانيو د رياست او د ولاياتو د پوهنې ترمنځ کافي همغږي نشته.

د افغانستان په لسو ولايتونو (ننګرهار، خوست، کندز، بلخ، جوزجان، هلمند، باميان او د کابل ښار او ولايت کې) د ښوونکو لپاره د دولت له خوا د کليو د بيارغوني او پراختيا وزارت په مرسته د ښارګوټي ودانول پيل شوي چې تر اوسه پورې 102129 جريبه ځمکه د ښوونکو د ښارګوټي لپاره ځانګړې شوې ده.

د پوهنې د ادارې د پراختيا او حمايوي خدمتونه

د اداری اصلاح او د بشری سرچينو پراختيا :

د ۱۳۸۷ل کال د شميرنې په اساس د پوهنې ټولو کارکوونکو شميره ۲۰۶ زره ده، چې ۲۷سلنه يې ښځې جوړوي .ښوونکي ۱۵۸ زره ياني د پوهنې د ټولو کارکوونکو۷۷سلنه جوړوی. محلی دود او راوجونه ، او د ښځو پروړاندی تبعيض لرونکی کلتور او په ځينو سيموکي د امنيت نه شتون د ښځو د شتون پر وړاندی د پوهنې په برخه کې يو خنډ دی. همدا راز د ښځو دګمارلو لپاره د جلب او جذب يو خاص لارښود او پروسيجر نشته. ګمارنه د جنسيت له مخی نه تر سره کيږی. د پوهنې وزارت په تشکيل کې له زياتوالي سره ، د بستونو ټاکنی د جنسيت له مخی نه دی ترسره شوی .همدا رنګه د پوهنې وزارت د جنسيت پاليسي د ګومارنې د ډيپارتمنت په کړنلارو او لايحو او نورو ډيپارتمنتونو کې شامله شوې نه ده.

د ډيپارتمنتونو او کارکوونکو نوی تشکيل او د دندو لايحه د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان په رڼا او د اداری اصلاحاتو په معيارونو کې نهايی شوی دی. ۶۲۱ تنه کارکوونکي پخوا د اداري جوړښت او اصلاحاتو يا(PRR) په سيستم سره وګمارل شول. د ملکي خدمتونو قانون او د ګمارلو او د رتبی او تنخواګانو د لوړوالي کړنلاره تصويب شوې ده .د خپلواک او داوطلبانه ګمارلو د ستونزو له جملی څخه ، سياسی فشارونه او لاس وهنې او د کيفيت لرونکو بشري ځواک کمښت دی.

ټاکنې او ګومارنې پروسه د نوي تشکيل پر اساس او د رتبی او معاشاتو له سيستم سره سم شروع شوې. د بوديجې محدوديتونو ته په کتنی سره ، يوازې د کارکوونکو او ښوونکو د ۴۶ زره بستونو ګمارل او معادلت تر ۱۳۸۸ کاله پوری به بشپړ شي، چې د ښوونکو د وړتيا ازموينه هم د هغه يوه برخه ده . د هغو ښوونکو تنخواوو ته چې تحصيلی رتبی يی لوړی دی خاصه کتنه شوی ده . د ښوونکو تنخواوې د تحصيل په پام کې نيولو ، وړتياوو او د خدمت تر کلونو ، د دوولسم ټولګي فارغينو ته ۶۵۰۰ تر ۲۱۴۰۰ افغانيو د دوکتورا تر رتبو پورې ټاکل شوې، چې دغه د ښوونکو د پخواني امتيازاتو په نسبت د پام وړ مسئله ده .

د پوهنې د ادارو د کاري وړتيا د لوړوالي په موخه، وزارت ۱۱۹۱ تنه تخنيکي کارکوونکي ګومارلي دي. د ۱۳۸۷ل کال په پای کې د پوهنې وزارت د تخنيکي کارکوونکو د ارزونې لپاره يو کميسيون په لاره واچوه، دغه کميسيون هر تخنيکي کارکوونکي وارزوه او د هغه پر اساس په کارکوونکو او د هغوی په کاري لړۍ کې يو لړ تغيرات او تعديلات راغلل.

د ريښتينو کارکوونکو د تثبيت، د اداري فساد د مخنيوي او د بانک له لارې د تنخواوو د ورکولو په لړۍ کې د اسانتياوو لپاره، د پوهنې وزارت دکارکوونکو د ثبت لړۍ په ۲۴ولايتونو او د کابل په ښار کې بشپړه شوې، او تفصيلي معلومات د شته کارکوونکو په اړه په ډېټابيس کې ثبت کړی شول.

له ۱۳۸۶ل کال څخه تر اوسه ۶۰۰۰ کارکوونکو ته د مرکز او ولايتونو په کچه، د اداري، مالي، معلوماتي ټکنالوجی، د کمپيوټر زدکړه، انګريزۍ ژبې زده کړې او د استخدام د کړنلارو په برخه کې زدکړه ورکړل شوې ده. د تشويقيې لړوالي او د ګډون کوونکو مالي غوښتنې د هغو ستونځو له جملې څخه دي چې د وړتيا د لوړوالي د پروګرامونو د اغيزتيا مخه يې نيولې ده. ددې سره سره د پوهنې وزارت لا تر اوسه د وړتيا د لوړوالي جامع پروګرام نه لري.

د مالي سيستم پراختيا :

د پوهنې وزارت يو له هغو دريو وزارتونو څخه دی، چې په لومړي ځل په هيواد کې يې د بوديجې نوی سيستم د يوه پروګرام له مخې پلی شوی دی. د بوديجې سيستم د پروګرام پر اساس، د دې لامل کيږی چې مالي سرچينې هغو پروګرامونو ته ځانګړې شي چې د مشخصو او واضحو موخو درلودونکې وي، او د بوديجې د لګښت پايله دغوښتنې سره سمه وی.

د پوهنې وزارت د مالي برخو د وړتيا د لوړوالي په موخه، ۵۰ تخنيکې او مسلکې کارکوونکي په مرکز او ولاياتو کې ګمارلی دي. همدارنګه مالي سيستم يې د مرکز په سطحه کمپيوټري کړي او د معلوماتي مالي سيستم د ترمينالونو (AFMIS) د پراختيا څخه د ماليې وزارت لخوا د پوهنې په وزارت کې کار اخيستل کيږي.

د کارکوونکو د معاشاتو ويشل د معاش ورکونې د انفرادي سيستم (VPP) له لارې شروع شوی او ۲۱سلنه کارکوونکي خپل معاشونه د بانکونو له لارې تر لاسه کوي. تر اوسه زيات شمير د محاسبې د ديپارتمنت کارکوونکي د معاش ورکونې د انفرادي د نوي سيستم (VPP) په برخه کې زده کړه نه دي کړي او د هغه سره آشنا نه دي .

يو ګټور او کار ورکوونکی سيستم د مالي او حسابداری د رياست او خيرونو او مرکزي او ولايتي سيستمونو تر منځ شتون نه لری، د بيلګې په توګه د مالي لګښتونو راپور پر خپل وخت د پروګرامونو لاسته نه ورځي. او د اړونده آمرينو د پيسو صلاحيتونه د تدارکاتو د نوي قانون په برخه کې په ولايتي بخشو کې واضحه نه وي.

په معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجی د پوهنې د ادارو سمبالول:

د پوهنې ټولي مرکزي اداري او د ولاياتو د پوهنې د رياستونو اداري، ۲۰سلنه د ولسواليو د پوهنې مديريتونه، او ۱۵سلنه د ښوونيزو مؤسسې په ټيلفونونو سمبال شوي دي.

شاوخوا۴۰ سلنه د پوهنې مرکزي اداري او د ولاياتو د پوهنې اداري په کمپيوټر او پرينټر سمبال دی. خو د ولسواليو د پوهنې مديريتونه او ښوونيزې مؤسسې لا تر اوسه دې وسايلو ته لاسرسی نه لري.

همدارنګه د پوهنې ټولي مرکزي اداري او ۵۰ سلنه د ولاياتو د پوهنې د رياستونو اداري د انټرنټ اسانتياوو ته لاسرسی لري، خو د ولسواليو د پوهنې مديريتونه او ښوونيزې مؤسسې دغه تجهيزاتو ته لاسرسي نه لري.

ددې امکاناتو د راوستلو سره سره، ۵سلنه د پوهنې وزارت کارکوونکي د معلوماتي ټکنالوجی په برخه کې زدکړه کړي دي.

هر يوماشوم ته د يو لپ ټاپ کمپيوټر د پروژی پلي کول په دې وروستيو کې د پوهنې وزارت لخوا پيل شوي دي .دغه پروژه د خپلو همکارانو په همکاری ۵۰۰۰ xo پايي لپ ټاپونه د هيواد په مرکز او ولايتونوکې د څلورم څخه تر شپږم ټولګې زدکوونکوته به په وړيا توګه وويشي.

دغه پروژه په ننگرهار ولايت کې پلی او ۴۰۰ پايه XOلپ ټاپونه يی ددغه ولايت ماشومانوته ويشلی او همداراز ۲۰۰۰ پايی په کابل ولايت کې ويشل شوي دي .

د دغې پروژی موخه ، د کمپيوټر زدکړه زده کوونکو ته او د اسانتياوو لړی په زدکړه کې دی .دغه کمپيوټرونه له انټرنت سره وصل دي چې ماشومان کولای شي تری گټه پورته کړي. ددې پروژې پلي کول به والدين ديته وهڅوي ترسو خپلو ماشومانو ته د لپ ټاپ کمپيوټرونه تيار کړي.

املاک او جايدادونه :

تر اوسه پوری ۱۰۲۱۲۹ جريبه ځمکه د رهايشي کورونو او د ښوونکو د ښارگوټی لپاره د هيواد په مرکز او ولاياتو کې تثبيت شوی دی.

د ښوونکو د ښارگوټي د جوړولو پروتوکول په ۲۴۰جريبه ځمکه کې چې د کابل په ده سبز ولسوالۍ کې ده د پوهنې وزارت او د کرهنی، اوبو لگونی او مادارې وزارتونو تر منځ لاسليک شو. د ښوونکو لپاره د ښارگوټی دځمکو د نمرو د ويشلو په مقصد د ښارونو د پراختيا وزارت لخوا ۱۱۰۱ رهايشي ځمکو باندی نمری ولگول شوی چې د يوی لويی غونډی په ترڅ کې د جمهور رئيس ، د کابينې غړو ، پارلمان او ځينی دولتی ټولنو لخوا د رهبرۍ په سطحه ښوونکو ته موقت اسناد ويشل شوي دي .ددغو ځمکو له جملی څخه ، ۵۳۹ جريبه ځمکه د خلکو لخوا د ولايتونو او ولسواليو د ښوونځيو د جوړلولو لپاره اهدا شوي دي.

مديريت او همغږی:

پوهنې وزارت پورې اړونده اداري پروسيجرونه ، مرکزي دي او ډير وخت نيسی او ورو روان دي او د پوهنې وزارت ډيری مراجعين لـه دی برخـی څخـه سـر ټکوي. لـه کومـه ځايـه چـې دغسـې پروسيجرونه پـه يو شـان د دولتي وزارتخانو لپاره د اجر وړ گرځي ، بايد د هغه اصلاحات د لوړو سطحو څخه پلي شي.

د ستراتيژيک مديريت پراختيا

د پاليسو وده او اصلاح :

د افغانستان د پوهنې قانون په ۱۳۸۷ل کال کې چمتو او د کابينې له خوا تصويب شو، چې اوسمهال د پارلمان تر وارسۍ لاندې دی. همدا راز د خصوصي زده کړو مقرره هم د ۱۳۸۵ل کـال پـه پـای کې چمتو، تصويب او منظوره شوې ده. د لوايحو او کړنلارو بيا کتنه هم د پوهنې د قانون لـه مخې په جريان کې ده.

د پوهنې پـه وزارت کـې گڼې برخـې شته چې لا تـر اوسـه هم مدونـه پاليسـي نـه لـري لکـه د پـوهنې د انډوليزې پرمختيا پاليسي، د هر اړخيزو زده کړو د پاليسي، له ښوونځی مخکې زده کړې او تخنيکي او مسلکي زده کړې. همدارنگه د پوهنې ډيرئ پاليسيگاني بياکتنې ته اړ دي لکه د ښوونځيو د جوړونې پاليسي او د څارنې او ارزونې پاليسي.

ستراتيژيک او عملياتي پلان جوړونه:

د پوهني ملي ستراتيژيک پلان د لومړي ځل لپاره په ۱۳۸۵ل او ۱۳۸۹ل کلونو لپاره برابر شو. د دې پلان د پايلو له جملې څخه د پوهنې وزارت په فعاليتونو کې د دوام ، مؤثريت او همغږۍ لامل شوی دی. د پوهنې لومړنی ملي ستراتيژيک پلان د تر لاسه شوو تجربو په رڼا کې له درې کاله تطبيق وروسته په ۱۳۸۸ کال کې بياکتنې لاندې راغئ او د پوهنې دوهم ملي ستراتيژيک پلان د ۱۳۸۹ او ۱۳۹۴ کلونو لپاره چمتو شوی دی. همدا راز عملياتي پلانونه هم په مرکز او ولايتونو کې د ستراتيژيک پلان په اساس د ۱۳۸۶ کال څخه پيل شوی دی.

د پوهنې په وزارت کې د پلان جوړونې سيستم اوس هم ډېر مرکزي دی، د پوهنې مرکزي رياستونه او همدا راز د ولايتونو د پوهنې رياستونه د ستراتيژيک او عملياتي پلان په برابرولو کې کافي رول نه لري .

ددې سره سره ، د وزارت منظور شوی او نهايي پلان او بوديجه په وخت سره د مرکزي رياستونو او د ولايتونو پوهنې رياستونو ته په واک کې نه ورکول کيږي او هغه فعاليتونه چې په مرکز او ولايتونو کې ترسره کيږي په بشپړه توګه له کلنې عملياتي پلان سره همغږي نه لري او اوس هم فعاليتونه او بوديجه نه ده سټنډرډ شوې.

د معلوماتو، څارنې، ارزونې او راپور ورکونې سيستم:

د افغانستان د پوهنې د اداري معلوماتي سيستم EMIS په مرکز کې وده موندلې او د ولايتونو په سويه د معلوماتو سيستم وده نه ده کړې. د احصايوي معلوماتو سيستم مرکزي دی او دا د دې لامل شوی چې ډيټابيس ته د معلوماتو ورکولو او راټولولو پروسه ډېر وخت واخلي او معلومات په وخت د پلان د پروګرامونو د چارواکو په واک کې ورنکړای شي. دا ستونځه ددې لامل شوې چې معلومات په وخت سره د پروګرامونو او پلان جوړونکو مسؤلينو په اختيار ورنکړل شي. دا مسئله ددې لامل شوې چې يواځې د پلان رياست دغه سيستم او معلوماتو ته لاسرسي ولري او نور رياستونه هغه ته لاسرسي ونلري او په نتيجه کې ونشي کولای چې د څارنې او ارزونې د معلوماتو د عملکرد څخه ګټه واخلي .

د پروسې د اوږدوالي يو بل لامل له اغيزمنې اړيکتيايي او معلوماتي ټکنالوجۍ د استفادې نشتوالی دی.

همدارنګه هغه راپورونه چې ددې سيستم لخوا توليد کيږي ډېر پيچلې وي او نشي کيدای چې د ټولو لخوا د کار وړ وګرځي. نو لازمه ده چې د نورو رياستونو د اړتياو پر اساس ځانګړي بخشونه پراختيا ومومي او د مرکزي سيستم سره توحيد شي.

په ۱۳۸۶ل کال کې د پوهنې له ټولو ښوونيزو مؤسسو څخه ټوليزه لومړنی سروې تر سره شوه او را ټول شوي او راپور يې خپور شو. د ۱۳۸۷ل کال شميريزه سروې هم بشپړه او راپور يې خپور شوی دی. که څه هم د پوهنې او روزنې معلوماتي سيستم په وروستيو کلونو کې پراختيا موندلې خو بياهم د راټول شوي معلومات د قبول وړ ندی.

د هڅونکو او مرستو ويش د ولايتونو د پوهنې په شميرنو باندې منفي اغيز کړی، ځکه د ښوونځيو چارواکي د ښوونځي د زده کونکو شمير له واقعيت څخه زيات ښيي څو ډېر هڅونکې او مرستې تر لاسه کړي. همدا راز د زده کونکو د شمير د زيات ښودلو بل لامل له درې کاله ښوونځي پرېښودلو وروسته د ښوونځي په حاضرۍ کې د زده کونکي د نوم د پرېښودلو پاليسي ده

کورني (داخلي) پلټنه او څارنه:

اوسمهال کابو ۱۶ روزل شوي مفتشين په مرکز کې دي، چې ۱۳۸۷ل کې کابو ۷۵سلنه د پوهنې اداري واحدونه د دې مفتشينو لخوا په منظمه توګه څارل شوي دي. په ۱۳۸۷ل کال کې کابو ۱۵سلنې شکايتونو ته رسيدنه شوې.

ستراتيژيکې اړيکې :

د پوهنې رياستونوسره د منظمو اړيکو د جوړولو لپاره د ولاياتو سره دهمغږۍ د چارو دفتر د وزارت د رياست دفتر د تشکيلاتو لاندې رامنځته شوی دی . دې اداري له ولايتي چارواکو سره منظمې غونډې کړې او له پاليسۍ، پريکړو او پروګرامونو له اجرا سره سمې موضوعات يې له هغوی سره شريکې کړې او د هغوی غوښتنې او وړانديزونه يې اورېدلي دي او د هغوی د ستونزو د له منځه وړلو لپاره لازمې لارې چارې لټوي.

د پوهنې د پرمختيا د ټولنې په تعقيب او له مرستندويانو او بهرنيو پرمختيايي همکارانو سره د همغږۍ به موخه د پوهنې پرمختيايي بورډ يا EDB په ۱۳۸۷ل کال کې رامنځته شو. دا بورډ هره مياشت منظمې غونډې جوړوي او د پوهنې د پرمختګ په اړوندو مسايلو بحث کوي. د دې بورډ د جوړېدو اصلي موخه د وزارت له مقام سره سلا مشورې او د پوهنې وزارت او مرستندويانو سره د همغږۍ رامنځته کول دي.

د پوهنې د پراختيا، پلانونه، پرمختګونه او ستونځې اړونده موضوعات د سيمې د خلکو، مشرانو، سياستوالو، مرستندويانو او نورو ته ورکول کيږي.

همدا راز د رسنيو او ډله ايزو خپرونو خپروني د پوهنې د وزارت په اړه ارزول کيږي او د پوهنې وزارت اړوندو چارواکو ته يې په اړه معلومات ورکول کيږي.

دریم څپرکې: لومړیتوب لرونکي پروګرامونه

دا ستراتیژیک پلان پنځه لومړیتوب لرونکي پروګرامونه لري, نوموړی هر یو پروګرام د اړوند معینیت تر څارنې لاندې پر مخ وړل کیږي او فقط د استراتژيك مدیریت پرمختیائي فرعي پروګرامونه(په دې ځای کې د پنځم پروګرام لاندې دي) د وزیر صاحب د نیغې څارنې لاندې اداره کیږي.

د دې څپرکي په اوږدو کې به، کلي موخې، فرعي موخې، برخو او د هر پروګرام فعالیتونه تشریح کیږي:

۱. عمومي او اسلامي زده کړې

۲. د ښوونکي د روزنې او نصاب پرمختیا

۳.تخنيکي او مسلکي زده کړې

۴.د سواد زده کړې

۵.د پوهنې مدیریت

لومړی پروګرام: اسلامي او عمومي زده کړې

دا پروګرام دوه فرعي پروګرامونه لري: عمومي زده کړې او اسلامي زده کړې. د دې فرعي پلانونو پروګرامونو بشپړ تفصیل وروسته راغلی.

فرعي پروګرام ۱,۱: عمومي زده کړې

کلي موخه

د ښوونځي عمر لرونکي ټول ماشومان له انډول پرته او په مساوي توګه په ټول هېواد هیواد کې باکیفیته باکیفیته ښوونې او روزنې ته لاسرسی ولري، څو د فردي، کورنۍ او ټولنیز سالم او بریالي ژوندانه ورتیا او د لوړو زده کړو تحصیلاتو ته لار پیدا کړي.

راتلونکي پنځه کلن پلان

عمومي ستراتیژی:

د پوهنې وزارت په پام کې لري چې عمومي زده کړو ته لاسرسي د ښوونځي او الحاقیه ځانګو د جوړولو له لارې د هیواد په کچه زیاتوالي ورکړي .د الحاقیه شعبو په نیازمندو سیمو او په ځانګړې ډول په لرې پرتو سیمو کې چې پکې د ښوونځي د جوړېدو شرطونه برابر نه وي په هغه سیمه کې د ښوونې او روزنې اړتیا پوره کول، د پوهنې وزارت له اصلي او اساسي ستراتیژیو څخه شمېرل شمیرل کیږي. په هغه صورت کې چې له ښوونځي څخه یو کلی د دری کیلو مترو واټن هومره پروت وي، وزارت هلته الحاقیه شعبه پرانیزي. دا شعبه د یوه بست استحقاق لري او همدا ښوونکي کولای شي له لومړي تر دریم ټولګي درس ورکړي. د پوهنې وزارت مرستندویه مؤسسې د دې ستراتیژۍ

عملي کولو ته هڅوي. او د امکان په صورت کې، دغه ښوونځي د هیواد د پوهنې په رسمي سیستم کې شاملوي.

په ښوونځیو کې د نجونو د داخلیدو او شمولیت کچه په ځانګړي ډول په کلیوالو سیمو کې د پوهنې وزارت یو له لمړیتوبونو څخه دي،بناپردې د عمومي زده کړو له مهمو استراتیژیو څخه به دا وي چې د نجونو د منځنیو ښوونځیو او لېسو لیسو جوړول او لوړوالي پراختیا او د ښځینه ښوونکو لیږد لیږد لهد تشویقي پروګرامونو له لارې کلیوالو سیمو ته.څخهرنګه چې د ښوونکو د روزنې په فرعي پروګرامونو کې راغلي دي ، دا وزارت به ډیره هڅه وکړي چې د انجونو شمولیت ته د ښوونکي د روزنې په پروګرام کې زیاتوالي ورکړي . همدا راز وزارت د نجونو له ښوونې او رزونې څخه په منظمه توګه څارنه کوي.

عدالت او مساویتوب لو د عمومي زده کړو د پراختیا په برخه کې، په ځانګړي ډول د ښوونځیو په ارتقا او تاسیسس، د نوي ښوونکو لپاره د بستونو تخصیص او په ولایتونو او ولسوالیو باندې د امکاناتو او سرچینو وېش به رعایت شي.

د پوهنې وزارت به خصوصي سکتور د خصوصي ښوونځیو د تاسیس او نادولتي مؤسسې د عمومي زده کړو د پروګرامونو د تطبیق په برخه کې هڅوي او ورته به د ثبت، راجستر او نورې اسانتیاوې برابروي، لکه د درسي کتابونو او د ښوونکي دروزونه هغوي ته. البته چې د ولایتونو د پوهنې ریاستونه پر خصوصي مؤسسو د څارنې دنهده په غاړه لري.

د پوهنې وزارت هڅه کوي څو د هر اړخیزه ښوونې او روزنونې اصول په ټولو ښوونځیو کې تطبیق کړي او د ټولو زده کوونکو لپاره مناسب صنفي چاپېریال چاپیریال را منځ ته کړي. د دې ستراتیژۍ په پلي کولو سره به د معلولو او معیوبو په ګډون ټول ماشومان په ګډه له ښوونې او روزنې ګټه پورته کړي. دا ستراتیژي به په تدریجي ډول پلي شي او ښوونکي به یې په اړه اړې زده کړې تر سره کړي څو وتوانیږي د هر راز غوښتنو ماشومانو ته د مؤثر تدریس جوګه شي.

د پوهنې ریاستونو او د ولسوالیو د پوهنې مدیریتونو ته به د ښوونځیو د اداري اړوند مسؤلیتونه او واکونه ورکړل شي. د ښوونکو ګمارنه او تبدیلي او د زده کوونکو اړوند کارونو لکه د شهادتنامو چمتو کول او داسې نور د ټولو ولایاتو په سطح.

همدا راز د ښوونې او روزنې غښتلي او ښه کیفیت ته د رسېدو په موخه د پوهنې وزارت په پام کې لري، چې د سیمې د مخه ورو، د زده کوونکو د والدینو ګډون د ښوونځیو په چارو کې په ځانګړي ډول د ښوونځیو د ساتنې او له هغو د څارنې په برخه کې د سیمه ایزو شوراګانو له لارې پیاوړی کړي، همدا راز وزارت غواړي د همدې پروسې د پرمختګ په موخه یوه ځانګړې او خاصه بودیجه د سیمه ایزو شوراګانو په واک کې ورکړي، چې د ښوونځیو د وضعیت د ښه والي په برخه کې ترې کار واخیستل شي، او وزارت به دې شوراګانو سره همکاري وکړي تر څو دوي د ښوونځیو په څارنه کې ډیره برخه په غاړه واخلي.

د پوهنې وزارت د ناامنه سیمو ماشومانو ته د ښوونې او روزنې زمینه برابروي، چې په دې لړ کې د بیلابیلابېلو ستراتیژیو څخه کار اخلي لکه د سیمه ایزو شوراګانو او مخه ورو په مرسته د تړل شوو ښوونځیو پرانیستل او د محلي ښوونځیو او مدرسو جوړول. سربېره سربیره پر دې په پام کې دیي چې د ناامنه سیمو د ښوونیزو فعالیتونو د همغږۍ په موخه د اساسي زده کړو په ریاست کې یوه خانګه لو واحد تاسیس کړي.

د ښوونځیو د کېفیت د ښه والي او د پالیسیو د سمې تطبیق او د وزارت د مقام د لارښوونو د اجرا په موخه به له ښوونځیو د څارنې او نظارت سیستم لا پیاوړی او په اړه به یې اړوندې اسانتیاوې برابرې شي.

موخې:

- په اساسي دوره کې د شموليت زياتوالى
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې به پهر اساسي دوره کې د شموليت سوچه کچه د هلکانو لپاره ۷۵سلنې او د نجونو لپاره۶۰سلنې ته ورسيږي، او نا سوچه کچه به په ترتيب د هلکانو ۹۰سلنې او د نجونو ۷۲سلنې ته لوړه شي
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې به پر اساسي دوره کې د معلولو، معيوبو او کوچي ماشومانو نا سوچه کچه د هلکانو ۶۰سلنې او د نجونو ۵۰سلنې ته رسيږي.
- په ثانوي دوره کې د شموليت زياتوالى
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې به په ثانوي دوره کې د هلکانو داخله ۶۰سلنې او د نجونو به ۴۰سلنې ته ورسيږي
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې به په ثانوي دوري کې د معلولو، معيوبو او کوچي ماشومانو ناخالصه داخله د هلکانو ۳۵سلنې او د نجونو ۳۰سلنې ته رسيږي.
  - o تر ۱۳۹۳ کال پوري به د ښوونځي پريښودل او تکرار به په ترتيب سره تر ۳٪ او ۱۱٪ ته کم شي.
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې، په ټولو عمومي ښوونځيو کې د زده کوونکو د ذهني، فزيکي او رواني پراختيا په موخه د زده کړې مناسب چاپېريال جوړيږي
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د څارنې د سيستم او د عمومي زده کړو د ښوونځيو د نظارت د غړو روزنه غښتلې کيږي
  - o تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د اولياوو او د سيمې د مخه ورو په ګډون د ادارو او د ښوونځيو په لارښونې کې د شوراګانو د جوړېدو او روزنې له لارې د عمومي زده کړو په ټولو ښوونځيو کې غښتلې کيږي

د پروګرام څانګې:

1) عمومي زده کړو ته لاسرسی
2) تر تعليمي نصاب اخوا فعاليتونه
3) د زده کوونکو لپاره خدمتونه
4) له لرې لارې زده کړې
5) ښوونيزه څارنه
6) مديريت او همغږي

لومړۍ برخه: عمومي زده کړو ته لاسرسی:

جزئي موخې

- په ښوونځيو کې د ماشومانو داخلېدل په ځانګړې توګه د نجونو او احتياج مندو ماشومانو د داخلېدو د زياتوالي په اړه د عامه پوهاوي د پروګرامونو کلنی تطبيق،
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې پر اساسي زده کړو کې د اته ميليونو او اوه سوه زره(۸،۷۰۰،۰۰۰) زده کوونو د شموليت زياتوالي،
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په ثانوي زده کړو کې د يو ميليون او درې سوه زرو زده کوونکو د شموليت زياتوالي،

- د پلان رياست په مرسته د ۱۳۸۹ل کال تر پايه د هغو سيمو چې نوو ښوونځيو ته اړتيا لري، د ښوونځيو د ځايونو د ټاکلو د سروې بشپړول.
- تر۱۳۹۳ل کال پورې په ټول هېواد کې د۴۶۹۰ نويو ابتدايه ښوونځيو جوړول.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۳۰۰۰ ابتدايه ښوونځيو لوړتيا منځنيو ښوونځيو ته او د ۲۲۰۰ منځنيو ښوويځيو لوړتيا ليسو ته.
- د ۱۳۹۳ل کال تر پايه د سيمو د خلکو او نادولتي مؤسسو په همغږۍ د ۴۸۰۰الحاقيه ټولګيو جوړول.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به له ښوونځي پاتې ماشومانو ته ۳۲۰۰د زده کړې مرکزونه جوړيږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د معلوليت لرونکي ماشومانوته(ړندو، کڼو، ذهني ناروغانو او تيز هوشه) ۱۶ او د ~~کوچې~~انو کوچيانو ماشومانو ته ۵۰۰ ښوونځي جوړيږي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، به د ښوونځي يو نمونه ~~پهر~~ هر ولايت کې جوړه شي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، په ۵ ولاياتو کې د ښوونځي نه مخکې يوه يوکلنه تعليمي دوره په امتحاني ډول سرته رسيږي.
- په افغانستان کې د خصوص~~و~~ي ښوونځيو او په پاکستان او ايران کې د مهاجرينو د ښوونځيو د ثبت او راجستر اړوندې اسانتياوې برابرول.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د اساسي زده کړو د دورې لپاره د ۱۰۰زره(۶۰ سلنه ښځينه) او د ثانوي دورې لپاره د ۱۹ زره (۶۰سلنه ښځينه ښوونکې) نويو ښوونکو ګمارونه.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د عمومي زده کړو د ښوونځيو لپاره د ۲۸زرو غير تدريسي کارمندانو ګمارنه.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د هغو ماشومانو لپاره چې د نا امنيو له کبله له درس او ښوونې پاتې دي د ښوونې او روزنې زمينه برابريږي.

د ښوونځي عمر لرونکو ماشومانو ته د متوازني ښوونې او روزنې زمينه برابرول، د پوهني وزارت له اساسي پاليسيو څخه دي. چې په دې توګه وزارت په پام کې لري څو تر ۱۳۹۳ل کال پورې شاوخوا اته ميليونه او اوه سوه زره(۸۷۰۰۰۰۰) زده کوونکو ته د اساسي زده کړو کې او يو ميليون او درې سوه زره زده کوونکو ته د ثانوي زده کړو زمينه برابره کړي.د پوهني وزارت د نورمونو مطابق د ښوونې او روزنې د برابرولو په منظور (هر ښوونکي ته ۳۵ زده کوونکي او ۱۶ ټولګي په هر ښوونځي کې) وزارت بايد تر ۱۳۹۳ کال پورې ۴۶۹۰ زره نوي ښوونځي تاسيس، او د ۳۰۰۰ لمړني ښوونځيو لوړتيا منځني ښوونځيو او د ۲۲۰۰ منځني ښوونځيو لوړتيا ليسو ته ورکړي.

په عمومي زده کړو کې د نجونو د داخلي د کموالي لاملونه ~~بېلابېل~~ بيلابيل دي، لکه د ښځينه ښوونکو نشتوالی، امنيتي، فرهنګي او ټولنيزو ستونزو شتون دی. د دې ستونزو د حل په موخه د پوهني وزارت پلان لري، چې نجونو ته د ښوونې او ~~ر~~زونې روزنې د زده کړو په اړه د ~~هېواد~~ هيواد په کچه د عامه پوهاوي پروګرام ~~پهر~~ لاره واچوي. په دې پوهاوي کې د اسلام له نظره د نجونو د ښوونې او روزنې د اړتيا او د ~~هېواد~~ هيواد په پراختيا او بيا وداونولو کې يې د رغنه~~ه~~ده رول په برخو بحث کيږي او خلک به وهڅول شي چې د نجونو د ښوونې او روزنې لپاره لاره برابره کړي .

په هغو سيمو کې چې پکې ښوونځيو ته لاسرسی نشته د ښوونځيو جوړول او تاسيس، د وزارت يو له اصلي پاليسيو څخه ګڼل کيږي، له همدې کبله وزارت د ټول ~~هېواد~~ هيواد په کچه د ښوونځيو د تاسيس د موقعيت معلومولو لپاره يوه هر ~~اړخېز~~ه اړخيزه ~~سروې~~ سروې پيل کړې، چې د ۱۳۸۹ل کال تر پايه به سرته ورسيږي. له دې سروې موخه د هغو سيمو په ګوته کول دي، چې ښوونځيو ته اړتيا لري او

اوسمهال پکې نشته، څو وزارت وتوانيږي د همدې معلوماتو پر اساس اړونده ښوونځي تاسيس او پراختيا ورکړي.

په لرې پرتو سيمو او کليو کې چې د ښوونځيو د جوړولو جوګه نه دي، د ښوونځي د عمر لرونکو ماشومانو لپاره د متوازني ښوونې او روزنې د لاسرسي په موخه پکې د الحاقيه ټولګيو جوړول د وزارت له يو لړ کړنو او اقداموتو څخه شميږل کيږي، چې په دې توګه به د پوهنې وزارت د ۱۳۸۹ل کال تر پايه د سيمو دخلکو او نادولتي ارګانونو په همغږۍ او مرسته ۴۸۰۰الحاقيه ټولګي جوړ کړي.

هر اړخيزه ښوونه او رزونهروزنه او د ښوونځي عمر لرونکو ماشومانو ته د ښوونې اوروزنې خدمات وړاندې کول د پوهنې وزارت له مهمو پاليسيو څخه دي، وزارت په پام کې لري څو دا پاليسي په تدريجي توګه دا پاليسي پر مخ بوځي څو وکولای شي د جوړو، معلولو او معيوبو ماشومانو په ګډون ټول ماشومان په يوه ټولګي کې زده کړې سرته ورسولای شي، دا پاليسيي د نصاب د جوړوني، ښوونکي د روزنې ، اداري هيات او د ښوونځيو څارنه ده څو د دې پاليسۍ بشپړه تطبيق هغه مهال شونی دی چې وزارت د ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې ماشومانو لپاره ۱۶ښوونځي جوړ کړای شي. همدا راز د کوچيانو د چارو د رياست سره په تفاهم د پوهنې وزارت په پلان کې لري د ۱۳۹۳ل کال تر پايه شاوخوا ۵۰۰ کوچيانو ښوونځي جوړ کړي.

اوسمهال شاوخوا ۴۶سلنه د ښوونځي عمر لرونکي ماشومان له ښوونځي بې برخې دي، نو د دوی د جذب او روزنې په موخه به د نادولتي سازمانونو په مرسته ۳۲۰۰ د روززونې چټک مرکزونه جوړ شي، چې وزارت به يې بشپړه څارنه کوي.

دغه مراکز به د داسې ټولګيو لرونکي وي چه وکولې شي کارګر ماشومان هم په ښاري سيمو کې شامل کړي شي. چې دا وزارت به يې د تاسيس او فعاليت نه بشپړه څارنه کوي.

وزارت په پلان کې لري، چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې په هر ولايت کې حداقل د ښوونځي يو نمونه د ليليېه د امکاناتو په درلودو سره تاسيس کړي. دغه ښوونځي به په زده کړه نيزهښوونيزو ټوکو توکو او نورو لازمو توکو لکه سمعي- بصري او ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي مجهز شي، او پروژه او تحقيقاتي مراحل به يې په ۱۳۹۳ کال کې وشي. په ۱۳۹۰ کال کې به په دوه ولاياتو کې دوه ښوونځي په تجربوي ډول تاسيس شي . او د دغه تجربوي ښوونځيود تجاربرباتواو نتايجو پر اساس به په نورو ولاياتو کې هم د ښوونځيو نمونه تاسيس شي. د ۹ ټولګي غښتلي يا برجسته زده کوونکي او د امکان په صورت کې د ۵ ټولګي د لمړي نمبر لرونکي زده کوونکي به د دې ښوونځي د شموليت لپاره وروپيژندل شي او هوښياره ماشومان به هم دې ښوونځي داخل شي او د هوښيارو ماشومانو د پيژندلو لپاره به د پرمختيا د سنجش تخصيصي سيستم جوړ کړي .

وزارت په پام کې لري، چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۱۰۰زره نوي ښوونکي د اساسي دورې لپاره او ۱۹زره د ثانوي دورې لپاره وګماري، چې ښوونکي به د ښوونځيو د اړتياوو او اړوند څانګو د تخصص په پام کې نيولو سره وګمارل شي. ۶۰سلنه به د ښځينه ښوونکو وګمارل شي.

د زده کوونکو معيار نسبت ښوونکي ته _ د نوو ښوونکو جذبولو لپاره به په چټکتيا سره د توجه وشي. د وزارت له پاليسيو يوه دا هم ده، چې ښځينه ښوونکي زياتې کړي څو د نجونو په داخله کې زياتوالی رامنځته شي(د لا نورو معلوماتو لپاره د ښوونکي د روزنې فرعي پروګرام ته رجوع وکړي.)

وزارت په پلان کې لري څو د ښوونې او روزنې د خدمتونو په چمتو کولو کې د عامو خلکو ونډې ته پراختيا ورکړي، نو په همدې موخه يې د خصوصي ښوونځيو د جوړولو مقرره جوړه او تصويب کړې او د دې پروګرام د لا پراختيا په موخه غواړي دا لړۍ د ولايتونو په کچه پراخه کړي، وزارت غواړي چه له دې ټولو ښوونځيو څارنه او نظارت وکړي، څو ډاډمن شي چې د پوهنې نصاب او مقررات پکې په سمه توګه مراعات شوي.

وزارت په پام کې لري څو د هغو زده کوونکو لپاره چې د ناامنيو له کبله يې په سيمو کې ښوونځي تړل شوي او له زده کړو پاتې دي د ښووني او روزنې زمينه برابره کړي. په دې لړ کې وزارت له ~~بېلابېلو~~ بيلابيلو ستراتيژيو ګټه اخلي لکه د محلي شوراګانو له لارې، د سيمې د مخه ورو او سپين ږيرو په ملتيا، د تړل شوو ښوونځيو د بيا پرانيستلو او د محلي ښوونځيو او مدرسو د جوړولو له لارې به دا کار تر سره کوي.

دوهمه برخه: له تعليمي نصاب اخوا فعاليتونه:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۸۰سلنې ښوونځيو ته د لوبو اړوند توکي او تجهيزات برابرېږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۸۰سلنې ښوونځيو ته لازم او مجهز ځارندوی څواک چمتو کيږي
- د ۷۰۰ لوبغاړو زده کوونکو ته په سيمه ايزو او نړيوالو تورنمنټونو کې د ونډې اخيستو زمينه برابريږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ټولو ښوونځيو په کچه به د زده کوونکو انجمنونو يا ټولنې وهڅول شي تر څو درسي ماورايي فعليتونه لاډير وهڅول شي.

وزارت په پلان کې لري د زده کوونکو د هر اړخيزه روزنې په موخه د تعليمي نصاب د پلي کولو سربيره له نصاب اخوا فعاليتونه په ټول ښوونځيو کې عملي کړي، چې په همدې موخه تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۸۰سلنې ښوونځيو ته به د لوبو توکي او اسانتياوې برابرې شي. همدا راز وزارت په پام کې لري څو ۷۰۰زده کوونکو (۱۴۰تنه هر کال) ته په سيمه ايزو او نړيوالو ټورنمنټونو کې د ونډې اخيستو زمينه برابره کړي، چې په دې سره به زده کوونکو ته د نورو هيوادونو د کلتوري او فرهنګي راکړې ورکړې او په دې لړ کې د هغوی له نورو تجربو د ګټې اخيستنې زمينه برابره شي.

په ۸۰سلنه ښوونځيو (۱۴۴۰۰ ښوونځيو) کې له زده کوونکو د منظم ځارندوی څواک چمتو کول د وزارت بله پاليسي ده، چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې به يې تر سره کوي، څو په دې سره وتوانيږي د ښوونځيو د نظم او ديسيپلين په برخه کې د زده کوونکو ونډه اخيستنه او رول اغيزمن او مؤثر ثابت کړي.

دغه درسي ماورايي فعاليتونه به د موجودو مشاورينو د نظر لاندې جوړيږي. دغه فعاليتونه به د زده کوونکو د مختلفو انجمنونو له خوا چه د دې جملې نه علمي انجمنونه، شعر، فرهنګي او ټولنيز انجمنونه جوړيږي ، په دارنګه انجمنونو کې ګډون په هنر، خطابه او نورو فعاليتونو چه په نصاب کې ندي راغلي د استعداد په پياوړتيا کې ورسره لوي مرسته وکړي.

دريمه برخه: د زده کوونکو خدمات:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به په ۳۲۰۰ښوونځيو کې د مشورې او لارښوونې پروګرام پلې کړای شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د لومړنی دورې ټولو زده کوونکو ته د قرطاسيې د وېش لړی تر سره شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د لومړنی دورې د ټولګيو پر ټولو زده کوونکو خوراکي توکي وويشل شي

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ۸۰سلنې زده کوونکو ته روغتيايي خدمات برابر کړای شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ۳۵گرځند روغتيايي کلينيکونه له ښوونځيو څخه د مياشتنۍ کتنې په موخه وګومارل شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ۱۰سلنې د ثانوي دورې زده کوونکو ته د اعاشې او هستوګنې اسانتياوې برابرې شي.

د ښوونيزو او روغتيايي مشورې او لارښوونې د خدمتونو د چمتو کولو په موخه وزارت تصميم لري څو تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ټولو ښوونځيو په کچه د مشورې او لارښوونې پروګرام پلې کړي، نو له همدې لامله وزارت په پام کې لري څو شاوخوا ۳۲۰۰ د سلاکار او لارښود ښوونکو روزنه او ګمارنه تر سره کړي.

تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د لومړنيو ټولو ښوونځيو د زده کوونکو لپاره د قرطاسيې د وېش پروګرام پلې شي. د دې پروګرام د پلي کولو موخه ښوونځيو ته د زده کوونکو د داخليدو هڅونه او له غريبو کورنيو سره د زده کوونکو د قرطاسيه د توکو د برابرولو په برخه کې مرسته ده. همدا راز د ماشومانو د صحي وضعيت بهبود او ښوونځيو ته د غريبو کورنيو د ماشومانو د هڅونې په موخه به تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ټولو لومړنيو ښوونځيو پر زده کوونکو خوراکي توکي وويشل شي.

۸۰سلنې زده کوونکو (۸ميليونه زده کوونکو) ته د روغتيايي خدمتونو چمتو کول د وزارت د موخو يوه برخه ده، چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې به پلي کيږي. همدا راز وزارت په پام کې لري چې ۳۵گرځنده روغتيايي کلينيکونه د ولايتونو په مرکزونو کې له ښوونځيو په جمله د کابل د منظم صحي کتنې په موخه وګماري، چې دا کلينيکونه به يو ډاکتر او د اړتيا اړوند روغتيايي توکي لري.

او د زده کوونکو اړونده کتنه او محيطي مسايل لکه د فاصلاب سيستم کتنې به په ښوونځيو کې تر سره کوي د دغې څارنو نتايج څخه به د ښوونځيو مديريت ، د ولسواليو د پوهني مديريتونه او د ښار پوهني ته راپور ورکول کيږي چه لازم اقدامات د ښوونځي د محيط په اړه سرته ورسوي . او همدا راز به د ښوونځيو د ادارو او کلينيکونو تر منځ پيدا شي تر څو د دې کلينيکونو مسئولينو په منظم ډول ښوونځيو ته مراجعه وکړي او زده کوونکي معاينه کړي او د بيمارو زده کوونکو په موجوديت کې به د هغوي تداوي وشي او که اړتيا وليدل شي نورو روغتونونو ته به يې د درملنې لپاره استوي.

د ثانوي دورې ۱۰سلنې زده کوونکو ته د اعاشې او هستوګنې د امکاناتو برابرول د وزارت له موخو څخه شمېرل کيږي، چې په دې سره وزارت وکولای شي د کليوالو سيمو د ټولو هغه زده کوونکو لپاره چې ثانوي زده کړو ته لاسرسي نه لري، اسانتياوې برابرې کړي.

څلورمه برخه: له لرې زده کړې:===

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۳۴ولايتونو په کچه له لرې زده کړو د رياست او د ښوونيز او روزنيز راډيو او تلويزون د پروګرامونو پراختيا
- د تعليمي راديو تلويزيون د ۱۸ساعته خپرنيزو پروګرامونو پرمختيا د ښوونيزو پروګرامونو د خپرولو لپاره د لرې لارې نه او نورو پروګرامو سره په نږدې همغږۍ سره د ۱۳۸۹ل کال تر پايه پورې.
- د عمومي او اسلامي زده کړو، د ښوونکي د روزنې، ليک لوست، تخنيکي او مسلکي، د ماشومانو د روزنې په اړه د والدينو لارښود او د کورنې ژوند د ښه کوونې په برخو کې د راډيويي او تلويزوني ښوونيز او روزنيز پروګرامونو چمتو کول .

- د پالیسیو، پلانونو، لاسته راوړنو اود ښوونې او روزنې د پروګرامونو پر وړاندې د شته ستونزو په اړه د عامه پوهاوي د پروګرامونو چمتو کول .
- د تعلیمي راډیو او تلویزون له لارې د خپرو شوو پروګرامونو ارزونه.

تعلیمي رادیو تلویزیون به په میاشتنۍ ډول د ټولو ولایاتو لپاره ښوونیز او روزنیزپروګرامونه خپاره کړي . یوه ۱۸ ساعته خپرونه به پرمختیا وکړي ترڅو د وزارت ټول اصلي او فرعي پروګرامونه چې د لرې لارې ښوونې سره په اړیکه کې دي رفع کړي. د پوهنې د نورو ریاستونو له لارې به ښوونیزه سمعي او بصري پروګرامونه پراختیا ومومي . دا پروګرامونه شامل د مختلفو ښوونیزو پروګرامونو د عمومي او اسلامي زده کړو، د ښوونکي روزنې، د لیک لوست زده کړې، تخنیکي او مسلکي زده کړې، او د خلکو د خپراوې زیاتوالي د پالیسیو په اړه ، پلانونو او د وزارت د کړنو څخه کیږي، دغه پروګرامونه کولای شي چې د ټولو خلکو لپاره په ځانګړې ډول هغه خلک چې په لرې پرتو سیمو کې دي د ښوونې او روزنې لاره برابره کړي. همدا ډول روزنیز پروګرامونه به د پوهنې وزارت د ښوونیز او روزنیز راډیو او تلویزون د نورو محلي راډیوګانو او تلویزونونو په مرسته تر سره شي. له لرې لارې د زده کړې د پروګرام د کچې د لوړولو اوپرمختګ په موخه یو څارونکې سیستم په کار اچول شوی، چې ورته به نوره پراختیا هم ورکړل شي.

پنځمه برخه: ښوونیزه څارنه:

جزئي موخې

- تر ۱۳۹۰ل کال پورې د څارنې د نوي سیستم تطبیق او پراختیا د عمومي زده کړو د پروګرامونو فعالیتونو تطبیق
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۳۶۰۰ تنه له ښوونځي د څارنې غړې، د څارنې په نویو لارو چارو کې روزنه تر لاسه کوي
- ټولو لومړني او منځني ښوونځي په منظم ډول (په کال کې ۳ وارې) د ښوونیزو مسایلو په اړه د څارنې لاندې نیول کیږي .

له لیسو او اساسي ښوونځیو ښوونیزه څارنه، د ښوونځیو د کیفیت د ښه والي لپاره، د نصاب او پالیسیو د سهي تطبیق او د وزارت د لایحو او مقرراتو لپاره اړینه ده، خو له بده مرغه اوسمهال د دې کتنې لپاره یو منظم سیستم نشته او د پوهنې وزارت یې د پیدا کولو په لټه کې دی، چې په لومړیو کې به ازمایښتي بڼه ولري او د هېواد په کچه له اړوند اصلاحاتو راوستو وروسته په ملي سطح پلی شي.

تر ۱۳۹۳ل کال پورې د څارنې ټول غړې به د څارنې د سیستم د ښه تطبیق په منظور ښوونیزه زدکړې وګورې ، او زده کړنیز ټوکې به یې د نوې سیستم پر اساس تیار شي. د دې سیمینارونو د روزنیزو توکې به د ښوونیزې څارنې او د ښوونځیو د ادارو په اړه وي.

د څارنې غړې دنده لرې، چې په منظمه توګه (په کال کې درې ځله) له ښوونځیو لیدنه وکړي او پر اړه یې د ښوونځیو تدریسي اواداري مفصل راپور برابر کړي. او د معیارونو په تطبیق کې نابرابري او د سرچینو تخصیص ځانګړې شوي ښوونځیو ته او هغې ته د رسیدلو په منظور د ټولو ښوونځیو مدیرانو او نورو اړونده مدیرانو ته .

شپږمه برخه: همغږې او مدیریت:

جزئي موخې

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د ټولو ښوونځیو لپاره مشورتي او حمایتي شوراکاني جوړیږي او غړي یې روزل کیږي .
- تر ۱۳۹۳ کال پورې به ټول ښوونځي د کلني مرسته شوي وجې نه برخمند شي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د عمومي زده کړو ټولې پالیسۍ، لایحې او مقررات بیا وکتل شي او د اړتیا په صورت کې به یې په اړه بیا ځلي نظر ورکړل شي.
- د ۱۳۹۱ل کال تر پایه پورې به د نهم ټولګیو لپاره د ملي معیاري ارزونې سیستم تر سره شي.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږ تر لږه ۵۰سلنې کارمندانو ته د مناسبې کاري فضا برابرول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د زده کوونکو سوانح او نومرې پر کمپیوټري سیستم برابرې شي
- د کلني عملیاتي پلان برابرول او خپرول او د ربعوار او کلني ګزارشونو د بودیجې سره
- د پرګرامونو، پروژو او د فعلیتونو اصلاح د پروګرامونو ښېړ میاشتیني ارزوینه او مرور د ضرورت په صورت کې او تعیین شوي موخې ته د لاسرسي په منظور
- د عمومي زده کړو په پروګرامو د ښکېلو ارګانونو د همغږۍ په موخه ځلورمیاشتنۍ ناستې جوړول.

د ښوونې او روزنې په اړه د خلکو ګډون د پوهنې وزارت له عمده پالیسیو څخه شمیرل کیږي، د همدې پالیسۍ د پلي کولو په موخه تر اوسه پورې د اته زرو ښوونځیو لپاره شوراکاني جوړې شوې دي او وزارت په پام کې لري، چې د ۱۳۹۳ل کال تر پایه د هیواد ټولو ښوونځیو ته د ښوونځیو د ساتنې او مشورتي شوراګانې جوړې کړي چه تر اوسه ۸۰۰۰ شوراګانې جوړې شوي دي او د ۱۳۹۳ کال تر پایه به ۶۴۰۰ نورې شوراګانې جوړې شي دا شوراګانې به د سیمو له خلکو او د ښوونځیو له مسؤولینو څخه جوړې شوي وي، چې اصلي دنده یې له ښوونځیو ملاتړ، د هغې ساتنه او له اداري سره یې مرسته ده. دا شوراګانې د ښوونځي په امنیت او اداره کې رغنده رول لري. همدا راز د ۱۳۹۳ل کال تر پایه به د دې شوراګانو ټول غړي په دې اړه وروزل شي. د لوایحو او طرزالعملونو قانوني اسناد تل تر ارزونې او مشورې لاندې وي، چې د اړتیا پر مهال پکې اړوندې سمونې کیږي، چې دغه ارزونې او مشورې د نورو هیوادونو د تجربو او د دې اسنادو د پخوانې تطبیق پر اساس تر سره کیږي، چې دا ټول اسناد به د وزارت د رسمي ویبپاڼې له لارې د خلکو او کتونکو لپاره خپریږي.
تر ۱۳۸۹ل کال پورې د ملي معیاري ارزونې سیستم د ښوونیز پرمختیائي نصاب له خوا پرمختیا وکړي او په ۱۳۹۰ل کال کې په ازمایښتي ډول تطبیق کیږي او د څارنې لپاره به ئې یو بورډ تاسیس شي. په ۱۳۹۱ل کال کې به د دې د تطبیق مسئول به د عمومي زده کړو ریاست د ټول هیواد په کچه وي. او د دې معلوماتي ارزونې د نتایجو تحلیل د ښوونې او روزنې په اړه د هیواد په بیلا بیلو برخو کې به برابر شي.

او همداراز د دې ~~دي~~ ارزوینې د نتایجو نه به د زده کوونکو د ښوونې ~~ښووني~~ او ~~روزني~~ روزنې د ~~مخکي~~ مخکې وړلو لپاره د عمومي زده کړو په ښونځیو او یا د تخنیکي او مسلکي کې کار واخستل شي.
بنا پر دې د عمومي زده کړو ریاست د ښوونې د پراختیا نصاب د ریاست، د ښوونکو د روزنې ریاست او د تخنیکي او مسلکي زده کړو ریاست په مرسته یو مکانیزم ته د تخنیکي او مسلکي زده کړو د مستعدو زده کوونکو د تعیین او تشخیص لپاره د ۷ نه تر ۹ ټولګي پورې پراختیا ورکوي. د زده

کوونکو د کلني زده کړه د لاښه پرمختګ د ارزوني په منظور د موجود شپږ مياشتي ازمويني سيستم د بيا کتني لاندي نيول شوي او معياري کيږي

هڅه کوي چي د مؤثرو فعاليتونو او مناسب کاري چاپېريال په موخه به د عمومي زده کړو پروګرام به خپلو کارمندانو ته لږ تر لږه د ۵۰سلني لپاره چمتو کيږي او له کاري مناسب چاپېريال څخه موخه د ټولو تجهيزاتو او اړندو اسانتياوو سره، سره د کار پوره او مناسب ځای شتون دی.

د ښوونځيو د اداري د پروسي د اسانتيا د ډيټابېس لپاره د معلوماتو د غونډولو، زده کوونکو ته د اسنادو د وېش او د متعلمينو د نورو اړتياوو د حل په موخه وزارت په پلان کې لري څو د زده کوونکو نومرې او سوانح د پلان رياست د **EMIS** څانګې په مرسته په کمپيوټري سيستم چمتو کړي.

د وزارت د نورو پروګرامونو لکه د وضعيت د څېړني پر اساس، د فعاليتونو د پرمختګ او اغيز، د پوهنې د ستراتيژيک ملي پلان سره سم، دا پروګرام هم کلني عملياتي پلانونو ته پراختيا ورکوي او د هرو دريو مياشتو د پرمختګ د راپور او د پروګرام د ستونزو پر اساس عملياتي پلانونه چمتو او د پلان او د ارزوني د عمومي رياست او د وزارت د رهبرۍ په واک کې ورکوي. همدا راز د پروګرام شپږ مياشتني فعاليتونه به تر دقيقي کتنې او ارزونې لاندې رازي، چې له نتائجو به يې د عملياتي پلانونو په بيا کتنه او پراختيا کې ګټه اخيستل کيږي.

فرعي پروګرام ۱،۲: اسلامي زده کړې

کلي موخه
د بشري سرچينو د ښې روزنې په موخه، چې وکولای شي په تدريس، تبليغ، امامت، د مامور او کارمند په توګه په دولتي، نادولتي او خصوصي مؤسسو کې د جذب او د لوړو زده کړو په مؤسسو کې د تحصيل په دوام کې ښه جوګه شي، د اسلامي زده کړو پراختيا او غښتلي کول

راتلونکې پنځه کلن پلان

عمومي ستراتيژۍ:
د اسلامي تعليماتو د سيستم سمونه او غښتلي کول د اسلامي تعليماتو د پروګرام د لومړيتوب لرونکو پروګرامونو څخه دي. د هېواد مدرسې بايد بااړ.ښته اسلامي زده کړې وړاندې کړي. د اسلامي زده کړو د سيستم د لا پياوړتيا او ښه والي په موخه له ديني عالمانو سره سلا مشورې په دوامداره توګه تر سره کيږي، چې په دې لړ کې يې له اندونو ګټه واخيستل شي.

په اسلامي زده کړو کې د نجونو شمېر کم دی او د پوهني وزارت پاليسي دا ده چې په مدرسو او دارالعلومونو کې يې شمېر زيات وي، په ځانګړي ډول په راتلونکو پنځو کلونو کې به په دارالعلومونو کې د نجونو داخلې او جذب ته ځانګړې پاملرنه کيږي، څو د مدرسو لپاره ښځينه ښوونکي وروزل شي.

د اسلامي زده کړو د پرمختګ په برخه کې د خصوصي سکتور ونډه او پام د قانون په چوکاټ کې تشويق او هڅول کيږي. همدا راز شته نادولتي مدرسې دې ته هڅول کېږي څو خپل فعاليتونه د پوهني له وزارت سره همغږي او ثبت کړي، چې تولې ديني مدرسې يو ډول تعليمي نصاب پلی کړي، چې په پايله کې به د ټولو مدرسو د فارغين اسناد وزارت تاييدوي .

له هغه ځايه چې د اسلامي زده کړو نصاب د نصاب د پراختيا په عمومي رياست کې جوړېږي او د ښوونکو مسلکي روزنه او پرمختګ د ښوونکي د روزنې د عمومي رياست له لارې پلی کيږي، نو له همدې کبله د اسلامي زده کړو د رياست، د تعليمي نصاب د رياست او د ښوونکي د روزنې د رياست تر منځ همغږي د ګډو ناستو له لارې پياوړې کيږي.

موخې:
- په کال ۱۳۹۳ل کې تر ۱۹۰زرو تنو پورې د اسلامي زده کړو د مدرسو د زده کوونکو متوازن زياتوالی
- په کال ۱۳۹۳ل کې تر ۱۰زرو پورې د دارالعلومونو د ۱۳م او ۱۴م ټولګيو د زده کوونکو متوازن زياتوالی
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په مدرسو او دارالعلومونو کې د ښځو د داخلې زياتوالی تر ۴۰سلنې پورې
- تر ۱۳۹۰ل کال پورې د مدرسو او دارالعلومونو څخه د څارنې د سيستم پراختيا او وړتيا

د پروګرام برخې:
1) اسلامي زده کړو ته لاسرسی
2) د زده کوونکو خدمتونه
3) ښوونيزه څارنه
4) مديريت او همغږي

لومړۍ برخه: اسلامي زده کړو ته لاسرسی:

<u>جزئي موخې</u>

- په اسلامي زده کړو کې د نجونو د داخلې په اړه د عامه پوهاوی کلني تطبیق
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۲۸۰نويو مدرسو جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۷۷نويو دارالحفاظونو جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په ۳۲ولایتونو کې دنجونو لپاره د۳۲نويو دارالعلومونو جوړول
- تر ۱۳۹۳ کال پوري په مدرسو کې د ۱۹۰زرو زده کوونکو او د دارالعلومونو په ۱۳م او ۱۴م ټولګيو د ۱۰زرو زده کوونکو جذبول او روزنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په دارالعلومونو، مدرسو او دارالحفاظونو کې د ۶زرو ښوونکو ګمارنه (چې لږ تر لږه ۴۰سلنه یې ښځینه وي)
- د دیني مدرسو د پراختیا او ورسره د مرستې په موخه د نادولتي او له پوهنې سره په دې لړ کې د مرستندویو بنسټونو او په ځانګړي ډول د ملي سوداګرو هڅونه او تشویق

په مدرسو کې د نجونو داخله ~~بېخي~~ بيخي کم دي، چې دا ~~بېلابېل~~ بيلابيل لاملونه لري، چې د همدې لاملونو د حل په موخه د عامه پوهاوي بېلابېل فعالیتونه او کړنې تر سره کیږي، چې د بېلګې په توګه یې دا یادولی شو: په مدرسو کې له اسلامي او شرعي حجاب سره د نجونو د اسلامي زده کړو په اړه په جوماتونو کې د امامانو تبلیغ او د خلکو هڅونه، له عالمانو، مخه ورو، سپین ږیرو او د زده کوونکو د اولیاوو سره د ولایتونو او ولسوالیو د پوهنې د مسؤولینو پرله پسې ناستې او همدا راز په اسلامي زده کړو کې د نجونو د ګډون او پکې د داخلېدو او ورته د هڅونې په موخه د خلکو عامه پوهاوی خصوصآ د راديو او تلویزیو له لارې او په دې اړه اړوندې اسانتیاوی برابرول او داسې نور فعالیتونه او کړنې، چې په ملاتړ یې کولای شو په مدرسو او دارالعلومونو کې د نجونو د داخلېدو شمېر زیات شي.

دارالعلومونو ته د نجونو جذب او هڅول د اسلامي زده کړو د ریاست په کاري لومړیتوب کې دي څو د ښځینه ښوونکو شمېر زیات شي، چې په دې سره وکولای شو زیات شمېر نجونې مدرسو ته جذب کړو، نو په پام کې ده څو ۳۲ښځینه دارالعلومونه د ولایتونو په مرکز د هستوګنې د ټولو اړتیاوو او امکاناتو سره جوړ شي څو وکولای شو د نجونو د مدرسو د غوښتنو او په عمومي زده کړو کې د ښځینه ښوونځیو د دیني مضمونونو په برخه کې د ښځینه مسلکي ښوونکو په روزنې سره ځواب ووایو، دا په دې مانا چې وزارت غواړي په هر ولایت کې لږ تر لږه یو ښځینه دارالعلوم د نارینه وو د دارالعلوم تر څنګ جوړ کړي.

وزارت په پام کې ده چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې په دیني مدرسو کې د زده کوونکو شمېر ۱۹۰زرو ته او په ۱۳م او ۱۴م ټولګیو د زده کوونکو شمېر ۱۰زرو ته ورسیږي. د زده کوونکو دا شمېره د دې غوښتنه کوي، چې د هېواد په کچه په ټولو ولسوالیو کې ۲۸۰مدرسې جوړې شي څو ټول وکولای شي مدرسو ته لاسرسی پیدا کړي. د هغو ولسوالیو لپاره چې وکړي یې ډېر دي د مدرسو د دارالحفاظ ټولګي یې زیاتیږي چې په پایله کې دې ته اړتیا لیدل کیږي چې باید د ټولګیو پر ځای بېل دارالحفاظ جوړ او ثبت کړل شي، نو له همدې امله په پام کې ده چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۷۷ بېل دارالحفاظونه جوړ شي.

د پوهنې وزارت پاليسی ته په کتو، په کال ۱۳۹۳ل کې د زده کوونکي نسبت د ښوونکي پر وړاندې بايد ۲۵وي، نو له هغه ځايه چې د زده کوونکو شمېر زياتيږي نو دي ته اړتيا ليدل کيږي چې ۲۸۳۰تنه نوي ښوونکي جذب کړي شي .

همدا راز وزارت هڅه کوي تر څو وکولي شي د اسلامي زده کړه نصاب د عمومي سره نږدې کړي نو له همدې کبله د اسلامي تعليماتو ډېر شمير مضامين د عمومي زده کړو کې او د عمومي زده کړو مضامين لکه رياضيات، ساينس، اجتماعي علوم، دري| پښتو او انګليسي ژبه د اسلامي تعليماتو په نصاب کي ورزيات شي.

اوسمهال د ديني زده کړو مدرسې د ودانۍ، درسي کتابونه، لابراتوار، روغتيايي مرکز، د لوبو د ميدانونو او نورو اړو امکاناتو د اسانتياوو د نه شتون سره مخ دي، نو له دي کبله وزارت پلان لري چه تر ۱۳۹۳ل کال پوري په دارالعلومونو او مدرسي په دي امکاناتو مجهز کړي څو د اسلامي زده کړو د اغيز کچه لوړه شي، چې په دې سره ځوانان نورو هېوادونو ته د ديني زده کړې په موخه اړ نه شي او په خپل هېواد کې ورته د اړو ديني زده کړو چاپېريال برابر کړل شي.

د اسلامي زده کړو په برخه کې د پوهنې وزارت د خصوصي سکتور، ملي سوداګرو او د خير ښېګڼې د خلکو ونډه هڅوي، چې په همدې موخه يې د خصوصي مدرسو د ثبت او راجستر لړۍ پيل کړې او په اړه يې لازمي اسانتياوې برابرې کړې. همدا راز د پوهنې وزارت په پام کې لري، چې په دې مدرسو کې د وزارت د نصاب د پلي کولو په موخه د بېلابېلو پروګرامونو لکه د درسي کتابونو د وېش او د خصوصي مدرسو د ښوونکي د روزني لپاره د منظمو پروګرامونو جوړول له لارې له دې پروسې ملاتړ کوي.

دوهمه برخه:د زده کوونکو خدمات:

جزئي موخي

- تر ۱۳۹۳ل کال پوري د صحي اسانتياو برابرول د ټولو زده کوونکو لپاره
- د ۳۰زده زده کوونکو لپاره د اعاشه او اباتي د اسانتياو برابرول

په اوس وخت کي ۷۷۶۰ تنه زده کوونکي د مدارسو او دارالعلومو کي شامل دي او د هغوی مصارف د خصوصي مرسته کوونکو او اسلامي زده کړو د بوديجي له خوا تآمين کيږي د زده کوونکو د لا ښه لاسري لپاره د مدارسو او دارالعلومو لوي کول او نوي ليليه جوړيږي او تر ۱۳۹۳ کال پوري په شمير د ۳۰ زره زده کوونکي ب په ليليو کي جذب شي ، او په هماغه توګه چي د عمومي زده کړو د فرعي پروګرامونو په دريمه برخه کي راغلي دي د اسلامي زدکړو زده کوونکو ته به صحي خدمتونه هم برابر کړي شي.

دريمه برخه: ښوونيزه څارنه:

<u>موخي:</u>

- تر ۱۳۹۰ل کال پوري د اسلامی زده کړو لپاره د ښوونيزې څارنې د سيستم پراختيا
- تر ۱۳۹۰ل کال پوري د ولايتونو د مدرسو او دارالعلومونو لپاره د ۷۰تنو د څارنې د غړو روزنه
- د اسلامي زده کړو په مرکزونو کې د تعليمي نصاب د پلي کېدو له پروسې څارنه دري ځلي په کال کې

له مدرسو ښوونيزه څارنه د اسلامي زده کړو د کيفيت، د نصاب او د وزارت د پاليسيو او لوايحو او مقرراتو د سم پلي کېدو لپاره اړينه ده، چې له بده مرغه اوسمهال د ښوونيزې څارنې يو فعال او رغند کاري سيستم نشته. وزارت په پام کې لري چې عمومي زده کړو سره په همغږۍ د اسلامي زده کړو لپاره يو نوي د څارنې ښوونيز سيستم ته پراختيا ورکړي. دا سيستم به په ۱۳۹۰ ل کال کې آزمېښتي بڼه ولري، چې په ۱۳۹۱ ل کال کې به په ملي کچه تطبيق شي.

د څارنې اوسني غړي کم دي او بايد ۷۰کسان زيات کړل شي. د دې سيستم د سم پلي کولو په موخه دا اړينه ده چې د څارنې غړي سم وروزل شي. د روزنې توکي به د نوي سيستم سره سم برابر کړل شي.

او د اداري او ښوونيزي څارنې دسالمو شيوو په اړه وي

د څارنې غړي دنه ده لري، چې په منظمه توګه (لږ تر لږه په کال کې درې ځلې) د اسلامي زده کړو مرکزونه وګوري د هغوی اداري او تدريسي چارې وارزوي او په اړه يې د مرکزونو مسؤولينو او ښوونکو ته سپارښتنې وکړي.

څلورمه برخه: مديريت او همغږي:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د اسلامي زده کړو د پاليسيو او لوايحو بيا کتنه
- د عالمانو د سويې د ارزونې د پروسې په برخه کې بيا کتنه چې خصوصي تحصيل يې کړې دي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د دارالعلومونو او مدرسو ۷۲۲شوراګانې جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د اسلامي زده کړو د رياست د کارمندانو او د دارالعلومونو او مدرسو د کارمندانو روزنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د اسلامي زده کړو د رياست ټولو کارمندانو ته مناسب کاري چاپېريال چمتو کول
- تر ۱۳۹۰ ل کال پورې د اسلامي زده کړو د بورډ جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د اسلامي زده کړو د اداراتو ټولو کارمندانو ته د مناسب کاري محيط برابرول
- د کلني عملياتي پروګرامونو ترتيب او خپراوی د کلني او ربعوارو ګزارشونو د بوديجې سره.
- تر ۱۳۹۰ ل کال پورې د اسلامي زده کړو د ډېټابيس پراختيا

لکه څنګه چې د اسلامي زده کړو پاليسی او لوايح ډېر زاړه او او پخواني دي نو اړينه ده چې د اوسني نوي حالت سره سم له بيا کتنې او دقيقې ارزونې وروسته پکې اړوند تغير راوستل شي

تر ۱۳۹۳ل کال پورې به په ټولو دارالعلومونو او مدرسو کې د اسلامي زده کړو شوراګانې د مدرسو او دارالعلومونو د پراختيا او پرمختګ او ورڅخه د ښې څارنې او د دې مرکزونو په چارو د خلکو د ګډون د زياتوالي په موخه جوړې شي

لکه څنګه چې د وضعيت په څېړنه کې راغلي دي، د اسلامي زده کړو د پروګرام له مخې هغه عالمان چې خصوصي تحصيلات لري د يوې ځانګړې آزموينې له لارې د هغوی د سويې ارزونه تر سره کېږي. د وړانه ديز شوو ستونز پر بنسټ اړينه ده چې د ارزونې دا پروسه بايد تر څېړنې لاندې او پکې اړوند او لازم تغيرات په دې موخه راوستل شي، چې هغه شمېر عالمان چې آزموينه ترې اخيستل کېږي ريښتا هم د دې کار جوګه دي.

د اسلامي زده کړو بورډ په ۱۳۸۹ل کال کې جوړېږي، څو د اسلامي زده کړو د مهمو مسئلو او د دارالعلومونو او مدرسو په اړه د تخنیکي ستونزو د حل په موخه څېړنې وکړي او په اړه یې خپل نظرونه د حل د مناسبو لارو چارو په وړاندې کولو سره یو ځای د وزارت محترم مقام ته وړانه دیز وکړي.

دا پروګرام د وزارت د نورو پلانونو په شان د پروګرام د وضعیت د څېړنې او د فعالیتونو د پرمختګ او اغیز د ارزونې او د پوهنې د ملي ستراتیژیک پلان سره سم کلنې عملیاتي پلانونو ته پراختیا ورکوي او د پرمختګ او ستونزو د هرو څلورو میاشتو په ورستیو کې د راپور پر بنسټ عملیاتي پلانونه ترتیب او د پلان او ارزونې عمومي ریاست او د وزارت رهبرۍ ته وړاندې کوي.

همدا راز به دا پروګرام شپږ میاشتنې فعالیتونه د ارزونې او څیړنې لاندې نیول کیږي، چې په نتیجه کې به یې له پایلو د عملیاتي پلانونو په پراختیا کې ګټه اخیستل کیږي

همدا راز یو هر اړخیز او جامع ډېټابېس به د اسلامي زده کړو د پروګرام د فعالیتونو لپاره جوړ کړل شي. دا ډېټابېس به د افغانستان د معلوماتي سیستم یوه برخه وي. او د اسلامي زده کړو ټول ارقام او د مرکزونو معلومات به پکې وساتل شي، چې د څارنې، ارزونې او پلان جوړونې په برخه کې به تر ګټه واخیستل شي. د پروګرام معلومات به د ښوونیزې څارنې د غړو لخوا د اسلامي زده کړو له مرکزونو څخه مرکز ته لیږدول کیږي.

دوهم پروګرام: د تعليمي نصاب او د ښوونکي د روزنې اوساينس او تکنالوژي پراختيا

دا پروګرام دري فرعي پروګرامونه لري، د تعليمي نصاب پراختيا ، د ښوونکي د روزنې پراختيا او د تکنالوژي او ساينس زده کړه~~ده~~.

فرعي پروګرام ۲,۱:د تعليمي نصاب پراختيا

کلي موخه

د اسلام د اساساتو او ملي ارزښتونو پر بنسټ د نوي تعليمي نصاب سره سم د درسي کتابونو، د ممدو درسي او رزونيزو با کېفيته توکو داسې چمتو کول، چې د نوي ښوونيځ نصاب په اسلامي علمي معيارونو سره برابر وي

سرېزه

د تعليمي نصاب د پراختيا رياست، د ساينس او ټکنالوجی تعليمي مرکز او د خپرونو او کتابونو د وېش رياست، ټول په ګډه د تعليمي نصاب د پراختيا د پروګرام مسؤولين بلل کيږي.

راتلونکي پنځه کلن پلان

عمومي استراتيژی:

نوی نصاب به د اسلامي اصولو پر بنسټ او د ملي او سيمه ايزو معيارونو په ځانګړې ډول د فعالي زده کړې او د زده کوونکو د ورځني ژوند سره د نصاب د تړاو په موخه پراختيا ومومي.د دغي هڅو اصلي لامل د زده کوونکي عملي استفاده د زده کړې او زده کړل شو مهارتونو څخه دي، او د تلپاتي او پرمختللي نصاب په موخه به هر اړخيزه او عام شموله موضوګاني لکه: د بشر حقوق، جنسيتي برابري، له نشه يي توکو ، د ايډز د ناروغی په باره کي پوهاوي ، د چاپېريال ساتني او روغتيا پالني او داسي نور موضوعات به د درسي کتابونو په پانو کي ځای په ځای کړل شي. د ټولني اوسنۍ او راتلونکي اړتياوې او غوښتني په ځانګړې ډول ټولنيزې او اقتصادي اړتياوې به په نوي نصاب کي په نظر کي ونيول شي. د تعليمي نصاب د پراختيا به برخه کي به د مدني ټولنو، زده کوونکو او د والدينو سره يې مشورې تر سره کېږي.

د درسي کتابونو ازميښتي تطبيق کول، د تعليمي نصاب د اغيز څېړل او ارزول او د نورو هېوادونو له مثبتو تجربو ګټه اخيستل

د اسلامي زده کړو او عمومي زده کړو د نصاب محتواوې به سره نيژدې شي او ديني مضمونونه به په عمومي زده کړو کي او د عمومي زده کړو مضمونونه لکه رياضي، ساينس، ټولنيز علوم، پښتو، دري او انګليسي به د اسلامي زده کړو په نصاب کي ورزيات کړل شي.

د درسي کتابونو چاپ او وېش به خصوصي شرکتونو ته ورکول کيږي، چې دولت به هغه مهال يوازې د کار بهير څاري، او ټولو زده کوونکو ته به د کتابونو له رسېدو ځان ډاډمن کړي.

ولايتي لارښوونکي، د ساينس ولايتي سوپروايزران او د ښوونيزې څارنې غړي به د نوي نصاب سره سم روزل ~~کېږي~~ کيږي او دغه کسان مسئول دي څو نوي کتابونه ښوونکو ته ور وپېژني او د نصاب په سم پلي کولو کي ورسره مرسته وکړي.

همدارنګه د ښوونيزځ نصاب رياست نصاب او نوي درسي کتابونه چه د عمومي زده کړو لپاره جوړ شوي دي د ښوونکي د روزني رياست سره ئي شريکوي. او د دارالمعلمينونو ښوونکي د نوي ښوونيز نصاب په برخه کي زده کړي ګوري او نوي ښوونيز نصاب د هخوي په پروګرامونو کي شته دي او مخکي له خدمت نه به ځاي پر ځاي شي په واقعت کي د درسي کتابونو د تدريس شکل د ښوونکي د روزني د ښوونيز نصاب يوه بله برخه ده

که چيري د دارالمعلمينو زده کوونکو ته نوي ښوونيز نصاب د ښوونکو د روزني پروګرام د تطبيق کولو په جريان کي روزنه ورکړل شي ، ښوونيز نصاب به په ښه توګه تطبيق شي نو په دي توګه د ښوونکي د روزني زده کوونکي کولي شي چي په مکمل تياري سره نوي کتابونه تدريس کړي او په محلي شرايطو او حاجتونو پلي کړي او سربيره پر دي د ښوونځيو مديران او څارونکي هم په دي لاره کي زده کړي وګوري تر څو وکولي شي د نوي نصاب په پلي کيدو کي د ښوونځيو د ښوونکو سره مرسته وکړي.

د پرمختيايي ښوونيز نصاب د ښه کيفيت په اړه د وزارت د ټولو پروګرامونو لپاره په کال ۱۳۹۰ل کي د مستقل ملي پرمختيايي ښوونيز نصاب انستيتوټ جوړيږي، دا انستيتوټ به د عمومي زده کړو د ښوونيز نصاب د لوي پاليسيو او د اسلامي زده کړو مسئول وي ، او د پرمختيايي نصاب پروسه به د ښوونکي د روزني، تخنيکي او مسلکي زده کړو او سواد زده کړو د پرګرامونو سره همغږي وکړي.

د تعليمي نصاب د کارمندانو په ځانګړي توګه د څوانو مؤلفينو د وړتيا لوړول د وزارت د کاري لمړيتوبونو څخه په راتلونکي ۵ کالو کې راځي.

موخې:

- د تعليمي نصاب او عمومي زده کړو د ښوونځيو او مدرسو د درسي او روزنيزو توکو پراختيا او پرله پسي بيا کتنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د لومړنۍ او ثانوي دورې د ټولګيو د زده کوونکو د روزنې د پرمختګ په موخه په ټول هېواد کې د ارزونې د سيستم پراختيا او پلي کول
- هر کال د هېواد ټولو ښوونځيو او مدرسو ته له اوسنيو علمي معيارونو سره د درسي کتابونو چمتو کول
- تر ۱۳۹۰ کال پورې، ټولو ښوونکو ته د لارښود کتاب تيارول

د پروګرام برخې:

5) د تعليمي نصاب، درسي کتابونو او د ښوونکي د لارښود پراختيا او بيا کتنه
6) د کتابونو او درسي توکو چاپ او وېش
7) د ښوونيز پرمختګ د ارزونې د سيستم پلي کول او پراختيا
8) د وړتيا لوړول
9) مديريت او همغږي

لومړۍ برخه: د تعليمي نصاب، درسي کتابونو او د ښوونکي د لارښود پراختيا او بيا کتنه

جزئي موخې:

- د تعليمي نصاب په برخه کې د ټولنې د اړتياوو او غوښتنو پرله پسې څېړنه او مطالعه، د ښوونځيو او مدرسو په تعليمي نصاب کې د ښه او اغيزمن پرمختګ په موخه
- په ښوونځيو کې د نصاب د پلي کېدو د کچې ارزونه

- تر ۱۳۹۳ال کال پوريد نصاب او د عمومي زده کړو د مفرداتو بيا کتنه(د اساسي او ثانوي په ګډون)
- تر ۱۳۹۳ال کال پوري د نصاب د چوکاټ او د اسلامي زده کړو د مفرداتو بيا کتنه
- تر ۱۳۹۳ال کال پوري د عمومي زده کړو د درسي کتابونو بيا کتنه
- تر ۱۳۹۳ال کال پوري د اسلامي زده کړو د درسي کتابونو پراختيا او بيا کتنه
- تر ۱۳۹۳ال کال پوري د دريمي ژبو د درسي کتابونو پراختيا
- تر ۱۳۹۰ال کال پوري له ښوونځي مخکي او د ځانګړي يوکلنو زده کړو د زده کوونکو د نصاب پراختيا او روزنه
- د درسي کتابونو پراختيا په بريل خط
- د اشاروي ژبي لپاره د بصري- سمعي لغاتونو د فرهنګ پراختيا
- پر ۱۳۹۳ال کال پوري د خاصو احتياجمندو زده کوونکو لپاره د ښوونيزو توکو د نصاب پراختيا
- تر ۱۳۹۳ال کال پوري د اسلامي او عمومي زده کړو د ښوونکو لپاره د ټولو مضامينو لارښود کتابونو پراختيا او بيا کتنه
- د افغانستان د شرايطو سره د يو متناسبه نسخي (د تکثر او تنوع نه استقبال: د ماشومانو لپاره د هر اړخيز او مناسب چاپيريال لارښود)ښوونځيو لپاره
- تر ۱۳۹۳ال کال پوري، د اړوندو درسي توکو (جدولونو، نقشو، مودلونو ، د هر مضمون خاصي پوښتي او تشريحي ځوابونه...) پراختيا او بيا کتنه

با کيفيته تعليمي نصاب يوه اوږده او غزېدلې پروسه ده چي د ټولني د نويو غوښتنو او اړتياوو او معاصرو علمي پرمختګونو په رڼا کي پراختيا مومي او پکي اړوند بدلون راځي، نو په کار ده چي د ټولني غوښتني تل مطالعه او وارزول شي، موجود تعليمي نصاب شامل د يو مضمون کيږي چي حرفوي مهارتونه په عمومي توګه د ۷ څه تر ۹ ټوګي پوري زده کوونکو ته ورپيژني همداراز په ۱۰ او ۱۲ ټولګيو کي يو اختياري مضمون د حرفوي مهارتونو په اړه جوړيږي. د انتخابي کورسونو نصاب به د تخنيکي او مسلکي زده کړو په همکاري پراختيا وکړي ،د پراختيايي نصاب رياست به د حرفوي انتخابي مضامينو تدريسي ساعتونه د ارزويني لاندي ونيسي تر څو ځانګړي کړي چي دغه درسي ساعتونه شمير د دي مضامينو د تدريس لپاره کافي دي او کنه. ښوونځي کوولی شي هغه مضمون چي د سيمو د کاري بازار اړتيا ورته ليدل کيږي انتخاب کړي. او هغه حرفوي انتخابي مضامين چي په دي ښوونځيو کي تدريس کيږي هغه مضامين به وي چه په ورکشاپونو به يي د لوي سرمايه ګزاري حاجت نه وي لکه د محسابداري ، اداره او مديريت، زراعت، مالداري او توريزم .

د نويو کتابونو پلي کول، په ښوونځيو او مدرسو کي د تعليمي نصاب د پلي کېدو ارزونه، د درسي کتابونو په اړه د ښوونکو او زده کوونکو د مثبتو اندونو او نظرونو راغونډول د تعليمي نصاب په غښتلي کولو او پرمختګ کي اساسي رول لري، چي د دي په رڼا کي د تعليمي نصاب په چوکاټ، مفرداتو، درسي کتابونو، د لارښوونکي د لارښود په کتابونو او نورو درسي توکو کي بيا کتنه او لازمه سمونه او اصلاح تر سره کېداى شي، چي په نتيجه کي به زمونږ د هېواد پوهنه د ټولني د غوښتنو او شرائطو او د نړۍ د علمي معيارونو سره په تلپاتي او دوامداره توګه له باکيفيته درسي کتابونو او درسي توکو برخمند وي.

له اساسي قانون سره سم،هغه زده کوونکي چي مورني ژبه يي يو د دريمو ژبو څخه وي په هر ټولګي کي به د دريمي ژبي مضمون ولري نو په همدې توګه د تعليمي نصاب د پراختيا د فرعي پروګرام له

مخې په پاميري، ازبکي، ترکمني، بلوچي او نورستاني ژبو له لومړي ټولګي تر دولسم ټولګي د درسي کتابونو د تاليف چارې پيل شوې دي او تر ۱۳۹۳ل کال پورې به پورې شي

همدا زار د تعليمي نصاب د پراختيا فرعي پروګرام په پام کې لري، چې له ښوونځي مخکې زده کړو د ۴کلنو تر ۶ کلنو زده کوونکو او د ځانګړو اړتياوو لرونکو لکه ړانه ده، کاڼه او ذهني وروسته پاتې زده کوونکو لپاره يوه ځانګړي نصاب ته پراختيا ورکړي.

دوهمه برخه: د درسي کتابونو او زده کړيزو توکو چاپ او وېش:

<u>جزئي موخې</u>

- د زده کوونکو له شمېر سره سم د عمومي زده کړو د ۳۵۵عنوانه د درسي کتابونو او د اسلامي زده کړو د ۱۴۹عنوانه درسي کتابونو چاپ په هر دوه کالو کې
- د ځانګړو اړتياوو لرونکو (ړندو او کنو) زده کوونکو لپاره د درسي کتابونو چاپ
- د ښوونکو له شمېر سره سم د ۵۰۴عنوانه د ښوونکي د لارښود کتابونو چاپ
- په ښوونځيو او مدرسو کې د درسي کتابونو وېش د هر کال په شروع کې
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۶۰ فيصده عمومي ښوونځيو مدارسو او دارالمعلمينو مجهزيدل
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د معلوماتي بانک پراختيا (د درسي کتابونو د وېش او څارنې پلان)

په راتلونکي ۵ کالو کې،۳۵۵عنوانه د عمومي زده کړه درسي کتابونه او ۱۴۰عنوانه د اسلامي زده کړو د زده کوونکو د شمير مطابق په هر دو کالو کې يو ځل چاپ شي. هغه درسي کتاب چې د ګرافيک، ډيزاين او د کاغذ په غوراوي کې يې د ښه والي هڅه شوې وي زده کوونکي لوست ته هڅوي. چې دې مسئلې ته به جدي توجه وشي.

د هېواد ټولو ښوونځيو او مدرسو ته د درسي کتابونو او درسي توکو او د ښوونکي د لارښود وېش د دې پروګرام يوه سخته او مهمه مرحله ده، چې بايد د وزارت د جدي پاملرنې وړ وګرځي او د دې پروسې لپاره امکانات او اړوند توکي چمتو کړي، څو ښوونکي او زده کوونکي پر خپل وخت له درسي کتابونو او ملاتړو درسي توکو برخمن شي.

په دې لړ کې لازمه ده چې د زده کوونکو دقيقي شمېرې ته د ټولګيو او د لوست د ژبې پر اساس او نورو معلوماتو لپاره چې زده کوونکي ته د اړ درسي کتاب په ټاکلو کې اغيز لري، د خپرونو رياست لاسرسی ولري. او د معلوماتو له بانک څخه په مرسته د درسي کتابونو، ملاتړو درسي توکو او د ښوونکي د لارښود د چاپ او وېش پروګرام په عملي او منظمه توګه تر سره شي. څو ټول زده کوونکي د خپلو اړتياوو سره سم کتابونه تر لاسه کړي، او د هر نوع غلطې ګټې اخيستنې مخه به ونيول شي.

دريمه برخه: د ښوونيز پرمختګ د څارنې د سيستم پلي کول او پراختيا:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د ښوونيز پرمختګ د ارزونې د سيستم پراختيا او د ازموينو د لوايحو او مقرراتو بيا کتنه
- تر ۱۳۹۰د ملي معياري ارزونې سيستم پرمختګ او بيا کتنه

د عمومي او اسلامي زده کړو د ښوونځیو د منظمې ازموینې د مؤثریت او ډاډ په منظور ، د بیا لیدل شوې ازموینې ته اړوند قوانین او مقررات او د ازمونې لارښودنې د هر مضمون لپاره پراختیا کوي او په ښوونځیو کې تر ۱۳۹۰ ل کال پورې توضیح کیږي چې دا کار به د عمومي زده کړو د پروګرام په نیږدې همکارۍ سره وکړلي وکړلی شي.

په ټولو هیوادو کې د زده کوونکو د زده کړو د متوازن او مساوي پرمختګ د ډاډ او د ښوونیزو او روزنیزو پلان شوو موخو د لاسته راوړولو لپاره اړینه ده، چې زده کوونکو ته د زده کړې د کچې د پرمختګ ارزونه د ملي او معیاري ازموینو له لارې تر سره شي. د ارزوینې دا سیستم به د ازموینې د پوښتنو د جامع بانك پر اساس پراختیا ومومي همدارنګه د دې ارزونې پایلې د زده کوونکو د رشتې په انتخابولو کې د مرستې په منظور، په عمومي او یا تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د زده کړې د مخکې وړلو په موخه د ۹ ټولګې نه ورسته د ګټې وړ وګرځي

همدا راز دا پایلې کولای شي د تعلیمي نصاب د ارزونې او د ښوونکي د روزنې د پروګرام د اغیز په برخه کې مرسته وکړي. ملي او معیاري ارزونه د عمومي زده کړو د ۹ ټولګیو فاریغینو لپاره په لمړي مرحله کې پلي کړلي شي. په ۱۳۸۹ل کل کې به د ښوونیز نصاب پرمختیایي فرعي پروګرام دې سیستم ته پراختیا او په ۱۳۹۰ل کال کې به یې په امتحاني ډول پلي کړي . د ارزونې دغه سیستم به په دوهمه دوره کې د ۳ او ۶ ټولګیو لپاره هم پلي کړلي شي.

څلورمه برخه: د وړتیا لوړوالي:

<u>**جزئي موخې**</u>

- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د نصاب د پراختیا، د ساینس د مرکز او څیړونو د ریاستونو د کارمندانو د وړتیا د لوړولو د هر اړخیز پلان ترتیب او پراختیا
- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د نصاب د ښوونیز نصاب د پراختیا ټولو اصلي او فراعي برخو او درسي کتابونو ته د یو متخصص تیارول چې په مربوطه رشته کې ماسترۍ ولري
- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د څیړونو او د نصاب د پرختیایي ریاست د اداري کارکوونکو د وړتیا لوړوالي د پلانجوړونې، څارنې، راپور ورکونې او نورو لازمو اداري مهارتونو کې
- د نوي نصاب په اړه د ښوونیز څارنې د غړو کلنۍ زده کړې .

د ښوونیز نصاب پراختیایي ریاست د خپلو کارکونکو د وړتیاو د لوړولو په موخه به یو پراخ پلان پر مخ یوسي. په لمړي قدم کې به د موجوده کارکونکو ارزونه او د زده کړې اړتیا په نظر کې ونیول شي. د نوموړو ارزونو د پیلو په بنسټ اوږد مهالي او لنډ مهالي روزنیز عملي او نظري پروګرامونه

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د کمپیوټرۍ، معلوماتي او ارتباطي تکنالوجیو او انګلیسي ژبې جوړ کړل شي. نوموړي پروګرامونه به د هیواد په داخل ، خارج او یا په ګاونډیو هیوادونو کې پلي شي.

دغه ریاست به د پوهنتونونو وړ فارغین په ګوته او د ضرورت وړ رشتو کې د ماسترۍ درجې د لاسته راوړنې په موخه بهرنیو هیوادونو ته ولیږي. دغه ښوونیز پروګرامونه نوموړي ریاست ته دا موقع ورکوي تر څو درسي کتابونه ، د ښوونکي لارښود او نور د ښه کیفیت لرونکي ښوونیز توکي تولید او د زده کوونکو او ښوونکو په لاس کې ورکړل شي.

د ښوونیز نصاب پراختیایي پروګرام ، لوړ پوړي او د ښوونې د څارنې غړو ته د نوي نصاب په اړه روزنه ورکوي تر څو هغو د ښوونځیو مدیرانو او ښوونکو ته د نویو کتابونو، لابراتوارونو او نورو ګټورو درسي توکو څخه د ګټې اخستنې لارښوونه وکړي.

پنځمه برخه: مدیریت او همغږي:

جزئي موخې

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د نصاب د پراختیایي ریاست د تقنیني (قانون ، لایحه او طرزالعمل) اسنادو جوړونه او بیا کتنه
- په ۱۳۹۰ل کال کې د پراختیایي ښوونیز نصاب د ملي انستیتوت جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د پراختیایي نصاب د ریاست د ټولو کارکونکو لپاره د مناسبې کاري فضا منځته راوړل.
- په هر کال کې د کلنیو عملیاتي پلانونو سره د بودیجې، څلور میاشتیني او کلني راپورونو چمتوکول او خپرول
- د ضرورت په صورت کې په کلني توګه د پروګرام د فعالیتونو او پروژو شپږ میاشتنۍ کتنه او ارزونه.

د پروګرام تقنیني اسناد به له ټولو لوایحو او طرزالعملونو سره تل د ارزونې لاندې وي او په اړه به یې مناسبې مشورې کیږي، چې د اړتیا په صورت کې به اړوندې سمونې او بیا کتنې لاندې ونیول شي. دا ارزونې او مشورې به د نورو هېوادونو او د دې پروګرام پخوانیو تجربو ته په کتو سره سرته رسیږي. دا اسناد به د پوهنې وزارت د ویبپاڼې له لارې د خلکو او مراجعینو په واک کې ورکول کیږي.

تقنیني اسنادو د ارزونې پیلې به د نصاب د پراختیا د ملي انستیتوت د تاسیس د مرسته لپاره په ۱۳۹۰ل کال کې د ګټې وړ وګرځي. د غه انستیتوت به د اسلامي اوعمومي زده کړو د تعلیمي نصاب د لویو پالیسیو مسئول وي او د نصاب پراختیایي پروسې به د ښوونکي د روزې، تخنیکي او مسلکي زده کړو او د سواد زده کړې سره همغږي رامنځته کړي

دا پروګرام د وزارت د نورو پروګرامونو په څېر د پروګرام د وضعیت د څېړنې او ارزونې پر بنسټ او د پوهنې د ملي ستراتیژیک پلان سره سم کلنیو عملیاتي پلانونو ته پراختیا ورکوي. او د هرو دریو میاشتو په وروستیو کې به د پروګرام د پرمختګ او ور پېښو ستونزو پر بنسټ عملیاتي پلان ترتیب او د ارزونې او پلان عمومي ریاست او د وزارت رهبرۍ ته وړاندې کوي. همدا راز د پروګرام شپږ میاشتني فعالیتونه به د دقیقې ارزونې او څېړنې لاندې وي، چې له نتائجو او پایلو به یې د عملیاتي پلانونو په بیا کتنه او پراختیا کې ګټه اخیستل کیږي.

فرعي پروګرام ۲،۲:د ښوونکي روزنه

کلي موخه
په عمومي ښوونځيو او ديني مدرسو کې د زده کوونکو د روزنې او تدريس د کېفيت د ښه والي په موخه د نارينه او ښځينه ښوونکو د اساسي وړتياوو پرمختګ، او د زده کوونکو د رزونيزو پايلو او نتيجو لوړوالی

عمومي ستراتيژی:
د ښوونکو د ګومارنې پروسه په تدريجي ډول غير مرکزي شوې او د تحصيلي رشتې او اختصاصي، مسلکي، عمومي او انتخابي مضمونونو د وړتيا پر اساس تر سره کيږي. او د ثانوي دورې ښوونکي بايد د پوهنتون فارغان وي او هر ولايت د خاصو مضامينو ښوونکو ته احتياج لري نو له يو پلوه به پوهنتونونو ته خبرتيا ورکړل شي چې د دغې مضامينو په برخه کې د محصلينو داخليدو ته پاملرنه وکړي او له بله پلوه زيات شمېر ګومارل شوې ښوونکو ته د خپلو تحصيلي سويې د لوړولو په موخه لنډه مهاله فرصتونه د داخل خدمت د پروګرامونو له خوا برابر شي.

همدا رنګه د لرې پرتو او سختو شرائطو لرونکو سيمو کې د ښځينه وو لپاره د ښوونکي د روزنې ځانګړي پروګرامونه په پام کې ونيول شي.

په دارالمعلمينونو کې د محصلينو جذب اوروزنه، په دواړو پروګرامونو کې دا که له خدمت مخکې برخو کې وي او که د خدمت پر مهال برخو کې، د هر ولايت د ښوونځيو د اړتياوو او غوښتنو سره سم به تر سره شي . نو په همدې اساس د دولسم ټولګي فارغين چې په کانکور کې ګډون کوي د دې پر ځای چې د لوړو زده کړو د کانکور له خوا په دارالمعلمينو کې جذب شي، د پوهنې او لوړو زده کړو وزارت د ګډ هيئت لخوا د ولسواليو او ولايتونو دارالمعلمينونو ته د اړتياوو سره سم ورپېژندل کيږي

يو مشترکه کميټه به د پوهنې او عالي زده کړو وزارت تر منځ جوړه شي تر څو د کانکور پايلې وڅيړي او محصلين به يې د ولاياتو او ولسواليو احتياجونو په اساس دارالمعلمينونو کې جذب کړي چې دا پروسه شروع شوې ده او د پلان په دوره کې به وړتيا وکړي.

د وزارت يو له مهمو استراتيژي د نجونو د داخليدو زياتوالي او د ښځينه ښوونکو د کيفيت او شمير زياتوالي دي.په دې منظور ، وزارت لمړي د ښوونکو د وړتيا لوړوالي د خدمت پر مهال او وروسته د نجونو د داخليدو زياتوالي د خدمت نه مخکې برخو کې ، خاصه توجه وکړي . د ښوونکي د زده کړې شعبې په ولسواليو کې پراختيا مومي، څوپه اوله مرحله کې د خدمت پر مهال پروګرامونه د ښوونکو لپاره تيار کړي او وروسته به د احتياج په صورت کې د خدمت نه مخکې پروګرامونه تيار کړي او د ښوونکي د رزونې پروګرامونه ښوونځيو ته نيژدې او د ښوونکو د هستوګنو ځايونه ته لنډ جوړ کړل شي او د ښځينه ښوونکو ګډون مخ په زياتېدو شي.

همدا راز د هغه ښځينه ښوونکو لپاره، چې له ۱۲ټولګي ټيټې زده کړې لري، د روزنې ځانګړي پروګرامونه جوړ کړل شي.

همدا راز د هغه ښځينه ښوونکو لپاره، چې له ۱۲ټولګي ټيټې زده کړې لري، د ښوونکو د روزنې ځانګړي پروګرامونه به ورته جوړ کړل شي.تر څو د ښځينه ښوونکو شمير په لرې پرتو سيمو کې ډير کړي

د پوهني وزارت د دارالمعلمينونو د جوړېدو په موخه له خصوصي سکتور نه ملاتړ کوي چې دغه ملاتړ د ښوونکو د روزنې د خصوصي مرکزنو جوړولو د مالي ملاتړ او همکاري په موخه اود وزارت د تاييد وړ دي

او د ښوونکي د روزني نصاب د هغوی په واک کي ورکوي او لازمي لارښووني به تر سره کوي. او د هغوی د روزنيزو پروګرامونو له کېفيت کيفيت څخه د ډاډ او د دارالمعلمينونو څخه د څارنې په موخه به ځانګړي معيارونو او منظم ميکانيزم ته وده ورکړل شي.

د ښوونکي د روزني د ټول پروګرامونه د کيفيت لوړوالي لپاره، د ښوونکي د ښوونې رياست به په ۱۳۹۰ل کال کي د ښوونکي د روزني په ملي انستيتوت بدل شي. او د ښوونکو د روزني د عمومي زده کړو فرعي پروګرامونو او اسلامي زده کړو مسئوليت به په غاړه واخلي ، او د ښوونکو د روزني، د تخنيکي او مسلکي زده کړو پراګرامونو او د ليک لوست واحدونو سره به نيږدې مرستي ولري . ټول دارالمعلمينونه به د ملي معيارونو سره سم د فعاليت جواز تر لاسه کړي.

د موخو، وړتياوو، سټنډرډونو او د ښوونکي د زورنې د ښوونيزو پروګرامونو په برخه کې به له لوړو زده کړو وزارت سره همغږي لا پياوړې شي څو په پوهنتونونو کي د ښوونکي د روزني پروسه د تعليمي نصاب او د پوهني وزارت د اړتياوو سره سمه تر سره شي.

د تمويلونکو، نادولتي مؤسسو او خصوصي برخي فعاليتونه به د پوهني د ملي ستراتيژۍ په رڼا کي په ځانګړي ډول د ښوونکي د روزني د ستراتيژۍ سره سم همغږي او تنظيم کړل شي.

همدا راز وزارت په پام کي لري چي د دريمي ژبي د ښوونکو د روزني، ځانګړو زده کړو، له ښوونځي مخکي زده کړو، کمپيوټر، بدني روزني او د ښکلو هنرونو پروګرامونه جوړ کړي. همدارنګه د ښوونکي د روزني په پروګرام کي به د پراخه زده کړو مناسبي استراتيژياني ځاي پر ځاي کيږي تر څو ښوونکي وکړي شي د ټولګي سيمه پراخه کړي، په دارالمعلمينو کي به د ښوونکو د وړتيا د لوړوالي په موخه په دو ژبو تدريس(پښتو او دري) په امتحاني توګه تطبيق کيږي.

موخې:

- د ښوونکو د ملاتړ په مرکزونو او دارالمعلمينونو کي له خدمت مخکي او د خدمت پر مهال چټکو رزونو او د هغوی د تحصلي سويې د لوړولو په موخه د موجوده ښوونکو او د ۱۲ټولګي د فارغينو لاسرسی.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د خدمت پر مهال پروګرام له مخې د موجوده ۶۰زرو ښوونکو جذب او رزونه، او د څانګو د اړتيا سره سم د ۱۴ټولګيو ته د هغوی د تحصيلي سويو لوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۵۰زره د ۱۲ټولګي فارغينو (۴۵سلنه ښځينه) ته له خدمت مخکي پروګرام له مخي په اړو څانګي کي مسلکي روزنه، په ځانګړي ډول د هغو سيمو فارغينو ته چي د مسلکي ښوونکو له کمښت سره مخ دي
- تر ۱۳۹۲ل کال پورې لږ تر لږه ۷۰سلنه ښوونکي د وړتيا ازموينې په برياليتوب تر سره کوي
- ټولو ښوونکو او اداري کارمندانو ته د همېشني مسلکي پرمختګ د سيستم جوړول، د ښوونکي د مسلکي چټک پرمختګ (Teacher Career Ladder)په ګډون، چي د خدمت پر مهال د پروګرام له مخي د لنډ مهاله روزنو په رڼا کي مخ په تغير دي
- په ولايتونو او ولسوالي کي د ښوونکي د زده کړو په مرکزونو کي ډېرى محصلينو او استاذانو ته د اعاښي او هستوګني امکانات برابرول، چي ښځينه ؤ ته يي لومړيتوب په پام کي نيول شوی
- د تدريس د همېشني کېفيت د اوچتولو او غښتلي کولو او د زده کوونکو دزده کړو د پايلو د لوړولو په موخه، محصلينو او استاذانو ته د لنډ مهاله او اوږد مهاله زده کړو لپاره د درسي کتابونو او روزنيزو عصري باکېفيته توکو چمتو کول

- تـر ۱۳۹۰ل کال پورې د استادانو پر وړتیاوو، د تدریس د کیفیت د لوړولو او د محصلینو د زده کړېزو پایلو د ښه اغیز په موخه د دارالمعلمینونو د استاذانو او اداري کارمندانو او د ښوونکې د روزنې د کامندانو د وړتیا د لوړولو سیستم جوړول .

د پروګرام برخې:

1) د ښوونکې د روزنې لوړو زده کړو ته لاسرسی
2) د ښوونکو او اداري کارمندانو د مسلکې پرمختیا سیستم جوړول
3) د محصلینو او استاذانو هڅونه
4) د نصاب او ښوونیزو توکو پراختیا او بیا کتنه
5) د وړتیاوو لوړول
6) مدیریت او همغږي

لومړۍ برخه: د ښوونکې د روزنې لوړو زده کړو ته لاسرسی:

جزئي موخې

- د هیواد د دارالمعلمینونو شمیر به له ۳۸څخه په کال ۱۳۸۸ل کې ۶۲ته په کال ۱۳۹۳ل کې ورسیږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د هېواد په ټولو ولسوالیو کې د دارالمعلمین څانګه د ولسوالۍ د ښوونکې د روزنې د مرکز په توګه پرانیستل شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ښوونکې د روزنې په مرکزونو کې د ۱۱۰زره ښوونکوو جذب او روزنه (۵۰زره له خدمت مخکې او ۶۰زره د خدمت پر مهال)
- د نوي جوړ او تاسیس شوو خصوصي دارالمعلمینونو ثبت کوول په وزارت کې، او ورڅخه ملاتړ او ورته د اړوندو خدمتونو وړاندې کول تر ۱۳۹۳ل کال پورې
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۲۲۰۰دائمي استادانو ګومارنه

د پوهنې وزارت باید په پنځو راتلونکو کلونو کې لـه ۱۱۹زرو زیـات ښـوونکي وګـومـاري، لـه بل پلوه سمهال د ۱۲ټولګیـو د فـارغینو ښـوونکو شـمېر ۶۰زره دي او زده کـړې تـه ضـرورت لـري، چـې د هېواد اوسني دارالمعلمینونو یې د ځایولو جوګه نه دي، نو له همدې کبله د ښوونکې د روزنې پروګرام په پام کـې لـري چـې د دارالمعلمینونو شمېر تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۴۲ بابوتـه ورسـوي. او دا امر د ۲۲۰۰ دائمي استادانو ته په راتلونکي پنځه کالو کې نیازمند دي اوسمهال د هر ولایت په هر مرکز کې حداقل یو دارالمعلین فعال دي. په لومړۍ مرحلـه کـې بـه پـه لویـو ولسـوالیو کـې اساسـي دارالمعلمینونـه جوړ شـي، څـو خپلـو ګاونډیو ولسـوالیو تـه لـه خدمت مخکـې او د خدمت پـر مهـال زده کـړو پروګـرام ورسوي. په دوهمه مرحله کې به د ټولو ولسوالیو په کچه د الحاقیه څانګو پرانیستنه وغزیږي، څو د لیلیو اړتیا راکمه شي. د هر ولایت د اړتیاوو له تناسب سره سم بـه لـه خدمت مخکـې او د خدمت پر مهال پروګرام به په منظمه توګه تر سره شي.

همدا راز په ولسوالیو کې د دارالمعلمینونو د الحاقیه څانګو د ښوونکو د همیشنې پرمختـګ پـه موخـه د ښوونکو د ملاتړ مرکزونـه جوړیږي، د دې مرکزونـو اسـاس بـه د خدمت پـر مهـال د ملي پروګـرام لـه مخې د لس کسیزه لیسانسه ډلې لخوا اینښودل کیږي.چې په لومړي سر کې به د خدمت پر مهال او وروسته به له خدمت مخکې زده کړې د ښوونکو او د ښوونځیو د اداري کارمندانو لپاره برابروي. په مرکزونو کې به ښوونکي لـه بېلابېلو ~~سرچېنو~~ سرچینو لکه د ښوونکو لپاره د مطالعې توکو، د درسي مرستې کتابونو او ښوونیزې سي ډي ګانو څخه ګټه اخیستلای شي . همدا راز د پوهنې وزارت

د خصوصي دارالمعلمينونو له جوړولو ملاتړ کوي او هغو له کېفيت او کړنو به منظمه څارنه تر سره کوي.

دوهمه برخه: د ښوونکو د همېشنی همیشنی مسلکي پرمختيا د سيستم جوړول:

جزئي موخې

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د ټولو ښوونځيو ښوونکي د انست(INSET) په لومړي، دوهم او دريم پروګرام کې روزنه تر سره کړای شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د ټولو ښوونکو ۵۰سلنه د داخل خدمت دزده کړي په څلورم پروګرام کې روزنه تر سره کړای شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به لږ تر لږه ۳۰سلنه ښوونکي له لرې د زده کړې له پروګرام څخه به په منظمه توګه ګټه پورته کړای شي او ۸۰سلنه به يې ملي ازموينه په بريالیتوب تر سره کړای شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به په مرکز او ولايتونو کې د ښوونځيو او مدرسو ټول اداري کارمندان د ښوونځيو د اداري په اړه وروزل شي او د ښوونکو لپاره به تخنيکي ملاتړونه مساعد کړي شي.

د ښوونکي د روزنې رياست د ښوونکو د مسلکي وړتيا او کچې لوړولو او له تدريسي خويونو، درسي نصاب له محتوا، د لومړي انست (د تدريس لارې چارې) او د دوهم انست (د مضمون محتوا) روزنيزو توکو ته پراختيا ورکړې او د دريم او څلورم انست لپاره د زده کړو د توکو پراختيا په جيريان کې ده .

د ښوونکي د روزنې د پروګرام له مخې به تر ۱۳۹۳ل کال پورې د عمومي او اسلامي زده کړو ټول ښوونکي د لومړي، دوهم او دريم انست په پروګرامونو کې روزنه تر سره کړي، چې لږ تر لږه د دې ښوونکو ۵۰سلنې به په څلورم انست کې روزنه تر سره کړې وي. د هرې ولسوالی د ښوونکو لارښوونکي به د ښوونکو د روزنې سربېره له ښوونځيو ليدنه هم تر سره کوي، چې ښوونکو ته د تدريس پر مهال عملي لارښووني وکړي، څو هغه څه يې چې په سيمينارونو کې زده کړي دي په ټولګي کې يې په عملي بڼه ورآندې کړي.

له لرې د زده کړې سيستم به د ښوونکو د مسلکي روزنې او وړتيا لوړولو په موخه جوړ کړل شي. تر ۱۳۹۳ل کال پورې به لږ تر لږه ۳۰سلنه ښوونکي له لرې د زده کړې له پروګرام برخمن کېدای شي. دا پروګرامونه به د راديو تلويزيو څخه په مخامخ بڼه يا هغې ته ورته په بله بڼه، په ځانګړي ډول د لرې او ناامنه سيمو لپاره ترې کار اخيستل کيږي(د عمومي زده کړو فرعي برنامو ته مراجعه وکړي).

تر ۱۳۹۳ل کال پورې به په مرکز او ولايتونو کې د ښوونځيو او مدرسو ټول اداري کارمندان بې‌لابېلې زده کړې سرته رسوي، د همېشنيو زده کړو په موخه به مسلکي حلقې جوړې کړل شي، چې په پايله کې به د ښوونځيو اداري پرسونل نه يوازې دا چې دا روزنې به ورسره د اداري کړنو په پرمختګ کې مرسته وکړي بلکې په تدريس او ښوونيزو چارو کې به يې هم اغيز پر خپل ځای وي. اداري پلاوی به کولای شي د ښوونکو تدريس وڅاري او ورته يې د پرمختګ او ښه والي په موخه د زده کړې حلقې جوړې او د زده کوونکو د رزونې په اړه لازم تدابير ونيول شي.

دريمه برخه: د محصلينو او استاذانو لپاره مالي هڅونې:

جزئي موخې

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ۲۰سلنه استاذانو ته په هغو ولايتونو او ولسواليو چې د دارالمعلمينونو د ټاکل شوو معيارونو له مخې پکې استاذان کم دي، سيمه ايزي تنخواګاني برابريږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په هغو سيمو کې چې د ښځينه ښوونکو له کمښت مخ دي ۲۵۰۰تنو ښځينه او کوچي محصلينو ته د مرستې په توګه تنخوا ټاکل کيږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ولايتونو او ولسواليو د دار المعلمينونو ټولو ښځينه او ۹۰سلنه نارينه محلصينو ته د اړينو شرطونو په پام کې نيولو سره له خدمت مخکې د اعاشې او هستوګنې امکانات برابريږي.

په ۱۸هغو ولايتونو کې چې د مسلکي استاذانو کمښت پکې ليدل کېږي هر استاذ ته د سيمه ايز امتياز په توګه هره مياشت له ۸ تر ۱۰زرو افغانۍ ورکول کيږي. د دې پروګرام له مخې دا پروګرام په لاندې ولايتونو کې تر سره کيږي: کنه دهار، هلمند، ارزګان، زابل، پکتيا، پکتيکا، خوست، نيمرزو، فراه، دايکندی، باميان، بادغيس، لوګر، پنجشير، کنړ، غور، نورستان او سرپل. دا سيمه ايزه تنخوا به له کدري امتيازاتو څخه پرته وي.

د ۲۵ولايتونو په دارالمعلمينونو کې د هرې ښځينه محصلې لپاره۳۰۰۰ افغاني د مرستې په توګه مياشتنۍ تنخوا د نورستان، کنه دهار، هلمند، پنجشير، ارزګان، زابل، فراه، نيمروز، بادغيس، غور، فارياب، کندز، پروان، پکتيا، پکتيکا، سرپل، خوست، کنر، لغمان، غزنی، وردګ، سمنګان، لوګر، باميان او دايکنه دي په ولايتونو کې منل شوې. دا مياشتنۍ تنخوا د محصلينو د ښې حاضرۍ او برياليتوب سره تړلې، چې د دو کلونو د تحصيل دوري لپاره ادا کيږي. په هغه ولايتونو کې چې د د دولسم ټولګي ښځينه فارغيني کمي لري د نهم څخه تر دولسم ټولګيو پورې محصليني په دې پروګرام کې داخلې دي. او د اصول صنفي د ښوونکو د روزنې له نوي چمتو شوي نصاب سره سم د لومړي تر دريم ټولګي د ښوونکي په توګه روزنه ورکول کيږي.

د تحصيل له بشپړېدو وروسته فارغان د خپلو کورونو او کليو سره نيژدې لومړنيو ښوونځيو کې د ښوونکي په توګه ګمارل کيږي او ورته د لومړي کال په پای کې د دوو مياشتو تنخوا د ډالۍ په توګه ورکول کيږي. په دې پروګرام کې ګډ دارالمعلمينونه د ښځينه محصلينو د ښه جذب په صورت کې په کال کې دوه ځلې فوق العاده بوديجه، چې له سل تر څلور سوو زرو افغانيو ده، په هر سمستر کې تر لاسه کوي، چې په دې سره د دارالمعلمين تحصيلي چارې لا پياوړې کړي شي.

د کوچيانو ګرځند ښوونځي د مسلکي ښوونکو له ډېر کمښت سره مخ دي. د مياشتنۍ مرستې په کومک به د دولسم ټولګي کوچي فارغين دارالمعلمينونو ته جذب او له فراغت وروسته به د کوچېانو په ښوونځيو کې د ښوونکي په توګه تدريس تر سره کړي.

په ولسواليو او لرې کليو کې د مسلکي استاذانو د کمښت د ستونزې د لرې کولو په موخه به د دولسم ټولګي فارغين د خپلو کليو او هستوګنو په نيژدې دارالمعلمينونو کې د ليليې، اعاشې او هستوګنې د شرائطو له چمتو کولو سره، سره داخليږي او ورڅخه به ژمنه اخيستل کيږي چې له فراغت وروسته به حداقل دري کاله په خپلو کليو کې د ښوونکي دنده تر سره کوي.

څلورمه برخه: د نصاب او ښوونيزو توکو پراختيا او بيا کتنه:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د دارالمعلمينونو ټول درسي کتابونه د ښوونکي د روزنې د نوي نصاب او عمومي زده کړو د نوي نصاب سره په همغږۍ پراختيا ومومي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د ښوونکي د روزنې پنځه ميليونه توکه درسي کتابونه چاپ او ووېشل شي

- د ښوونکو او د ښوونځي د اداري کارمندانو د لنډ مهالي روزنې د ښوونيزو توکو بيا کتنه او پراختيا
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به نوي ښوونيز توکي د اړتياوو د پېژندلو او د ښوونکو د وړتيا د ټاکلو سره سم پراختيا ومومي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به لږ تر لږه ۲۴۰غږيز (صوتي) او ليديز (تصويري) پروګرامونو او۱۰۰له بهرنيو ژبو ژباړل شويو پروګرامونو ته پراختيا ورکول کيږي.
- هر کال د ښوونکو او اداري کارمندانو د تنخواګانو او قدم د لوړوالي لپاره د وړتيا د لوړوالي ازموينې تر سره کيږي.

د دارالمعلمينو د نصاب چوکاټ او درسي مفرداتو د عمومي زده کړو د نوي نصاب او د ښوونکي د روزنې د ملي سټنډرډونو پر اساس پراختيا ليدلې. اوسمهال درسي کتابونه د پراختيا په حال کې دي او تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ټول درسي کتابونه د دارالمعلمينونو د ټولو رشتو لپاره پراختيا ومومي. په ټوليز ډول د دارالمعلمينونو د ټولو رشتو لپاره اوسمهال ۳۴۰عنوانه کتابونه (نيمايي په پښتو او نيم په دري) شته، چې دا شمېره به د نوي رشتو لپاره ۴۰۰ عنوانو ته ورسيږي. دا چې په کال ۱۳۹۳ل کال کې به شاوخوا ۱۱۰زره محصلني زده کړې تر سره کوي نو اړينه ده چې شاوخوا پنځه ميليونه ټوګه درسي کتابونه چاپ او وويشل شي.

د عمومي زده کړو په ښوونځيو کې روزنيزه ژبه د زياتره زده کوونکو د ژبې په اساس په دري يا په پښتو ژبه وي ټول ښوونکي د دې وړتيا نه لري چې د هيواد په دواړو ژبو تدريس وکړي چې په ۱۳۸۹ل کال کې به د ښوونکو د ژبو د مهارتونو د وړتيا د څه رنګوالي په اړه د هيواد په دواړو رسمي ژبو لپاره تحقيقات وکړل شي، د ښوونکو د روزنې د تطبيق پروګرامونه به په امتحاني ډول غښتلي کيږي تر څو د ښوونکو د بريالېتو په صورت کې دواړو ژبو ته پراختيا ورکړل شي.

د ښوونځيو د اداري کارمندانو د سيمينارونو لپاره ښوونيزو توکو پراختيا موندلې، چې د ښوونکي د روزنې فرعي پروګرام د دې سيمينارونو له لارې پلي کېږي.وزارت په پام کې لري چې د دې پروګرام د ارزونې او د اداري کارمندانو د نورو اړتياوو پر اساس دا توکي بيا ځلی وکتل شي او د اړتيا سره سم نويو توکو ته په ۱۳۸۹ل کال کې پراختيا ورکړل شي.

د اوسنيو ښوونکو د وړتيا د لوړولو، د تدريس د لارو چارو د ښوونې او نورو اړوندو لارښوونکو د وړاندې کولو په موخه د لومړي او دوهم انست د ښوونيزو توکو سربېره به د دريم اوڅلورم انست ښوونيزو توکو ته پراختيا ورکړل شي. د دريم انست موضوع زده کړه او د مضموني جور مهارت دی او د څلورم انست موضوع ژبه او حساب دی. همدا راز د لومړي او دوهم انست ښوونيز توکي ارزول شوي چې بايد د سيمينارونو د کېفيت او اغيزمنتوب په موخه بيا ځلي کتنه وشي.

د لومړي تر څلورم انسته د ښوونيزو توکو په څنګ کې د ښوونکي د روزنې پروګرام په پام کې لري څو ۲۴۰ غږيز او ليديز نوي پروګرامونه او ۱۰۰ له بهرنيو ژبو وژباړي، څو د دارالمعلمينونو استاذانو او ښوونکي ترې ګټه واخيستلی شي. دا پروګرام به د ښوونکي د رزونې د نوي نصاب او د لومړي تر څلورم انست د ښوونيزو توکو پر اساس پراختيا ومومي. سربېره پر دې د زده کړې يو هر اړخيزه سيستم به د واټن، سپوږمکۍ، انټرنېټ او تحريري توکو له لارې پيل شي(روزنيز راديو او تلويزيون د عمومي زده کړو فرعي پروګرام ته مراجعه وکړي).

د ښوونکو مطلوبې وړتياوې د هغوی د مضمون او هغه ټولګي چې پکې تدريس کوي پر اساس ټاکل کيږي، همدا راز د ښوونځي د اداري کارمندانو مطلوبې وړتياوې هم. نو د همدې وړتياوو پر اساس د وړتياوو ملي ازموينه د ښوونکو او اداري کارمندانو لپاره چمتو شوې، چې د ۱۳۸۸څخه تر ۱۳۸۹ل کال پورې پلي کېږي. د دې ازموينې پايلې او ارزونې نه يوازې دا چې د هغوی د رتبو او معاشونو په

برخه کې مرسته کولای شي بلکې د بې‌لابېلو ګروپونو د اړتیاوو په ټاکنه کې رغنده رول لري، چې د روزنې په برخه کې تري ګټه اخیستل کیږي. نو له همدې امله ښوونکي او د ښوونځیو اداري کارمندان په سیستماتیک ډول او د ملي ازموینې د پایلو پر اساس او د لنډ مهاله زده کړو په پایله کې به يې رتبې لوړیږي او مسلکي پرمختګ به کوي.

پنځمه برخه: د وړتیا لوړوالی:

جزئي موخې

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د دارالمعلمینونو او د ولسوالیو د الحاقیه ځانګو ۵زره استاذان د ښوونکي د روزنې په ملي اکاډیمی کې زده کړې تر سره کړي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به لږ تر لږه د ښوونکي د روزنې د ریاست د کارمندانو ۶۰سلنه په مرکز او ولایتونو کې اود دارالمعلمینو ۷۰سلنه کارمندان اړوندې زده کړې سرته ورسوي.

د ښوونکي د روزنې له اکاډیمی موخه د دارالمعلمینونو، الحاقیه ځانګو، د ښوونکي د روزنې او د وزارت نورو کارمندانو ته د لنډمهال، منځمهال او اوږدمهاله پروګرامونو د پروګرامونو پلې کول او چمتووالی دی. د ملي مسائلو لکه د مسلکي ښوونکو په ځانګړي ډول ښځینه، د زده کونکو د زده کړې په پایلو کې د ښوونکي د زده کړو انعکاس او د ښوونیزو پروګرامونو د اغیز د ارزونې په برخه کې د ښوونکي د روزنې اکاډیمي د تحقیق، پالیسۍ جوړولو او د نویو پروګرامونو د چمتووالي مرکز بلل کیږي. همدا راز په دارالمعلمینونو کې د تدریس او زده کړې د کیفیت د اغیزمنتوب او د نویو زده کړو د اړتیاوو سره سم به د ښوونکي د روزنې اکاډیمي څارنې تر سره کوي او لازمې کړنې به یې په اړه تنظیموي.

د ښوونکي د روزنې د ریاست د کارمندانو او د دارالمعلمینونو د اداري کارمندانو د وړتیا د لوړولو په موخه به په مرکز او ولایتونو کې د انګلیسي ژبې، کمپیوټر او اداري زده کړې تر هغه بریده پر مخ ځي، دا زده کړې به د اړتیاوو او هرې برخې او دیپارټمنټ د کارمندانو کار او موقعیت په پام کې نیولو سره تنظیمیږي. له دې زده کړو موخه د ښوونکي د روزنې د ټولو پروګرامونو د پایلو اغیزمنتوب دی.

شپږمه برخه: مدیریت او همغږي:

جزئي موخې

- د ښوونکي د روزنې د ریفروم سره سم د تقنیني نویو اسنادو چمتو کول او د مقرراتو، لوایحو او طرز العملونو بیا کتنه
- د ښوونکي د روزنې د مؤسسو د سیستم د معیاري کولو (Accreditation) پراختیا
- په ۱۳۹۰ل کال کې د ښووکي د روزنې د یو ملي اکاډمي تیارول
- تر ۱۳۹۸ل کال پورې د ښوونکي د روزنې د ریاست ټولو کارمندانو ته د مناسب کاري چاپیریال برابرول
- په مرکز، ولایتونو او ولسوالیو کې د ښوونکي د روزنې په ادارو کې د ۶۰۰نویو اداري کارمندانو ګومارنه
- د ښوونکو د ډیټابیس پراختیا او ورڅخه د ښوونکو د مسلکي وړتیا او رتبو په برخه کې سیستماتیکه ګټه اخیستنه

- د ښوونکي د روزنې د کلنيو عملياتي پلانونو چمتو کول د څلور مياشتينيو او کلنيو ګزارشونو بوديجي سره.
- د پروګرام د فعاليتونو او پروژو شپږ مياشتنی کتنه او ارزونه او د اړتيا په صورت کې تعيين شوي موخو ته د لاسرسي په منظور
- د همغږي د څلور مياشتينيو غونډو دايرول د ښوونکو د روزنې پروګرام ټولو برخه اخستونکو سره.

اوسمهال د ښوونکي د رزونې پروګرام د ښوونکي د روزنې د مؤسسې سټنډرډونه د پرمختللو هېوادونو د ښوونکي د روزنې د مؤسسو په مرسته پيل کړي، څو د هغې پر اساس دا مؤسسې وارزول شي او د اداري، اسانتياوو، استاذانو، درسي توکو او د زده کړې د پايلو د معياري کولو لپاره عملي تدابير چمتو او تر کار لاندې ونيول شي.

د تقنيني اسنادو پروګرام هغه لوايح او طرزالعملونه دي چې وخت په وخت د اړتياوو سره سم څېړل، او کتل کيږي. سره له دې چې يو شمېر له دې اسنادو څخه څېړل او بيا کتل شوي، خو بله برخه يې لا اوس هم تر کار لاندې ده. دا څېړنې او بيا کتنې د يوې ګډې پروسې او د نورو هېوادونو د تجربو او د همدې اسنادو د لومړي پلي کېدو پر اساس تر سره کيږي. دا اسناد د پوهنې وزارت د وېبپاڼې له لارې د خلکو او مراجعينو پروړاندې ايښودل کيږي.

د دې بيا کتنو او ارزولو له پايلو څخه به په ۱۳۹۰ل کال کې د ښوونکي د روزنې د يو ملي اکاډمي جوړول وي د دې اکاډمي اصلي دنده د اسلامي او عمومي زده کړو د پروګرامونو لپاره د ښوونکو روزنه ده، دا اکاډمي به د ښوونکي د روزنې واحدونو، ليک لوست او تخنيکي او مسلکي پروګرامونو سره هم مرسته وکړي .

د پلان جوړونې د ورتيا په منظور، مديريت او څارنه د ښوونکي د روزنې رياست پر فعاليتونو په مرکز او ولاياتو کې تر څو په راتلونکو پنځو کلونو کې ۶۰۰دايمي کارمندان، نوي اداري اجيران د ليليو د مسؤلينو، مالي تدارکاتو، د کمپيوټر او ساينس د لابراتوارونو، له لرې د زده کړې د مسؤلينو، د الحاقيه څانګو د مسؤلينو په ګډون په مرکز او ولايتونو کې وګوماري.

. د ښوونکي د روزنې ډېټابېسونه به د وزارت د بشري قوا د اداري د معلوماتي سيستم د برخې په حيث(پنځم پروګرام ته مراجعه وکړي) پراختيا وکړي ، اود ښوونځيو د ښوونکو، محصلينو، د دارالمعلمينونو د استاذانو، اسانتياوو او نورو اړوندو معلوماتو د دقيقې شمېرې په اړه وي.

دا ډيټابيس به د پوهنې اداري معلوماتي سيستم سره مرتبط وي او د دې معلوماتو څخه به د ښوونکو، استاذانو او اداري کارمندانو د مسلکي پرمختيا په ارصه کې ګټه واخستل شي دغه معلومات د تيار شوو زده کړو نوعيت ، تر سره شوي ازموينې او هغه امتيازيات چې تدريسي او غيري تدريسي کارکوونکي ئې مستحق دي په بر کې ولري. د بشري قوا د معلوماتي سيستم راپورونه د زده کړې د فعاليتونو د پلان جوړونې او ارزولو لپاره د ګټې نيول کيږي .

دا پروګرام د وزارت د نورو پروګرامونو په څېر، د وضعيت د څېړنې او د فعاليتونو د اغيز د ارزونې، د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان سره سم کلني عملياتي پلانونو ته پراختيا ورکوي ، د ورتيا وړ امکاناتو او تجهيزاتو لپاره کلنې بوديجه(چې کمپيوټر، پرنټر، انټرنيټ ، فرنيچر او قرطاسيه په بر کې لري) تياره شوي ده او د تدارکاتو برخې ته تحويل کيږي او هرو څلور مياشتو په پای کې د پرمختګ راپور او د پروګرام مشکلات به د عملياتي پلان پر اساس تيار او جوړ کړي شي او په پای کې د پلان د عمومي رياست او د وزارت رهبری په واک کې ورکول کيږي. همدا راز به په هرو شپږو مياشتو کې شپږ مياشتني فعاليتونه تر څارنې او دقيقې ارزونې لاندې ونيول شي، چې له پايلو به يې د عملياتي پلانونو په پراختيا کې ګټه اخيستل کېږي.

فرعي پروګرام۲,۳: د ساينس او تکنالوجي زده کړه

کلي موخه

د ښوونځيو او ښوونکو د اساسي وړتيا پراختيا د اساينس او تکنالوجي د لابراتوارونو د توکو د ګټي اختنې د رامنځته کولو په موخه د ساينس او تکنالوژي د کيفيت د وړتيا لپاره

عمومي استراتيژي:

د ساينس او تکنالوژي يو ملي مرکز او شعبات ئې په ولاياتو کي جوړيږي تر څو د زده کوونکو د زده کړي وړتيا ته د ساينس او تکنالوژي په حوزوکي لازياته وړتيا ورکړي د هغه تجاربو چې په نورو هيوادونو کي تر سره کيږي چې د هغي ښهترينو د دوي لپاره په افغانستان کي ګټه اخستل کيږي.

د مرکزونه او شعبات د ساينس او رياضياتو د لابراتوارونو کي د ښوونکو سره په ښوونځيو کي مرسته کوي او د زده کړي د فعاليتونو جزوي عنوان ته د رياضياتو او ساينس په عرصه کي د ښوونکو سره د ساينس او رياضياتو د تجهيزي توکو او د معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي په عرصه کي د ګټي اخستني په عرصه کي زده کړي ورکوي همدارنګه دا مرکز به يو منظم ميکانيزم د څيړني، د ساينس او رياضياتو د زده کړي د ارزولو به جوړ کړي . دغه مرکز به د نوي تحولاتو په عرصه کي د تدريس په روشونو کي او د ساينس او رياضياتو او د معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي په يادولو کي لازم تحقيقات تر سره کړي او د تدريس او يادولو د امورو د ښه والي لپاره پيشنهاد تيار وي.

د ساينس د مرکز کارکونکي کولي شي د ساينس او تکنالوژي زده کړو د ملي مرکز د بستونو لپاره د ازاد رقابت له لاري شرکت وکړي د دي مرکز او کارکونکو ظرفيت په ولايتي مراکزو او د ښوونځيو د لابراتوارونو تکنيشنونو او د ساينس د ښوونکو ، رياضيات او ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي د ساينس او ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي په اړه زده کړي د با کيفيته زده کړو له پروګرامونو له لاري څخه به بهره مند شي.

د ساينس او رياضياتو د زده کړو او تحقيقاتو په اړه لازمي زيربياوي د پوهني د زيربناو د پنځم پروګرام فرعي پروګرام پراختيا له لاري به پراختيا وکړي نو د همدي کبله د ساينس او تکنالوژي د ملي مرکز لپاره يو وداني په کابل کي او شعبات به ئې د هيواد په ۳۴ ولاياتو کي او د ساينس او معلوماتي تکنالوژي يو يو لابراتوار جوړول په هر ښوونځي کي چې د ښوونځيو د مرکزي ودانيو برخه به نه وي ،کيږي. د لابراتوار تجهيزات، د زده کړي کيتونه د ټولو ښوونځيو لپاره تياريږي تر څو وکولي شي د ساينس او تکنالوژي روزنيز پروګرامونه په عملي او نظري توګه عرضه کړي.

موخي:

- د اسلامي او عمومي زدکړو د ښوونځيو مجهزول په لابراتوارونو، روزنيزه کيتونو او نورو روزنيزه توکو باندي
- د ساينس ،رياضي او ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي د ښوونکو زده کړه د لابراتوارونو او نورو سيميز مرتندويه توکو څخه د ګټي اخيستني په اړه د ساينس ، رياضي او لابراتواري ازمايشونو لپاره.

د پروګرام برخې:

١ . د ښوونځيو مجهزول په لابراتوارونو او د ساينس، رياضي او ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي په نورو توکو باندي

٢ . د ساينس، رياضي او تکنالوژي د ښوونکو زده کړه د لابراتوارونو او رونيزو توکو څخه د ګټي اخيستنې په اړه

٣ .مديريت او همغږي

لمړي برخه: د ښوونځيو مجهزول په تجهيزي او زده کړه نيزو توکو:

جزئي موخي

- تر ١٣٩٣ل کال پوري د ٥٠سلنه عمومي او اسلامي ښوونځي مجهزول په د رياضي او ساينس په کيتونو باندي
- تر ١٣٩٣ل کال پوري د ٤٠سلنه عمومي ،اسلامي ښوونځيو او دارالمعلينونو مجهزول په د رياضي او د ساينس په لابراتوارونو باندي
- تر ١٣٩٣ل کال پوري د ٣٠سلنه عمومي او اسلامي ښوونځيو او دارالمعلمينو مجهزول په کمپيوتر لابراتوارونو باندي

يو جامع سروي د ښوونځيو د احتياج د لابراتوارونو په اړه د ساينس د څارونکيو له خوا په ولاياتو کي تر سره کړي شي د ساينس ، رياضي او د د ساينس د لابراتوارونو معياري کيتونو مخکي د ساينس د مرکز لخوا پراختيا پيدا کړي ده . د لابراتوارونو د کتابونو او نورو مطالعاتي توکي، او د ابتدايه ښوونځيو لپاره د رياضي او ساينس کيتونه (د ٦-٤ ټولګي) او د ساينس او د معلوماتي تکنالوژي لابراتوارونه د ثانوي ټولګيو لپاره (١٢-٧ټولګي) د يو رقابتي او داوطلبي پروسي له طريقه د ښوونځيو په اختيار کي ورکول کيږي. د لابراتوارونو لازم تجهيزات د ښوونځيو لپاره بوديجه د افغانستان د دولت له تياريږي او همدارنګه جنسي مرستي چه د ساينس ،رياضي او معلوماتي تکنالوژي لابراتوارونه په بر کي لري جذب او وهڅول به شي . د لابراتوارونو يو تکنيشن به موظف کړل شي تر څو د لابراتوارونو او موجوده توکو څخه مراقبت او مواظبت وکړي.

دوهمه برخه: د ساينس او اړيکتيايي او معلوماتي تکنالوژي د ښوونکو زده کړه د لابراتوارونو څخه د ګټي اخيستنې په اړه:

جزئي موخي:

- تر ١٣٩٠ل کال پوري د زده کړي د توکو اصلاح او پراختيا د لابراتوارونو د تکنيشنونو او د ساينس او معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي لپاره
- تر ١٣٩٠ل کال پوري د ساينس د ٣٤ مراکزو تاسيس په ولاياتو کي
- تر ١٣٩٣ل کال پوري د ١٤٠٠٠ لابراتوارونو د تکنيشنونو زده کړه
- تر ١٣٩٣ل کال پوري د رياضي او د ساينس د ٥٠سلني ښوونکو روزنه د لابراتوارونو او سيميزو مرستندويه درسي توکو څخه د ګټي اخيستني په اړه د لابراتوارونو په عملي ازمايشاتو کولو سره.

د لابراتواري ازمايښتو لارښود د رياضي او ساينس په مضامينو کې د ابتدايه ټولګيو لپاره پراختيا ورکول شوي. او د په لابراتواري ازمايښتو په اصلاح او پراختيا باندي کار د ساينس او رياضي د مضامينو د منځني او ثانوي ټولګيو لپاره او د لابراتوارونو څخه د حفظ او مراقبت لارښوونه جريان لري او تر ۱۳۹۰ل کال پوري به مکمل شي. د ټولو ولاياتو لپاره د ساينس يو فرعي مرکز په عنوان د ساينس او تکنالوژي د زده کړو د ملي مرکز الحاقيو په ۳۴ ولاياتو کي پر ۱۳۹۰ل کال پوري جوړيږي دغه مراکز به د ولاياتو په يو د مرکزي ليسو کي تاسيس کړي شي دا مراکز د ساينس او تکناوژي په لابراتواري تجهيزاتو مجهز شوي او د تکنيشنونو او دساينس، رياضي او معلوماتي تکنالوژي د ښوونکو لپاره تري ګټه واخستل شي.

په ښوونځيو کي د لابراتوارونو د تيارولو نه مخکي، به يو تکنيشن استخدام کړي شي. هغه تکنيشنونو چه نو استخدام کيږي د ساينس په ولايتي مراکزو کي د رياضي او تکنالوژي د لابراتوارونو څخه د مراقبت په اړه به په ښوونځيو کي وروزل شي ښوونکي به د ولايتي ساينس او تکنالوژي مرکزونو ته دعوت کړي شي تر څو د لابراتوارونو او د لابراتواري ازمايښتو په کولو کي چه د منځنيو ښوونځيو په نصاب کي راغلي دي زده کړه وګوري .

دريمه برخه: مديريت او همغږي:

جزئي موخي:

- تر ۱۳۹۰ل کال پوري د ساينس او تکنالوجي د زده کړو د ملي مرکز تاسيس
- تر ۱۳۹۰ل کال پوري د ساينس او تکنالوجي زده کړو د ملي مراکزو کارکونکو ته د مناسب کاري محل تيارول
- ۱۳۹۰ل کال پوري د يو ملي کادر روزل د ملي ولايتي مربيانو څخه
- ۱۳۹۰ل کال پوري د ساينس د مرکز ديتابيس رامځته کول د پلان د جوړولو، او د ساينس د کيټونو او د لابراتوارونو د توضيع د مراقبت لپاره
- د کلنيو عملياتي پلانونو خيرونه او پراختيا ،او د ساينس او تکنالوژي د ملي مرکز لپاره د څلورمياشتنيو او کلنيو راپوروبو بوديجه
- د پروګرامونو او پروژو شپږ مياشتني مرور کول او د پروژو د فعليتونو اصلاح او بياکتني تعيين شوي موخو ته د رسيدو په مخه

تر ۱۳۹۰ل کال پوري به د پوهني وزارت د ساينس مرکز د ساينس او تکنالوژي د ملي زده کړو په مرکز بدل شي يو پروپوزل د دي مرکز د جوړولو او وداني لپاره په کابل او د سرمربيانو روزني په اړه تيار شوي دي د چين دولت ته د تمويل لپاره ورکړل شوي . د ساينس او تکنالوجي دغه مرکز به په لابراتوار، د زده کړي تجهيزاتو، درسي توکو او ميزونو او چوکيو مجهز شي.

د افغان مربيانو يو اصلي ۲۴ کسيزه ټيم(چي د ليسانس تحصيلي سند او ۷ کاله کاري سابقه لري) ټاکل شوي او د شپږ مياشتو لپاره به د هيواد نه بهر زده کړي وګوري ، دغه مربيان د ساينس او تکنالوژي په ملي مرکزکي ګومارل شوي او د بهرنيو متخصصانو په مرسته به، د زده کړنيزو توکو به د سرمربيانو او د ساينس د ښوونکود روزلو پراختيا وعمومي دغه اصلي ټيم به د ۳۴ ولاياتو ۲۰۴ سرمربيانو ته زده کړه ورکړي او په ورستي مرحله کي به، د لابراتوارونو تکنيشنونو اود ساينس ښوونکو سرمربيانو ته په ۳۴ ولاياتو کي زده کړه ورکړي، د دي ښوونيزه دوري څخه ورسته به ، د ساينس او تکنالوژي ملي مرکز به د يو مشخص وخت لپاره په دوره اي توګه د ساينس او تکنالوژي ټاکل شوي شمير ښوونکو او

سرمربيانو ته به زده کړي ورکړي ، سرمربيان او د ساينس سر ښوونکي په هغه تحقيقاتو کي چي د مربيانو اصلي ملي ټيم له خوا واقع د ساينس او ملي تکنالوجي په مرکز کي به برخه واخلي .

تر ۱۳۹۰ل کال پوري، به يو ډيتابيس تيار کړي شي تر څو د هغي په مرسته مربوطه امور د لابراتوارونو په توضيع د پلان د لابراتواري ازمايشاتو د کاربرد په موخه مراقبت شي.

دا پروګرام د وزارت د نورو پراګرامونو په شان، د پروګرامونو د وضعيت تحليل او پرمختيا د ارزوني او د فعليتونو موثريت او د پوهني د ملي استراتيژيك پلان سر مطابق ، کلني عملياتي پلانونو ته پراختيا ورکوي. هر کال د ساينس او تکنالوژي ملي مرکز د ضرورت وړ تجهيزات او امکاناتو کلني بوديجه تياروي او د تدارکاتو برخو ته ئي تحويلوي. د هرو څلورو مياشتو کي د پرمختګ راپور او د پروګرام ستونزي د عملياتي پلان پر اساس تيار او جوړکړي او د عمومي پلان رياست او د وزارت د ارزيابي او رهبري په اختيار کي ورکړل شي. همدارنګه هر شپږمياشتي د پروګرام شپږميشتني فعاليتونه د جوري بررسي او ارزويني لاندي ونيول شي او دپايلو څخه به ئي د عملياتي پلانونو بهبود او تجديد نظر لپاره ګټه واخستل شي.

دریم پروګرام: تخنیکي او مسلکي زده کړې

کلي موخه

د مسلکي مهارتونو د تر لاسه کولو په موخه د ~~هېواد~~ هیواد او سیمي د بازارونو د سټنډرډ سره سم د ښځینه او نارینه وو لپاره د وړ او باکیفیته مسلکي او تخنیکي زده کړو برابرول څو د ~~هېواد~~ هیواد په انډولیز او عادلانه پرمختګ کې رول ولوبوي.

عمومي ستراتیژی:

دا چې د تخنیکي او مسلکي زده کړو موخه مهارتونه دي چې د بازار سټنډرډونه پوره کړي د مسلکي او تخنیکي زده کړو پروګرام د کار بازار څیړي او د هغي لپاره د کار د بازار له اړتیا سره سم نصاب او ځانګي تاکي او پرې بیا کتنه کوي او داډ تر لاسه کوي چې د تخنیکي او مسلکي زده کړو د مرکزونو فارغین په کار بازار کې د جذب وړتیا لري

د دې پروګرام له سترو تګلارو په تخنیکي او مسلکي زده کړو د پانګوني لپاره د خصوصي ځانګي هڅول دي. د کار د بازار د اړتیاوو بې‌لابېلي او لوړو وړتیاوو ته په پام سره خصوصي ځانګه د دولتي ځانګي په پرتله د کار د بازار له معیارونو سره په جوړولو کې پوره وړتیا لري.

د پوهني وزارت په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د نجونو شمولیت او د هغوی زیاتوالي ته ځانګړی پام لري او د عامه پوهاوي د پروګرام له لارې د نجونو لپاره دوړ مسلکي او تخنیکي ځانګو د رامنځته کولو هڅه کوي او په دې زده کړو کې د هغوی ونډه پراخوي.

همدا راز د پوهني وزارت په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د کلیوالو سیمو د زده کوونکو شمولیت ته ځانګړی پام کوي او له همدې امله د هغو سیمو د زده کوونکو لپاره چې له لرې سیمو راځي خصوصاً د انجونو لپاره د اسانتیاوو، هستوګني او اعاشي د برابرولو هڅه کوي او تخنیکي او مسلکي ښوونځي په ولایتونو کې پراخوي او په هري ولسوالي کې یو یو تخنیکي او مسلکي ښونځي جوړوي تر څو انجوني او هلکان په اساني سره مسلکي زده کړو ته لاسرسي ولري . د تخنیکي او مسلکي زده کړو پروګرام زیاتره د اوږد مهاله وخت لپاره(دوه یا پنځه کاله) پاملرنه کوي.

تخنیکي او مسلکي زده کړې د اوږدمهال لپاره د لنډمهالو ښوونیزو پراوونو په وسیله غځوي، خو د امکان په صورت کې د لنډمهاله حرفوي کورسونو د ترسره کولو لپاره د ښوونځیو له تجهیزاتو او وړتیاوو هم استفاده کېږي.

موخي:

- د ښوونځیو د زیاتولو له لارې د تخنیکي او مسلکي زده کړو لپاره د لاسرسي زیاتوالی په موخه د سیمیزو تخنیکي اکاډمیو له ۱۶ څخه تر ۳۲ ته ، د ولایتو تخنیکي ښوونځیو شمیر د ۳۸ نه ۱۰۲ وته او د ۳۶۴ تخنیکي ښوونځیو جوړول په ولسوالیو
- په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د زده کوونکو جذب چې په ۱۳۸۸کال کې ۱۹۵۰۰تنه وه په ۱۳۹۳کال کې به ۱۵۰ زره تنو ته زیات شي .
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د نجونو د شمولیت ۳۰سلنه زیاتوالی
- په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۱۰۰۰معلولو او معیبو زده کوونکو جذب
- د ښوونکو د اساسي وړتیاوو لوړوالی او د زده کوونو د ښوونیزو پایلو په ښه والي کې هڅه

- له دې چارې څخه ډاډ، چې لږ تر لږه ۴۰سلنه ښوونکي د وړتيا ازموينه په بريا ترسره کړي
- له دې چارې ډاډ چې لږ تر لږه ۸۰سلنه د مسلکي او تخنيکي زده کړو ښوونکي له فعالو ښوونيزو رويو څخه استفاده وکولای شي
- د کار د بازار له غوښتني سره سم د زده کوونکو د پايلو د وړتيا او د تدريس د کيفيت ښه والی او له عصري ميتودونو او نصاب څخه ګټه اخيستنه
- د تخنيکي او مسلکي مرکزونو او ښوونځيو تجهيز پر اساسي عصري ښوونيزو مهارتونو
- تر ۱۳۹۱ل کال پورې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د اداري د کارکونکو روزنه د پلان جوړوني،مراقبت ګزارش ورکونه او نورو ضروري مهارتونو په اړه

د پروګرام برخې:

1) د مسلکي او تخنيکي زده کړو لپاره لاسرسی
2) د زده کوونکو خدمات
3) د ښوونيزو توکو او نصاب بيا کتنه او پرمختيا
4) د مسلکي او تخنيکي ښوونکو روزنه
5) ښوونيزه څارنه
6) مديريت او همغږي

لومړی برخه: مسلکي او تخنيکي زده کړو ته لاسرسی:

<u>جزيي موخې</u>

- په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د جذب د زياتوالي لپاره د عامه پوهاوي د پروګرامونو جوړول د ۱۳۸۹ل کال څخه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې له ۱۶څخه ۳۲ ته د تخنيکي او مسلکي انستيتيوتونو زياتوالی
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې له ۳۸ څخه ۱۰۲ته د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو زياتوالی
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۳۶۴ بابو تخنيکي او مسلکي ښوونځيو جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د زده کوونکو لپاره له ټولو اړتياوو ځانګو سره، سره د ۱۰ تخنيکي او مسلکي ښوونځيو جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په تخنيکي او مسلکي ښوونځيو کې د ۱۵۰ زره(۳۰سلنه ښځينه) زده کوونکو جذبول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په تخنيکي او مسلکي ښوونځيو کې د ۸۸۰۰ ښوونکو ګومارنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د خصوصي برخو هڅونه په تخنيکي او مسلکي زده کړو د سرمايه ګزاري او حداقل د تخنيکي او مسلکي د ۵۰ اکاډميو فعالو لپاره
- د خصوصي صنعتي برخو سره د تفاهم او مقرراتو سره د ۹ ټولګي د فارغانو د تخنيکي زده کړو په موخه

د هيواد د اقتصادي پرمختګ او بيارغونې لپاره د مسلکي او کارکوونکي بشري ځواک د تامين په موخه د پوهنې وزارت غواړي تخنيکي او مسلکي زده کړو ته پراختيا ورکړي او په هغوی کې د شموليت کچه لوړه کړي. په دې برخه کې د پوهنې وزارت پالیسي دا ده چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې کابو ۱۲ او تر ۱۳۹۹ل کال پورې کابو ۹ سلنه د نهم ټولګي فارغين په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې شامل شي. وزارت همدا راز په پام کې لري د سيميزو تخنيکي او مسلکي ښوونځيو شمير (۱۰-۱۴ټولګي) ۳۲ ته او د ولايتي تخنيکي او مسلکي ښوونځيو شمير(۱۲-۱۰ټولګي) ۱۲۰ بابو ته زيات کړي همدارنګه وزارت په پام کې لري چې په هري ولسوالي کې (۱۰-۱۲ټولګي پوري) د تخنيکي او مسلکي زده کړو يو ښوونځي جوړ کړي. د غه ښوونځي به د تخنيکي او مسلکي زده کړو د لاسرسي په موخه زيات والي وکړي او د راتلونکو پنځه کالو په اوږدو کې به د ۵۴۰۰۰ تنه زده کوونکو لپاره د تخنيکي او مسلکي زده کړو لاره برابره کړي ، تخنيکي او مسلکي ښوونځي په دوه شفټونو کې فعاليت لري او هر ښوونځی په منځنۍ توګه شپاړس درسي ښوني ولري او په هر ټولګي کې د زده کوونکو منځنی شمېر پنځلس کسان وي.

په مسلکي او تخنيکي زده کړو کې د ښځينه وو د شموليت د زياتوالي لپاره به د عامه پوهاوي پروګرامونه له ښوونيز او روزنيز راډيو او تلويزون او نورو رسنيو څخه خپاره شي څو خلک د دې زده کړو په اهميت وپوهيږي. همدا راز به په ښوونځيو کې د پوهاوي پروګرامونه په ليسو او ښوونځيو کې په د هېواد د ټولنيزو او کلتوري شرايطو سره سم د نجونو لپاره جوړ او پياوړي شي.

د اساسي قانون او پوهنې وزارت د قانون له مخې او همدا راز په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د خصوصي څانګې د پياوړتيا د تګلارې له مخې پوهنې وزارت د دې ډول ښوونځيو د ثبت او راجستر لپاره ساده پروسه جوړوي او هغوی تر خپل ملاتړ لاندې راولي. د خصوصي ښوونيزو مؤسسو د ګډو کاري کمېټو جوړول، د خصوصي زده کړو لپاره د دونر مؤسسو د مرستې جذبول، د ښوونيز نصاب برابرول، د ~~بېلابيلو بيلابيلو~~ مؤسسو او ښوونيزو څانګو لپاره تعليمي پلانونو او درسي مفرداتو راټولول نور پلانونه دي. د پوهنې وزارت به هغه پاليسي غوره کړي چې د هغې په مطابق د ۹ ټولګيو زده کوونکي د تحصيل لپاره په خصوصي موسساتو کې د بورسونو څخه برخمند شي.

د ښوونځيو او انستيټيونو د شمير زياتوالی د تخنيکي او مسلکي ښوونکو د شمېر زياتوالي ته اړتيا لري. د پوهنې وزارت د پاليسی له مخې په ۱۳۹۳ل کال کې بايد د زده کوونکي شمير د ښوونکو په پرتله ۱۳کسان وي. له همدې امله پوهنې وزارت غواړي په راتلونکو پنځو کلونو کې ۸۸۰۰ نوي ښوونکي استخدام کړي او بالاخره تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ښوونکو ټول شمېر تر ۹۷۴۶ کسانو پورې رسيږي. او ښوونکي د هغوی د تخصص له مخې په بېلابېلو ښوونځيو کې د اړتيا له مخې ګومارل کيږي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو تنخواګاني به د کار له بازار سره په سيالی کې لوړې شي، که نه وي نو مسلکي ښوونکي نه شي جذبيدای.

وزارت به د تخنيکي او مسلکي استاذانو تنخواګانو ته د رتبو او معاش د سيستم د تطبيق له لارې زياتوالي ورکړي او د بعضې سيمو لپاره به د لرې سيمو امتيازات تر سره او کدري تنخواګاني به ورته برابري کړي شي.

همدا راز وزارت غواړي چې د هر مرکز لپاره چې جوړيږي په اوسط ډول درې غير تدريسي کارکوونکي به پکې کار کوي، په پايله کې به په پنځو وروستيو کلونو کې لازمه وي چې څلور سوه شل کارکوونکي وګومارل شي.

په هر ولايت کې لږ تر لږه د تخنيکي او مسلکي زده کړو يو مرکز جوړيږي او په يو شمېر ولايتونو کې به د محلي صنايعو لپاره د تخنيکي او مسلکي زده کړو سيمه ايز مرکزونه له متناسبو اړتياوو او ورتياوو سره جوړ شي.

دوهمه برخه: د زده کوونکو خدمات:

جزئي موخي

- تر ۱۳۹۳ل کال پوري د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ۴۵ زره زده کوونکو ته د اعاشي او اباتي اسانتياوي برابري کړي

د ځوانانو د لاسرسي زياتوالي تخنيکي زده کړو ته د پوهني د وزارت يو د اصلي موخو څخه بلل کيږي د هغه ځايه چي په کليو کي د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو د جوړولو امکانات نشته ، د پوهني وزارت په پام کي لري تر څو د اعاشي او اباتي اسانتياوي د ۴۵ زره زده کوونکو لپاره (د تخنيکي او مسلکي زده کړو ۵۰سلنه زده کوونکي په سيميزو او ولايتي ښوونځيو کي) تياري کړي تر څو وکولي شي د روستايي سيمو د زده کوونکو شموليت ته زياتوالي ورکړي. د دغي اسانتياو زياتوالي کولي شي چي د انجونو شموليت ته په کليوالو سيمو کي زياتوال ورکړي.

دريمه برخه: د ښوونيزو توکو او نصاب بياکتنه او پراختيا:

<u>جزيي موخي</u>

- د کار د بازار په اړه څيړنه او د تخنيکي او مسلکي زده کړو لپاره د نصاب او څانګو ټاکلو په موخه.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د کمپيوټر، بانکدارۍ، سوداګريز اقتصاد او هوټلوالۍ لپاره د نويو څانګو د نصاب پراختيا
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ښوونيزو څانګو اداره او مديريت، راديو او تلويزيون، د سرك جوړني د ماشين الاتو جوړول ، حسابداري او انجينري د نصاب بيا کتنه
- د بيلابيلو تخنيکي او مسلکي څانګو لپاره د نويو ښوونيزو او درسي کتابونو تاليف او برابرول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ټولو زده کوونکو لپاره د ښوونيزو او درسي توکو چاپ او وېش
- د اړتيا وړ توکو برابرول، د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو تجهيز او له دې چارې ډاډ، چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې به لږ تر لږه ۳۰سلنه زده کوونکي تجهيزاتو ته لاسرسی ولري
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د تخنيکي او مسلکي څانګو د هر يوه لپاره د ملي ستندرډ په سيستم د ازمويني تر سره کيدل

د تخنيکي او مسلکي پراوونو د نصاب او څانګو د ټاکني لپاره به ټوليزې څيړني د کار د بازار په برخه کې د جتماعي امورو او کار وزارت او د مهارتونو د پراختيايي پروګرام په مرسته له اړتيا سره سم تر سره شي. څانګې به پر مخ لاړې شي چې فارغان يې وکولای شي د کار په بازار کې ځانونو ته کار ومومي. او د هغوي تخصص د بازار د ضرورت په اړه وي. همدا راز د څانګو او نصاب بيا کتنه به داسې وشي، چې د کار د بازار لپاره لازمې وړتياوې پياوړې کړي. د انسټيټيوټونو دوه کلنو او د ليسو درې کلونو پراوونو ډله بندي به د کار د بازار له ټوليزې سروې او د زده کوونکو له علاقې سره سم تر سره شي. د څېړنو مرکز به په دوامداره توګه د کار د بازار اړتياوې او د تخنيکي زده کړو د فارغانو وضعيت وڅېړي او له پايلو به يې د پلان په برخه کې کار واخلي.

تر سره شوو ځېړنو ته په پام سره په د ټکنالوجی او کمپيوټر، بانکوالی، سوداګريز اقتصاد او هوټلداری په برخه کې د نصاب پرمختيا به د تخنيکي او مسلکي زده کړو په لومړيتوب کې دي . همدا راز به د مديريت، راډيو تلويزون، د ماشين آلاتو ترميم او نورو مهندسي پروګرامونو په نصاب کې به په راتلونکو پنځو کلونو کې نوي اصلاحات راوړل شي. د ښوونيز نصاب په ۱۳ او ۱۴ ټولګيو کې به د ښووني طريقه زياته کړي شي تر څو د دې ټولګيو زده کوونکي وکولي شي په تخنيکي و مسلکي ښوونځيو کې د ښوونکو په حيث وګمارل شي د هري څانګې نصاب به د مجربو استاذانو له خوا يو د انستيتوټ کې پراختيا ومومي او وروسته به د ټول هيواد په کچه تر سره شي

د نصاب د پراختيا نه به ورسته درسي کتابونه او ښوونيز توکي به په راتلونکو پنځو کلونو کې د ټولو تخنيکي او مسلکي زده کړو د څانګو لپاره وليکل شي او له چاپ وروسته به پر ښوونځيو زده کوونکو وويشل شي

دې ته په پام سره چې تمه کېږي کابو ۶۰سلنه تدريس په تخنيکي او مسلکي مرکزونو کې په عملي توګه تر سره شي. تر۱۳۹۳ل کال پورې کابو له دريو د يوې برخې د تخنيکي او مسلکي ښوونځي به په مدرنو تجهيزاتو وپوښل شي. او د بوديجې د موجوديت په صورت کې به زيات ښوونځي په مدرنو تجهيزاتو وپوښل شي.

نو دې چارې ته په پام سره د اړتيا وړ ورتياوې په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې په هره برخه کې بې‌لابېلې دي، د تخنيکي او مسلکي زده کړو پروګرام غواړي د هرې څانګې د نصاب له پرمختيا وورسته د هغې څانګې لپاره د نصابونو له مخې ستندرډ ازمويني تر سره کړي څو د زده کوونکو د مسلکي او تخنيکي زده کړو کيفيت هم معلوم شي او په لومړي کال کې د زده کوونکو د جذب سلنه په اړوندو برخو کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د معينيت ځېړنه تر سره کړي. او د زده کوونکو څخه د تحصيل د فراغت په وخت کې غوښتنه کيږي چې د تحصيل څخه ورسته د کار د اشغال په صورت کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو رياست ته راپور ورکړي

څلورمه برخه: د تخنيکي او مسلکي ښوونکو روزنه:

<u>جزئي موخې</u>

- د لنډمهاله روزنيزو پروګرام پرمختيا او د مسلکي او تخنيکي مرکزونو لپاره د تخنيکي ملاتړ سيستم
- د تخنيکي او مسلکي مرکزونو ټولو ښوونکو ته د تدريس د ميتود په اړوند د خدمت پر مهال لنډمهاله زده کړه
- د هېواد د پوهنتونونو له لارې د ليسانس په کچه له څوارلسم څخه د فارغينو، ۱۵۰تنو ښوونکو د تحصيلي سويې لوړتيا
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو لپاره د ملي لياقت ازموينه تطبيقيږي.

د تخنيکي او مسلکي زده کړو پروګرام په پام کې لري چې د ښوونکو د وړتيا د لوړېدو په برخه کې لنډ مهاله روزنيز پروګرامونه تر لاس لاندې ونيسي. په هره څانګه کې مسلکي استاذانو ته د کابل په يوه انستيټيوټ کې، چې نصاب په څانګه او بيا کتنه کې د پراختيا دنده ده پر غاړه لري دنده ده ورکول کېږي څو د يو شمېر ښوونځيو د ښوونکو له تدريس ليدنه وکړي او د هغوی کمزوری او ستونزې وپېژني او پر بنسټ يې لنډمهاله روزنيز پروګرامونه جوړ کړي

همدا راز د ښوونکي د روزني د رياست په همغږۍ او د هغوی له تخنيکي ورتيا په ګټي اخيستني سره، تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ټولو ښوونکو لپاره د تدريس د شيوې په اړه لنډ مهاله کورسونه جوړيږي، څکه د روزنيز کيفيت ښه والی له سمون پرته شونی نه دی .

دې ته په پاملرني سره چې د تخنيکي او مسليکي تعليماتو شاوخوا ۵۸ سلنه استادان له ليسانس ټيټه تحصيلي سويه لري او د دې پروګرام د ښوونکي د تربيې ځانګه په پام کې لري چې د هېواد د پوهنتونو له لارې د ۱۴م فارغينو د ۱۵۰تنو استادانو تحصلي سويه د ليسانس په درجه لوړه کړي. همدا راز د تخنيکي او مسلکي زده کړو د کيفيت د ښه والي لپاره ۱۰۰تنه استادان د ليسانس له درجې ماسټرۍ ته د له هېواده بهر د تحصلي بورسونو له لارې ارتقا ورکړي.

پنځمه برخه: ښوونيزه څارنه:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د تخنيکي او مسلکي زده کړو له مرکزونو د ښوونيزې څارنې د سيستم سمون
- د ښوونيزې څارنې په نوي سيستم کې د ښوونيزې څارنې د غړو روزنه د ۱۳۹۳ل کال څخه
- د تخنيکي او مسلکي زده کړو له مرکزونو ښوونيزه څارنه لږتر لږه په کال کې درې ځلې

د تخنيکي او مسلکي زده کړو له مرکزونو د ښوونيزې څارنې سيستم زوړ دی او سمون ته اړتيا لري څو د تخنيکي او مسلکي روزنې د کيفيت ښه والي ته پاملرنه وشي. ځانګړي شاخصونه او فورمې بايد جوړې شي، د څارنې نوی سيستم بايد د څارنې غړو ته روزنه ورکړي.

د څارنې غړي بايد په مرتب ډول لږ تر لږه په کال کې درې ځله له مرکزونو ليدنه وکړي، فورمې ډکې کړي، دغه څارونکي به اړين معلومات را غونډ کړي او ښوونکو او د مرکز مسوولينو ته لازمې لارښووني وکړي. او د را غونډ شويو معلوماتو او ليدنو پر بنسټ کره راپور چمتو کړي او ستونزې په لنډ ډول د تخنيکي او مسلکي معينيت چارواکو ته د پروګرامونو د کيفيت د لوړولي لپاره وړاندې کړي.

شپږمه برخه : مديريت او همغږي:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د تخنيکي او مسلکي زده کړو پروګرام طرزالعملونه او لوايح او ټولي پاليسی بيا ارزول کېږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې ټول اداري کارکوونکي، د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو اداري کارمندان او د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو د څارنې ۵۰ تنه غړي د وړتيا د لوړېدو له پروګرامونو څخه برخمند شي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د تخنيکي او مسلکي زده کړو ټولو کارکوونکو ته مناسب کاري چاپېريال برابريږي
- د تخنيکي او مسلکي پروګرامونو د کلني عملياتي پلانونو پراختيا او خپراوي سره د بوديجې ، د درې مياشتنيو او کلنيو راپوررونو.

- د پروګرام د پروژو د فعاليتونو اصلاح او د پروژو او پروګرامونو شپږ مياشتينۍ ارزونه او بيا کتنه د اړتيا په صورت کې.
- د تخنيکي او مسلکي زده کړو لپاره د ډيټابيس پراختيا
- له ټولو هغو ارګانونو سره د دري مياشتنيو ناستو جوړول او همغږي کول، چې د تخنيکي او مسلکي زده کړو په پروګرام کې ښکېل دي.

د پروګرام په تقنيني اسنادو کې لوايح او طرزالعملونه تل تر ارزونې او مشورې لاندې نيول کېږي او د اړتيا په صورت کې به تر بيا له سره کتنې لاندې ونيول شي. دغه ارزونې او مشورې په مشارکتي پروسو کې او د ځينو هېوادونو د تجربو پر بنسټ او د دې اسنادو د تطبيق د مخينې له مخې به تر سره شي. دغه اسناد د پوهنې وزارت د ويبپاڼې له لارې د خلکو او مراجعينو په واک کې ورکول شي.

د تخنيکي او مسلکي څارونکو او اداري کار کوونکو، د دې پروګرام ټولو اداري کار کوونکو، د ښوونځيو مديرانو او د دې پروګرام ۵۰ څارونکو ته د زده کړې پروګرامو نه جوړيږي، دغه زده کړې د مديريت موضوعات او د څارنې د ميتوډ پراختيا په برکې لري.

دغه پروګرام د وزارت د نورو پروګرامونو په څېر، د پروګرامونو د حالت او څېړنې او د پرمختګ د فعاليتونو د اغېزمنتوب او د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان سره سم، د کلنيو عملياتي پلانونو ته پراختيا ورکوي همداراز هر کال، تخنيکي او مسلکي معينيت د دغي امکاناتو او تجهيزاتو لپاره بوديجه تياروي او د وزارت د تدارکاتو رياست ته ئي تسليموي. او په پاې کې د کال په هره برخه کې د پرمختګونو او ستونزو پر اساس راپور چمتو کوي او د پلان او ارزونې د عمومي رياست او د وزارت د رهبرۍ په واک کې يې ورکوي. همدا راز د پروګرام شپږ مياشتني فعاليتونه تر سره ارزونې او بيا کتنې لاندې نيول کېږي، چې له پايلو يې د عملياتي پلانونو په بيا کتنه او پراختيا کې ګټه اخيستل کېداى شي.

همدا راز ټوليز ډيټابيس د مسلکي او تخنيکي زده کړو د فعاليتونو لپاره تيارشي. دا ډيټابيس به د افغانستان د پوهنې د معلوماتي سيستم يوه برخه وي او ټولې شمېرې او معلومات به په دې ډيټابيس زيرمه وي او د ساتنې او ارزونې او پلان جوړ لپاره به تر ګټه واخستل شي. د پروګرام معلومات به د ښوونې د څارنې له غړو له خوا د تخنيکي او مسلکي مرکزونو څخه ټول او مرکز ته ليږدول کيږي.

له نورو ارګانونو سره د همغږۍ لپاره بايد تخنيکي او مسلکي زده کړې په پروګرام کې وي او د کال د هرو دريو مياشتو په موده کې به همغږي کېږي. دا غونډې به د لوړو زده کړو، کار او ټولنيزو چارو، د مرستندويه مؤسسو او دونرانو او خصوصي تخنيکي مؤسسو د استازو په ګډون تر سره کيږي.

ځلورم پروګرام: د لیك لوست (د سواد) زده کړه

کلي موخه

له ځنځلس کلنو د پورته عمرونو خاوندانو ته د لیک لوست (سواد) خدمات د هغوي د بلقوه وړتیاو او زده کړې لوړتیا په موخه تر څو هغو وکولي شي په جامعه او اجتماع کې یو فعال او ښه رول ولري .

د پنځو راتلونکو کلونو پلان:

عمومي ستراتیژي

د عمومي زده کړو له اوسنیو ښوونځیو څخه د سواد د زده کړې د فعالیتونو د ملاتړو مرکزونو په توګه د کورسونو د جوړولو او یا هم د بې سوادۍ د ستونزې د حل لپاره د مرکز په توګه ګټه اخیستل کېږي او د همدې ښوونځیو له ښوونکو څخه به د ښوونځي د درسونو له خلاصېدو وروسته د سواد د زده کړې په کورسونو کې د زده کړې لپاره په حق الزحمې سره کار واخیستل شي .همدا راز به له جوماتونو او تکیه خانو څخه هم د کورسونو په توګه او له ملا امامانو څخه د ښوونکو په توګه استفاده وشي.

د سواد د زده کړې له سیمه ایزو مرکزونو څخه په د سواد د زده کړې د پروګرام د پلي کېدو لپاره کار واخیستل شي .دا مرکزونه د څو کارونو لپاره په کار وړل کېږي د ولسي غونډو د ځای په توګه به هم تر ې ګټه اخیستل کېږي او هلته به د سواد د زده کړې زده کوونکي نور څه هم زده کوي.

د سواد دزده کړې د کورسونو تمرکز به له ښارونو څخه کلیوالو سیمو ته زیات شي او د معلولینو، معیوبینو او کوچیانو په څیر ګروپونو ته به ځانګړی پام وشي، او د سواد د زده کړې په کورسونو کې به زده کړې ته وهڅول شي.

د سواد زده کړو ته د خلکو د هڅولو او د زده کونکو د زیاتولو په موخه به د عامه پوهاوي پروګرامونه پیاوړي شي او له رسنیو څخه په تېره بیا ښوونیز او روزنیز تلویزون، جوماتونو، او ښوونځیو څخه به خلک وهڅول شي او له هغو به استفاده وشي.

د سواد دزده کړې د کورسونو د کیفیت د ښه والي او د شمولیت د زیاتوالي لپاره په ښوونیزو توکو بیا کتنه کېږي او د خلکو له ژوند سره نږدې او تړلي موضوعات پکې ځایږي او د بېلابېلو ګروپونو لکه کروندګرو یا نورو لپاره د هغوی د ژوند مهارتونو په پام سره سم به په دې موضوعاتو بیا کتنه کېږي.

د سواد د زده کړې په کورسونو کې د شمولیت د زیاتوالي لپاره پوهنې وزارت د خوراک، روغتیا ساتنې او د نباتاتو د تخمونو په څېر یو شمېر هڅونکي پروګرامونه هم د کورس غړو ته په تېره بیا ښځینه وو ته په پام کې لري او د هغې د ویش لپاره به هم روڼ او اغیزمن میکانیزم رامنځته کړي.

د سواد د زده کړې پروګرام به په دولتي او نادولتي ادارو کې د سواد د زده کړې د کورسونو د پلي کولو لپاره وهڅول شي او په عین حال کې به د مشرتابه، همغږۍ او څار وړتیا هم لوړه شي . همدا راز په پام کې ده چې معلوماتي سیستم د سواد دزده کړې د پرمختیا لپاره د سواد د زده کړې د معینیت او نورو دولتي او نادولتي مؤسسو لخوا هڅه وشي.

د سواد دزده کړې د کورسونو د اغیزمنتوب د داډ د تر لاسه کولو او له دې چارې د داډ لپاره چې د کورس په پای کې زده کونکي په لیکلو او لوستلو او ابتدایي حساب پوهېږي که نه؟ معیاري ارزونه به تر سره کېږي او په پراخه پیمانه به پلي کېږي.

د پوهني قانون ته په پام سره د بې سواد يا کم سواده دولتي او يا غيردولتي کارکوونکي لپاره د سواد زده کړه اجباري ده .له همدې امله پوهني وزارت له دې وزارتونو او دولتي او نادولتي مؤسسو سره مرسته کوي څو د سواد د زده کړې د کورسونو د جوړولو لپاره اړوندې اسانتياوې رامنځته کړي .خپله د پوهني وزارت د بې سواد يا کم سواد قرار دادي کارکوونکي لپاره د سواد زده کړه په لومړيتوب کې ده.

د سواد د زده کړې ښوونځي چې پکې د عمومي زده کړو نصاب تدريس کيږي عمومي تعليماتو ته وړل کيږي او د ولايتونو د پوهني رياستونو تر څار لاندې د وزارت په مرکز کې فعاليت کوي.

د سواد د زده کړې د ښوونکو د وړتيا د لوړولو لپاره اغيزمن سيستم په بې‌لابېلو سويو جوړ شوی او پلی به شي څو د سواد دزده کړې د پروګرامونو کيفيت لوړ شي.

د پروګرام موخې:

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د سواد دميزان زياتوالي ۱۵کاله او لوړ د ۴۸سلنې ته(۴۳سلنه ښځينه او ۵۴سلنه نارينه)
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږ تر لږه درې ميليونه او شپږسوه زره بې‌سوادو ته زده کړه
- د دې پروګرام لږ تر لږه ۶۰سلنه برخه بې سواده نجونې دي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږ تر لږه ۷۰سلنه زده کونکي ښوونيز پروګرامونه بشپړوي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د حرفوي زده کړو تيارول ۳۶۰زره کسانو ته (يا د سوادزده کړې ۱۰سلنه زده کوونکو ته)
- په ۱۳۹۳ل کال کې د سواد دزده کړو د فارغانو د پايلو ښه والی د ۵۰سلنې نه ۸۰سلنه ته

د پروګرام برخې:

1) سواد ته انډوليز لاسرسی
2) د ښوونيزو توکو او نصاب بيا کتنه او پراختيا
3) د سواد د زده کړې د ښوونکو او څارونکو روزنه
4) تعليمي څارنه
5) د پروګرام همغږي او مديريت

لومړی برخه: سواد ته انډوليز لاسرسی:

<u>جزيي موخې</u>

- د رسنيو، جوماتونو او ښوونځيو له لارې د سواد د زده کړې د ګټو په اړه د عامه پوهاوي کول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د څه د پاسه ۳،۶۰۰،۰۰۰ زده کونکو انډوليز جذب
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په عمومي ښوونځيو کې د لس زرو سواد زده کړو مرکزونو او په جوماتونو کې د زرو سواد زده کړو مرکزونو جوړول

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د هيواد په ټولو ولسواليو کې د ۴۱۲ سيمه ييزو مرکزونو جوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۱۴۰زره الحاقيه او د سواد د زده کړو د مرکزونو انډوليز رامنځته کېدل
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د کتي ور شل زرو مرکزونو د جوړول لپاره د نورو دولتي او خصوصي ارګانونو هڅول د هغوي د موجودو بيسوادو کارکونکو لپاره
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۲۸۵۰ تنه د نوي دايمي ښوونکي د يوولس زرو قراردادي ښوونکو ګومارل.

سواد د هر چا حق دی خو ډېری بی سواد خلک يي په اهميت او ګټه نه پوهيږي او بايد هغوی وهڅول شي څو د سواد د زده کړې په کورسونو کې شامل شي، د دې موخې لپاره لازمه ده چې د عامه پوهاوي پروګرامونه د رسنيو له لارې له راديو او تلويزون او د ديني علماوو، جوماتونو او تکيه خانو له لارې پلې شي څو خلک د سواد په ګټه وپوهيږي او په دې کورسونو کې د ګډون لپاره بشپړ پوهاوی ولري .همدا راز هغه کسان چې په کورسونو کې شامل شوي دي هم بايد وهڅول شي څو په منظم ډول په کورسونو کې ګډون وکړي او د ليک لوست او حساب وړتيا لوړه کړي.

همداراز وزارت په پام کې لري تر څو سواد زده کړې د پروګرامونو تطبيق د وزارت له همکارانو له خوا لکه(د سواد زده کړې ابتکار د ژوند د لوړ والي لپاره "," د جامعې د وړتيا لپاره د سواد زده کړه" او نورو پروګرامونو(LIFE, ELA, LCEP) د زده کړل شو تجرباتو او درسونو څخه به د خلکو د سطح د لوړيدو لپاره ګټه واخلي .

همدا راز وزارت په پام کې لري چې د خلکو د هڅولو لپاره د لازمي بوديجې په صورت کې د خوراک په څير هڅونکي تولګي هم د کورسونو د شاملينو په تېره بيا د ښځينه وو لپاره برابر کړي او د هغې د ويش د متاوزن او اغيزمن ويش لپاره هم روڼ ميکانيز رامنځته کړي څو داډ حاصل شي چې دا هڅونکي تولګي په ريښتيا سره په کورسونو کې د شموليت د زياتوالي لامل شوې او هغه شاملين چې له دې هڅونکو توکو استفاده کوي ريښتيا هم په منظمه توګه په کورسونو کې برخه اخلي او نهايتاً باسواده کيږي کنه؟

د سواد دزده کړې د پروګرامونو وړتيا ته په پام سره کلي موخه چې ۴۸سلنې ته د کچې زياتوالی دی. د پوهنې وزارت بايد په پنځو کلونو کې لږ ترلږه دري ميليونه د سواد د زده کړې زده کوونکي جذب او وروزي .بالاخره که په اوسط ډول په هر کورس کې پنځه ويشت زده کوونکي وروزل شي نو لازمه ده چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې به ۱۲۰زره کورسونه جوړ شي .دا کورسونه به د عمومي زده کړو د ښوونځيو، جوماتونو او د خلکو د کورونو په ګډون په بېلابېلو ځايونو کې جوړ شي .د دې موخې لپاره په پام کې ده چې لږ تر لږه ۱۰زره د عمومي زده کړو ښوونځي په ټول هېواد کې او همدا راز زر جوماتونه د سواد د زده کړې د مرکزونو په توګه وکارول شي.

همدا راز د سواد زده کړې پروګرام په پام کې لري چې د معمولي کورسونو نه سربيره، د ۳۶۰زره سواد زده کړې زده کوونکو لپاره حرفوي کورسوه هم داير کړي د دغه کورسونو موخې د سواد او فرفه په يو وخت کې زده کړه ورکول دي تر څو له يو خوا د خلکو علاقه زياته شي او له بلې خوا د خلکو د کار موندلو د وړتيا موجب په بازار کې کيږي د سواد زده کړې کورسونه به هڅه وکړي تر څو د سواد زده کړې کورسونه د ټولو خلکو لپاره خصوصاً د خاصو احتياجمنو او کوچې زده کوونکو لپاره برابر کړي، همدا راز د پوهنې وزارت له قانون سره سم وزارتونه او نور دولتي او نادولتي ارګانونه هم بايد وهڅول شي چې مرسته وکړي څو د سواد دزده کړې کورسونه د د دې ادارو د کارکوونکو لپاره هم جوړ کړای شي. اټکل کيږي چې کابو ۵۰زره دولتي کارکوونکي بې سواده دي او بالاخره

کابو دوه زره کورسونه باید د هغوی لپاره جوړ شي . همداحال وزارت په پام کې لري چې د یو ملي مرکز پراختیا امکان د سیمیزو سواد زده کړې پروګرامونو لپاره د ارزونې لاندې ونیسي.

که وغواړو چې په پنځو کلونو کې کابو ۱۴۰ زره کورسونه جوړ کړو او د کورسونو شمېر په پرله پسې توګه ډېر شي اټکل کېږي چې په ۱۳۹۳ل کال کې به کابو ۳۰ زره کورسونه فعال وي .دا چې هر قراردادي ښوونکی کولای شي په اوسط دوه کورسونو ته درس ورکړای شي په ۱۳۹۳ل کال کې به ۱۵زره ښوونکو ته اړتیاوي .په ۱۳۸۸ل کال کې د بست ویش ته په پام سره د سواد دزده کړې پروګرام ۴۲۵۰ رسمي ښوونکي لري د دې لپاره لازمه ده چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې کابو ۲۸۵۰ دایمي ښوونکي او یوولس زره قراردادي ښوونکي د سواد دزده کړې لپاره استخدام کړي.

دوهمه برخه: د ښوونیزو توکو او نصاب بیاکتنه او پراختیا:

<u>جزیي موخې</u>

- په نصاب کې د بیاکتنې لپاره د سواد د زده کړې د اغیزمنتوب په برخه کې څېړنه
- تر ۱۳۹۳ل کال کې د درسمي کتابونو او تعلیمي نصاب د پراختیا په برخه کې بیاکتنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د سواد دزده کړې د ۲،۷ زده کوونکو لپاره ، ۳۰ زره د ښوونکو لارښود او ۳۶۰زره د حرفوي کورسونو لپاره درسي کتابونو چمتوکول.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د لږ تر لږه پنځوس سلنې زده کوونکو لپاره د ښوونیزو توکو برابرول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د سواد د زده کړې د کورسونو فارغینو ته د شهادتنامو او د هغوی د استعداد د ارزونې د سیستم رامنځته کول

لکه څنګه چې د تګلارو په برخه کې یاد شول د سواد د زده کړې پروګرام په پام کې لري چې په پرله پسې توګه د سواد د زده کړې په نصاب کار وکړي څو د درسي کتابونو او ښوونیزو توکو کیفیت ښه کړي .وزارت ته به د نورو هیوادونو د صحیح میتوډ او تجربو په کار واچوي او د هغې هیودونو څخه به د سواد د زده کړې په اړه تحقیق وکړي اودلازمه ده چې اوسنی ښوونیز نصاب وارزول شي او د څېړنو او ارزونو د پایلو له مخې د نصاب د ښه والي لارې چارې او د درسي توکو په اړه ګټه وخلي.

درسي کتابونه باید د لوړ سن خلکو لپاره ډېر جذاب او ګټور وي .د همدې موخې لپاره درسي کتابونه باید د لوړ سن خلکو د ورځنې ژوند سره اړیکې ولري لکه بېلابېلې روغتیایي او مسلکي زده کړې او داسې نور .همدا راز د سواد د زده کړې پروګرام په پام کې لري چې د سواد د زده کړې بېلابېل درسي کتابونه د زده کوونکو لپاره برابر کړي د بېلګې په توګه د ښځو لپاره بېلابېل درسي کتابونه او د کروندګرو لپاره هم بېلابېل موضوعات .البته ټول درسي کتابونه به یو ډول درسي چوکات ولري .همدا راز ښوونیز درسي کتابونه به پراختیا ومومي او د ښوونکو لارښود کتابونه به هم په وړ بدلونونو سره بیا وکتل شي . او د داډ حاصلول ددې نه چې موجوده درسي کتابونه د زده کوونکو د احتیاجونو سره نږدې والي لري او د هغوی زده کړې پیاوړي کوي ، زده کوونکي به د درسي کتابونو په طراحي کې سهم واخلي. په هر کورس کې دوه کتابونه د زده کوونکو په اختیار کې ورکول کیږي، د همدې لپاره، په راتلونکو پنځه کلونو کې به څه دپاسه ۷۲۰۰زره درسي کتابونه چاپ او وویشل شي، انتظار ورلکیږي چې د لارښود کتابونو عمر دوه کاله وي . د ښوونکې د روزنې ۳۰ زره لارښود کتابونو ته اړتیا ده د سواد د زده کړې د معملوي کتابونو نه برسیره ، د سواد زده کړې د حرفوي کورسونو لپاره هم ۳۶۰زره درسي کتابونه چاپ او پر زده کوونکو به وویشل شي.

همدا راز د سواد د زده کړې پروګرام ته په پام کې ده چې درسي کتابونه او توکي چمتو او ۵۰سلنه زده کوونکو یعنې ۱,۸ میلیونه کسانو ته وویشل شي .د دې موخه دا ده چې درسي توکي له سواد زده کوونکو سره مرسته وکړي چې ښه سواد زده کړي.

د سواد د زده کړې پروګرام په پام کې لري چې د سواد دزده کړې د فارغینو د سټنډرډ ارزونې او د هغوی د شهادتنامو د جاج لپاره هم پروګرام پلی کړي .د سواد د زده کړې له کورسونو د فارغینو لپاره که یې د اساسي تعلیماتو شرایط پوره کړي وي کولای شي د اساسي زده کړو په څلورمو ټولګیو کې هم ځای ورکړل شي.

دریمه برخه: د لیک لوست (سواد) د زده کړو د ښوونکو او څارونکو روزنه:

<u>جزیي موخې</u>

- تر۱۳۸۹ل کال پورې د ښوونکو او څارونکو لپاره د نصاب او درسي توکو چمتو کول
- تر۱۳۸۸ل کال پورې د سواد دزده کړو د ښوونکو د روزنې انستیټیوټ جوړول
- په هر کال کې په ولایتونو او ولسوالیو کې د ۴۱۲ ترینرانو روزل
- په مضمونونو کې او د تدریس د میتوډ په اړه هر کال د ټولو ښوونکو کلنۍ روزنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ځانګړو لوي عمر لرونکو زده کوونکو لپاره د درې ژبو ښوونکو روزل

دا چې د سواد دزده کړې د کورسونو زده کوونکي لویان دي او د لویانو د تدریس ډولونه د ماشومانو د تدریس له ډول سره توپیر لري نو په کار ده چې د هغوی لپاره ځانګړی نصاب او ځانګړي درسي توکي او ښوونکي وروزل شي .دا نصاب به د سواد د زده کړې د پروګرام او د سواد د تدریس میتودونه او تګ لارې او همدا راز د پرمختللي ښوونې ارزونې او میتودونه هم ولري .هر کال د ښوونیزو څارونکو د څارنو د پایلو له مخې د نوې ښوونې لپاره ښوونکي باید وروزل شي.

دا چې په پوهنتونونو او دار المعلمینونونو کې د لویانو د تدریس لپاره ځانګړی میتود نشته نو اړتیا ده چې د ښوونکو د ورتیاوو د لوړلو لپاره د سواد د زده کړې د روزلو یو انستېټیوټ په ۱۳۹۰ل کال کې جوړ شي . او سربیره د نورو فعالیتونو، دا انستیټوټ د سواد زده کړې د ښوونکو سویه او وړتیا به هم وټاکي.

هر کال لومړی ۴۱۲ ترینران په ولایتونو کې د دې پروګرام له لارې روزل شي او بیا به هغوی د هېواد ~~بېلابېلو بیلابیلو~~ سیمو ته ځي او هلته به د سواد دزده کړې ښوونکو ته روزنه ورکوي .په دې توګه به هر کال یو ځل ټول ښوونکي د تدریس او پوهې نوي اصول او لارې چارې زده کړې کوري .

د معلولو زده کوونکو د سواد د لپاره لازمه ده چې کابو درې زره ښوونکي په ځانګړو لارو چارو سره پورته ګروپونو ته د زده کړې لپاره وروزل شي.

څلورمه برخه: ښوونیزه څارنه:

<u>جزیي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د سواد د زده کړې د پروګرامونو په پلي کېدو څار او د هغو پراختیا
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د سواد د زده کړې د نهه سوه څارونکو غړو روزل
- د سواد د زده کړې د کورسونو ښوونیزه څارنه

- هر کال د سواد دزده کوونکو د تعليمي پرمختګ د ارزونه د ستندړونو سيستم تطبيق د کورسونو د تکميليدو نه وروسته.

دا چې د سواد په زده کړو د څارنې اوسنی سيستم پخوانی دی د سواد د زده کړې پروګرام په پام کې لري چې په نوي څارنيز سيستم کې نوي طرز العملونه او نوې فورمې ځای کړي څو سيستم پرمخګ وکړي او د څارنې ټولو غړو ته د نوي سيستم په اړه روزنه ورکړي. د پوهنې وزارت په نوي تشکيل کې شپږ مسلکي غړي شته او د ولسواليو د پوهنې مديريتونو کې هم شته چې د سواد دزده کړو د کورسونو د جوړولو او د هغو د څارنې دنده ده په غاړه لري.

همدا راز په پام کې ده چې د سواد د زده کړې پروګرام تر ۱۳۹۳ل کال پورې نهه سوه د سواد دزده کړې د څارنې غړي ولري او په نوي ښوونيز څارنيز سيستم کې به روزل کيږي څو د سواد د زده کړې کورسونه د محتوا له نظره ښه پراختيا ومومي.

په ولسواليو کې د ښار غړي په دري مياشتو کې يوځل د سواد دزده کړې کورسونه ګوري او لازمي لارښوونې کوي او د ښوونکو او څارونکو کړنې څاري .همدا راز د سواد د زده کړې پروګرام هم د زده کوونکو د زده کړې د پرمختيا د ارزونې استندرډ سيستم د کورس په پای کې تر تطبيق کوي

پنځمه برخه: همغږي او مديريت:

__جزيي موخې__

- د سواد د زده کړې د ستر کميسيون جوړول او د کال په هرو دريو مياشتو کې د هغوی دوامداري غونډې
- د سواد د زده کړې د تقنيني اسنادو، لوايحو او طرز العملونو بيا کتنه
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږترلږه ۵۰ تنه تنه د معينيت کارکوونکو لپاره د اداري کار مناسب چاپېريال رامنځته کول
- د سواد د زده کړې د پروګرام د ټولو کارکوونکو د وړتيا او د ښوونې د کچې لوړول په کلنې توګه
- د کلنی عملياتي پلان جوړول او خپرانوي د کلينيو او ربعوارو راپوروونو د بودجې سره .
- د پروګرام د پروژو د فعاليتونو اصلاح او د پروژو او پروګرامونو شپږ مياشتينی ارزونه او بيا کتنه د اړتيا په صورت کې.
- تر ۱۳۹۰ل کال پورې د سواد د زده کړې د ډيټابيس پرمختګ

د پاليسيو او څارنې د تعيينولو په موخ د سواد زده کړې او همغږي باندې د سواد زده کړې د پروګرامونو د تطبيق کوونکو ، د سواد زده کړې عالي کميسون د رئيس جمهور د معاون د رهبرۍ لاندې او د لوړو زده کړو او پوهنې وزارت د وزيرانو د اشتراك سره، داخله، ملي دفاع، حج او اوقاف او علومو اکادمي، شاروالي، د بشري حقوقو مستقل کميسون او مدني جامع تر منځ جوړ کړې شي . د کميسون سکرتيت د پوهنې وزارت د سواد زده کړې معينيت په غاړه ولري.

تقنيني اسناد، لوايح او طرز العملونه تل څيړل کيږي او په اړه يې سلا مشورې کيږي او که اړتيا وه پرې بياکتنه او يکې بدلون راځي .دا څيړنې او سلا مشورې د نورو هيوادونو د تجربو او پخوانيو اسنادو د تطبيق له مخې تر سره کيږي .دا اسناد د پوهنې وزارت د ويبپاڼې له لارې د خلکو او مراجعينو په واک کې ورکول کيږي.

د سواد زده کړي پروګرام په پام کي لري د سواد زده کړي د معينيت د ټولو کار کوونکو ظرفيت ته په مرکز او ولاياتو کي وړتيا ورکړي ، د پروګرم کارکوونکي به، د مديريت او اداري ، انګليسي ژبي او د سواد زده کړي په تخصصي موضوعاتو کي به زده کړه وګوري .

دا پروګرام د وزارت د نورو پروګرامونو په څېر د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان له مخې د فعاليتونو د اغيزمنتوب او پرمختيا لپاره ارزونه او پروګرامونه څېړل کېږي او هر کال عملياتي پلانونه پرمختک مومي او هر کال د پروګرام د پروګرام د پرمختيا او تجهيزاتو لپاره بوديجه تياروي او د تدارکاتو رياست ته يې تسليموي ،او د هرې څلورمې په پای کې د پروګرام پرختياوي اوستونزې د عمليات پلان له مخې په ګوته کېږي او د وزارت د ارزونې او پلان عمومي رياست ته سپارل کېږي . همدا راز شپږ مياشتني فعاليتونه هم ارزول کېږي او پايلې يې د عملياتي پلانونو د پرمختګ او بياکتنې لپاره په پروګرامونو کې کارول کېږي.

همدا راز د سواد د پروګرام لپاره به ټوليز ډيټابيس جوړ شي .دا ډيټابيس د افغانستان د پوهنې په برخه کې د معلوماتي سيستم يوه برخه ده او ټولې اړوندې شميرنې او معلومات به د دې پروګرام او نورو پروګرامونو په اړه پکې خونه دي وي او د ساتنې او ارزونې لپاره به يې هم ښه پروګرام جوړ شي .د پروګرام معلومات به د ښوونيزو څارونکو غړو لخوا د ولاياتو نه مرکز ته ليږدول کيږي.

پنځم پروګرام :د ښوونې او روزنې مديريت

دا پروګرامونه دري برخي يو د پوهنې د بيې‌خبينا پراختيا، د استراتيژيك پلان پراختيا او بله د پوهنې د اداري پراختيا ده، لري

فرعي پروګرام ۵٫۱: د پوهنې د بيخبينا پراختيا

كلي موخه

د زده کوونکو او د ښوونې او روزنې د ټولو کارکوونکو لپاره د خونه دي توب،ښوونيزي اداري او ښې فضا برابرول د پوهنې د بيخبناو د متوازي توسعه له خوا په ټول هيواد کې .

د پنځو راتلونکو کلونو پلان:

عمومي ستراتيژي:

د پوهنې وزارت دنه ده لري چې په وړيا توګه د ښوونځي عمر لرونکي ماشومانو ته ښوونيز او روزنيز خدمتونه برابر کړي،د ښوونې او روزنې د ښه کيفيت لپاره دي ته اړتيا ده چي د زده کوونکو او ښوونکو لپاره يومناسب ښوونيز چاپېريال تيار کړي . له دې امله د پلان وزارت پلان لري چې تر 1399کال پورې ټولې ښوونيزې مؤسسې له مناسبو ودانيو برخمنې شي .

پر اساسي او معياري توګه د دغو ودانيو د جوړولو او ترميم پروسه ټاکل شوېده چې د وزارت د متخصصينو له خوا څارل کيږي .همدا ده چې د وزارت له مهمو تګلارو يوه دا ده چې ودانۍ په معياري سيستم پلان شي، ښه وڅارل شي او تطبيق شي .

د انجونو د شموليت د زياتوالي لپاره به د انجونو نويو ښوونيزو ودانۍ به داسې ودانۍ‌ږي چې د احاطې ديوال او د ابو امکانات به ولري او موجوده ښوونځي به هم په دي امکاناتو چمتو شي او د نويو ښوونيزو مؤسسو ودانۍ به داسې ودانۍ‌ږي چې د معلولو او معيوبو ماشومانولپاره هم مناسب وي، چې دوی ته هم په ښوونځيو کې د زده کړې زمينه برابره شي .

په ښوونه او روزنه کې د خلکو ونډه اخيستل يوه بله داسې تګلاره ده، چې وزارت يې څارنه کوي . وزارت کوښښ کوي چې د ښوونځيو د جوړولو لپاره خلک او ملي پانګوال وهڅوي چې د پوهنې وزارت ته څمکې ورکړي او د ښوونځيو په ودانولو کې زياته برخه واخلي .څکه چې وزارت په يوازې سر دا توان نه لري چې د پوهنې ټول لګښت پر غاړه واخلي . له بلې خوا د ښوونې او رزونې په برابرولو کې د خلکو ملګرتيا ډېره شوې او په دې اړه احساس زيات شوی او د ښوونځيو ساتنې دود هم ډېر شوی دی.

د پوهنې وزارت په مشارکت سره د خلکو ترمنځ د ښوونځيو د ودانيو په جوړولو کې د همغږۍ او همکارۍ راپيداکول، د پوهنې وزارت يوه بله تګلاره ده .

د ښوونځيو د شوراګانو له ورتيا ګټه اخيستل، چې د خلکو ونډه پکې وي، په مستقيم ډول خلک په اداره او مديريت، ښوونه او روزنه کې ونډه اخلي(عمومي زده کړو فرعي پروګرام ته مراجعه وکړي).

د پوهنې وزارت يوه بله پاليسي دا هم ده چې د ښوونځيو په ودانولو کې خصوصي سکتور برخه واخلي .خو د خصوصي سکتور له خوا د ښوونځيو ودانول د هغو انجنيرانو له خوا څارل کېږي چې په ولايتونو کې مېشت دي .له دې امله وزارت په هر ولايت کې د انجنيرانو يوه ډله لري.

له بل پلوه، د اغېزمنتيا په هدف، د پوهنې وزارت پلان لري، چې تر ډېره حده د ځايي خلکو په مشارکت او مرستې سره تر خپله وسه د سيمي ښوونځي جوړ کړای شي .

د ښوونځيو ودانول اصلاً د توازن او تولنيز عدالت د تطبيق پر بنسټ پر مخ ځي، هر هغه ولايت چې په ښوونځيو کې يې زده کوونکي د زده کړې لپاره پوره تولګي نه لري، همدوی ته ډېر حق ورکول کېږی چې نوي تولګي ورته جوړ شي چې په نتيجه کې به د وداني وضعيت د شاخص پر اساس د زده کوونکو نسبت د درسي خونو سره متوازن شي .

موخې:

- د پوهنې د ودانيو د ساختماني کارونو د تګلارو پراختيا، معيارونه، ډيزاينونه، د کار د اندازې معلومول، د اجرا کولو لارښوونه او اټکلي لګښت
- د ټولو هغو ښوونيزو مرکزونو او پوهنيزو ادارو تثبيت، چې ترميم او يا ودانی ته اړتيا لري
- د پوهنې د ادارو او ښوونيزو مرکزونو رغونه او مجهز جوړول
- تر 1393ل کال پورې لږ تر لږه بايد 75په سلو کې د اسلامی او عمومي زده کړو درسي شعبې ګټې اخيستو ته چمتو شي
- تر 1393ل کال پورې۱۰۰ سلنه د تخنيکي او مسلکي زده کړو درسي شعبې د ودانی لرونکې او ګټې اخيستو ته تيارې شي
- تر 1393ل کال پورې لږ تر لږه 75سلنه د دار المعلمينونو درسي شعبې درس ويلو ته چمتو شي
- تر 1393ل کال پورې به د پوهنې ټولې ادارې د ګټې اخيستو او د کارکولو ودانی ولري
- د جوړو شويو او يا ترميم شوو ودانيو ساتنه او څارنه
- د ښوونځيو د ودانولو لپاره له ټاکل شويو معيارونو او د هغې د عملي کولو ډاډمنتيا
- له اړوندو رياستونو او ادارو سره په همغږۍ سره د بې‌خبيناوو د پراختيا د پروګرامونو اداره کول، چې د پوهنې د بې‌خبينا په پراختيا کې ښکېل دي

د پروګرام برخې:

1) د ترميم او يا ساختمان لپاره د ښوونيزو مرکزونو او يا د پوهنې د دارو تثبيت
2) د عمومي زده کړو د ښوونځيو مجهزول او ودانول
3) د دارالعلومونو او مدرسو مجهزول او ودانول
4) د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو ودانول او تجهيز
5) د دارالمعلمينونو ، د ساينس مرکز او لابراتوارونو مجهزول او ودانول
6) په ولسواليو کې د دار المعلمينونو او د هغوی د شعبو ودانول او تجهيز
7) په ولايتونو او ولسواليو کې د پوهنې د ادارو اعمار او تجهيز

8) د کيفيت څارنه او کنټرول
9) د جوړو شويو او يا ترميم شويو ودانيو ساتنه او څارنه
10) مديريت او همغږي

لومړۍ برخه: د بيارغوني او ودانولو لپاره د ښوونيزو مرکزونو او د پوهنې د ادارو تثبيت:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۱ل کال پورې د موجوده بې‌ځبيناوو د وضعيت ارزونه
- د پوهنې د ودانيو لپاره د ځمکې تدارک او تثبت، څو تر 1393ل کال پورې د پوهنې ټول ادارات او لږ تر لږه ۸۰سلنه ښوونيزې مؤسسې د ملکيت سند ولري
- د نويو ودانيو لپاره د تثبيت شوې ځمکې او ځای ارزونه
- د ښوونځيو د جوړولو او يا ترميم لپاره د پلان ترتيبول

د پوهنې د بې‌ځبيناوو د پراختيا لپاره د واقع بينانه تطبيق پروګرام په موخه، وزارت په پام کې لري چې د موجوده بې‌ځبيناوو وضعيت وارزوي .په دې پروسه کې د وزارت ټولې اړوندې ودانۍ، تدريسي ودانۍ او يا درسي ټولګي او يا هم د پوهنې اداري تعميرات ارزول کېږي چې د هغوی اړتياوې په ګوته شي او دا په ډاګه شي او د اړتياوو پربنسټ راتلونکي پلانونه برابر شي .

د ودانيو لپاره د ځمکې د مالکيت تدارک او تثبيت لږ ترلږه بايد ۸۰سلنه ښوونيزې مؤسسې، او د پوهنې د بې‌ځبيناوو د پراختيايي پروګرامونو يوه برخه وي، چې تر 1393ل کال پورې به پلي شي.

بل خوا، وزارت پلان لري چې د نويو ودانيو د جوړولو په موخه د تعمير لپاره مناسبه ځمکه او ځای وارزوي او وټاکي. د ټاکل شويو معيارونو پر بنسټ، د ښوونځيو د ودانيو ځای ټاکل کيږي. همدارنګه وزارت په پام کې لري چې هر کال د موجوده ښوونځيو د ودانيو د ترميم لپاره يوکلنې پلان جوړ کړي.

دويمه برخه: د عمومي زده کړو د ښوونځيو تجهيز او ودانول:

<u>جزئي موخې</u>

- د نويو جوړو شويو ښوونځيو لپاره د 65زره درسي ټولګيو جوړول او د موجوده ښوونځيو د عمومي زده کړو پراختيا
- د موجوده ښوونځيو 16زره درسي ټولګي ترميمول
- د 2زره هغو نويو ښوونځيو لپاره احاطه جوړول، چې احاطه نه لري
- د 5زره هغو نويو ښوونځيو لپاره، چې د څښلو اوبه نه لري، د اوبو او روغتيايي اسانتياوو برابرول
- د ساينس او معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي د ۲ زرو لابراتوارونو جوړول
- د هغو 4زره موجودو ښوونځيو لپاره د ميزونو او څوکيو برابرول
- د هغو 6600 نويو ښوونځي لپاره سپورتي اسانتياوې برابرول، چې نه يې لري

- د ښوونځيو د محافظو ښوونکو د کورنيو لپاره د کورونو جوړول د ښوونځيو د جوړولو د ازمايښي پروګرام د برخې په عنوان.

وزارت پلان لري چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې د موجوده ښوونځيو د توسعې په خاطر او د عمومي زده کړو د جديدالتاسيس ښوونځيو لپاره 65زره درسي ټولګي د ټول هېواد په کچه ودان کړي. همدارنګه وزارت پلان لري، چې تر 16زرو پورې موجوده درسي ټولګي ترميم کړي. د امنيت او ساتنې په موخه په ځانګړې توګه د ښځينه زده کوونکو لپاره د 2زرو ښوونځيو لپاره د محافظتي ديوال جوړول، چې وزارت غواړي د 1393ل کال تر پايه پورې دغه چاره تطبيق کړي.

د عمومي زده کړو ښوونځيو ته ميزونه، څوکۍ، د څښاک اوبه او روغتيايي اسانتياوې برابرول د عمومي تعليماتو د ښوونځيو د جوړولو د قرارداد يوه برخه ده چې د قرارداديانو له خوا د نويو ودانېدونکو ښوونځيو لپاره جوړېږي .

خو ډير شمير ښوونځي د احاطې دېوالونه او همدارنګه د څښاک اوبو سيستم نه لري، له همدې کبله وزارت پلان لري چې د 1393ل کال تر پايه پورې د دوو زرو ښوونځيو لپاره محافظتي دېوالونه، د څلورو زرو ښوونځيو لپاره مېز او څوکۍ(په اوسط ډول د ۱۰۰۰تنه زده کوونکو لپار) او د پنځو زرو ښوونځيو لپاره د اوبو او فاضلاب اسانتياوې برابرې کړي.

همدارنګه، وزارت په پام کې لري چې د 6600 ښوونځيو لپاره ورزشي اسانتياوې اود لوبوميدانونه جوړ کړي. د ساينس او معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي د ښه کيفيت په موخه ۲۰۰۰وداني د ساينس او معلوماتي او ارتباطي تکنالوژي لابراتوارونو جوړول په هغه ثانوي ښوونځيو کې چې لابراتوارونه نه لري جوړېږي. سربيره پر دې وزارت په پلان کې لري د ښوونځيو د محافظو ښوونکو د کورنيو لپاره په ازمايښي ډول جوړ کړي د پوهنې وزارت د دې طرحې د تاثير او عملي کولو په موخه د ښوونکو لپاره د سکونت برابرول د ښوونځيو نه د ښه محافظت په اړه او د نورو ستونزو د کميدو په اړه تحقيق او څارنه کوي د دې د پيلو د مندلو څخه به وروسته کار پيژندونکي په دې اړه د وزارت د دې طرحې د پراختيا په اړه تصميم ونيسي.

دريمه برخه: د مدرسو او دارالعلومونو سمبالول او ودانول:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د نويو مدرسو او دارالعلومونو د 3500 نويو درسي ټولګيو ودانول او موجوده مدرسو ته پراختيا ورکول
- د موجوده مدرسو او دارالعلومونو د ۱۰۰۰ درسي ټولګيو اساسي ترميمول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د 220 هغو مدرسو د دوانيو محافظتي دېوالونه جوړول، چې مخکې يې نه درلودل
- تر 1393ل کال پورې د 200 هغو مدرسو او دارالعلومونو لپاره د څښاک د اوبو او روغتيايي اسانتياوو برابرول چې دغه اسانتياوې نه لري
- تر 1393ل کال پورې د 380 هغو مدرسو او دارالعلومونو لپاره د څوکۍ او ميز برابرول چې څوکي او ميزونه نه لري
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د 450 هغو ښوونځيو لپاره سپورتي اسانتياوې برابرول، چې نه يې لري
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د 180مدرسو او 32 دارالعلومونو لپاره ليليې جوړول

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د 60 دارالعلومونو لپاره جوماتونه جوړول

د ديني مدرسو پراختيا د وزارت د پالیسۍ يوه برخه ده. د نويو مدرسو او دارالعلومونو لپاره د 3500 درسي نويو ټولګيو جوړول بشپړېږي. همدارنګه د موجوده مدرسي لپاره د يوه نوبتي (شپږفتي) نظام پر بنسټ پراختيا مومي. د مدرسو زده کوونکو ته د امنيت د ټينګښت او مصونيت رامنځته کېدو په موخه د موجوده 220 مدرسو د محافظتي دېوالونو جوړول هم د وزارت په پلان کې راځي، چې د 1393ل کال تر پايه به تطبيق شي . همدا راز دغه وزارت په پام کې لري چې د 200 مدرسو او دارالعلومونو د زده کوونکو لپاره د اسانتياوو د برابرولو په موخه د ځښناک د اوبو، روغتيايي او نورو خدمتونو برابرول، 380 مدرسو او دارالعلومونو ته ميزونه او څوکۍ ورکول (په اوسط ډول ۳۰۰تنه په هري مدرسي کي)د وزرات د اهدافو يوه بله برخه ده، چې تر 1393ل کال پورې به وزارت په کې خپلو موخو ته ورسېږي .

د 450 مدرسو او دارالعلومونو لپاره د لوبو اسانتياوي برابرول هم د وزارت په پلان کې راځي، چې د زده کوونکو د فکري او بدني ودې او روزني لپاره ډېر لازم دي .

همدارنګه، وزارت پلان لري چې اسلامي زده کړو ته په پام سره د لرې سيمو زده کوونکو لپاره د 180مدرسو او 32 دارالعلومونو ليليې جوړې او فعالې کړي . د 60 دارالعلومونو لپاره 60 جوماتونه جوړول هم د وزارت د پلان يوه بله برخه ده، چې د 1393ل کال تر پايه به بشپړه شي .

څلورمه برخه: د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو سمبالښت او جوړول:

<u>جزئي موخې</u>

- د ۱۱۰ نويو تخنيکي او مسلکي ښوونځيو د کمپلېکس جوړول او سمبالول
- د ۳۶۴ تخنيکي او مسلکي ښوونځيو جوړول او سمبالول په ولسواليو کې
- د موجوده تخنيکي او مسلکي ښوونځيو د۳۴ کمپليکسونو اساسي ترميم
- د 121 مسلکي او تخنيکي ښوونځيو د ليليو سمبالښت او جوړول

په ټول هيواد کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د پراختيا لپاره، وزارت پلان لري چې تر 1393ل کال پورې۱۱۰ نوې تخنيکي او مسلکي ښوونځي جوړ کړي. دا به په هرو لازمو توکو مجهز وي.

همدارنګه، د پوهني وزارت د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښه لاسرسي لپاره پلان لري تر څو ۳۶۴ تخنيکي ښوونځي د ولسواليو په سطح جوړ او سمبال کړي، دغه مجتمعي په ټولو لازمو امکاناتو او تجهيزاتو سره د تخنيکي او مسلکي ښوونځيو لپاره مجهز وي . همدارنګه، د ۳۴ تخنيکي او مسلکي ښوونځيو اساسي ترميم، پراختيا او سمبالول د وزارت له موخو څخه شمېرل کيږي، چې تر 1393ل کال پورې به تر سره شي.

د پوهني وزارت پلان جوړ کړی، د هغو مسلکي او تخنيکي زده کړو زده کوونکي چې د لرې پرتو سيمو دي، او زده کړې ته متوازن لاسرسی نه لري، دغو ښوونځيو ته۱۲۱ ليليې جوړې کړي.

پنځمه برخه: د ښوونکي د روزنې د مرکزونو جوړول او سمبالول:

<u>جزئي موخې</u>

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د نويو دار المعلمينونو 48 کمپلېکسونه جوړول او سمبالول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ښوونکو د ملاتړ د ۳۶۴ مرکزونو جوړول

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د دارالمعلمينونو 55 ليليې جوړول او مجهزول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ساينس او تکنالوجي د ملي زده کړو مراکز او شعباتو جوړول په ۳۴ ولاياتو کې
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د ۳۶۰ سيميزو زده کړو مرکزنو جوړول

وزارت پلان لري چې په ټول هېواد کې تر1393ل کال پورې، د ښوونکي د روزنې 48 نوي مجتمعات جوړ کړي . دغه مجتمع ګانې به د لرې سيمو د زده کوونکو لپاره درسي تعمير، اداري او ليليې هم ولري .

د ښوونې او روزنې د کيفيت د لوړوالي او د لرې سيمو او ولسواليو د ښوونکو لپاره د لازم حمايت برابرولو په موخه وزارت پلان لري چې د 1393ل کال ترپايه د هېواد په ټولو ښارونو او ولسواليو کې د ښوونکو لپاره 412 ملاتړيز مرکزونه جوړ کړي . دغه مرکزونه به کثيرالاستفاده وي، او د ښوونکو لپاره به ملاتړيز مرکزونه وي، د سواد زده کړې سيمه ييز روزنيز مرکزونه به وي، او د ولسواليو د پوهنې د مديريتونو ګټه به هم ترېنه اخيستل کېږي .

شپږمه برخه: د پوهنې د ادارو جوړول او چمتو کول:

<u>جزئې موخې</u>

- د پوهنې د ولايتي ادارو لپاره د 20 ودانيو جوړول او چمتو کول
- په 34 ولايتونو او 364 ولسواليو کې د کتابونو او درسي توکو لپاره د زېرمو او ګودامونو جوړول

د پوهنې د اداري کارکوونکو لپاره د مناسب کاري چاپېريال برابرول هم د پوهنې وزارت يوه تګلاره ده. د وزارت د دې پاليسي د تطبيق لپاره وزارت د پوهنې د ولايتي ادارو لپاره 20 ودانۍ جوړوي . همدارنګه، وزارت په پلان کې لري چې د هېواد په 34 ولايتونو او 364 ولسواليو کې د کتابونو او درسي توکو د خونه دي ساتلو په موخه کتابي زېرمې جوړې او چمتو کړي .

اوومه برخه: د ودانيو د کيفيت څارنه او کنترول:

<u>جزئې موخې</u>

- په ولايتونو او ولسواليو کې د طرح او ډيزان او سټندرډونو د انجنيرۍ د ډلې او د څارنې او کنټرول د انجنيرۍ د ګروپ پياوړتيا
- د ودانيو د ودانولو، ساتنې او څارنې د تګلارو په اړه له سره کتنه
- د ودانيزو پروژو لپاره د معيارونو پراختيا او يا يې په اړه له سره کتنه
- د نقشو ترتيب او ډيزاين
- د کار اندازه او اټکلي بيه
- د قرارداد لاربنود ترتيبول
- د کيفيت څارنه او کنټرول
- د ودانيو د سپارلو او ثبت د تګلارې ترتيبول

- د وزارت او نورو مؤسسو له خوا د هغو پروژو څارنه چې کار پرې روان دی
- د څارنيزو رپوټونو ترتيبول
- د بشپړو شويو ودانيو ثبت او د سپارلو د پروسې اسانول
- د جوړوونکي ودانيز شرکت لخوا د ښوونځي د ودانۍ لپاره د يوه کلن ضمانت (ګرنټۍ) اخيستل

د ودانيو او تعميراتو د کنټرول څارنه، په ځانګړې توګه د هغو تعميراتو چې د خصوصي شرکت له خوا جوړېږي، هم د پوهنې وزارت له اصلي تګلارو څخه ده. له دې امله وزارت په مرکز کې د انجنيرانو يوه ډله لري، چې اصلي دنده يې د ښوونځيو او د پوهنې د ادارو لپاره د تعميرونو د جوړولو د داسي طرحې او ډيزان جوړول دي، چې پر معيارونو ولاړ وي . همدارنګه د پوهنې وزارت د هېواد په ټولو ولايتونو کې د انجنيرانو ډلې جوړې کړې دي، چې د پوهنې د دانيو د جوړولو او د وزارت له خوا د ټاکل شويو معيارونو د تطبيق او څارنې دنده ده پرغاړه لري . وزارت په پام کې لري چې دغو ډلو ته ترانسپورتي او يا د اړتيا وړ نورې اسانتياوې برابرې کړي . تر څو هغوي وکولي شي د ټولو ساختماني کارونو نه په ټولو ساحاتو کې څارنه وکړي.

همدارنګه، وزارت په پام کې لري چې د هغو ودانيزو پروژو د څارنې په برخه کې کوم معيارونه او ستنډرډ په کار اچول کېږي، له سره پرې کتنه وکړي. وزارت پلان لري چې د پروژو د اټکلي قيمت، نقشو، طرحو او د کار د اندازو په برخه کې معيارونه وارزوي. دغه نقشې او طرحې به د پوهنې د نويو ودانيو لپاره وي .

همدارنګه، وزارت پلان لري چې د تړونونو او د کيفيت د کنټرول او څارنې د اسانولو لپاره لارښود ترتيب کړي او د ودانيو د سپارلو او ثبت لپاره ځانګړې تګلاره ولري څو د سپارلو پروسه يې اسانه شي.

د وزارت د پاليسی له مخې د پوهنې د پروژو رغول چې د وزارت يا نورو ارګانونو لخوا کېږي د وزارت د ستنډرډونو له مخې په منظمه توګه څارل کېږي څو داډ تر لاسه شي چې ټاکل شوي معيارونه د کارېدونکو توکو او نقشې او طرحې په برخه کې په پام کې نيول شوي دي. د دې ټيمونو يوه دنده ده هم د څارنيز راپور چمتو کول او مرکز ته د هغه استول دي څو د تعميراتو رياست وکولای شي چې د ودانيزو پروژو پلی کول وارزوي او د اړتيا په صورت کې پرې بيا کتنه وکړي.

وزارت همدا راز غواړي چې ټول هغه ښوونځي او اداري ودانۍ چې د خصوصي ودانيزو شرکتونو لخوا رغول کېږي د هماغه شرکت لخوا د يو کال لپاره ضمانت هم ورکول کېږي څو د ستونزې يا نيمګړتيا پر مهال هماغه شرکت په کرمه ورکولو اړ ايستل شي.

اتمه برخه: د ودانيو ساتنه او پالنه:

<u>جزئي موخې</u>

- د ساتنې او پالنې د ډلو جوړول او پياوړي کول
- د اداري او تدريسي خونو د ودانيو منظمه پالنه او ساتنه

د پوهنې د اداري او تدريسي ودانيو د پالنې لپاره وزارت پلان لري چې په ټول هيواد کې د ساتنې او پالنې ډلې جوړې کړي. دا ډلې به په منظمه توګه ودانۍ ګوري او د انجينرۍ ولايتي ډلو ته به يې راپور وړاندې کوي څو هغوی د اړتيا پر مهال لازم اقدام وکړي. همدا راز به دا ډلې يو شمېر جزيي بيارغونې هم پخپله ترسره کوي. د ښوونځيو کميټې به هم وهڅول شي چې يو شمير جزيي بيارغونې پخپله غاړه واخلي.

نهمه برخه: مديريت او همغږي:

جزيي موخې

- د ودانيو د ساتنې او رغونې لپاره د کلنيو عملياتي پلانونو برابرول
- د تخنيکي ملاتړونو فراهمول د ځمکې په ويشلو کې د پوهنې کارکونکو لپاره
- د ساختماني پروژو له ډيټابيس ساتنه او د پوهنې د ملکيتونو او ځايدادونو په اړه د معلوماتو بياکتنه د پروژو د بشپړيدو نه مخکې
- د عملياتي پلانونو د پلې کېدو څارنه
- د اړوندو رياستونو او نورو چې د پوهنې د زيربناو د ښکېلو مؤسسو همغږي
- د کال د هرو دريو مياشتو او کلني راپور چمتو کول

د بيخبناو پراختيايي پروګرام د کلنيو عملياتي پلانونو د پالنې د پلي کولو او پرمختيا مسول دی چې د پوهنې ملي ستراتيژيک پلان پر اساس برابريږي.

همدارنګه د بيخبنا پراختيايي پروګرام د ځمکې د ويشلو د پروګرام په برخه کې د وزارت د کارکونکو سره هم مرسته کوي . دې پروګرام تخنيکي سروې په دې برخه کې ترسره کړې ده او ښاري پراختيايي وزارت سره لازمه همغږي په غاړه لري او د ضرورت په صورت کې به تخنيکي مرستې تياره کړي .

وزارت پلان لري چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې د پوهنې وزارت د ملکيتونو او ځايدادونو د ثبت لپاره يو ډيټابېس ولري چې پکې به د وزارت د رغنيزو پروژو او ځايدادونو اړوند ټول معلومات ثبت کېږي.

څو د فعاليتونو د تکرار او په عين حال کې د رغنيزو لګښتونو د کموالي مخه ونيسي.

د پوهنې وزارت د بنسټونو د پرمختګ د فعاليتونو اړوند د کلني او د کال د څلورو برخو د راپور چمتو کول د پوهنې وزارت بل پلان جوړوي. دا راپورونه د ودانيزو پروژو د ارزونې او اړوندو ارګانونو ته د وزارت د ښې حساب ورکونې په موخه ترسره کېږي.

فرعي پروګرام ۲,۵ :د پوهنې اداري پراختيا او ملاتړيز خدمتونه

کلي موخه

په ټول هېواد کې د پوهنې د خېرونو لپاره اقتصادي او روښانه ګټورو ملاتړيز خدمتونه او اسانتياوو برابرول.

عمومي ستراتيژي:

د پوهنې ادارو اوسنی لړی او کړنلارې ټول پخوانی، پيچلې او اوږد مهاله دی. د پوهنې وزارت د پوهنې ادارې د اصلاح او پراختيا لپاره، اداري او مالي کړنلاری او لړی اسانه او لنډه وی. همدارنګه د اوريدونکو ښه رضايت ته خاصه کتنه او د هغه له مخې اسانتيا او خدمتونه تر سره کېږی او د مراجعينو شکاياتوته په دقت سره کتنه کېږي.

د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوجۍ څخه د پوهني اداري د پراختيا او ګټورتوب په موخه لويه استفاده کيږي. اداري سيستمونه په مرکز او ولاياتو کې د امکان تر حد پورې کمپيوټرې کيږي.

د پوهني ادارو ته په ولاياتو او ولسواليو کې د تمرکزيت او د لا صلاحيت ورکول د خپروني له غټو ستراتيژيو څخه دی. د هر کال په پيل کې د نوي ښوونکو لپاره استخدامي بستونه د ولاياتو د پوهني رياست مقام په واك کې ورکول کيږي او د ښوونکو ګمارل او تبديلی د ولاياتو په سطحه به پلی شی او نهايي لست به يې د تآييد لپاره د وزارت مقام مرکز ته راوليږل شي.

د اصلی پراختيايی بوديجې له لارې د پوهني د تمويل کوونکو د مرستو په اړه تشويق د بهرنی پراختيايی بوديجې په ځای د پوهني له ستراتيژيو څخه دی، چې دا د دې لامل کيږی چې وزارت وکړای شی دغه مرستي د لومړنی خپرونو او د پوهني وزارت ستراتيژۍ سره سم مصرف کړی او نابرابري کمي او د مرستو ګټورتيا لوړه لاړه شی.

وزارت به د اسانتياوو په وړاندې کولو او ملاتړيزو خدمتونو کې له خصوصي ځانګي او اولسي ورتياوو زياته کټه پورته کړي. د پلي کوونکې مؤسسي يا شرکت ټاکل به ازاده او شفافه پروسه وي او وزارت به د مؤسسو يا شرکتونو په کړنو کلکه څارنه وکړی. وزارت به هڅه وکړي چې له ماليې او اقتصاد وزارتونو او نورو اړوندو ولايتی دولتي ارګانونو سره همغږي ته پراختيا ورکړي.

د ادارو د کارکونکو په ~~تېره تيره~~ بيا د ولايتونو په سويه به وړتياوې لوړې شي او د خدماتو د وړاندې کولو اغيز او کيفيت به په دوامداره توګه زيات شي او د کارکونکو د وړتيا ارزونه به هم په منظم ډول وځارل شي. د پوهني د اداري په پراختيا کې د عدالت د اصل مراعات به وشي او بې برخي ولسوالی او ولايتونه به د پام وړ وګرځي

موخې:

- د اداري، اجراييوي او استخدام د جوړښتونو، ښوونه، ارزونه د نوي مديريت او اداري سمونونو له معيارونو سره سم د بشري سرچېنو اغيزمن مديريت او هڅوني. د ښووني او روزني د پروګرامونو په پلي کولو کې د افرادو او ادارو د کاري وړتيا لوړول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږ تر لږه ۷۵سلنه د پوهني وزارت کارکوونکي به د خپلي دندې د ترسره کېدو لپاره لازمي وړتياوې ولري
- د اغيزمن مالي سيستم د پراختيا له لارې د پوهني د پروګرامونو د تطبيق لپاره د حسابداری او مالي خدمتونو برابرول او په مرکز او ولايتونو کې د بوديجې د جوړلو د وړتياوو رامنځته کول

  په وخت د مالي حسابونو ورکول او د پريکړې لپاره د مالي او څيرنيزو راپورونو سپارل.
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د پوهني د پروګرامونو د پرمختګ او عادي بوديجې لپاره د کافي مالي بوديجې موندل
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې به پر خپل وخت د پوهني د کارکوونکو ټولي تنخواګاني به ورکړل شي
- په ټول هېواد کې د فعال او شفاف لوجيستيکي او تدارکاتي سيستم پراختيا د تدراکاتي او لوجستيکي پروخت خدمتونو وړاندې کول د پوهني د پروګرامونو د تطبيق لپاره
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د پوهني د ادارو د اړتيا وړ ټولو توکو په وړ بيه برابرول او رانيول
- د پوهني په نظام کې د پوهني د کارکونکود کار او اداراتو موثريت د لوړوالي لپاره د تعليم او تربيې د پروګرامونو په برياليې تطبيق کې د معاصرو اړيکتيايي او معلوماتي ټکنالوجی ګډول او پيژندل.

- تر ۱۳۹۳ل کال پورې په مرکز، ولايتونو او ۸۰سلنه د پوهنې مديريتونه په ولسواليو کې، او ۳۰سلنه ښوونيزه موسسات له معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ څخه ګټورې استفادې کوي
- د پوهنې د ادارو او کارکوونکو لپاره د پروخت ملاتړيزو خدمتونو برابرول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې لږ تر لږه ۸۰سلنې د پوهنې د ادارو لپاره په ملي او ولايتي سطح د ترانسپورتي او لوجيستيکي اسانتياوو برابرول
- د ښونيزو مرکزونو او ښوونځيو د قانوني پراوونو سرته رسول او د ځمکې تر لاسه کول او د پوهنې د ټولو ملکيتونو او ځايدادونو ثبت کول په مرکزي ډيتابيس کې،
- د دفترونو، ښونيزو مرکزونو او کارکونکو او زده کونکو د خونديتوب او ساتنې لپاره له ولسي او امنيتي ارګانونو سره همغږي او د امنيتي پوهاوي سيستم جوړول او پياوړي کول

د پروګرام برخې:

1) د بشري سرچېنو پرمختيا او د اداري اصلاح
2) د مالي سيستم پرمختګ
3) معلوماتی او اړيکتيايی ټکنالوجي
4) تدارکات او لوجستيک، خدمات، املاک او ځايدادونه
5) ساتنه او خونديتوب
6) مديريت او همغږي

لومړۍ برخه: د بشري سرچينو پرمختيا او د اداري اصلاح:

جزيي موخې

- د مرکز، ولايتونو او ولسواليو په کچه د نوي پروګرام له مخې د عامه ادارو د سموني د نوي تشکيل پلي کول
- د اړتياوو د پيژندنې او جاجونې له مخې د وزارت د سازماني جوړښت رغول
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د پوهنې وزارت د ټولو کارکوونکو لپاره د نوي سيستم او د رتبو او معاشونو د پروګرام پلي کول او د ازاد رقابت له لارې کمارل کيږي
- تر ۱۳۹۳ل کال پورې د کارکونکو د وړتياوو د لوړولو د ټوليز پلان پلي کول او د انګليسی،کمپيوټر، مديريت،حقوق بشر، جنسيت، چاپيريال ساتنې (محيط زيست) او له نشه يي توکو سره د مبارزې لپاره د ځانګړې سيستم پلي کول
- **تر ۱۳۸۹ل کال پورې** د ارزونو د پايلو له مخې د کارکونکو هڅونه، او د کارکونکو د وظيفوي اجرات او د کلنۍ ارزونې د سيستم پلي کول او پراختيا
- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د بشري سرچېنو د معلوماتي سيستم (HRMIS)پلي کول او پراختيا

د پوهني وزارت نوی تشکیل تشکیل بیا کتل شوی او د معاشاتو او رتب سیستم سره په مرکز او ولایاتو ي د تطبیق په حال کې دی، دا تشکیل د پوهني د ملي ستراتیژیک پلان له پروګرامونو سره زیاته سازګاري لري. د پوهني وزارت سازماني جوړښت په دوامداره توګه ارزول کیږي او د لزوم پر مهال به پکې بدلونونه راځي. د جندر پالیسي د وزارت او استخدامونو د جوړولو په بیاکتني ټولو پراوګرامونو کي په ونظر کي نیول شوي او د امکان تر حد پوري په ټولو مواردو کي دعایت کیږي.

د ۱۳۸۸ل کال تر پایه پوره به ۴۰۰۰کارکوونکي په مرکز او ۴۲۰۰۰ ښوونکي به په ولایاتو کي د معاشاتو د رتبي سیستم له لاري وګمارل شي او پاتي ښوونکي او ۲۵٪ اداري کارکوونکي به په ولایاتو کي په ۱۳۸۹ل کال کي د دي پروسي له لاري وګمارل شي او پاتي نور ټول کارکوونکي به د ۱۳۹۱ ل کال تر پایه پوري وګمارل شي. هغه کارکونکي چي د معاشونو او رتبو د سیستم له لارې استخدامیږي لوړ معاش اخلي او تمه کیږي چي دا سیستم د ښو کارکونکو د جذب او د پوهني وزارت د غوره والي او اغیزمنتوب لامل شي.په کلیوالو سیمو کي د اداري او تدریسي کارکونکو د تعیین او ګمارلو د هڅوني په منظور، خصوصآ ښځینه کارکونکو لپاره،وزارت د ملکي خدماتي کمیسیون او مالیه وزارت سره همکاري کوي تر څو لا زیاتي هڅوني د کلیوالو سیمو د هڅونو په عنوان ، او په کلیوالو سیمو کي د ښځینه ښوونکو لپاره اضافي تنخواګاني برابري کړي.

تر اوسه د وړتیا د لوړولو فعالیتونه نامنظم وو او په وزارت باندي یي اغیز لږ وو، وزارت د دغو فعالیتونو د تنظیم او د هغوی د اغیز د زیاتوالي لپاره ټولیز پلان او تګلاره په پام کي لري او ۸۰سلنه د پوهني کارکوونکي به د عمومی انګلیسی، کمپیوټر، مدیریت، د بشر حقوق، جنسیت، چاپیریال چاستني او له نشه يي توکو سره د مبارزي په برخه کي وروزي.د کارکونکو د وړتیا لوړولو د نیازسنجي پر اساس ، د هغوي لپاره ښوونیزه تخصصي پراوګرامونه جوړ او سرته رسول کیږي. دغه ښوونیز پراوګرامونه د زده کړي او لاربنووني په برخه کي مقررات ، لوایح،پالیسي په بر کي لري.

د مشاورینو او تخنیکي متخصصینو ګمارل د وړتیا د لوړولي د استراتیژیو یو برخه ده چي د سیستم د پراختیا ، ملکي کارکوونکو ښوونه، د خدماتو د عرضې پراختیا او د مشاورینو د کار د پای ټاکلي وخت په اړه د روښانه موخو لرونکی دی. چي د پوهني وزارت د هغو زده کړو څخه چي د ملکي خدمتونو د کمیسون له خوا برابریږي ګټه اخلي.

د کارکونکو له دندو او اجراتو څخه د څارني او ارزوني سیستم به هم پلی شي، د وزارت د کارکونکو ارزونه به په کلنی توګه تر سره کیږي او د دغو ارزونو پر اساس به د پاسنیو ردو له خوا اصلاحي پیشنهادونه د کارکونکو لپاره په لاس کي ونیول شي. دا سیستم به مرسته وکړي چي د کارکونکو نیمګړتیا او کمزوریو معلومه شي او د دغو معلوماتو نه به د نورو ښوونیزو پروګرامونو په جوړولو کي کار واخستل شي .

د ښوونکو د ثبت او راجستراېشن د ډیټابیس د پایلو پر اساس او د دی سیستم د پوره تحلیل د پوره کیدو څخه ورسته د بشري سرچینو د معلوماتو مدیریت یو جامع سیستم پراختیا مومي. دا سیستم به د کارکونکو د سوبقو ثبت او تعییناتو تشکیل، د وړتیا لوړول او د کړنو ارزوني لپاره خاص واحدونه ولري. دغه سیستم به د پوهنی وزارت د ریاستونو خاص نیازونه حل او لازم راپورونه به د نورو وزارت خانو لپاره تیار او د پوهني اداري معلوماتي سیستم سره به وصل کړی شي.

دوهمه برخه: د مالي سیستم پراختیا:

<u>جزیي موخي</u>

- د ولایت او پروګرام له مخي د عادي او پرمختیایی بودیجي یو ځای کول او وړاندي کول
- په مرکز او ولایتونو کې د مالي ورکړو په وخت ورکول

- په مرکز کې تر ۱۳۸۹ل کال پوې او ولایتونو د تر ۱۳۹۲ل کال پورې د لګښتونو او بودیجې جوړونې د څارنې سیستم یا BPET پلي کول او پرمختیا
- تر ۱۳۹۰ل کال پورې په مرکز او ولایتونو کې د AFMIS پروګرام عملي کول
- د ولایت او پروګرام له مخې د ربعواری بودیجې د لګښت د څېړنیزو راپورونو وړاندې کول
- د مالیې، اقتصاد او بهرنیو چارو وزارتونو په تفاهم د مرستو د جذب د لړۍ همغږي کول

د پوهنې وزارت د بودیجې د برابرولو د سیستم په پلي کولو سره خپل کار پیل کړی چې د مالیه وزارت د غوښتنو په اساس وي او په راتلونکو کلونو کې به هم عادي او پرمختیایي بودیجه د پروګرام او ولایتونو له مخې برابره او وړاندې شي. په دې صورت کې هر پروګرام کولای شي چې په ټولیزه توګه څومره بودیجه د مرکزاو هر ولایت لپاره په واک کې لري او کولای شي د هغې له مخې خپل فعالیتونه برابر کړي. د یادولو وړ ده چې پروګرام به د عملیاتي پلان پر اساس برابر وي دا هریو پروګرام د پلان دعمومي ریاست د څارنې او ارزونې لاندې تر سره کیږي.

د وزارت د فعالیتونو د اغیز او سموالي لازمه په مرکز او ولایتونو کې د مالي ورکړو د په وخت ورکول دي. هماغه راز چې د حالت په څېرنه کې راغلي په ولایتونو کې په ځانګړې توګه د پیسو اچول د بې‌لابېلو لاملونو له مخې ځنډېږي چې د پلانونو په تطبیق کې د ځنډ لامل کېږي. د همدې موخې لپاره وزارت په پام کې لري تر څو یو ځانګړي میکانیزم دمالي اوتدرکاتي کارکونکو د پرګرامونود زده کړو لپاره اړوند قوانین ، مقررات او پروسیجرونه تیار کړل شي او د مالي ورکول لپاره اسانتیاوې را مینځته کړي. په عین حال کې د مالي ورکولو د کافي نقدي پیسو په اړه چې د مالي وزارت ته ورکول کیږي دغه کارکونکي اتکل کوي چې په دی توګه به د وزارت د مالي ورکول په موقع سره تر سره شي.

د AFMIS د مالي معلوماتو سیستم د مالیې وزارت لخوا روزل شوی او تر ۱۳۹۰ل کال پورې به د هیواد په ټولو ولایاتو کې تطبیق شي اوس مهال دغه سیستم په مرکز او ۲۱ ولایاتو کې د تطبیق په حل کې دي . دې سیستم موخه په مرکز او ولایتونو کې د ټولو لګښتونو ثبتول دي څو د د لګښتونو په اجرا او د پلان په تطبیق څار وشي او په ځنډونو کې اصلي لاملونه څرګند او حل شي. همدا راز د BPET سیستم پلي کول څو په دقیقه او بشپړه توګه د وزارت د مالي سرچېنو د لګښتونو پایلې او څرنګوالی ثبت کړي.

د راټولو شوو معلوماتو له مخې مالي ریاست باید په ولایتونو کې د بودیجې د لګښت او حالت په اړه برابر کړي څو دا څېړنې د اوسنیو ستونزو په حل کې او یا هم د سیستم په اصلاح کې مرسته وکړي.

همدا راز به د دې پروګرام د مالي سیستم د ودې یوه برخه د پوهنې په وزارت کې د مالي مرستو د جذب د فعالیتونو د همغږي کولو دنده ده هم په غاړه ولري. له مالیې، اقتصاد او بهرنیو چارو وزارتونو سره همغږي او د مالي مرستیو را جذبول، یا په بل عبارت مالي ریاست له دې وزارتونو سره د خبرو اترو پروسه د مرستو د جذبولو په موخه پر مخ وړي.

دریمه برخه: معلوماتي او اړیکتیایي ټکنالوجي:

<u>جزیي موخې</u>

- له معلوماتي او اړیکتیایي ټکنالوجی په ګټې اخیستو سره د نورو هېواد په دولتي ادارو کې تجربې څېړل او تر سره کول

- معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ ته د پوهنې وزارت او تعليمي ادارو اړتياوې په ډاګه کول، چې په هغه کې کمپيوټري سيستمونه، سافټويرنه ، د کارکوونکو ښوونيزي اړتياوی او د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ توکي هم راځي
- د تدارکاتي پروسې په برابرولو کې د تخنيکي سلامشورو او څارني رامنځته کول ،اود اداراتو سمبالول په معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ او له هغه نه اغېزمنه ګټه اخيستنه
- د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجي د شبکې د داخلي بېخبيناو برابرول او د پوهني د ټولو اداراتو سمبالو په مرکز، ولايتو کې
- تر 1393ل کال پورې د مرکز، ولاياتو او ولسواليو په سطح د پوهني وزارت د ټولو اداري کارکوونکو روزنه د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ څخه د اغېزمني ګټې اخيستلو په موخه.
- د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ سيستم تجهيزاتو ته وده ورکول، او ورڅخه ساتنه او څارنه
- تر 1393ل کال پورې له څلورمه تر شپږم ټولګي پورې د ۱۰سلنې زده کوونکو ته د زده کړې لپاره د لپ ټاپونو وېشل
- د پوهني وزارت د معلوماتي وېبپاڼې ملاتړ او نوي کول د خپراوي په مخه

وزارت به د ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي څخه د پراخه کار اخستي په مخه څارنه وکړي . او له پايلو څخه به ئي تصميم د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ په اړه او د دي تکنالوجي څخه موثره ګټه اخستنه په دفاترو او د دي وزارت د مرکز او ولاياتو په بيلا بيلو برخو کې ترسره کړي .همدارنګه د ښوونيزو او روزنيزه مقاصدو لپاره د معلوما او اړيکتيايي تکنالوژي څخه د ګټي اخيستني په اړه هم لازمي څارني د ښوونيز نصاب د پراختيايي پروګرام ، د ساينس او تکنالوجي د زده کړو او د ښووکي روزني د مرکز په همکاري ترسره شي .

د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ رياست دي ټکنالوجيو ته د و لايتونو، ولسواليو، مرکز او ښوونيزو مؤسسو اړتياوې جاجوي او له مخې يې خپل پلان برابر او پلی کوي او همدا راز يې په تجهيز او کار هم څارنه کوي. تر ۱۳۹۳ل کال پورې د پوهني وزارت په پام کې لري، چې د پوهنې په ټولو مرکزي ولايتو ټول ادارات او ۸۰سلنه د پوهني مديريتونه په ولسواليو کې او۳۰ سلنه ښوونيزې اداري په معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ سمبال کړي . لکه څنګه چې په لمړي برخه کې راغلي دي کارکونکي به د معلوماتي او اړيکتيائي تکنالوجي په اړه لازمي زده کړي ترسره کړي

د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ کارونه دي ته اړتيا لري څو ملاتړ او پالنه هم مطرح شي او همدا راز د پروګرامي ساتني او نورو کمپيوټري ستونزو له منځه وړلو لپاره ګام پورته شي. د معلوماتي او اړيکتيايي ټکنالوجۍ رياست په پام کې لري چې د دې تجهيزاتو د ساتني او پالني لپاره يو سيستم جوړ او پلی کړي، چې په منظم ډول به تجهيزات څاري او ستونزې به يې له منځه وړي او همدا رازبه د اړتيا پرمهال هم د هغوی د عدلون بدلون لپاره اقدام کوي.

د پوهني وزارت به يو لپ تاپ يو زده کوونکي ته د ارزوني لاندي ونيسي (لمړي څيرکي ته مراجعه وکړي) د دي څارنو له پايلو څخه به د دی پروژو د لاپراختيا لپاره ګټه واخستل شي . وزارت په پام کې لري، چې د معلوماتي او اړيکتيايي تکنالوجي څخه په ښوونځيو او ښوونيزه موسساتو کاراخستني ته کې که د دی پروژې له لاري وي او که له کوم بلی پراختيا ورکړي ، د دې پروژې پلی کول به مور او پلار وهڅوي د خپلو نورو ماشومانو لپاره هم لپ ټاپونه برابر کړي .

د پوهني وزارت وېبپاڼه د اطلاع رسوني او د خلکو د نظرونو د اخيستو لپاره فعاله شوې، او بايد وده ومومي . د پوهنې وزارت د خپلې وېبپاڼې په منظم ډول بيا کتنه کوي او دخلکو پوښتنو او نظرونو ته پرليکه ځوابونه وايي. خپل پلانونه، راپوروند، احصايي او د افغانستان د ښووني او روزني په برخه

کې ځېږني او همدا راز نوي خبرونه به هم د دې ويبپاڼې له لارې په ملي ژبو او انګليسي ژبه خپروي.

ځلورمه برخه: تدارکات او لوجيستيک ، خدمتونه، املاك او ځايدادونهځايدادونه:

جزئي موخې

- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د تدارکاتو او لوجستيك د مرکزي او ولايتي واحدونو سمبالول او روزنه
- تر ۱۳۸۹ل کال پورې د پوهنې وزارت د پېرونو او ټولو ترونونو ، د خريداري او املاکو ، د ترانسپورتي امکاناتو د ساتنې او د وزارت د ټولو ځايدادونو او وداڼيو د ثبت د ډيټابيس وده
- د ځمکې برابرول د ښوونيزو مراکزو، اداري او ښوونکو د ښرکونو د جوړولو لپاره
- د معارف د املاکو او ځايدادونو قبض د بعضې ارګانونو او اشخاصو له خوا، د اړوندو منازعاتو حل
- د حمايوي خدمتونو برابرول (ترانسپورتي امکاناتو، د پروګرامونو لپاره توکي ، اداري تجهيزات او وداڼيو او د ترميم او ساتنې خدمات) د اړتيا په صورت کې د کارکونکو ته په مرکز او ولاياتو کې

د پوهنې وزارت د لوجيستيک او تدارکاتو لپاره مرکزي رياست او دوهمې مرکزي او ولايتي تدارکات په ښو تجهيزاتو پسولل کېږي او کارکونکي يې روزل کېږي. همدا راز د پوهنې وزارت د ټولو اخيستونونو د ترونونو د ثبت لپاره د پرمختللي ډيټابيس جوړول او په هغه کې د هر رنګه مالوماتو خونه دي کول. همدا راز غوښتل شوو سيمو ته د اړوندو توکو رسول التبه د پوهنې وزارت له پاليسي سره سم د شونتيا تر حده به دا چاره د خصوصي شرکتونو لخوا کېږي.

اوسمهال د خدماتو رياست، د مامورينو لپاره د منظم ترانسپورتي خدماتو، نوري ترانسپورتي اړتياوي او د وزارت د نورو نقليه وسايطو د ترميم دنده په غاړه لري. د دغسې خدماتو د ښه کيفيت لپاره به يو ډيټابيس تيار کړي شي چې د وزارت د ترانسپورتي خدماتو اړوند معلومات پکې ثبت کيږي .

د وخت په تيريدو سره به وزارت ترانسپورتي خدمات او د نقليه وسايطو ترميمات به خصوصي سکتورونو ته ورکړي او په عين حال کې به د دی خدماتو له معياري کولو څخه به څارنه کوي .

اوسمهال د ۱۱ زرو نه زياتي ښوونيزي موسسې فعاله دي چې له نيمائې نه زياتی ئی د استفادي وړ وداني لري او ځمکه ئی د پوهنې وزارت د ملکيت لاندې ده او د نورو ښونځيو لپاره بايد هم ځمکه تياره کړي شي تر څو د مکاتبو د جوړولو پروسه شروع کړي شي . د وزارت د املاکو او ځايدادونو رياست د عماري کارونو او د ښوونکو لپاره د ځمکې د ويشلو لپاره د ځمکې د پيژندې دنده په غاړه لري .تر ۱۳۹۳ل کال پورې به دغه رياست د دی وزارت د ۷۵سلنې کارکونکو لپاره ځمکه وويشي. د پوهنې د ښوونيزو موسيسو لپاره د اختصاص شو او موجوده ځمکو د ملکيت د وضعيت په اړه د معلوماتو منظمول ، او کارکونکو ته د توزيع شو ځمکو لپاره، وزارت يو ډيتابيس ته پراختيا ورکوي او په مستمره توګه به ئی له معلومات څخه بياکتنه کوي . او د دغو معلوماتو څخه به د ښوونيزو مراکزو د جوړولو په تصميم نيولو کې ګټه واخستل شي . د دغو معلوماتو څخه به د ښونځيو د جوړولو د ځای پيژندنې لپاره هم کار واخستل شي. همدارنګه دا رياست د وزارت د غصب شو ځايدادونو د قضاياو حل او فيصل دنده په غاړه لري.

پنځمه برخه: ساتنه او مصؤنيت:

جزيي موخې

- د ساتنې او پالنې د ولايتي او مرکزي يونټونو تجهيز او روزنه

- د دفترونو او تعليمي مرکزونو د محافظتي سيستم وده د امنيتي نهادونو په همکاري
- د دفترونو او ښوونيزو مرکزو او همدا راز د دې مرکزونو ته د ښوونکو او زده کوونکو د تګ راتګ د لارو دوامداره څارنه او د احتمالي ګواښونو پېژندل
- له احتمالي ګواښونو د خبرتيا او لاربود د زميني برابرول د خاصو کارکونکو لپاره او د هغوي له طريقه نورو کارکونکو او زده کونکو ته
- له پېښو د مخنيوي لپاره د ولسي او امنيتي ارګانونو د همغږۍ ټينګښت
- په ډېټابېس کې د ورځنيو پېښو ورځنۍ ثبت او د څېړنيزو راپورونو وړاندې کول

په تيرو کلونو کې د افغانستان د ملت دښمنانو څو ځله د هېواد د پوهني په ادارو او ښوونځيو بريدونه کړي او ګڼ زده کونکي يې شهيدان يا ټپيان کړي او ګڼ ښوونځي يې هم له منځه وړي دي. د دې د مخنيوي لپاره پوهني وزارت د امنيتی ارګانونو په همکارۍ سره د دفترونو او ښونيزو مرکزونو د ساتني سيستم پرمخ بيايي او مرکزي رياستونه او ولايتي يونټونه به د خونديتوب او ساتنې په برخه کې سمبال او وروزي.

همدا راز به د ښونيزو مرکزونو د کارکونکو، زده کونکو او ښوونکو د تګ راتګ لارې په دوامداره توګه وڅارل شي او احتمالي ګواښونه به وپيژندل شي او د مخنيوي لپاره به يې وړ اقدام وشي. د کليدي کارکونکو د احتمالي ګواښونو د خبروني او لاربود او د دی کليدي کارکونکو له خوا نورو کارکونکو او زده کونکو لپاره بايد يو شمېر روزني ترسره شي.

د ماين او چاوديدونکو توکو په ګواښونو سربېره د ملګرو ملتونو د ماين پاکي د مرکزونو په همکارۍ په ښوونځيو کې د زده کونکو، ښوونکو او نورو پوهنيزو منسوبينو لپاره د پوهاوي پروګرامونه ترسره کېږي.

پوهني وزارت دنه ده لري چې د ښونيزو مرکزونو چاپيريال خونه دي او د ښووني او روزنې لپاره وړ چاپيريال جوړ کړي. د دې موخې لپاره په پام کې ده چې تاوتريخوالی، جنسي بده کته اخيستنه، په نشه يي توکو د روږدي کېدو ستونزې او نور وپيژندل شي او مخه يې ونيول شي او د اړتيا پر مهال يې عاملين تعذيري ادارو ته وپيژندل شي.

د ښونيزو مرکزونو د امنيت خونه دي کول د خلکو او امنيتي ارګانونو له همکارۍ پرته شوني چاره نه ده. بلاخره وزارت هڅه کوي چې د ښوونځيو د شوراګانو او د خلکو د شوراګانو له لاره تر ډېرې کچې کار واخلي او په سيمه ايزو امنيتي ارګانونو او مرکزوو کې د ډېرې همکارۍ زمينه برابره کړي.

همدا راز د ورځنيو پېښو د ثبت لپاره به ډيټابيس ته وده ورکړل شي او د را ټولو شوو معلوماتو له مخې به څېړنيز راپورونه وړاندې شي له دې راپورونو څخه به د ناامنو سيمو د پيژندلو او د امنيتي تدابېرو د غوره کولو په برخه کې کار واخيستل شي.

شپږمه برخه: مديريت او همغږي:

جزيي موخې

- تر 1393ل کال پورې ټول تقنيني اسناد، د لايحو ادارو او مالي تګلارو د تدارکاتو د تجديد په اړه له سره کتنه
- په کلنۍ کچه د پوهني د ادارو د عملياتي پروګرامونو او پلانونو ترتيب او برابرول
- په کلنۍ او څلورمياشتنۍ کچه د کاري رپوټونو چمتو کول
- د پوهني د اداري پروژو د پروګرامونو د شپږ مياشتنيو فعاليتونو ارزونه او مرور.

د اداري ، مالي، تدارکاتي، خدماتي او نورو کړنو او لوايحو په ګډون ټول تقنيني اسناد، چې په مالي او اداري معينيت پورې اړه لري په دوامداره توګه بيا کتل کېږي. د تقنيني اسنادو د بياکتنې موخه د اداري سيستم د ساده کولو او کارندوالي او همدا راز د کړچارونو د لنډولو او ساده کولو لپاره پرمختګ دی. دا تقنيني اسناد منظميږي او د پوهنې وزارت د ويب پاڼې په ګډو له بېلابېلو لارو تر خلکو ور رسول کېږي.

د وزارت د دې او نورو پروګرامونو په څېر د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان له مخې د فعاليتونو اغيز او د پرمختګ ارزونه د کلنيو عملياتي پلانونو د پرمختګ زمينه برابروي او د کال د هرو دريو مياشتو په پای کې به د عملياتي پلان له مخې د ستونزو او پرمختګ راپور وړاندې کړي او د پلان د عمومي رياست په واک کې به ورکول کېږي. همدا راز به په شپږ مياشتنيو فعاليتونو له سره غور کېږي او له پايلو څخه به يې د عملياتي پلان په وده کې ګټه اخيستل کېږي.

فرعي پروګرام۳,۵:د ستراتيژيک مديرت پراختيا

کلي موخه

د هدفمندی زياتوالی، اغېزمنتوب، مفيديت، او د پوهنې وزارت شفافه حساب ورکونه، چې د ملي او نړيوالو قوانينو په چوکاټ کې پر ستراتيژيکه کچه برابر وي

عمومي ستراتيژی:

د پلانونې غير مرکزي والی، ساتنه او د ارزونې د سيستم تدريجی اجرا د پياوړتيا په حال کې ده او د ادارو د کارکونکو د وړتيا په غير مرکزي سويه په دې برخو کې لوړوالی مومي او ستراتيژيکې پلانونه به په ولايتونو کې هم پر مخ لاړ شي او ولايتي معلوماتي سيستم به غيري مرکزي والي روند ته وده ومومي.

د خلکو او مدني ټولنې او خصوصي ځانګې په ګډون د ټولنې د بېلابېلو ځانګو ګډون به په طرحو کې د پوهنې په مرکزي او ولاياتو کې د هڅونې او پياوړتيا لامل شي. تر څو د ښوونې او روزنې نظم وده ومومي. او خلک د پوهنې د پروګرامونو په نسبت د ملکيت احساس وکړي. همدارنګه د دی پروسي موخه د محلي خلکو د اړتياو لپاره د ښوونې او روزنې مناسب کول دي .

ټولې پاليسی، پروسيجرونه او کنټرولي ميکانيزمونه به په ولايتونو او ولسواليو کې د مالي او اداري فساد د کموالي لپاره سم او خپور شي او کارکونکي به وروزل شي. او د وزارت داخلي تفتيش پراخه کيږي.

د پوهنې وزارت ټول بهرنی او کورنی سرچينې به د ټولنيز عدالت او انډول د اصل له مخې د ولايتونو او ولسواليو تر منځ وويشل شي.

مرستندويان به وهڅول شي چې د اصلي پراختيايي بوديجې له لارې خپلې مرستې زياتې کړي او د وزارت د پروژو او پروګرامونو د اقتصادي اغيز په لا زياتوالي کې مرسته وکړي.

همدا راز به د ښونيزو مرکزونو، کارکونکو ښوونکو او زده کونکو معلومات او شمېرې د کمپيوټري کولو له لارې د ولايتونو په سويه د زده کونکو د سوانحو او اداري استخدامونو په برخه کې او همدا راز دا پروسه په ټولو ولسواليو کې پلې شي او بيا به پرې کتنه وشي څو ټولې شمېر ښې شي او د پروسې اغيز هم له اداري پلوه ښه والی ومومي.

همداراز د وزارت په ټولو برخو کې د معلوماتي سيستمونو او ډيټابيسونو په برخه کې بـه همغږي او دا ټول به د EMIS سيستم له لارې وتړل شي څو د وزارت بېلابېلې برخې له يو بل سره اړين معلومات شريک کړي او دا معلومات د پرېکړې پر مهال د ډېرې همغږۍ لپاره وکارول شي

ټولې پرېکړې او اقدامات به د دقيقو معلوماتو له مخې وشي او د اړتيا په صورت کې بـه د څارني او بررسۍ لاندي ونيول شي او له ځايي او نړيوالو رسنيو سره به د پوهنې اړيکې استراتيژيو د پاليسو په چوکاټ کې برابرې او پياوړې شي.

موخې:

- تر 1393ل کال پورې د ټولو اسنادو تقنيني تګلارې، لايحې بيا کتل کېږي او له سره پرې غور کېږيکيږي
- د پوهنې وزارت رول د بهرني پراختيايي بوديجې له خوا د تمويل شو پروژو په همغږ کې د وزارت د لمړي توبونو پر اساس پاختيا مومي او مرستندويه هيوادونه هڅول کيږي چې خپلې مرسته شوې بوديجې د وزارت د اصلي بوديجې له طريقه اختصاص کړي.
- د تفتيش رياست وړتيا به پراختيا ومومي او د پوهنې د رياستونو کلني تفتيش به تر سره شي او د فساد سره مبارزه وشي.
- د پوهنې وزارت به د مراجعينو ټولو شکايتونو ته پر وخت رسيدګي وکړي
- په ملي او ولايتي کلنۍ کچه د وزارت د سترو فعاليتونو د پراختيايي پلانونو د عملياتو ارزونه
- په مرکز او ولايتونو کې د پوهنې د معلوماتي اداري د سيستم پراختيا او غښتلي کول
- له سټنډرډ فارمټ سره برابر کلنۍ او څلور مياشتنۍ راپور ترتيبول او وېشل

د پروګرام برخې:

1) د پاليسيو اصلاح او وده ورکول
2) د ستراتيژيک او عملياتي پلان جوړول
3) د پوهنې اداري معلوماتي سيستم، څارنه، ارزونه او رپوټ ورکول
4) د بهرنيو سرچينو د مديريت وده
5) کورنۍ تفتيش او ارزونه
6) ستراتيژيکي اړيکې
7) مديريت او همغږي

لومړۍ برخه: د پاليسيو اصلاح او وده:

<u>جزيي موخې</u>

- تر ۱۳۹۰ل کال پورې به د پوهنې علمي شورا ته وده ورکول کېږي او غښتلي به شي
- تر ۱۳۹۰ل کاله به پاليسۍ، مقررات او د وزارت عمومي لايحې د اړتيا مطابق مشخص شي ملي او نړيوالې ژمنې به له سره وکتل شي او د پاليسو د اړتيا په صورت کې به نويو لايحو او مقرراتو ته وده ورکړل شي

- تر ۱۳۹۰ل کال پورې به د افغانستان د پوهنې ښوونځي او د پوهنې د تقنيني اسنادو کتاب وده وکړي چاپ به شي او د پوهنې د ادارو او ښوونيزو مؤسسو په واک کې به ورکړل شي .

وزارت په پام کې لري څو د وزارت علمي شورا ته د يوې تخصصي برخې په توګه پراختيا ورکړي او تقويه يې کړي. د دې ټولنې اصلي دنده، علمي کتنه او د ښوونې او روزنې وزارت لارښوونې د لوړو اکاديميک او اداري په سطحه، د ښوونې او روزنې د ښه کيفيت په موخه دې دغه شوراوې پاليسي، مقررې او نوې لوايحو ته پراختيا ورکوي تر څو باکيفيته ښوونې او روزنې ته برابره لاسرسي تضمين شي او د اداري فساد په خاطر وزارت مبارزه وکړي، او داخلي او بين المللي تحقيقاتي مراکزو او اړوندو رياستونو سره په نيږدې همغږۍ کې به د پاليسو څارنه او بيا ليدنه تر سره شي.

د افغانستان د پوهنې کتاب د پوهنې په هکله په عمومي معلوماتو، د وزارت سازماني جوړښت، د هرې برخې دندې، د وزارت لويي پاليسی او نورو ضروري معلوماتو کې شامليږي. او له پوهنې سره د خلکو پيژندنه او مراجعينو ته ښوونې په اړه پراختيا ورکړل کيږي .همدارنګه د پوهنې تقنيني اسناد په يوه کتاب کې راټول شوي له هغه څخه وروسته چاپيږي او د پوهنې ادارو او ښوونيزو مؤسسو ته ورکول کيږي .د تقنيني اسنادو د کتاب موخه، د پوهنې د کارکوونکو پيژندنه له پاليسيو سره، د پوهنې دندې او طرزالعملونه ووسيږي.

دويمه برخه: ستراتيژيک او عملياتي پلان جوړونه:

<u>**جزئي موخې**</u>

1) د ۱۳۹۰ل کال تر پايه به د وزارت ټول لوی فعاليتونه به ستندرد شي او د لګښتونو استندردنه پراختيا مومي
2) د ۱۳۹۳ل کال تر پايه پورې ولايتي ستراتيژيک پلانونه پراختيا مومي
3) د هر کال تر پايه پورې ملي او ولايتي عملياتي پلانونو ته د راتلونکي کلونو لپاره پراختيا ورکول کيږي او په هر شپږ مياشتو کې يو ځل تر بيا کتني لاندې راځي.
4) تر ۱۳۹۳ل کاله پورې، کلنيز عملياتي پلانونه د پوهنې ټولو مديريتونو او ولسواليو ته پراختيا ورکول کيږي
5) تر ۱۳۹۳ل کاله پورې، د ولسواليو، ولاياتو او مرکز د پلان ۵۰۰ تنه مديران د پلان جوړونې، ساتنې او ارزيابی په برخو کې ښوونه تر سره کوي

د پوهنې وزارت خپل ټول لوی فعاليتونه، او د هغه د ترسره کولو نحوه او هغه ته اړونده بوديجه په استندرده توګه تعريفوي . دغه پروسه به د پلانونو او استندردو پروپوزلونو پراختيا او د فعاليتونو ترسره کول به اسانه کړي . استندرد قيمتونو د سيميزو تفاوتونو مطابق عيارريږي . د فعاليتونو او قيمتونو استندرد جوړول د ماليه وزارت رياستونو او پروګرامونو سره په نږدې همکاري کې ترسره کيږي.

د هر کال په دريمه ربع کې د پوهنې د ملي ستراتيژيک پلان د پلي کېدو په مقصد د راتلونکي کال عملياتي پلان د ستراتيژيک پلان پر بنسټ پراختيا مومي. او د هرکال په منځ کې د هغه پلي کول تر بيا کتني لاندې راځي. د هرې بيا کتني په پای کې د اړتيا او د بيا کتنې پر وړاندې او د پلان د ښه تطبيق په موخه، عملياتي پلانونه بيا کتل کيږي . د پلان جوړوني عملياتي پروسه په مرکز او ولاياتو کې پيل شوی. د پلان جوړوني د دوري په وخت کې به ،د وزارت د بيالا بيالو برخې ظرفيت پراختيا وکړي تر څو هغوي وکولي شي د پلان او ارزوني مرکزي رياست د ترون نه غير د خپلو پلان جوړوني د عهدې نه ووځي. د مالي ، پلان او ارزويني رياستونه به د ۱۳۸۹ل کال نه د ولاياتو د پوهنې رياستونو سره مرسته وکړي تر څو خپل عملياتي پلانونو او بوديجې ته پراختيا ورکړي.

د۱۳۹۱ل کال نه، به د ارزوني او پلان رياست د ولسواليو سره د تخنيکي نګاه نه مرسته وکړي تر څو کلني عملياتي پلانونه او بوديجه ئی تياره کړي دغه پروسه د غيري مرکزي پلان جوړوني ته پراختيا ورکوي . د وزارت د ټولو سطوح د پلان جوړوني د وړتيا د پراختيا په موخه ۵۰۰ تنه د مرکز ، ولايتونو او ولسواليو مديرانو ته د پلان جوړونې ، ساتني ، ارزيابی او راپور ورکوني په برخو کې زدکړه ورکړي.

دريمه برخه: د ساتنې، ارزونې، د راپور ورکونې او معلوماتي سيستم:

<u>جزئي موخې</u>

1) تر ۱۳۹۳ل کال پورې، د وزارت خاص معلوماتي سيستم د بېلابېلو پراختيايي خپروونو لپاره په مرکز او ولاياتو کې پراختيا ورکول کېږي او د معلوماتي سيستم له لاري د پوهني اداره له مرکز سره به ونښلي .
2) تر ۱۳۹۳ل کال پورې، ټولي مرکزي اداري او د پوهنې وزارت ولايتي رياستونه د ښووني او روزني معلوماتي سيستم ته لاسرسی مومي.
3) تر ۱۳۹۳ل کال پورې، لږ تر لږه ۶۰سلنه د پوهنې مديريتونه په وسواليوکي او لږ تر لږه ۲۰سلنه بېلابېلې ښوونېزي مؤسسې په ټول هيواد کې د ښووني او روزنې معلوماتي سيستم ته لاسرسی پيدا کوي.
4) تر ۱۳۹۰ل کال پورې، د پوهنې وزارت د پرمختيايي خپرونو د پلي کېدو راپور ورکوني ميکانيزم پراختيا موندلي او په ټولو ولاياتو او ولسواليوکې پلي کېږي او د ټولو پروګرامونو لپاره منسجم او واحد راپورونه برابيږي.
5) تر ۱۳۹۰ل کال پورې، د ساتني او ارزيابی سيستم د پوهني وزارت لپاره پراختيا موندلي او پلي کېږي.
6) تر ۱۳۹۱ل کال پورې،د مرور او څارل شوي ملي استراتيژي پلان پلي کول او په ۱۳۹۴ل کال کي به د پلان څخه يو اخري ارزونه تر سره شي.

تر اوسه په وزارت کې د تصميم نيونو ، د پاليسيو پراختيا او دپلان جوړوني پر وړاندې ، يو له لويو چلنجونو څخه د معتبرو معلوماتو کموالی ؤ .د معلوماتي سيستم له پراختيا سره په کال ۱۳۸۶ل دغه ستونزه تر يوه بريده حل شوي ده، خو تر اوسه هم دغه سيستم پراختيا او لا ښه والي ته اړتيا لري .د دي لپاره و زارت پلان نيولی څو اختصاصي معلوماتي سيستمونه مختلفو ښوونېز او روزنېزو خپرونو ته په مرکز او ولاياتوکې پراختيا ورکړي . دغه سيستمونه د ښووني او روزنې له معلوماتي سيستم سره يو ځاي کېږي.

د اړتيا وړ معلوماتو د لاسته راوړل ټولو ښووني او روزنېزو ټولنوته د پوهني د اداري معلوماتي سيستم په ټول هيواد کې پراختيا مومي . په دي برخه کې يو له اصلي موخو څخه د ولايتي پوهني رياستونو ګټه اخيستنه د معلوماتي تکنالوژي او د پوهني د ځايدادونو او د زده کوونکو او کارکونکو په اړه د معلوماتو دننه کول او راټولول په دي سيستم کې ده . نو له دي امله، تر ۱۳۹۳ل کال پورې ټولي مرکزي اداري، د پوهني رياستونه په ولاياتو کې،۶۰سلنه د ولسواليو د معارف مديريتونه او ۲۰سلنه ښوونېزي مؤسسي د پوهني معلوماتي سيستم سره سمباليږي.

د راپور ورکوني د ښه والي لپاره، اړينه ده چي د راپور ورکوني سيستم په د ګټي اخستني په مخه په مرکز او ولاياتوکې پراختيا وکړي، د راپور ورکوني مسئولين په ملي او ولايتي سطح د پروګرمونو په اړه ، د پروګرام برخو او د اصلي پروژو د فعاليتونو لپاره د راپورونو جوړول تعيينيږي . دوره ئي راپور د د راپور جوړوني د مسئولينو له خوا تياريږي. او د راپور جوړوني مسئولينو ته په مرکز کې تسليميږي . د مرکزي راپور ورکوني مسئولين ولايتي راپورونه توحيدوي او د پلان او ارزوني ريست ته ئي تسليموي. دا سيستم وزارت ته امکان ورکوي څو وزارت څلور مياشتنی او کلنی توحيدي

راپورونه په ښه توګه تيار کړي. برسيره پردې به د ښوونې او روزنې اداري د معلوماتي سيستم کارکوونکي ته به روزنه ورکول شي تر څو وکولاې شي د بيلابيلو دخواست کوونکو د اړتياو په اساس لازم راپورونه تيار کړي.

وزارت په پام کې لري چې تر ۱۳۹۳ل کال پورې د بين المللي سازمانونو په همکارۍ د ارزيابۍ او ساتنې سيستم ته پراختيا ورکړي. او په دومداره توګه د پوهنې د ملي استراتيژيك پلان له ترسره کيدو څخه ساتنه وکړي او د داخلي او بهرنی سازمانونو له مرستې سره د پوهنې ټولې اصلي او مهمې پروژې ارزيابي کړي .ددغو پروژو د ارزيابۍ اصلي موخه د پرمختګ سنجونه ، د پوهنې د پروژو د پلې کولو په لاره کې خنډونه او ددغو ستونزو د حل لارې لټون دي .د پوهنې د ملي استراتيژيك پلان د وزارت د پراختيائي همکارانو په همکارۍ ، په منځني وخت او د ترسره کيدو د پاي په مرحله کې به وارزول شي.

څلورمه برخه: د بهرنيو مرستو مديريت:

<u>جزئي موخې</u>

1) تر ۱۳۹۰ل کال پورې، بهرنۍ پراختيايي مرستندويي اداري په مرکز او ولاياتو کې جوړې او تقويه کېږي او ارتباطي مسئولين به د مرکز او ولاياتو په سطح توظيف شي.
2) د تمويل لپاره د پروژو تثبيت د بهرني پراختيايي بوديجو له لارې په کلنۍ توګه.
3) په ۱۳۹۰ل کال کې ، وزارت به په دې وتوانيږي څو د ټولو مالي او بودجوي کمښتونو لپاره مناسبې تګلارې جوړې کړي.
4) تر ۱۳۸۹ل کال پورې د نظارت د سيستم پراختيا د جوړونې په پړاو او د بهرني پراختيايي پروژو د قرار داد لړۍ .
5) تر ۱۳۸۹ل کال پورې ، ډېټابېس يا کړنې د تمويل لپاره، تطبيق، هغو پروژو ساتنه او ارزيابي چې د بهرني پراختيايي بودجو څخه تمويل کېږي.
6) د بهرني پراختيايي پروژو تنظيم او ترتيب د ملي او ولايتي ستراتيژيکو پلانونومطابق سره سم.

د مالي سرچينو تامين د وزارت پروژو لپاره او همدارنګه د بهرني تمويل کوونکو او فعاليتونو تر منځ هم غږې تر ۱۳۹۰ل کاله پورې د بهرني پراختيايي مرستو اداري په مرکز او ولاياتو کې جوړيږ .او ارتباطي پرسونل به په ټولو ولاياتو کې مقرريږي . او د پراختيائي همکارانو سره ، به د پوهنې وزارت ډاډ حاصل کړي ټول هغه پروګرامونه چې د بهرني پراختيائي بوديجي له خوا تمويل کيږي د پوهنې د ملي پراختيا استراتيژيو د موخو په راستا کې طرح او تر سره کيږي.

دغې اداري اصلي موخه ددغو مرستو جلب او جذب او همغږي د وزارت پروژو لپاره په مرکز او ولاياتو کې اوسيږي، څو د وزارت د پروژو تمويلي خلاوو د دغو مرستو له لارې جبران شي .له دې امله وزارت پلان نيولی چې تر ۱۳۹۳ کاله پورې دغه وزارت به وکړاي شي څو هغه پروژې چې تمويل شوي نه دي مناسبې تګلارې ورته برابرې کړي او لازمي بوديجې ورته جلب کړي .

د وزارت ، تمويل کوونکو او بين المللي همکارانو تر منځ لومړۍ ناسته په ۱۳۹۰ل کال کې د خبرو اترو په مقصد د مرستو د جذب او جلب لپاره د وزارت د پروژو لپاره منځ ته راځي .په دې ناستو کې به د پروژو د مالي او تخنيکي اړتيا او ضرورتونو په اړه د همکارانو او بين المللي تمويل کوونکو تر منځ بحث وشي .نو له دې امله ، د پوهنې پروژې د بهرنـي پراختيايي بوديجې لـه لارې تثبيت کيږي ، څو د خبرو اترو زمينه د دې پروژو پر سر له همکارانو او بين المللي تمويل کوونکو سره جوړه شي.

د تمويل پورې اړو معلوماتو د ساتنې او حفظ لپاره، د هغو پروژو د تطبيق، ساتنې او ارزيابۍ چې د بهرني پراختيايي بوديجو له لارې تمويل کېږي ، يو ډېټابېس يا کړنلاره پراختيا مومي .همدارنګه د

تمویل په مقصد یوه کړن لاره، د تطبیق ، ساتني او ارزیابی لپاره جوړه کړي. د دي کړنلاري له پراختیا سره به د پروژو د تمویل ، تطبیق ، ساتني او ارزیابی لړی به اسانه شي.

د پروژو د ختم په وخت کي یو نهایی راپور تیار او په دی ډیتابیس کي ساتل کیږي. د وزارت د اصلي پروژو مشترکه ارزونه د پوهني د پراختیائي بورد له خوا تر سره کیږي. او تحلیل د ترسره شوو مسائلو، چالشونو او د پیشنهادي لارو د حل څخه تیاریږي.

پنځمه برخه: داخلي تفتیش او بیا کتنه:

<u>جزئی موخې</u>

1) تر ۱۳۹۳ل کال پورې، وزارت به وتوانیږي څو د پوهنې له ټولو ادارو څخه تفتیش او بیا کتنه وکړي.
2) تر ۱۳۹۱ل کال پورې ، وزارت د مفتشینو او د مالي بیا کتني یو متخصص کدر به وروزي .
3) تر ۱۳۹۰ل کال پورې ، ټول لاسته راوړل شوي قضیي په یوه ډېټابېس کې ثبت او تري ساتنه کېږي.
4) تر ۱۳۹۳ل کال پورې ، د لاسته راوړل شو تفتیشو او د ترسره شوو څارنو په مخه د راپور ورکوني یو شفاف سیستم برابرول او پراختیا ورکول کیږي.

وزارت پلان لري چي تر ۱۳۹۳ کاله پورې د بیا کتني یا تفتیش یو داخلي سیستم د نړیوالو معیارونو پر بنسټ پراختیا او تطبیق یې کړي. تر ۱۳۹۳ل کال پورې به د پوهنې وزارت وکولي شي څو په کلنی توګه د پوهنې ټول ریاستونه تفپیش او وڅاري د سیستم د پراختیا اصلي موخه، په سیستماتیک ډول د مالي کارونو ، تدارکاتو ، ګمارل ، اداري ، خېروني او د اداري فساد پر وړاندی په مرکزي او ولایتي سطحو کې تفتیش او بیا کتني دي .وزارت په پام کې لري څو د ترسره شو څارنو پر اساس یو شفاف سیستم د راپور ورکوني د تفتیش د پیلو لپاره تیار کیږي. چي د تفتیش لاسته راوړني به د دی له خوا د پوهني وزیر یا ټاکل شوي شخص ته تیاریږي او لازم اقدامات به تر سره کیږي. ممکن ده چه قضیه څارنوالي پوري ورسیږي او یا د خفیفه تخلفاتو په صورت کي خاطي شخص ته هشداریه ورکړل شي او دوسیه ئی د بشري نیرو په ډیتابیس کي درج شي .

شپږمه برخه: ستراتیژیکي اړیکي:

<u>جزئی موخې</u>

1) تر ۱۳۸۹ل کال پورې د پوهنې وزارت د ستراتیژیکو اړیکو پراختیا او پلي کول
2) د عامه خپراوي لپاره د پالیسیو ، پلانونو ، پرمختګونو او شته مسایلو په اړه اړین مواد جوړ او په مطبوعاتي کنفرانسونو کي په مرکز او ولایاتو او همدارنګه په معتبرو نړیوالو خپرونو کي خپاره شي.
3) تر ۱۳۹۳ل کال پورې ، د همغږي او مشورتي ورکشاپونو خپروني په لار اچول د ولایاتو له مسؤلینو سره به په هرو دریو میاشتو کي سرته رسیږي.
4) د ربعوارو همغږی ورکشاپونو طرحه د ولایاتو او ولسوالیو د پوهنې مسئولینو سره هر کال پر مخ وړل کیږي.

د ښوونیزو خدماتو کیفیت د وزارت د صحیح اجرا کولو پلانونو پورې اړیکه لري . د تعیین شو موخو ته او د مرستو په تیارولو کې هم ستونزې موجود دي ، نو له همدی امله یو اریکتیائي او اطلاع رساني یو مکانیزم ته اړتیا لیدل کیږ. .څو وکړې شي لازم معلومات د پالیسیو، پلانونو، پرمختګونو ، او د پوهنې د شته مسایلو په اړه د زیربط ارګانونو د لاسرسي لپاره تیار کړي . د دی میکانیزم د جوړیدو موخې د زده کوونکو ، ولیدینو، خلکو، مرستندونه هیوادونو د اعتماد جلب کول او د افغانستان د پوهنې څخه د هغوي د ملاتړ جلب کول دي نو له دي امله وزارت په پام کې لري څو اړین مواد د پالیسیو ، پرمختګونو ، او د شته مسایلو په اړه په پوهنې کې د عامه پوهنې لپاره جوړ او په منظم ډول په مطبوعاتي کنفرانسونو کې په مرکز او ولایاتو کې خپاره او په معتبرو بین المللي چاپیزو خپرونو کې چاپ شي.

همدارنګه، وزارت پلان لري څو د همغږي او مشورو په مقصد د پوهنې له غیر مرکزي، ولایتي او ولسوالیو په سطحو کې منظم څلور میاشتني ورکشاپونه ترتیب کړي ، څو غیر له همغږي جوړوني د پوهنې په اړه په تصمیم نیولو کې ، د وزارت پالیسی او ستراتیژي له غیر مرکزي سطحو سره ګډ کړي .

اوومه برخه: همغږي او مدیریت:

<u>**جزئي موخې**</u>

1) تر ۱۳۹۳ل کال پورې له ټولو تقنیني اسنادو، لایحې، اداري کړنلارې، مالي او تدارکاتو څخه بیا کتنه وشي
2) د پوهنې وزارت د پراختیائي بورد منظمو دورئي ناستو جوړیدل سازماندهي کیږي
3) جوړونه او بیا کتنه د ستراتیژیک مدیریت د پراختیایي خپرونو په عملیاتي پلانونو کې په کلني ډول
4) د څلور پوړیز او کلنیو راپوروونو ترتیبول
5) د ستراتیژیک مدیریت د پراختیایي پروژو او فعالیتونو شپږ میاشتینی مرور او ارزیابي.

ټول تقنیني اسناد سره له اداري لوحې او کړنلارې ، مالي ، تدارکاتي ، خدماتي او داسې نور، چې اداري او مالي مدیریت پورې اړ کیږي په روانه توګه تر بیا کتني او لیدني راځي .د تقنیني اسنادو بیا کتني څخه موخه ، د اداري سیستمونو اهمیت او د کړنلارو ساده کول او لنډول دي. دغه تقنیني اسناد منظم کېږي او له مختلفو لارو سره د پوهنې وزارت له وېبپاڼې څخه به د خلکو پر وړندې خپرېږي.

د پوهنې پراختیائي جلسې په میاشتنی توګه ترسره کیږي څو د پالیسو اړوند مسایل، د پروګرامونو اړونده نوي مسایل ،د مالي او بودیجوي اړتیاوي او د پوهنې د د سهم اخستونکو تر منځ همغږي تر څیړنې لاندي ونیول شي. د دی بورد د نظر لاندي به کاري تخنیکي ګروګاني جوړي شي او په منظم ډول به جلسې تشکیلوي څو د تخنیکي مسایلو اړوند پروګرامونه د بورد په جلسو کې تر خبرو اترو لاندي ونیول شي . او په اړه ئی لازم تصمیمونه ونیول شي.

د پوهنې مالي او بودیجوي فعالیتونه په بین المللي سطح لکه (د چټکو فعالیتونو د وارسیو ابتکارات FTI د پوهنې د پرمختیایي بورډ د ملاتړ لاندې د افغانستان د پوهنې د پروګرامونو د بسپنه ورکولو لپاره د پام وړ ګرځي.

دغه خپرونه لکه د وزارت د نورو خپرونو په څیر، د خپروني د وضعیت د تحلیل پر بنسټ د پرمختګ او د فعالیتونو د کتې او د پوهنې ملي ستراتیژیک پلان سره سم ، کلنیز عملیاتي پلانونو ته پراختیا ورکوي ، او د هرو دریو میاشتو په پاي کې د خپروني د پرمختګ او ستونزو راپور د عملیاتي پلان

پر بنست جوړ او ترتيب او د پلان او ارزيابۍ عمومي رياست او د وزارت مشرۍ ته سپارل کېږي.
همدارنګه د خپروني شپږ مياشتني فعاليتونه تر دقيقي ارزيابۍ او بيا کتني به راشي. او د هغه له پايلي څخه به د بيا کتني او دعملياتي پلانونو په پراختيا کې ترې استفاده وشي.

ځلورم څپرکی: تطبيق، څارنه او ارزونه

روښانه ده چې د پوهنې وزارت په هغه صورت کې کولای شي په دې ستراتيژيک پلان کې يادو شويو موخو ته ورسيږي چې فعاليتونه په ښه توګه تطبيق شي او پروژې د دې موخو په لوري اندازه او اټکل شي .د هغه پر وړاندې ستونزې او ننګونې ~~ويېژندل~~ وپيژندل شي او د امکان تر کچې هوارې شي .

تطبيق :

د تطبيق مسئوليتونه او جوړونه :

د پوهني ملي استراتيژيك پلان د پراوګرامونو او د هغو د ترسره کيدو ځانګري ساختار په ملي او ولايتي سطح ځانګړي کړي دي.

چي پنځه پرګرامونه(شامل د ۱۰ فرعي پروګرامونو) کي ~~ځاي~~ ځای پر ~~ځاي~~ ځای شوي دي.

چي ځانګري اهداف او مقاصد په مربوطه فعاليتونو کي ټاکل شوي دي چي په معلومه توګه يوبل سره اړيکه لري او که په پوره توکه تمويل او ترسره کړي وي وزارت کولي شي چي خپل لوي او متوسط اهدافو ته په ملي او ولايتي سطح لاسرسي پيداکړي.

د اصلاحات اداري د پروګرام د پلي کيدو له خوا ،د وزارت ساختار باندي غور او بيا کتل شوي دي تر څو وکولي شي د کارونو له تقراره څخه مخنيوی وشي او په ملي او ولايتي سطح همغږي پراختيا ومومي .او طرحه شوي پراوګرامونه په استراتيژيك پلان کي هم د موجوده ساختار سره پوره سمون لري .

د پوهني د وزير د نظر لاندي، پنځه معين صاحبان د پلان ۵ احتوا شؤ پروګرامونو د پر مخ وړلو مسؤليت په غاړه لري او د هر معين د ۳ نه تر ۸ رياستونو پوري د نظر لاندي لري. چي هر يو رياست د اټکل شؤ فعليتونو ترسره کيدل په يو د فرعي پروګرامونو يا د يو پروګرام يوه برخه پر غاړه لري. او په هر ولايت کي د ولايت د پوهني رئيس د نظر لاندي ۵ خاص مديران (۶)مسئوله د پلان د پنځه پروګرامونو د تر سره کيدو لپاره لري. او بلاخره ښونځی د روزنيزو پراوګرامونو د عملي ترسره کيدو مسئول د ښونځيو د شوراو په همکاری سره دي.

غيری دولتي سازمانونه هم په قانوني چوکاټ کی موجود او د پوهنی وزارت د همکاري موافقه ليك د امضا او تائيد ورسته به د استراتيژيك پلان په پلي کيدو کي ونده واخلي. او خصوصي سکتورونه هم د قرارداد د امضا له طريقه د خاصو خدمتونو په جوړولو (۷) د موجودو مقررو چوکاټ کی ونده واخلي.

(۴) د زده کړي د پراختيائي نصاب او ښوونکي د روزني ، تخنيکي او مسلکي زده کړو، سواد زده کړي اداري او مالي، د عمومي او اسلامي زده کړو معينان.

(۵) وزير د اړيکو يو مسئول ټاکي، چې د پوهني اداری پروګرام د دريم فرعي پروګرام مسئول به وي(د استراتيژيك مديريت پراختيا)

(۶) د عمومي او اسلامي زده کړو مديران، د دارالمعلمين رئس، د تخنيکي او مسلکي زده کړو مدير، د سواد زده کړي عمومي مدير ،او اداري او مالي عمومي مدير.

(۷)د خصوصي ښونځيو د مخکي وړلو او تآسيس مثال لپار، د ښونځيو د جوړولو د اجناسو او خدماتو مساعدول .

عملياتي پلانونه او کلني بوديجه:

دا ستراتيژيك پلان به په عملياتي او کلني بوديجوي پلان چي د هغي کال ځانګړي موخي په بر کي لري بدل شي. دغه پلانونه د يو مشارکتي پروسي له لاري د ولايتي پوهني رياست او د ولسواليو دمديريتونو او د مرکزي رياستونو په حضور کي تياريږي. هغوي به مسئوليت ولري څو د هغي کال پروګرامونه تعيين او فعاليتونه ئي ځانګړي کړي. د پلان او ارزوني رياست هم په دی برخه کی، زده کړه نيزه او وړتيا جوړوني پروګرامونه، چوکاټونه، فرمتونه او نور لازم لاربشودونه تياروي.

عملياتي پلانونه او کلني بوديجه مخکي له دی نه چي د ماليه وزارت ته تسليم کړي شي. د پوهني د پراختيائي بورد له لاري د بين المللي همکارانو سره د پوهني په ساحه کي په اشتراك اينودل کيږي. د ماليه وزارت له خوا د بوديجي د تعيين څخه وروسته ، ولايتي او ملي عملياتي پلانونه دوهم ځل لپاره د تعهد شوي بوديجي پر اساس پري غور کيږي. او د وزارت د تائيد څخه وروسته د پروګرامونو مسئولينو ته په مرکزي او ولايتي راستونو کي خپراوي ورکول کيږي.

د پروګرامونو او فعاليتونو تطبيق:

د پلان د موفقانه تر سره کيدو لپاره لمړي ګام صحيح درك د هغي نه او د هغي د ترسره کيدو د موجودو سرچينو څخه دي. د پلان او ارزونی رياست استراتيژيك پلان په ملي ژبو تيارکړي او د مرکزي او ولايتي روساو لپاره زده کړه نيزه جلسی برابروي. او د يو پراختيائي سيستم له لاري ، د وزارت ټول کارکونکي هم د هغوي د روساو له خوا زده کړه ګوري. د دي څخه داډ تر لاسه کول چي ټولو رياستونو او کارکونکو ئي د محوله دندو څخه صحيح درك لاسته راوړي دي، د عملياتي پلان د پراختيا څخه وروسته هم مشابه زده کړه نيزه پروګرامونه په لاره اچول کيږي.

د استراتيژي او عملياتي پلانونو د ښه پلي کيدو لپاره به، د ولاياتو او ولسواليو د پوهني اداراتو ته لا دير اختيارونه ورکړل شي او سمحال به د څارني ظرفيتونه په مرکز کي وړتيا وکړي . هر څو چي د پروګرامونو مجرايان د لا زياتو تصميمونو په نيولو کي ونډه واخلي ، د هغوي د مسئوليتونو احساس زياتيږي او د ستونزو د حل لپاره به زياتي هڅي وکړي.

د پلان د ترسره کيدو په برخه کي د مهمترين عمل، د مرکز، ولاياتو، ولسواليو او ښووځيو په سطحه د خدماتو د تيارولو پياوړتيا ده. د پوهني وزارت د سيستمونو د پرمختيا لپاره، د ولسواليو او ولايتي دفترونو لپاره د کافي کارکونکو برابولو، د وزارت د کارکونکو او د ښونځيو د مسئولينو روزنه په اړوندو موضوعاتو کي، او د تخنيکي مرستو څخه زياته کته واخلي . په مرکز او ولاياتو کي به د مالي، لوژيستيك او تدارکاتو سيستم ته خاصه توجه وشي او د پروګرامونو د موخو او د ښه وړتيا په مخه به د کمپيوټري سيستم او پياوړوکارکونکو څخه کار واخستل شي .

د غيري دولتي سازمانونو او خصوصي سکتورونو د وړتيا لويه ګټه اخستنه يو اصلي عمل د استراتيژيك پلان د پلي کيدو بريالیتوب لپاره دي. همدارنګه د پوهني وزارت تمويل کونکي هڅوي تر څو سيميزو ظرفيتونو ته پراختيا ورکړي او د هغو نه د تمويل شؤ پروژو د پلي کيدو لپاره د بهرنيو پرمختيائي بوديجي له لاره ګټه واخلي. د پوهني وزارت ځانته په استثنايی او زماني شرايطو کي چي په افغانستان کي دننه لازم تخصص وجود ونه لري، د بهرنيو شرکتونو له خوا د پروګرمونو ترسره کيدل تأييد وي.

همدارنګه د پوهني وزارت د داخلي پراختيائي بوديجی له کانال څخه او د قراردادونو، خصوصي سکتورونو او غيری دولتي سازمانونو له لاري د زده کړه نيزه خدماتو د برابرولو لپاره تری ګټه اخلي.

د دی پلان د ښه پلی کيدو لپاره، د پوهني وزارت د بيالا بيلو برخو تر منځ ، د پوهني وزارت او همکارو موسساتو ترمنځ په مرکزي او ولايتي سطحه همغږي د مشترکو جلساتو له لاري زياتيږي.

دننه د پروګرامونو او بيلابيلو پروګرامونو تر منځ همغږيزه هفتواری ناستی په مرکز اولاياتو ترسره کيږي. د ښوونکي د روزني او او د تخنيکي او مسلکي زده کړو رياست، د لوړو زده کړو وزارت، کار او اجتماعي امورو، شهدا او معلولينو او همدارنګه مستقل رياستونه چې د پوهني په سکتور کې دي د نيږدي همغږي سره به دغه پروګرامونه پلي کړي.هری مياشت او هر څلور مياشتو کي به د پروګرامونو همغږيزه ناستي د ټولو دخيلو ارګانونو په اشراك سره ترسره کيږي.

رسکونه او کمښتونه:

ناامني د پروګرامونو ~~په پلي کيدو~~ په بعضي ولاياتو د په پلي کيدو ~~کي~~ او د ماشومانو لاسرسی ښووني او روزني باندي رسمأ منفي تأثيرات اچوي. او وزارت به په دوامداره توګه د ښونځيو شوراګانو ته پياوړتيا ورکوي. او ځايي خلکو ته به د ښونځيو په امنيت کي ونډه ورکوي سيميزه ښوونيز پروګرامونه هڅوي او په ناامنه سيمو کي د ښوونيزه پروګرامونو څخه ملاتړ کوي تر څو د ماشومانو لاسرسي پوهني ته تضمين شي.

سياسی بی ثباتي په ټولو خصوصأ د وزارت په رهبريي کي مسلسله تغيرات او منفي تاثيرات په اداری او د پلان د پلي کولو پرمخ اچوي. د وزارت توانمندي او د سيستم پياوړتيا کولي شي چې په دی برخه کي موجوده خطری مخ په کميدو کړي.

ټولنيزه فضا او د ښځينه ښوونکو کمښت خصوصأ په جنوبي سيمو کی د انجونو شموليت ته خصوصأ په منځنيو دورو کي کمښت ورکوي. د انجونو د زده کړو په اړه د عامه خپراوي پروګرامونه د مذهبي سيميزو خلکو له لاره د انجونو د ښووني او روزني او په ښونځيو کی د لا زياتو ښځينه ښوونکو د ګمارلو د اهميت په اړه د خلکو خپراوي د هغو استراتيژيو څخه بلل کيږي چي وزارت به ئي د خطرو د کمولو لپاره په لاره واچوي.

اقتصادي شرايط به بعضي فقيري کورني دی ته واداري کړي تر څو خپل ماشومان د ښوني پر ځاي کارکولو ته وهڅوي او ماشومان ئي د ښوني د نعمت نه محروم شي. وزارت د ماشومانو د حقوقو په اړه عامه خپراوي پروګرامونه په لاره اچوي او د مور او پلار په همکاري به هغوي لپاره قرطاسيه او خواړه برابر کړي تر څو بي وزله کورني وهڅول شي څو خپل ماشومان ښونځيو ته وليږي.

د ماهري بشري قواو نشتوالي او د هغوي ميل نه درلودل روستايی سيمو کي د تدريس سره ، په هغي سيمو کي د ښوونيزه پروګرامونو برابرول د تاثير لاندي راولي. نوله دی کبله به د پوهني وزارت د ماليه وزارت او اداري اصلاحاتو کميسون په نږدي همکاري سره هڅه وکړي علاوه د زياتي تنخواګانو نه ولايتي تشويقي تنخواګاني او نوري تشويقي پيسي د ښځينه ښوونکو لپاره برابري کړي.

د دولتي بوديجي محدوديتونه او د دولتي بوديجي نه د بهر د اتکل وړ تمويلات، به د باکيفيته زده کړو ته په لاسرسی باندي منفي تاثيرات واچوي. د پوهني د پراختيايي بورد له لاري به، د پوهني وزارت په پارالمان کي هڅه وکړي او د ماليه وزارت او دونرونه به وهڅوي چي د پوهني او لمړيتوب لرونکو پروګرامونو لپاره په د عرصه کي کافي سرچيني برابري کړي.

څارنه او ارزونه:

د ارزوني او فعاليتونو د ترسره کيدو څخه د لاسته راوړل شو پايلو ساتنه د پلان د پروسو نه او د پروگرامونو او د اصلي او پرمختيايي پروژو د جزو لاينفکي څخه ده. مراقبت او ارزونه بيلابيل نقشونه مگر پوره هم دي .

د پوهني وزارت د ساتني او ارزوني څخه د همکاري سازمان او اقتصادي پراختيا OECD او پراختيايي مساعداتو کميته تعريفDAC غوره کړي او د هغي نه کار اخلي:

څارنه دوامداره فعاليت دي چي د څنګړي شؤ شاخصونو په اړه مديرانو او اړونده جوانبو لپاره د سيستماتيك ارقامو او معلومات د راټولو له لاري ، خصوصاً د پرمختيا برابري او لاسرسي پرمختيا او موخو ته په استفاده د تخصص شوي بوديجي څخه معلومات برابر وي.

ارزونه او منظمه څارنه د غيري جانبدارانه پروژو، پروگرامونو يا پاليسيو څخه د ترسره کيدو يا پوره کيدو په حال کي په شمول د طراحي، پلي کيدو، او د هغو د پايلو څخه ده. د اړتياو د اهدافو د اړيکو برابروالي موخه ، موثريت ، اقتصادي صرفه، د پروژو اوږدمهاله او دمداره تآثيرات،يا پاليسيو څخه ده. ارزونه بايد معتبر او د ګټي وړ معلومات برابر کړي تر څو وکولي شي د تصميم نيولو په پروسه کي د زده کړه شؤ تجاربو څخه د ګټي اخستني لاره برابره کړي.

د استراتيژك پلان څخه ارزونه او څارنه دری اصلي عنصر په بر کي لري:

د پرمختيا څخه څارنه د ځانګړي شؤ موخو په مقابل کي . د راپوروںو د برابرولو له لاري په طول د کال او پای د کال کی چي پکي د پروګرام د هري برخي د عملکرد په لاره کي معلومات ځنګړي شؤ موخو ته په توجه سره په بوديجه او کلني پلان کي وي دغه کار د پوهني ملي استراتيژيك پلان دلويو موخو په رڼا کي ترسره کيږي چي په لمړنيو پايلو، فعاليتونو او اړتياو باندي د هر مالي کال لپاره تبديل شوي دي.

د سرچينو د کار اخستني څخه څارنه يا بوديجي ته توجه ، د لګښتونو په اساس نسبت د پروګرامونو د عادي او پراختيايي بوديجي ته ، جمله د هغو ډونرانو د تمويلاتو څخه ګټه اخستنه چي خپل تمويلات د پراختيايي بوديجي له لاري اعمالوي.

د دولت د بهرنی بوديجي له لاري د پراختيايي همکارانو د ونده اختسنو څخه څارنه. د پوهني وزارت د پوهني د پراختيايي بورد د غړو په همکاري د پروژو او هغه تمويلات چي د بهرنيو پراختيايي همکارانو له لاري د دولت د بوديجي نه اعماليږي د دوی لپاره د څارني او راپور ورکوني فرمتونو ته پراختيا ورکوي، راپور ورکونه به د افغانستان د ملي پراختيايي استراتيژيك پلان د پروګرامونو د ساختار سره همغږي وي. هغه راپوررونه چي د پراختيايي همکارانونه د پوهني پراختيايي بورد لاسته راوړي دي توحيد ورکوي.

راپور ورکونه

د پروګرامونو مسئولين او رؤسا او د هغی نوری بيلا بيلی برخی د څارنی پلانونه او د اړتيا وړلستونو چک کول برابروی . څارونکی د ښونځيو د کتنو په وخت کی ، اجرايی مديران د څارنی لاندی نسی . او داډ حاصلوی چی پرسونل د پلان ټولی سطحه په صحيح توګه درک کړی دي . او هغه په خپل وخت

او د موجوده لاربښودنو سره سم تر سره کوي. او وروسته د پرمختګ چالشونو به اړه يو راپور چمتو کوي. او په وروستی ليدنو کی هغوی د کار کړنو څخه داډ حاصلوي ، پرسونل ته خپل نظر وړندی کوی او اړونده مديرانو ته راپور ورکوي. مياشتنی راپوروته د پروګرامونو او فعاليتونو د پوهنی د ولايتی رؤساو له خوا چمتو شوی او د پروګرامونو مسئولينو ته په ملی صطحه تسليمېږی. او د پروګرامونو رؤسا هم راپور خلاصه کوی او د پلان او ارزونی رياست ته يی تحويلوی . واحد راپورونه په مياشتنی توګه تياريږی او د ټولو پروګرامونو په لاس کی ورکول کيږی .

دری مياشتنی پراختيايی راپور د هر پروګرام لپاره تيار او د يو واحد راپور سره متحد او يوځای کيږی . مالی رياست هم خپل څلور مياشتنی راپور د پروګرامونو د لګښتونو په برخه کی تياروی . او دغه راپورونه ځانته د کورنی ګټی اخستنی لپاره تياريږی.

دويم دری مياشتينی راپور هم د يو شپږ مياشتنی راپور به توګه د پرمختګونو او لګښتونو څخه تياريږی . د وزارت رهبر او د پروګرامونو، پلانونو او د بوديجی لګښت رئسانو ، چالشونه او پيشنهادی حلونو لاری د څارنی لاندی نيولی او پلان او کلنی بوديجه اصلاح کوی . په دی څارنو کی د راتلونکی کال د عملياتی پلان د جوړولو لپاره هم پيشنهادونه تياريږی. دا شپږ مياشتينی راپور د ټولو اړيکتيايی خواو سره شريکيږی .

د پلان او ارزوني رياست هم د څارني او ارزوني يو مرکزي تيم برابروي. دغه تيم به په دري مياشتنيو توګه د خاصو پروژو د څارني ماموريت لپاره لاړ شي څو د فراهم شؤ راپورونو د واقعي پلي کيدو پايلی دپروګرامونو د مسئولينو له خوا بررسي او تاييد کړي. د تايي او څارني راپورونه به د تيم له خوا تيار او د وزارت په رهبري برابريږي. همدارنګه دغه راپورونه د پروګرامونو مديرانو ته هم ليږل کيږي تر څو د پروګرامونو د ښه پلي کيدو لپاره د دی نه کار واخلي.

وزارت به د پوهنې اداري معلوماتي سيستم ته (EMIS) پراختيا ورکړي چې د دويم استراتيژيك پلان د پراختيا لپاره د کاراخستلو وړ وګرځي. دا يو مهم ګام د څارني او ارزوني د يو جامع سيستم د پراختيا په مخه دي او هڅه کيږي تر څو د معلوماتو کيفيت او په وخت وړاندی کول په دی سيستم کی پراختيا ومومي. همدارنګه په ۵ پروګرامونو کی تذکر ورکړل شوي دي چی د پوهنې اداري معلوماتي سيستم به د ولايتو په سطح هم پراختيا ومومي تر څو معلوماتو د راټولو پروسه لا غښتلی کړي او پراختيا ورته ورکړي. همدارنګه، د دی سيستم نه به خاصي برخي د خاصو رياستونو لپاره پراختيا وکړي. د افغانستان د مالي معلوماتو د مديريت سيستم(AFMES) او د پلان جوړوني د پيګيری سيستم او د بوديجی لګښت(BPEST) هم يو بل ابتکار دې چی د ارزښت وړ معلومات د څارني لپاره برابروي.

خاص تحليلي ګزارشونه به د دی سيستم د معلوماتو پر اساس تياريږي چي د تصميم نيولو او بررسي په اړه به تری کار واخستلي شي.

د کلنی لګښتونو يو جامع تشريحی راپور به جوړ شي چي د پلان د پلي کيدو پراختيايي برابروالي به د هر پروګرم د مخو په مقابل او هم چالشونه، درسونه او د پلي کيدو څخه حاصله تجربات به په برکي ونيسي. د کړنو کلني راپور به ، رامنځته شوي تغيرات په ځانګړي شؤ موخو کی لکه شموليت ، د ښوونکو نسبت – زده کوونکو ته، د زده کوونکو نسبت- درسي خونو ته، د ازمويني پايلي او د زده کوونکو د ښونيزو پراختيا ته به نور اړوند معلومات راوښائي. د دی راپور نه به په عنوان د اصلي لارو چارو د څيرني، د فرعي او اصلي پروګرامونو د کړنو د ټولو ارزونو د سنجيش په منظور د کار وړ ګرځي. دغه ګزارش د ونده اخستونکو لپاره لکه د پوهني همکاران، د اقتصاد وزارت، ماليه او پارلمان ته برابريږي. دا راپور به د پوهني وزارت د ويب سايټ له لاري د خلکو په اختيار کي ورکړل شي. همدارنګه وزارت به د تحقيقاتو او

مطالعاتو د اړتيا په صورت کې د ښوونې او روزنې د لاژياتو کارکړنو د ارزونې او څارنې په منظور د اړوند ځانګړي شؤ موخو به په دويم استراتيژيك پلان کې تر سره کړي.

د افغانستان دولت د عمومي تفتيش او کنترول اداره به کلني تفتيش تر سره کړي. دا تفتيش به د مالي او تفتيش ټول مسايل په برکې ولري. د تفتيش کلني راپور به د شپږمياشتو په وخت کې وروسته دمالي کال د پاي نه برابرشي.

جلسې:

د پوهنې د پراختيائي بورد مياشتنۍ جلسې سازماندهي شوي او د پلان د پلي کولو تازه راپور به د پوهنې د همکارانو لپاره برابر کړي . همدارنګه وزارت به د دې بورد د همغږي لپاره شپږمياشتينې جلسې جوړ کړي. دا جلسات به د پوهني پوهني وزارت د پروګرامونو، غيرې دولتي سازمانونو، خصوصي برخو او خارجي تمويل کونکو د کړنو د عمومي ځيړنو په عنوان ترتيب کړي شي. شپږمياشتيني جلسات به متشکل د يو جلسی د مخکيني مالي کال د پراختيائي ځيړنو په منظور او يو جلسې د راتلونکي کال د بوديجې او کاري پلان د ځيړنې په منظور څخه وي. د پلان د پرختيائي او ځيړنو شپږمياشتي جلسات به د ميزان او عقرب په مياشتو کې تر سره شي تر څو وکولې شي د پوهنې وزارت د بوديجې د برابرولو په اړه متخذه تصميمونه د ماليه وزارت ته او په تعقيب د هغې پارلمان د دولت د کلي بوديجې د برخې په عنوان پارلمان ته شامل شي په دې جلسه کې کلنۍ کاري پلان او د استراتيژيك پلان بوديجه، د مخکيني کال د تفتيش راپور او د څارني هيئتونه د څارنو لسته راوړنې او د څارنې تحقيق او مرور کيږي.

د څارني د وړتياو لوړتيا :

د پلان د پلي کولو د ارزونې او څارنې سيستم وړتيا په بيلابيلو سطوحو د عملي لاربښودنو او ښوونيزو پروګرامونو له لارې وړتيا ومومي. علاو د هغو نه ، د پلان او ارزونې رياست د وړتيا د پراختيا او خپراوي په مخه د ارزونې او څارنې د پايلو څخه د کار اخستني لپاره يوه برخه د نورو رياستونو او د تصميم نيونکو په منځکی فعاليت وکړي.

همدارنګه به د پلان او ارزونى رياست د نورو پروګرامونو سره مرسته وکړي څو خپل د ارزونې او څارنې سيستم غښتلي کړي. متوقعه پايلي، بلافاصله پايلي او ځانګړي شوی فعاليتونه د ۲ منطقي استراتيژك پلان په چوکاټ کې په منظمه توګه د کټې اخستي وړ وګرځي تر څو وزارت وکولې شي مفيد او په وخت معلومات د تطبيق د بنه والي او د پروګراونو د پلانونو د بيا ليدنو لپاره د استفادې وړ ونيسي.

مرور او وارسی:

په شپږ مياشتينيو جلسو کې د پلانونو ، د نظر وړ بوديجو او راپورونو ، او هغه څه چې مخکې برابر شوی او په اړوند به ئې بحث او څارنه وشي. علاوه د دی نه، د پوهنې وزارت د مخکينې کلنی جلسی د تصميم پر اساس او د پوهنې د پراختيايي بورد په همکارې د شپږ مياشتيني جلسې څخه مخکې به څارنی او مطالعات ترسره کړي تر څو استراتيژيك پلان اصلي متوقعه پيلی ارزيابي کړي او يا د پلان نوری خاصی برخی د څارنې لاندې ونيسي، د مثال په عنوان، د زده کوونکو د زده کړې د موقعه پايلی،د پوهنې د خدماتو د پوښښ ميزان، د بوديجې کارايی او مؤثريت تخصيص شوي، د پروژو د اقتصادې صرفه والي په بهرنی بوديجی چی د تمويل کونکو له خوا اداره کيږي او.....). دغه څارنی د

وزارت نه بهرني نهادونو له خوا پلي کيږي او پای کی د معلوماتو د بيروني سرچينو په عنوان تر د وزارت له خوا ګټه اخستل کيږي. همدارنګه د دی ځارنو پايلي د نورو مواردو د پيژندنی په منظور د ځارني او مراقبت لپاره او همدارنګه د معلوماتو د برابرولو لپاره د وزارت او تمويل کونکو د استفادي وړ ګرځي.

ارزونه:

منځمهاله ارزونه:

د پوهني وزارت د بهرنی منځمهاله ~~ارزونی~~ارزوني د دندو لايحه د پوهني د پراختيايي بورد په نږدی همکاري تياره کړي او بهرني مشاوران(بيرون د وزارت نه) به وګماري تر څو منځمهاله ارزونه تر سره او د ارزونی راپور چي شامل د پراختيايي ارزونی، تطبيق چالشونه توصيو او نظراتو کيږي تيار به شي. د ارزوني او پلان رياست به د پوهني يو مراختيايي مجتمع (EDF) به د ايستراتيژي پلان د تطبيق په نيمه دوره کي داير کړي څو د پلان د پلي کيدو منځمهاله ارزونه تر سره کړي. دغه جلسی د پوهني د وزير رياست ته دايريږي اوپه هغي کي د وزير معيينان، د پوهني د رياست رئيسان ، تمويل کوونکي نماينده ګان، غيري دوالتي او عمومي نهادونه او تمويل کوونکي به اشتراك وکړي. د حاصله پايلو پر اساس د استراتيژيك پلان د اصلي او فرعي موخو په مقايسی، د پلان د تطبيق د نيمه وروستی دوری لپاره د اړتيا په صورت کي به د بيا ځيرني وړ وګرځي او د وروستني استراتيژيك پلان جوړوني لپاره به د استفادي وړ وګرځي.

وروستی ارزونه:

د ستراتيژيك پلان د پلي کيدو وروستی ارزونه د پلان دپلي کيدو دوری په پای کی د پوهنی پراختيايي مجتمع له خوا تر سره کيږي. د دی ارزونی د ترسره کيدو لپاره بهرنـي مشـاوران ګمارل کيږي.په دی ارزونه کی د استراتيژيك پلان متوقعه پايلی په ارتباط د ښووني او روزنـي کلي وضـعيت پـه افغانستان کي بررسي شي او د استراتيژيك پلان د پلي کيدو څخه حاصله تجربی او درسونو د ځارنـه او امعان نظر لاندی نيول شي. د ارزونی پايلی به عملاً په منظور د پراختيا، د وروستني استراتيژك پلان څخه د پلي کيداو ځارني په اړه د استفادي وړ وګرځي . د ارزوني وروستي راپو د دوری په پای کی پلي چي شامل د پايلو د ځارنی، د پلان د پلي کيدو د دوه اخري کلو مقايسه، او د تر سره شؤ تحقيقاتو پايلی کيږي. دغه راپور شامل د پروګرام د پلي کيدو د پراختيا خلاصی، چالشونو ، درسونو او حاصله تجربو کيږي. دغه راپور به د متوقعه پايلو د لاسته راړني او د استراتيژيك پلان لوړ مدته تآثيرات به منعکس کړي. که چيری يوه برخه د موخو او متوقعه پايلو څخه لاسته نه وي راغلي، علت به ئي تشخيص او لازمی د حل لاری به ورته برابری کړي. دا راپو د خلکو د (فيد بك)،مدني تولنی،تمويل کوونکو او د پلان د پلي کيدو همکاران په بر کي لري.

موردي مطالعات او څيرنه:

د پـلان او ارزونـی رياسـت د پوهنتونونـو او د ملـي او بينـالمللی تحقيقـاتي نهـادونو پـه همکاري د پلان فعاليتونه يا برخه د بخشونونه چي وزارت تـه خـاص اهميت لـري د ځـارنو او تحقيق لاندی ونيسي. دغه ارزونه به مؤثريت، کارايي او ثبات او د دی فعاليتونو د پـايلو دوام بـه د توجـه لانـدي ونيسـي. دا پـايلی پـه منظـور د پاليسيو ځـارنی، د وزارت د اړونـدو

استرتيژيو د موخو په مخه د استفادي وړ وګرځي. تحليلي پايلې به دغه رنګ ارزوني د وزارت د رهبري په لاسرسی کي ورکړي.

پنځم فصل: لګښتونه او بوديجه

مصارف: د پوهني وزارت د ۱۳۹۳ل کال د ملي ستراتيژۍ پلان اهداف، ستونزو او چيلينجونو ته د لاسرسۍ او د (ښوونه او روزنه د ټولو لپاره) موخې ډيرو لګښتونو ته اړتيا لري.

د پنځه کاله پخوا په پرتله د زده کوونکو د شمير د ډيروالي فشار او د پوهني د کيفيت او تناسب د لا ښه والي غوښتني ډيري شوي دي.

د خلکو غوښتني د پوهني وزارت د وس څخه لوړې دي ، همدارنګه د اوسنيو زده کوونکو څخه په راتلونکي کې توقع درلودل ډيرې پانګې اچوني ته اړتيا لري.

وزارت ته پکار ده چې د نوو زده کوونکو لپاره مناسب ښوونيز چاپيريال برابر کړي، نوي ښوونځي جوړ کوي او لا ډير ښوونکي په دندو وګوماري، او بيا دا ټول وروزي ترڅو د پوهني لوړ معيارونه د تدريس لارې چارې ، زده کړې ، او همدارنګه داسې لنډمهاله بدلونونه رامنځته کړي چې اوږدمهاله اغيزې لري.

د ښووني او روزني د کيفيت لوړول بې له دې چې د لايقه او په شرايطو پوره ښوونکو ته د جلبولو او ساتنې لپاره کافي معاش ورکړل شي هيڅ امکان نه لري، د هيواد په کچه د معاشونو ډيرول او د رتبو او معاشونو سيستم پلي کول ډيرې پانګې ته ضرورت لري.

په ښوونه او روزنه کې ډيره پانګه اچونه ددې لپاره اړينه ده چې د لويانو او کوچنيانو لپاره د ښووني او روزني د لومړيتوبونو، د ډيموکراسۍ د پروسې او د خلکو د ټولنيز ګډون لپاره ځانګړې اهميت او ارزښت لري.

ښوونه او روزنه د هغه بشري سرچينو اساس جوړوي کوم چې د هيواد د اقتصاد د ودې لپاره ډير اړين دی او کولای شي چې د سولې په رامنځته کولو کې او ټينګولو کې مهم رول ولوبوي.

عادی بوديجه:

د معاشاتو محاسبه د موجوده کارکوونکو شمير د ضرب په اساس په ۱۳۸۸ ل کال کی د تنخوا به اوسط کی د رتب و معاش سيستم به اساس د کارکوونکو هری مجموعی ته (ښوونکو، مديرانو، او اداری کارکوونکو) لپاره وړکول کيږي. په تنخواګانو کی زياتوالی د رتب او معاش سيستم به خاطر په جداګانه توګه محاسبه کيږي. موجوده کارکوونکی به د راتلونکو څلور کالو به اوږدو کی د رتب او معاش سيستم تر پوښښ لاندی راشي . چی د ۱۳۸۸ل کال نه دا پروسه شروع شوی ده. ۱۳۸۸ ل کال کی په حدود ۴۲ زرو تدريسی کار کوونکو په ټول ولاياتو او ۴ زره غيری دولتی کار کوونکی په مرکز کی د دی سيستم د پوښښ لاندی راغلی دی. متباقی ۱۳۲ زره ښوونکی او ۱۲۵۵۴ تنه غيری تدريسی کارکوونکی به تر ۱۳۹۳ کال پوری او ۲۵۱۰۸ تنه غيری دولتی کارکوونکی به د ۱۳۹۰ل کال نه تر ۱۳۹۱ل کال پوری د دی سيستم تر پوښښ لاندی راشی . د ښوونکو نسبت- زده کوونکو ته او د زده کوونکو د شموليت د زياتوالی په اساس به د راتلونکو ۵ کالو په وخت کی ۱۶۵ زره نوی کار کوونکي وګمارل شی.

د نوی کار کوونکو د گمارنی هزینه په جداگانه توگه د رتب او معاش سیستم پر اساس محاسبه شوی ده.

جدول ۸: د نوي کارکوونکو د گمارنی پلان

لنډیز	۱۳۸۷ واقعي	۱۳۸۸ اټکل شوی	۱۳۸۹ اټکل شوی	۱۳۹۰ اټکل شوی	۱۳۹۱ اټکل شوی	۱۳۹۲ اټکل شوی	۱۳۹۳ اټکل شوی	مجموع ۱۳۸۹-۱۳۹۳
ښوونکی			۱۰,۶۱۳	۲۹,۰۰۴	۳۰,۴۳۴	۳۲,۳۸۰	۳۳,۲۱۵	۱۳۵,۶۴۶
مدیران			۵۸۳	۲,۰۱۷	۲,۰۸۰	۲,۱۹۳	۲,۲۴۱	۹,۱۱۲
اداری کارکوونکی			۱,۷۰۹	۴,۳۹۲	۴,۶۳۹	۴,۹۲۲	۵,۰۵۴	۲۰,۷۱۶
مجموع ۴-نوی گمارنی	۱۲,۵۰۰	۱۲,۵۰۰	۱۲,۹۰۳	۳۵,۴۱۳	۳۷,۱۵۳	۳۹,۴۹۵	۴۰,۵۱۰	۱۶۵,۴۷۴

د (کد ۲۲ او ۲۵) تنخواګانونه غیر هزینو په سهم کي زیاتوالي د ښوونځیو او زده کوونکولپاره د تدریسي او ښوونیزو توکو د برابرولو لپاره، ساتني او څارني او د جوړ کړي شؤ ښونځیو د ودانیوترمیم د انکشافي بودیجي له خوا او د کارکوونکو سفریې او ساتني او څارني سیستم د پراختیا لپاره په نظر کي نیول شوي دي.

۹جدول: د غیرمعاشاتو او معاشاتو د هزینو پیشنهاد شوي نسبتونه

د هزینو لنډیز	۱۳۸۷واقعي	۱۳۸۸ اټکل شوی	۱۳۸۹ اټکل شوی	۱۳۹۰ اټکل شوی	۱۳۹۱ اټکل شوی	۱۳۹۲ اټکل شوی	۱۳۹۳ اټکل شوی	مجموع
عادي بودیجه								
تنخوګاني(۲۱)	86%	90%	82%	80%	78%	77%	75%	78%
اجناس او خدمات (۲۲)	11%	9%	15%	16%	17%	18%	19%	17%
اخیستني(۲۵)	3%	0%	3%	4%	5%	6%	6%	5%
مجوع ۲-د عادي بودیجه نسبت	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*	*100%*

پیشنهاد شوی بودیجه یو شمیر مزایاوی لري. د عادي بودیجي د میزان ترسره کیده موفقیت امیزه وه. ځکه چي د وزارت دایمي کارکوونکي چي د مدیریت په مدیریت بودیجه او پروګرامونه په غاړه لري د دولت د عادي بودیجي سیستم سره اشنا دي. علاوه د دی نه ، دا میتود د عادي او انکشافي بودیجي د یوځاي کولو او توحید لپاره لاره مساعدوي.

پراختیائي بودیجه :

د افغانستان حکومت د داخلي بودیجي د سرچینو د کمبود په خاطر قادر نه دي څو د ښووني او روزني بودیجه د عادي بودیجي له لاري تآمین کړي. د تمویل کوونکو او مرسته کوونکو مشارکت د ستراتیژیك پلان موخو ته، زره دریم پراختیائي موخو ته ، او ښوونه او روزنه د ټولو لپاره ، د موفقیت او لاسرسي شرط دي. د پراختیائي بودیجي عمده برخه په دغو مواردو کي لګول کیږي. د ښوونځو د ودانیو جوړول، د تخنیکي همکارانو د تنخواګانو په برخه کي تخنیکي همکاری، د پروګرامونو پراختیایي بودیجه او نوری خدماتي مشاوري(لکه د ښوونکو سریع ښوونیز پروګرام، محلي ښوونه او روزنه،

فراګيره ښوونه او روزنه او برخې) يادى شوى بوديجي او هغوى ته مشابه موارد د دى بوديجي له لاري نه په دى مرحله کى قابل د تآمين نه دي.

۱۰ جدول: د پوهني د ملي استراتيژيك پلان لګښتونه(۱۳۸۹-۱۳۹۳)

د پوهني وزارت								
د پوهني ملي استراتيژيك پلان (1389 – 1393)								
تول ۵ پروګرامونه	مليون افغانى (000,000)							
د لګښتونو لنډيز	1387 واقعي	1388 اټکل شوي	1389 تخمين شوی	1390 تخمين شوی	1391 تخمين شوی	1392 تخمين شوی	1393 تخمين شوی	مجموع 1389-1393
عادي لګښتونه								
تنخواګاني (21)	11,307	12,749	21,262	26,980	31,408	35,892	40,407	155,948
اجناس او خدمات (22)	1,465	1,319	3,827	5,396	6,910	8,614	10,506	35,253
اخيستني (25)	338	42	850	1,349	1,885	2,512	3,233	9,829
د تولو پروګرامونو د عادي بوديجي مجموعه	*13,110*	*14,110*	*25,940*	*33,725*	*40,203*	*47,018*	*54,145*	*201,030*
پراختيايي بودجه	3,030	9,929	35,802	37,318	41,761	44,749	45,128	204,758
د تولو ۵ پروګرامونو مجموع	**16,140**	**24,039**	**61,742**	**71,043**	**81,964**	**91,767**	**99,273**	**405,788**

1 پروګرام: عمومي او اسلامي زده کړي	مليون افغانى (000,000)							
د لګښتونو لنډيز	1387 واقعي	1388 اټکل شوي	1389 تخمين شوی	1390 تخمين شوی	1391 تخمين شوی	1392 تخمين شوی	1393 تخمين شوی	مجموع 1389-1393
عادي لګښتونه								
تنخواګاني(21)	10,266	11,548	19,328	24,671	28,722	32,752	36,711	142,184
اجناس او خدمات (22)	594	405	3,479	4,934	6,319	7,861	9,545	32,137
اخيتني (25)	34	13	773	1,234	1,723	2,293	2,937	8,960
د تولو پروګرامونو د عادي بوديجي مجموع	*10,894*	*11,966*	*23,580*	*30,838*	*36,765*	*42,905*	*49,193*	*183,281*
پراختيايي بودجه	330	1,332	2,052	1,668	1,830	1,783	2,107	9,440
د 1 پروګرام د بوديجي مجموعه: عمومي او اسلامي زده کړي	**11,223**	**13,298**	**25,632**	**32,506**	**38,595**	**44,688**	**51,300**	**192,721**

2 پروګرام: د نصاب ، ښوونکي د روزنه او ساينس او تکنالوژي د زده کړو پراختيا	مليون افغانى (000,000)							
د لګښتونو لنډيز	1387 واقعي	1388 اټکل شوي	1389 تخمين شوی	1390 تخمين شوی	1391 تخمين شوی	1392 تخمين شوی	1393 تخمين شوی	مجموع 1389-1393
عادي لګښتونه								
(21) تنخواګاني	257	334	617	691	732	784	835	3,658
اجناس او خدمات (22)	340	267	111	138	161	188	217	815
خريداريي‌ها (25)	21	6	25	35	44	55	67	225
د تولو پروګرامونو د عادي بوديجي مجموعه	*618*	*608*	*752*	*863*	*937*	*1,027*	*1,119*	*4,699*
راختيايي بودجه	643	3,606	6,455	5,833	6,532	7,581	5,705	32,106
د 2 پروګرام د بوديجي مجموعه: د نصاب ، ښوونکي د روزنه او ساينس او تکنالوژي د زده کړو پراختيا	**1,261**	**4,213**	**7,207**	**6,696**	**7,469**	**8,608**	**6,824**	**36,805**

برنامه 3: تخنيکي او مسلکي زده کړيکړي	مليون افغانى (000,000)							
د لګښتونو لنډيز	1387 واقعي	1388 اټکل شوي	1389 تخمين شوی	1390 تخمين شوی	1391 تخمين شوی	1392 تخمين شوی	1393 تخمين شوی	مجموع 1389-1393
عادي لګښتونه								
(21) تنخواګاني	195	260	422	542	733	1,005	1,388	4,090
اجناس او خدمات (22)	114	174	76	108	161	241	361	948
اخيتني (25)	5	15	17	27	44	70	111	269
د تولو پروګرامونو د عادي بوديجي مجموعه	*314*	*448*	*515*	*678*	*939*	*1,316*	*1,859*	*5,308*
پراختيايي بودجه	133	832	622	905	1,067	1,135	1,150	4,879
د 3 پروګرام د بوديجي مجموعه: تخنيکي او مسلکي زده کړي	**447**	**1,281**	**1,137**	**1,583**	**2,006**	**2,451**	**3,009**	**10,187**

۴ پروګرام : سواد اموزي	مليون افغانى (000,000)							
د لګښتونو لنډيز	1387 واقعي	1388 اټکل شوي	1389 تخمين شوی	1390 تخمين شوی	1391 تخمين شوی	1392 تخمين شوی	1393 تخمين شوی	مجموع 1389-1393
عادي لګښتونه								

	1387	1388	1389	1390	1391	1392	1393	
(21) تنخوگانی	215	251	475	585	654	720	785	3,220
اجناس او خدمات (22)	19	27	86	117	144	173	204	724
اخیستنی (25)	0	1	19	29	39	50	63	201
مجموع بودجه عادي همه برنامه ها	234	279	580	732	838	944	1,052	4,145
بودجه د تولو پروګرامونو د عادی بودیجی مجموعهانکشافي	0	264	2,115	2,373	2,648	3,064	3,235	13,435
مجموع بودجه برنامهد -4۴ پروګرام د بودیجی مجموعه: سواد آموزیزده کړه	**234**	**543**	**2,695**	**3,105**	**3,486**	**4,008**	**4,287**	**17,580**
5 پروګرام: د پوهني اداره	**مليون افغاني (000,000)**							
د لګښتونو لنډيز	**1387 واقعي**	**1388 پيش بيني شده**	**1389 تخمين شده**	**1390 تخمين شده**	**1391 تخمين شده**	**1392 تخمين شده**	**1393 تخمين شده**	**مجموع 1389-1393**
عادي لګښتونه								
(21) تنخواګانی	375	355	420	490	567	630	688	2,795
اجناس او خدمات (22)	398	446	76	98	125	151	179	628
اخيستني (25)	278	7	17	25	34	44	55	174
د تولو پروګرامونو د عادي بوديجي مجموع	*1,051*	*809*	*513*	*613*	*725*	*826*	*922*	*3,598*
پراختيايي بودجه	1,924	3,895	24,558	26,539	29,684	31,186	32,931	144,898
د5 ۵ پروګرام د بوديجي مجموعه : د پوهنی اداره	**2,975**	**4,704**	**25,071**	**27,152**	**30,409**	**32,012**	**33,853**	**148,496**

توجع: د امرايکايی دالرو د مبادله نرخ په افغانيو د بوديجي د تيارولو په وخت کي،۱ دالر برابر د ۵۰ افغانيو ۆ.

مالي:

۱۰ ـلم جدول تخمين شوی مالی اړتياوی د استراتيژيك پلان د پلي کولو لپاره د هغي جملی نه کلنی عادي لګښتونه ښائي. دا جدول د پروګرامونو د لګښتونو د ميزان پر اساس تيار شويي او د بوديجي جوړونی په اصولو کی د پوهنی وزارت د مشارکت سره د پروګرم په اساس تيار شوي دي. د ۵ کلنی دوری لپاره د اړتيا وړ بوديجي مجموعه د ۱۳۸۹ل کال نه تر ۱۳۹۳ل کال پوری ۴۰۵۷۸۸ مليارده افغانی (۸۱۱۶ مليارده امريکايی دالر) دي چي د هغی مجموعی نه ۲۰۴۷۵۸ مليارده افغانی (۴۰۹۵ ميليونه امريکايي دالر) د پراختيايي بوديجي له لاري او ۲۰۱۰۳۰ ميلياده افغاني(۴۰۲۱ مليون امريکايي دالر) د عادي بوديجي له خوا نه دي. د ۹۱سلنی نه زياته بوديجه د اسلامي او عمومي زده کړو لپاره تخصيص شوي دي. په دی حال کي ، د غيري معاشاتو لګښت د ۱۴ سلني نه د عادي بوديجي په ۱۳۸۷ل کال کي ، ۱۸ سلني ته په ۱۳۸۹ل کال کي زياتيږي او اټکل کيږي چي په ۱۳۹۳ل کال کي به ۵۲ سلنی ته ورسيږي. د دی سرسره د معالمينو تنخواګاني هم د عادي بوديجي يوه عمده برخه تشکيلوي. د بوديجی لګښت د عمومي زده کړو لپاره د ۱-۱۲ ټولګيو په اساس محاسبه شوي دي.

د ۶۱سلنی نه زياته عادي بوديجه د پوهني د بيخبناو د پراختيا لپاره، ۱۶ سلنه د ښوونکي د ښووني او روزني د پراختيا لپاره ، ۸ سلنه په ښوونځيو او اداراتو کی د معلوماتي او اړيکتيايي تکنالوژي لپاره ، او ۷سلنه د سواد اموزی لپاره په نظر کی نيول شوي دي. د وزارت د وړتيا پراختيا د وزارت د لمړي توبونو څخه ګڼل کيږي. ځکه چي بدون د هغي نه به وزارت قادر نه وي چي د راتلونکو چالشونو سره د مرکز، ولاياتو او ولسواليو په سطح مبارزه وکړي.

دغه جدول د تمويل کوونکو د مالي تعهداتو اړوند معلوما د ۵ راتلونکو کلو لپاره د وزارت د پراختيايي بوديجي له لاري تياروي.

۱۱جدول: د تمويل کوونکو تعهدات د وزارت د اصلي پراختيايي بوديجي له لاری د ۱۳۸۹-۱۳۹۳ کلو لپاره

ټول پروګرامونه	**مليون افغانی (000,000)**							
پروګرم/کل	**1387واقعي**	**1388 اټکل شوي**	**1389 تخمي شوی**	**1390تخمي شوی**	**1391تخمي شوی**	**1392تخمي شوی ه**	**1393تخمي شوی**	**مجموع 1389-1393**
د عمومي او اسلامي زده کړو پروګرام								
دنصاب پراختيا، تربيه معلم، د ساينس او تکنالوژي زده کړي								
تخنيکي او مسلکي زده کړي								
سواد زده کړهآموزي								
د پوهني اداره								
مجموع *(فرعي)*	3,030	9,929						

۱۲ جدول: د تمويل کوونکو مالي تعهدات د وزارت د خارجي پراختيايي بوديجي له لاري د ۱۳۸۹-۱۳۹۳ کلو لپاره

ټول پروګرامونه	**مليون افغاني (000,000)**

پروګرام/کل	1387واقعي	1388 پيش بيني شده	1389 تخمين شده	1390تخمين شده	1391تخمين شده	1392تخمين شده	1393تخمين شده	مجموع 1389-1393
عمومي او اسلامي زده کړو پروګرامونه								
انکشاف د نصاب پراختيا، د ښوونکي روزنه تربيه معلم، آموزش د ساينس و تکنالوژي روزنه								
تخنيکي او مسلکي زده کړي								
سواد زده کړه آموزي								
د پوهني اداره								
مجموع (فرعي)								

د ماخذونو لړليك:

۱ : د کلو د بيارغوني او پراختيا وزارت. ۱۳۸۴ل . د آسيب پذيرى او خطرونو ملي څارنه. کابل: د کلو د بيارغوني او پراختيا وزارت.

:۲ اسلامي جمهوري افغانستان او د ملګرو ملتونو پراختيايي پروګرام.۱۳۸۴ل . د افغانستان د پرمختګ راپور د دريمه زريزه پراختيايي موخو په لور. کابل: اسلامي جمهوري افغانستان او د ملګرو ملتونو پراختيايي پروګرام

:۳ د بشري سرچينو او پاليسيو د پراختيا مرکز. ۱۳۸۶ل. د افغانستان د بشري سرچينو د پراختيا راپور. کابل: اسلامي جمهوري افغانستان

:۴ د ډافا ټيم (شا، ف. هيند، ج.) ۱۳۸۷ل. د افغانستان د پوهنې د وزارت د څارنې او ارزونې چوکاټ. کابل: د پوهنې وزارت.